

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE GENEL SEÇİMLERDE UYGULANAN SEÇİM
SİSTEMLERİ VE UYGULAMADAKİ SORUNLAR**

Elisa Nurdan KOÇAK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İhsan Şerif KAYMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

AĞUSTOS - 2019

**TÜRKİYE’DE GENEL SEÇİMLERDE UYGULANAN SEÇİM
SİSTEMLERİ VE UYGULAMADAKİ SORUNLAR**

Elisa Nurdan KOÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS - 2019

Elisa Nurdan KOÇAK tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE GENEL SEÇİMLERDE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE UYGULAMADAKİ SORUNLAR” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. İhsan Şerif Kaymaz

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Başkan: Prof. Dr. Hakan Uzun

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Üye: Doç. Dr. Meşkure Yılmaz

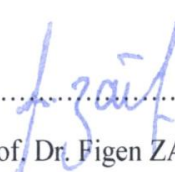
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~.....

Tez Savunma Tarihi: 02/08/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Elisa Nurdan KOÇAK

02/08/2019

TÜRKİYE'DE GENEL SEÇİMLERDE UYGULANAN SEÇİM SİSTEMLERİ VE UYGULAMADAKİ SORUNLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Elisa Nurdan KOÇAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2019

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Meclis-i Mebusan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin değerlendirilmesidir. Konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla farklı ülkelerde uygulanan oylama yöntemlerine, oy değerlendirme formüllerine ve seçim sistemlerine de değinilmiştir. Özellikle son dönemde seçim mevzuatından ve uygulamadan kaynaklanan aksaklıklar konu edilmiş, çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Monarşi, oligarşi ve aristokrasi gibi idare şekillerinden farklı olarak yönetme yetkisinin halka ait olduğunu kabul eden demokraside, bu yetki halk tarafından seçimler aracılığıyla temsilcilere devredilmektedir. Bunun için seçimlerin de dürüst, adil ve serbest bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Benimsenecek seçim sisteminin belirlenmesi için ülkeler uzun bir deneyim dönemine ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'de iki dereceli çoğunluk seçim sistemi ile başlayan serüven, tek dereceli ve nispi temsile dayalı şekilde devam etmektedir ve seçim sistemi arayışları tamamlanmamıştır.

Bu çalışmada ağırlıklı olarak ele alınan konu Meclis seçimlerinin Türkiye'de geçirmiş olduğu merhaleler ve bugünün seçim uygulamalarındaki sorunlardır.

Bilim Kodu : 118101

Anahtar Kelimeler : Seçim Sistemleri, TBMM Seçimleri, Genel Seçim, Seçim Kanunları, Çoğunluk Sistemleri, Nispi Temsil Sistemleri, Seçim Sisteminde Sorunlar

Sayfa Adedi : 321

Tez Danışmanı : Prof. Dr. İhsan Şerif KAYMAZ

**ELECTORAL SYSTEMS PERFORMED IN TURKEY’S GENERAL ELECTIONS AND
ASSOCIATED CHALLENGES IN PRACTISE**

(M.Sc. Thesis)

Elisa Nurdan KOÇAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

August 2019

ABSTRACT

The purpose of this study is to provide a well rounded assessment to the elections for the First Parliament (Meclis-i Mebusan) and the Grand National Assembly of Turkey (TBMM). In order to ensure integrity, ballot schemes, vote evaluation formulations and elections systems conducted in various countries were addressed. Specifically, recently encountered problems those stem from election regulations and its implementation were discussed and remedy actions for solutions were advised.

Unlike civil orders such as monarchy, oligarchy and aristocracy, democracy relies on delegation of public authority to the representatives through the elections. This indispensably mandates to have free, fair and liberated elections. Historically, for an election system to gain recognition, countries needed a long-standing experimental period. In our country, journey of election system which started as a two-step majoritarian system continues today as single-step and relies on proportional representation. Today, search for an acknowledged election system still continues in Turkey.

This study primarily investigates the phases during evolution of parliamentary elections and current issues associated with the implementations.

Science Code : 118101

Key Words : Electoral Systems, Parliamentary Elections, General Elections, Electoral Laws,
Majority Systems, Relative Representation Systems, Problems in Electoral System,

Page Number : 321

Supervisor : Prof. Dr. İhsan Şerif KAYMAZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hiçbir aşamasında benden desteğini benden esirgemeyen, yoğun iş temposunda bana da zaman ayırarak sabır ve incelikle yönlendirmelerde bulunan, çalıőmalarında göstermiş olduğu titizliği ile ileride akademik hayatıma ölçü kabul edeceğim ve her zaman öğrencisi olmakla onurlanacağım kıymettar hocam Prof. Dr. İhsan Şerif KAYMAZ'a teőekkürlerimi borç bilirim.

Yine bu süreçte gerek seçim hukukuna, gerek genel mevzuata ilişkin engin bilgi birikimini ve kaynaklarını hiç tereddüt etmeksizin benimle paylaőan Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı eski daire başkanlarından Sayın Kadir SAğLAM'a minnet duyuyorum.

Son olarak ortak zamanlarımızdan çaldığım aileme ve arkadaőlarıma, anlayıő ve tahammülleri ile dayanak oldukları için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLARIN LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xvii
RESİMLERİN LİSTESİ.....	xviii
KISALTMALAR.....	xix
1.GİRİŞ	1
2.DEMOKRASİ VE SEÇİM	7
2.1 Demokrasi	7
2.2 Demokrasi Modelleri	11
3.SEÇİM VE TEMEL İLKELER	15
3.1 Seçim.....	15
3.1.1 Oy Hakkının Şartları	15
3.1.2 Serbestlik	16
3.1.3 Eşitlik.....	17
3.1.4 Tek Dereceli Seçim/Doğrudan Oy İlkesi	18
3.1.5 Genel Oy.....	18
3.1.6 Gizli Oy	19
3.1.7 Açık Sayım	20
3.1.8 Kişisel Oy	20
3.1.9 Bireysel Oy.....	22
3.1.10 Yargı Yönetim ve Denetimi	22
3.2 Temel Kavramlar	24
3.2.1 Seçim Çevreleri	24
3.2.1.1 Dar seçim bölgesi	25
3.2.1.2 Geniş seçim bölgesi.....	26

	Sayfa
3.2.1.3 Daraltılmış seçim bölgesi	26
3.2.2 Oy Pusulaları	27
3.2.2.1 Dar bölge oy pusulaları	28
3.2.2.2 Liste şeklinde oy pusulaları.....	29
3.2.2.2.1 Kapalı/Blok liste.....	29
3.2.2.2.2 Tercihli liste	30
3.2.2.2.3 Açık/Karma liste	30
4. SEÇİM SİSTEMLERİ	33
4.1 Çoğunluk Seçim Sistemleri.....	34
4.1.1 Çoğunluk Hesaplama Yöntemleri	35
4.1.1.1 Mutlak (salt) çoğunluk yöntemi	35
4.1.1.2 Nispi (basit) çoğunluk yöntemi	36
4.1.1.3 Nitelikli (mevsuf) çoğunluk yöntemi	37
4.1.2 Çoğunluk Seçim Türleri	38
4.1.2.1 Tek turlu-tek isimli (dar bölgesi) çoğunluk seçim sistemi	38
4.1.2.1.1 Tek turlu-tek isimli (dar bölgesi) çoğunluk seçim sistemi- tek isimli oy	39
4.1.2.1.2 Tek turlu-tek isimli (dar bölge) çoğunluk seçim sistemi tercihli/alternatif oy	40
4.1.2.2 İki turlu-tek isimli (dar bölgesi) çoğunluk seçim sistemi	42
4.1.2.3 Tek turlu-listeli (geniş bölgesi) çoğunluk seçim sistemi	44
4.1.2.4 İki turlu-listeli (geniş bölgesi) çoğunluk seçim sistemi	45
4.1.2.5 Çok turlu-nitelikli çoğunluk seçim sistemi	46
4.1.3 Çoğunluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi	47
4.2 Nispi Temsile Dayalı Seçim Sistemleri	48
4.2.1 Oylama Yöntemleri	51
4.2.1.1 Mahdut/sınırlı/eksik oy	51
4.2.1.2 Yıgmalı oy	53
4.2.1.3 Asgari oy sistemi	55
4.2.1.4 Devredilebilen oy	56
4.2.1.5 Geniş bölgede tek oy yöntemi	57
4.2.1.6 Puanlamalı oy	58
4.2.2 Artık Oyların Değerlendirilmesi Yöntemleri	59
4.2.2.1 En büyük artık yöntemi	61

	Sayfa
4.2.2.2 En yüksek ortalama yöntemi	62
4.2.2.3 En yüksek oy yöntemi	64
4.2.2.4 Milli bakiye/ulusal artık oy yöntemi	65
4.2.3 Nispi Sınırlama Yöntemleri	70
4.2.3.1 Seçim barajları.....	71
4.2.3.1.1 Oranlı baraj.....	76
4.2.3.1.2 Seçim sayısı barajı.....	77
4.2.3.2 Quorum/yeter sayı	78
4.2.4 Nispi Temsilde Seçim Sonuçlarının Hesaplanması.....	79
4.2.4.1 Seçim kotaları.....	79
4.2.4.1.1 Basit seçim sayısı (Doğal quorum)	79
4.2.4.1.2 Hagenbach-Bischoff kotası	81
4.2.4.1.3 İmperial kota	82
4.2.4.1.4 Sabit Kota/Değişmez Tek Sayı	82
4.2.4.1.5 Droop kota.....	83
4.2.4.1.6 Briand kotası	85
4.2.4.1.7 Tam Hare sistemi (Devredilebilen tek oy sistemi).....	86
4.2.4.1.8 Cenevre doğal quorumlu seçim sistemi	87
4.2.4.2 Çarpım/Bölüm sıralamasına dayalı yöntemler	89
4.2.4.2.1 d'Hondt sistemi	89
4.2.4.2.2 Klasik Sainte-Laguë sistemi.....	91
4.2.4.2.3 İskandinav Sainte-Laguë sistemi.....	92
4.2.4.2.4 Türk sistemi-1 (1,5'le başlayan yarımşar aralı aritmetik dizili bölme)	92
4.2.4.2.5 Türk sistemi-2 (Azalan tam sayılı aritmetik dizi ile çarpma).....	93
4.2.4.2.6 Kademeli/Dereceli oy sistemi	94
4.2.5 Nispi Temsile Dayalı Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi.....	95
4.3 Karma Seçim Sistemleri.....	96
5. TÜRKİYE'DE SEÇİMLER.....	101
5.1. Meclis-i Mebusan Seçimleri	103
5.1.1 1. Meşrutiyet Dönemi Seçimleri	103
5.1.1.1 1877 ilk seçimleri	103
5.1.1.2 1877 ikinci seçimleri	108
5.1.2.2. Meşrutiyet Dönemi Seçimleri	108

	Sayfa
5.1.2.1 1908 seçimleri	110
5.1.2.2 1912 seçimleri	113
5.1.2.3 1914 seçimleri	115
5.1.2.4 1919 seçimleri	117
5.2 Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimleri	120
5.2.1 1. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	121
5.2.2 2. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	123
5.2.3 3. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	125
5.2.4 4. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	127
5.2.5 5. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	128
5.2.6 6. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	129
5.2.7 7. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	130
5.2.8 8. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	132
5.2.9 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri	135
5.2.10 10. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	138
5.2.11 11. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	140
5.2.12 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	144
5.2.13 13. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	152
5.2.14 14. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	157
5.2.15 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	160
5.2.16 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	166
5.2.17 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	168
5.2.18 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	175
5.2.19 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	180
5.2.20 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	183
5.2.21 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	187
5.2.22 22. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	190
5.2.23 23. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	196
5.2.24 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	200
5.2.25 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	201
5.2.26 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	204
5.2.27 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri.....	206
6. SEÇİM SİSTEMİNİN UYGULAMADAKİ SORUNLARI	217
6.1 Seçim Kanunlarında Yapılması Gereken Temel Düzenlemeler	220

	Sayfa
6.1.1 Barajla İlgili Düzenlemeler	223
6.1.2 TBMM Üyelerinin Sayısı	224
6.1.3 Seçim Dönemi	224
6.2 Seçme ve Seçilme Hakkı ile İlgili Sorunlar	225
6.2.1 KHK'lıların Seçme ve Seçilme Hakları Konusu.....	225
6.2.2 Memnu Hakların İadesi Kararı ile Seçilebilme Konusu	227
6.2.3 Yüz Kızartıcı Suçlar Kapsamının Darlığı	228
6.2.4 Milletvekili Seçilmede Eğitim Şartı	229
6.2.5 Adayların Ön Seçimle Belirlenmesi.....	229
6.2.6 Askı Listeleri ve Sürekli Güncelleştirme	230
6.2.7 Kısıtlılar.....	231
6.2.8 Milletvekillerinin ve Milletvekili Adaylarının Kayıtlı Oldukları Sandık/ Seçim Çevresi Dışında Oy Kullanmaları.....	232
6.2.9 Sandık Kurulu Yedek Üyelerinin Oy Kullanmaları	233
6.2.10 Ülke Savunmasında Görevli Olanların Oy Kullanmaları.....	233
6.3 Oy Pusulaları ile İlgili Sorunlar	234
6.3.1 Tek Zarftan Birden Fazla Oy Pusulası Çıkması.....	237
6.3.2 Zarfların ve Oy Pusulalarının Mühürlenmesi Konusu	237
6.4 Elektronik Oy Sandıkları Konusu	238
6.5 Siyasi Partilerin Sicil Dosyaları	239
6.6 Propaganda ile İlgili Sorunlar	240
6.7 Şikâyet ve İtirazlar	242
6.8 Sandık Kurulları ile İlgili Sorunlar	245
6.8.1 Sandık Kurullarının Oluşturulması	245
6.8.2 Sandık Kurullarının Eğitimi	246
6.9 Seçim Kurullarıyla İlgili Sorunlar.....	247
6.9.1 Yüksek Seçim Kurulu'nda Raportörlük Müessesesinin Oluşturulması.....	247
6.9.2 Geçici İlçe Seçim Kurulları Oluşturulması	248
6.9.3 Seçim Kurulu Başkanlarının Durumu	248
6.9.4 Kurum ve Birim Arşivlerinin Oluşturulması ve Saklanması	249
7.SONUÇ	251
KAYNAKLAR	257
EKLER.....	273

	Sayfa
EK-1 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2014/3821 sayılı Kararı	274
EK-2. Yüksek Seçim Kurulu'nun 2017/759 sayılı Kararı	279
EK-3 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2014/1116 sayılı Kararı	297
EK-4 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2017/559 sayılı Kararı	302
EK-5 Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nın 252637 sayılı kısa karar yazısı.	305
EK-6 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2018/613 ve 2019/252710 sayılı Kararları.	306
EK-7 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1999/1816 sayılı Kararı.	309
EK-8 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2015/635 sayılı Kararı.	311
EK-9 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1999/591 sayılı Kararı.	313
EK-10 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2009/439 sayılı Kararı	314
EK-11 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2004/1096 sayılı Karar.	316
EK-12 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2002/780 sayılı Kararı.	317
EK-13 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2009/1380 sayılı Kararı.	319
ÖZGEÇMİŞ	321

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 4-1 24 Şubat 2019 tarihinde yapılan TBMM Başkanlık seçimleri sonuçları	47
Tablo 4-2 Oy dağılım örneği.....	51
Tablo 4-3 Oy dağılımı örneği	53
Tablo 4-4 Oy dağılımı örneği	54
Tablo 4-5 Oy dağılımı örneği	55
Tablo 4-6 Oy dağılımı örneği	56
Tablo 4-7 Oy dağılımı örneği	58
Tablo 4-8 Oy dağılımı örneği	59
Tablo 4-9 Oy dağılımı örneği	60
Tablo 4-10 Oy dağılımı örneği	61
Tablo 4-11 Oy dağılımı örneği	62
Tablo 4-12 d'Hondt sistemine göre oy dağılımı örneği.....	64
Tablo 4-13 Oy dağılımı örneği	64
Tablo 4-14 Oy dağılımı örneği	66
Tablo 4-15 Oy dağılımı örneği	66
Tablo 4-16 Oy dağılımı örneği	67
Tablo 4-17 Oy dağılımı örneği	67
Tablo 4-18 Oy dağılımı örneği	68
Tablo 4-19 Oy dağılımı örneği	69
Tablo 4-20 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre vekil dağılım oranları	76
Tablo 4-21 Oy dağılım örneği.....	77
Tablo 4-22 Oy dağılım örneği.....	78

Tablo	Sayfa
Tablo 4-23 Oy dağılım örneği.....	80
Tablo 4-24 Oy dağılım örneği.....	81
Tablo 4-25 Oy dağılım örneği.....	82
Tablo 4-26 Oy dağılım örneği.....	83
Tablo 4-27 Oy dağılım örneği.....	84
Tablo 4-28 Oy dağılım örneği.....	84
Tablo 4-29 Oy dağılım örneği.....	84
Tablo 4-30 Oy dağılım örneği.....	85
Tablo 4-31 Oy dağılım örneği.....	85
Tablo 4-32 Oy dağılım örneği.....	86
Tablo 4-33 Oy dağılım örneği.....	87
Tablo 4-34 Oy dağılım örneği.....	88
Tablo 4-35 Oy dağılım örneği.....	88
Tablo 4-36 Oy dağılım örneği.....	89
Tablo 4-37 Oy dağılım örneği.....	90
Tablo 4-38 Oy dağılım örneği.....	91
Tablo 4-39 Oy dağılım örneği.....	92
Tablo 4-40 Oy dağılım örneği.....	93
Tablo 4-41 Oy dağılım örneği.....	93
Tablo 4-42 Oy dağılım örneği.....	94
Tablo 4-43 Oy dağılım örneği.....	95
Tablo 5-1 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları	137
Tablo 5-2 10. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları	139
Tablo 5-3 11. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları	142

Tablo	Sayfa
Tablo 5-4 Örnek oy dağılımı.....	149
Tablo 5-5 Örnek oy dağılımı.....	150
Tablo 5-6 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	151
Tablo 5-7 13. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	155
Tablo 5-8 13. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde artık oyların dağılımı.....	155
Tablo 5-9 14. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	158
Tablo 5-10 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	164
Tablo 5-11 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde aşkın-eksik temsil oranları	165
Tablo 5-12 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	166
Tablo 5-13 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde aşkın-eksik temsil oranları	167
Tablo 5-14 7 Kasım 1982 Anayasa Halkoylaması sonuçları.....	171
Tablo 5-15 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	174
Tablo 5-16 6 Eylül 1987 Anayasa Halkoylaması sonuçları.....	176
Tablo 5-17 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	178
Tablo 5-18 25 Eylül 1988 Anayasa Halkoylaması sonuçları.....	179
Tablo 5-19 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	182
Tablo 5-20 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	185
Tablo 5-21 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	188
Tablo 5-22 1999 seçimlerinin sonuçlarıyla farklı sistemlerde milletvekili dağılımı tahminleri	189
Tablo 5-23 22. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	193
Tablo 5-24 2002 Seçimlerinin sonuçlarıyla farklı sistemlerde milletvekili dağılımı tahminleri	194
Tablo 5-25 23. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	197
Tablo 5-26 21 Ekim 2007 Anayasa Halkoylaması sonuçları.....	198

Tablo	Sayfa
Tablo 5-27 12 Eylül 2010 Anayasa Halkoylaması sonuçları.....	199
Tablo 5-28 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	201
Tablo 5-29 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	203
Tablo 5-30 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları.....	205
Tablo 5-31 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması sonuçları	208
5-32 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları	212
5-33 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi sonucu.....	214

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 4-1 Dağınık tercihli oy pusulası örneği.....	54
Şekil 4-2 Yığmal tercihli oy pusulası örneği.....	54

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3-1 Muhtar oy pusulası örneği.....	28
Resim 3-2 Cumhurbaşkanı seçimi birleşik oy pusulası	29
Resim 3-3 Blok listeli birleşik oy pusulası	31
Resim 5-1 YSK'nın eski logosu	146
Resim 5-2 YSK'nın mevcut logosu	146
Resim 6-1 Siyasi parti listesi altında bağımsız aday alanı bulunan oy pusulası örneği..	234
Resim 6-2 Pusulada aynı isimde iki bağımsız adayın bulunması	235

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AP

Adalet Partisi

AKP/AK PARTİ

Adalet ve Kalkınma Partisi

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

ANAP

Anavatan Partisi

AB

Avrupa Birliği

AGİT

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

Bkz.

Bakınız

BP

Barış Partisi

BBP

Büyük Birlik Partisi

BTP

Büyük Türkiye Partisi

CHF

Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

CGP

Cumhuriyetçi Güven Partisi

CKMP

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

CMP

Cumhuriyetçi Millet Partisi

Çev.

Çeviren(ler)

DEPAR

Değişen Türkiye Partisi

DP

Demokrat Parti

DBP

Demokratik Bölgeler Partisi

DEHAP

Demokratik Halk Partisi

DSP

Demokratik Sol Parti

DYP

Doğru Yol Partisi

Ed.

Editör(ler)

EMEP

Emek Partisi

E.

Esas

FP

Fazilet Partisi

GP

Genç Parti

Kısaltmalar

HP
HEP
HADEP
HDP
HÜDA PAR
IDP
İP
İYİ
KHK
K.
km²
KKTC
LDP
m.
md.
M.Ö.
MP
MGK
MİT
MSP
MÇP
MDP
MHP
n.d.
ÖDP
RP
SAADET
s.
SEÇSİS
SHP
SİP
t.y.

Açıklamalar

Halkçı Parti
Halkın Emek Partisi
Halkın Demokrasi Partisi
Halkların Demokratik Partisi
Hür Dava Partisi
Islahatçı Demokrasi Partisi
İşçi Partisi
İyi Parti
Kanun Hükmünde Kararname
Karar
Kilometrekare
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Liberal Demokrat Parti
Madde
Madde
Milattan Önce
Millet Partisi
Milli Güvenlik Kurulu
Milli İstihbarat Teşkilatı
Milli Selamet Partisi
Milliyetçi Çalışma Partisi
Milliyetçi Demokrasi Partisi
Milliyetçi Hareket Partisi
No date (Tarih yok)
Özgürlük ve Dayanışma Partisi
Refah Partisi
Saadet Partisi
sayfa(lar)
Seçim Bilişim Sistemi
Sosyaldemokrat Halkçı Parti
Sosyalist İktidar Partisi
Tarih yok

Kısaltmalar

TCK

TSK

TBMM

DİSK

TÜİK

TİP

TKP

UYAP

IMF

vs.

YDP

YTP

YSK

yy.

Açıklamalar

Türk Ceza Kanunu

Türk Silahlı Kuvvetleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye İşçi Partisi

Türkiye Komünist Partisi

Ulusal Yargı Ağı Projesi

Uluslararası Para Fonu

Vesaire

Yeni Demokrasi Partisi

Yeni Türkiye Partisi

Yüksek Seçim Kurulu

Yüzyıl

1. GİRİŞ

Demokrasinin modern toplumlarda tesis edilmesinin yolu seçimlerden geçmektedir. Seçim yapılan her ülke demokratik olarak nitelendirilemez ise de demokratik olduğu kabul edilen her ülkede, yönetim meşruiyetinin sağlanmasının yolu seçimlerdir.

Seçimlerin bir iktidar meşruiyeti olarak kabul edilebilmesi için, genel oya dayalı bir şekilde, serbest bir ortamda, gizli oylamayla-açık tasnifle yapılması ve seçime katılabilecek siyasi partilerin eşit rekabet ortamına sahip olması ile seçilen temsilcilerin makul sayılabilecek görev süreleri sonunda yeniden belirlenmesi gerekmektedir.

Bir seçim sisteminden asıl beklenen seçmen iradesi doğrultusunda yönetimin kime tevdi edileceğinin belirlenmesini sağlaması, ancak bunu yaparken toplumda ortaya çıkan her görüşün bir gün bu hakkı elde edebileceğinin mümkün olduğunu göstermesidir.

Bir ülkede yasa koyucunun tespit ettiği seçim sisteminin zaman içerisinde toplumsal dinamiklerle uyumsuzluğu ve ihtiyaçlara cevap verememesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Bunun üzerine farklı idarelerin ortaya çıkması için yine seçim sistemine başvurulmaktadır. Mesela Gürcistan'da hükümet, halkın protesto gösterileri sonucunda 2020 seçimlerinin çoğunluk sistemi yerine nispi temsile dayalı yöntemlerle yapılması talebini kabul ettiğini açıklamıştır. Benzer şekilde sistemsel değişiklik Türkiye'nin seçim tarihinde de yer almış ancak farklı olarak talep tabandan gelmemiştir.

Türkiye'de 1960 darbesi sonrasında, uzun süreden beri uygulanmakta olan seçim sisteminin değiştirilmesi ile siyasal ve toplumsal görünümün değiştirileceği varsayımı ile nispi temsile dayalı seçim sistemlerine geçilmiştir. 1980 darbesi sonrasında yönetimde istikrarsızlığın sebeplerinden biri olarak kabul edilen nispi temsile dayalı seçim sistemine ulusal veya çevresel barajlar, seçim çevresi belirlemeleri ve kontenjan gibi unsurlar dâhil edilerek klasik niteliği değiştirilmiştir.

Toplumlar farklı zamanlarda farklı seçim sistemleri uygulamış ve kendilerine en uygun olarak kabul ettiklerini uygulamaya koymuşlardır. Seçimleri tekrar etme ya da deneme yoluyla nasıl etki edeceğinin kontrolü mümkün olmadığından, sonuçlarının tespit edilerek ortaya konması ve bu yolla değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye'nin seçim yolculuğuna neden-sonuç kapsamında göz atılması gereği, ülke için uygun olanın tespitinde gerçekleri öne çıkaracak bir fon perdesi olarak görülmektedir.

Bu çalışmada, özellikle son yıllarda seçimle çokça muhatap olan bir ülke olarak Türkiye’de, I. Meşrutiyet döneminde 1877 yılından başlayarak 27. Dönem TBMM seçimlerinin yapıldığı 2018 yılına kadar yapılan yasama organı seçimleri üzerinde durulmaktadır. Bunun için öncelikle demokrasi ve seçim ilişkisi, seçimin temel ilke ve kavramları, sonuçların karşılaştırılmasına imkân verecek şekilde seçim sistemleri açıklamaları ve hesaplama yöntemleri gösterilmiştir. Bunların daha iyi kavranabilmesine ve karşılaştırılmasına yardımcı olması açısından, konu bütünlüğünü sağlayacak derecede dünyada uygulanan belli başlı seçim sistemi çeşitlerine ve oyların değerlendirme formüllerine de değinilmiştir.

“Türkiye’de Seçimler” başlığı altında; Türkiye’de çok partili yasama meclisi seçimlerine kadar uygulanan iki dereceli çoğunluk sistemi seçimleri, doğrudan oylama ile yapılan; liste usulü çoğunluk seçimleri (1946-1957) ile nispi temsile dayalı sistemle gerçekleştirilen seçimler (1961-...) yer almaktadır. Bu oylamalara etki eden önemli sosyal ve siyasal olaylar ile seçimlerin neticesinde ortaya çıkan parlamento manzarası ortaya konulmuştur. Neredeyse her seçim öncesinde görülen seçim sistemlerine müdahaleler ile Meclisin, cuntaların ve Anayasa Mahkemesi’nin seçim sistemlerinin belirlenmesindeki etkileri, sistem tatbikinde yönetim ve denetim ile yetkili olan Yüksek Seçim Kurulu’nun yaptırımları konu edilmiştir. Seçim mevzuatına paralel şekilde seçmenlerin ve temsilcilerin tespit niteliklerinde, seçim çevrelerinde, temel alınan hesaplama yöntemlerinde meydana gelen değişikliklere de ilgili dönemlerin konu başlıkları altında yer verilmektedir.

Ayrıca bugüne kadar Türkiye’de uygulanan seçim sistemlerinin demokratik açıdan sakıncalı görülen hususlarına ve mevcut seçim mevzuatının tatbikinde karşılaşılan sorunlara temas edilmektedir. Bu konuda değinilen sorunlar yakın zaman için geniş anlamda seçim sistemine yönelikken, öncesi için dar anlamda seçim uygulamalarını kapsamaktadır. Bunun nedeni kurumsal bir seçim malzemesi arşivi ya da dönemsel seçim uygulamalarının sonuçları bilgisinin bulunmamasıdır. Tespit edilen sorunlara erişim kaynağı genel olarak, değişiklik hükümleri getiren yasal mevzuat ve Yüksek Seçim Kurulu’nun ilgili konularda vermiş olduğu kararlardır.

Kısaca bu çalışma, seçim sistemlerini ve Türkiye’de bugün uygulanmakta olan % 10 ülke barajlı d’Hondt sisteminin perde arkasını; 1960 yılına kadar uygulanan çoğunluk seçim sistemini, 1961 yılında yapılan seçimlerle başlayan nispi temsile dayalı seçim sistemlerinin benimsenmesini, saf nispi temsil seçim yöntemine çevre ve ülke düzeyinde

baraj uygulamalarını, kontenjan usulü getirilmesini, bunların iptalleri ile sistemin günümüzdeki halini almasını, ayrıca bu süreçte görülen sistemsel aksaklıkları göstermektedir.

Bu çalışma hazırlanırken farklı kaynaklarda birbiri ile çelişen sayısal sonuçlara ve yorumlara ulaşılmıştır. Yanlışların tekrarında kaçınmak ve gerçeklere paralel bir doğrultuda ilerlemek için yasal geçerliği olan Resmi Gazete ve Yüksek Seçim Kurulu kararları dikkate alınmış, rastlanan siyasi yorumlar devre dışı bırakılmaya çalışılmıştır.

Dönemsel kaynaklarda kesin sonuçların açıklanması beklenmeden bilgi temin edildiği, bu nedenle de kesin sonuç verileri ile bunlar arasında uyumsuzluklar bulunduğu görülmüştür. Güvenilir birincil kaynaklara dair yeterli bir arşiv Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nda da bulunmadığından mümkün olduğunca Resmi Gazete'de yayımlanmış kanun ve kararlar üzerinden seçim mevzuatı değerlendirilmiş, seçimlere bilişim desteği sağlanmasıyla 2007 yılı ve sonrası sayısal verileri Yüksek Seçim Kurulu seçim arşivinden temin edilmiş, 2007 yılı öncesinin seçim sonuçları içinse Türkiye İstatistik Kurumu raporları esas alınmıştır.

Seçim sistemlerine ilişkin başvuru kaynakları olarak kabul edilen Armaoğlu, Karamustafaoğlu, Tunaya, Tanör, Duverger, Lijphart, Cotteret ve Emeri gibi yazarların eserleri genel geçer sistem bilgileri ve dönemsel verileri için açıklayıcı olmakla beraber, özellikle örneklendirmeler konusunda ya yetersiz kalmış ya da aktüalitesini yitirmiştir. Daha yakın tarihli çalışmalarda ise, soruna genellikle bütünsel bir perspektiften yaklaşılmadığı görülmekte, farklı bakış açılarına nadiren rastlanmakta, ana kaynaklardaki yargıların farklı şekillerde ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Güncel sayılabilecek kaynaklarda, kitap, makale ve tezlerde dikkat çeken husus, referans bilgilerin yukarıda belirtilen müelliflerin eserlerine atfedilmesidir. İsnat edilen örnekler ve sayısal veriler de genelde yakın tarihli olmayıp, 19. ve 20. yüzyıl uygulamalarına ilişkindir. Yeni bilgi ortaya koymanın güçlüğü, ana müelliflerin eserlerinin özellikle seçim sistemlerinin tanımlanmasında kapsamlı olması nedeniyle anlaşılabilen ancak geçerli istatistik veri ve farklı örneklendirmeler gerektiği gerçeğini örtmemektedir. Bu noktada ortaya çıkan bütünsellik ve illiyet bağı ihtiyacının tespiti için elden geldiğince genel seçim sistemleri açıklamaları için basılı kaynaklar esas alınırken, güncel örneklendirmeler için sistem uygulayıcısı olan ülkelerin hükümet ve resmi kurum sitelerindeki raporlara ve bilgilere başvurulmuştur. Bu kapsamda çalışma süresince müracaat edilen bağlantı adresleri yazım aşamasında tekraren denetlenmiş, erişim

bilgisinde de linklerin son kez aktif olduğu tespit edilen kontrol tarihlerine yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye’de yapılan seçimlerin sonuçları için farklı bilgilere rastlandığından, yasal ve kesin sonuç olarak kabul edilen Yüksek Seçim Kurulu kararlarından erişime açılanlar tespit edilerek, bunlara konu üzerine bilgi sahibi olmak isteyenlerin kolayca ulaşabilmesi için Kurul ya da Resmi Gazete yayım adresleri eklenmiştir. Sadece ilgisine gönderilen ve araştırmacılar için temin edilmesi zor görünen bahse dâhil kararlar ise Ekler bölümünde paylaşılmıştır.

Türkiye’nin geçmişten gelen farklı seçim yöntemleri tecrübesi, gittikçe güçlenen seçim alışkanlığı ile daha da önem kazanmaktadır. Çağın her türlü gelişmeyi, özellikle iletişimi hızlandırması, topluma ve dolayısıyla seçmenlere olayları daha iyi kavrama, kıyaslayabilme ve sonuca varma aşamalarında kolaylık sağlamaktadır. Toplum kendi sınırlarını ve kendi gücünü belirleme noktasında daha özgürlükçü taleplerde bulunmakta ve bunun karşısındaki engellere artık daha tepkisel yaklaşmaktadır. Ayrıca seçmen kararını bir şekilde verip tercihini belirledikten, olması gerekenin ne olduğuna ilişkin hüküm verdikten sonra, demokratik ülkelerde bunun önünde durabilecek bir güç yoktur. Yönetim için getirdiğini gönderebilir ya da yeni yüzlere ve fikirlere şans verebilir. Ancak bu muhakemenin sağlıklı yapılabilmesi için arka planda geçerliği sınanmış bilgiler olması gerekmektedir.

Tüm dünyada siyaset kurumunun seçimleri etkileme ve avantaj sağlama girişimleri ile bunlara seyirci olan seçmenlerin tepkisel davranışlarının seçimler üzerinde negatif ya da pozitif etkileri mevcuttur. Bu çabaların iktidar gücünün pekiştirilmesine yönelik olması durumu ise hemen her zaman olumsuz karşılanmıştır. Bu durum seçmen gözünde yönetime talip olanların, artık vaat edecekleri ya da gerçekleştirecekleri bir idealleri kalmaksızın sistem müdahalesine bel bağladıklarını düşündürmektedir.

Türkiye’de neredeyse her seçim öncesinde seçim yasalarında değişikliğe gidilerek mevcut yönetim lehine düzenlemeler getirilmiştir. Bunun önüne geçmek için Anayasa’ya hüküm konulmuşsa da yine Anayasa değişiklikleri ile ilgili madde askıya alınabilmiştir. Bu örnekten yola çıkılarak denebilir ki, ülkenin siyasileri istediklerinde zor görünen engelleri aşmaya hatta kalıp yasaları değiştirmeye muktedirdir.

Kanun-i Esasi akabinde başlayan Türk parlamentoculuk hareketleri, kimi zaman sınırlı, kimi zaman baskı altında, ekonomik ve politik sorunların gölgesinde ya da bazen başarıların enerjisi ile gerçekleşmiştir. Bugün Amerika ve Avrupa ülkeleri ile

kıyaslandığında, Türkiye’de seçimlere katılım oranı oldukça yüksektir. Bu durum, Türk seçmenlerin temsile önem vermesinin ve demokratik yöntemlere-yönetimlere meylinin bir göstergesi olarak kabul edilebileceği gibi, toplumsal – siyasal kutuplaşmanın bir yansıması da olabilir.

Türkiye’nin Meclis yapısının ve hükümet sisteminin değiştirilmesine dair bilançonun tespitine çalışıldığı şu günlerde, mevzuata ve uygulamaya getirilen farklılıkların makul şekilde değerlendirilebilmesinde tarihi deneyimlere göz atmak hem seçmenler, hem siyasiler açısından katkı sağlayacak bir unsur olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de yasama meclisi seçimlerinin özellikle son 20 yıllık dönemine ilişkin yeterli miktarda güncel akademik çalışma bulunmaması bu konunun seçilmesinde tetikleyici unsur olmuştur.

Türkiye’de seçimler ve bunun yasama meclisi üzerinden siyasete etkileri sorunsalı üzerine bugüne kadar yapılan çalışmaların hem sayıca az olması, hem de illiyet ve sonuç bağlamında kapsayıcı bulunmaması, istatistiki veri ile sosyal - siyasal harmanlama neticesinde konuya daha fazla ışık tutulması gereği bir ipucu olarak algılanmıştır.

Belirtilen nedenlerle, ele alınan konu sınırları olarak seçim sistemleri, Türkiye’nin yasama meclisi seçimleri ve uygulamalarda görülen aksaklıklar şeklinde belirlenmiş ve bu çalışma ortaya konmuştur.

2. DEMOKRASİ VE SEÇİM

2.1 Demokrasi

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi” şeklinde tanımlanan demokrasi¹, Grekçede “demos” (halk) ile “kratos” (egemenlik-iktidar) sözcüklerinden oluşmakta ve en yaygın kabulde ‘halk iktidarı’ anlamını taşımaktadır.² ABD Başkanı Abraham Lincoln, 19 Kasım 1863 tarihli Gettysburg söylevinde demokrasiyi; “halkın, halk tarafından, halk için yönetilmesi” (*government of the people, by the people, for the people*) olarak özetlemiştir.³

Demokrasilerde ideal olan, egemenliğin bizzat sahibi, yani halk tarafından kullanılmasıdır.⁴ Doğrudan demokrasi olarak adlandırılan bu yöntemde yöneten ve yönetilenlerin özdeşliği söz konusudur. Yasama, yürütme ve yargı alanlarında aracı bulunmamaktadır; tüm kararlar yurttaşların toplandığı oturumlarda alınmaktadır. Bu, demokrasinin en mükemmel uygulamasını yansıtmakla birlikte ütopyik bir durumdur. Doğrudan demokrasi örneği olarak Eski Atina Sitesi (M.Ö. 5.yy) ve günümüzde İsviçre’nin Glarus Kantonu gösterilebilir.⁵

Atina Sitesinde M.Ö. 5. yüzyılda 400 bin civarında insan yaşamasına rağmen, meclise katılım hakkı olan kişi sayısı yalnızca 40 bin civarındaydı ve toplantılar bunların en fazla 2 bininin katılımıyla yapılırdı.⁶ Kadınların, kölelerin ve yabancıların siyasi hakları bulunmuyordu. Ekklesia adlı halk meclisi önceleri ayda bir, daha sonra ayda dört kez toplanırdı. Oylamalar el kaldırmak suretiyle yapılırdı.⁷

Glarus Kantonu’nun toplanması ise yılda bir kez Mayıs ayının ilk Pazar günü yapılmaktadır ve seçmen statüsündeki katılımcılar bu toplantılarda anayasa, vergi ve

¹ İnternet: “Demokrasi”. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük içinde. (t.y.). Erişim: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

² Özgül, B. (2002). *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta). s.21.

³ İnternet: Library of Congress (USA National Library). (n.d.). Digital Collections, *Today in History, November 19*. Erişim: <https://www.loc.gov/item/today-in-history/november-19/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴ Armaoğlu, F. H. (1953). *Seçim Sistemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. s. 5.

⁵ Gözler, K. (2014). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım. s.273-274.

⁶ Varlık, Ü. ve Ören, B. (2001). *Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler*. İstanbul: Der Yayınevi. s.145.

⁷ Gözler, 2014, s.274.

benzeri önemli konularda oy kullanmaktadırlar. Ayrıca icra kurulu başkanı ile hâkim ve savcılar da bu toplantılarda seçilirler. Kanton, Federal Parlamento’da bir ulusal meclis üyesi ve iki meclis üyesince temsil edilir.⁸ *Landsgemeinde* denilen kanton meclisinde seçmenlerin tavsiye, azaltım ve artırım hakları olup, seçimlerde çoğunluk kararına göre kabul, erteleme veya ret sonucuna ulaşılmaktadır.⁹

İsviçre Federal İstatistik Ofisi’nin 28 Ağustos 2019 tarihinde yayımladığı Kanton Verileri Rehberi’ne göre; Glarus nüfusu 2017 yılı itibarı ile 40.349 olup, toplam yüzölçümü 685,4 km²’dir.¹⁰ Veriler göz önüne alındığında, bu yöntemin günümüzün büyük devletlerinde uygulanmasının olanaklı olmadığı net bir şekilde görülür. Nüfusun -dolayısıyla seçmen sayısının- fazlalığı ve ülke topraklarının coğrafi genişliği buna olanak vermez. Örneğin Türkiye’de 31 Mart 2019 tarihinde yapılan son Mahalli İdareler Genel Seçimleri için ülke çapında 57.058.636 kayıtlı seçmen bulunmaktaydı.¹¹ Ülkenin yüzölçümü ise itibari olarak 780.043 km² olarak hesaplanmaktadır.¹² Bu rakamlar göz önüne alındığında, bu denli geniş bir alanda, böylesi kalabalık bir kitle ile bir araya gelinerek yasama, atama ve benzeri siyasi işlerin karara bağlanacağı bir oturum düzenlenmesinin ve sonuç alınmasının fiilen mümkün olmadığı hemen anlaşılmaktadır.

Jean-Jacques Rousseau’nun ifadesi ile “*böylesine olgun bir yönetim insanların harcı değildir.*”¹³ Ülke topraklarının genişliği ve vatandaş niceliğinin yanı sıra, seçmenlerin zaman sorunu ve nitelik düzeylerindeki farklılıklar, onların kendileri adına karar verebilecek kişileri seçerek yönetici olarak yetkilendirmeleri görüşünü ön plana çıkarmıştır. Bu noktada ortaya çıkan temsil yetkisi, özel hukukta sözleşmelere dayanmaktayken, kamu hukukunda anayasa ve yasalar gibi siyasal düzenlemelere istinat etmektedir.¹⁴

Temsilcilerini seçen halkın siyasi iktidarın kullanılmasında pay sahibi olmasına göre; yasamada veto ve teklifte bulunmak gibi halkın kendi karar alma yetkisini kullanması ile

⁸ İnternet: The Canton of Glarus, Politics (n.d.). Erişim: www.glarus.ch/xml_1/internet/en/application/d745/f765.cfm? adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁹ İnternet: Die Glarner Landsgemeinde, 2019 (n.d.). Erişim: www.landsgemeinde.gl.ch? adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁰ İnternet: Swiss Federal Statistical Office, Cantonal Portraits 2019 (n.d.). Erişim: www.bfs.admin.ch/bfs/en/home.assetdetail.7866378.html adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹¹ İnternet: T.C. Yüksek Seçim Kurulu (YSK). 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimleri İstatistikleri. Erişim: www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹² İnternet: Harita Genel Müdürlüğü, Ulusal Haritacılık Kurumu. (t.y.). *İl ve İlçe Yüz Ölçümleri*. Erişim: https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır .

¹³ Gözler, 2014, s.273.

¹⁴ Özgül, 2002, s.24.

Yarı Doğrudan Demokrasi; yasamaya direkt katılmaksızın azil, dilekçe ve politik grev gibi kararlar sürecini etkileme suretiyle etkili oluşuyla ise Yarı Temsili Demokrasi kapısı aralanmaktadır. Yarı doğrudan demokrasi, yarı temsili demokrasiye göre daha demokratik bir yöntemdir çünkü yarı doğrudan demokraside, kararlara daha oluşum aşamasından itibaren vatandaşın katılımı, yarı temsili demokraside ise parlamento tarafından oluşturulmuş kararlara milli iradenin yansımaları bulunmaktadır. Denilebilir ki, ilkinde millet iradesinin yönetimde belirmesi, ikincisinde ise oluşturulan iradenin tanınması söz konusudur. Böylelikle millet iradesine dayanan ve gücünü soyut unsurlardan alan parlamentonun ağırlığının artmasına dayanan yarı temsili demokrasi milli egemenlik anlayışını, somut olarak mevcut olan vatandaşların yönetimdeki söz sahipliğinin etkinliğine dayanan yarı doğrudan demokrasi ise halk egemenliği anlayışını öne çıkarmaktadır.¹⁵

Temsili demokraside millet, sahibi olduğu egemenliğin kullanım hakkını seçeceği temsilcilere devreder.¹⁶ Bu durumda siyasi iktidar, temsilciler vasıtasıyla kullanılır.¹⁷ Bugün demokrasi denince akla gelen temsile dayalı yönetim şeklidir. Klasik Demokrasi ya da Burjuva Demokrasisi de denilen bu uygulamada, yöneten-yönetilen arasındaki temsil bağının mahiyeti başlıca iki şekilde karşımıza çıkar:

Emredici Vekâlet: Her seçmen egemenlikte hisse sahibidir. Bu yönüyle emredici vekâlet, *halk egemenliğine* dayanmaktadır.¹⁸ Seçmen verdiği vekâletin gereği olarak, temsilcisine talimat verebilmekte veya program dikte ettirebilmekte; temsilci, görevin yerine getiriliş şekline ya da getirilmeyişinden dolayı seçmene hesap vermekte, hatta mali tazminle yükümlü olmakta, seçmen kararı ile azledilebilmekte, alacağı ücret ise seçim çevresinden temin edilmektedir.

En geniş uygulamasını États Généraux Fransa'sında bulan emredici vekâletin,¹⁹ azil konusundaki örneğine ise günümüzde bazı ABD eyaletlerinde geri çağırma "*recall*" adıyla rastlanabilmektedir. Mesela, 1913'ten bugüne kadar Kaliforniya eyaletinde 164 geri çağırma girişimi olmuş, bunlardan dokuzu için yeterli imzaya ulaşılmış ve beş geri çağırma

¹⁵ Sezen, S. (2010). *Seçim ve Demokrasi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları. s.38-46.

¹⁶ Gözler, 2014, s.278.

¹⁷ Armaoğlu, 1953, s.5.

¹⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.13-15.

¹⁹ Armaoğlu, 1953, s.14.

(sonuncusu Arnold Schwarzenegger'in selefi olan Eyalet Valisi Gray Davis, 2003 yılında) başarılı olmuştur.²⁰

Temsili Vekâlet: Burada egemenliğin sahibi olan millet tarafından vekâlet parlamentoya verilmiştir. Bu yönüyle temsili vekâlet, *millet egemenliğine* dayanmaktadır.²¹ Milletın temsili ifadesi ilk defa 1791 Fransız Anayasası'nda yer bulmuştur.²² Bu yöntemde vekillerin maaşları devlet hazinesinden ödenmektedir. Temsilciler, teorik olarak seçmen temayülleri ile arzularını göz önünde bulundurarak kamu yararına hareket etmekte, fakat uygulamada seçmenlerin emirlerinden bağımsız kararlar alabilmektedirler. Genel vekâletin sağladığı bu serbestinin sonucu olarak, vekillerin millet tarafından takibi için parlamentoda açık oy verilmekte ve halk siyasilere faaliyetlerinden Resmi Gazete ve basın yoluyla haberdar edilmektedir. Böylelikle bir sonraki seçimler için kamuoyu kanaati oluşmakta ve güvensizlik söz konusu olduğunda seçmenlerin temsilcilerini cezalandırması ancak onları gelecek seçimlerde oydan mahrum etmek suretiyle yapılabilmektedir.²³

Türkiye'de parlamento tarihinin başlangıcından beri temsili vekâlet yöntemi uygulanmıştır. Bu husus, Anayasalarda şu şekilde ifade edilmiştir:

- 1876 Kanun-i Esasi'sinin 71. maddesi; "Heyet-i Mebusan-i Osmanînin her biri kendini intihap eden dairenin ayrıca vekili olmayıp umum Osmanlıların vekili hükmündedir." ²⁴
- 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 5. maddesinin son cümlesi; "Büyük Millet Meclisi azasının her biri kendini intihap eden vilayetin ayrıca vekili olmayıp umum milletin vekilidir." ²⁵
- 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 13. maddesinin son cümlesi; "Her mebus yalnız kendini intihap eden dairenin değil umumun vekilidir." ²⁶

²⁰ İnternet: The California Secretary of State. (n.d.). Elections & Voter Information, Recalls, Recall History in California (1913 to Present). Erişim: <https://www.sos.ca.gov/elections/recalls/recall-history-california-1913-present/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²¹ Varlık ve Ören, 2001, s.15.

²² Gözler, 2014, s.286-288.

²³ Armaoğlu, 1953, s.13.

²⁴ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). Kanun-ı Esasi İlk Metin (Osmanlıca). Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1876/1876ilkmekinler/1876-ilkhal-osmanlica.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁵ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1921/1921ilkmekin/1921-ilkhal.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁶ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1924/1924-ilkhal/1924-ilkhal.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- 1961 Anayasası'nın 76. maddesi; "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler."²⁷
- 1982 Anayasası'nın 80. maddesi; "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler."²⁸

Bu noktada verilecek en güzel örneklerden biri; Türkiye'nin, 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması ile Batum'u Gürcistan'a bırakmasına rağmen, Büyük Millet Meclisi'ndeki beş Batum milletvekilinin görevinin Meclisin resmen sona erdiği tarihe kadar devam etmiş olmasıdır. Bu, temsili vekâlette temsilcilerin, seçildikleri seçim çevresini değil, tüm milleti temsil ettikleri kuralının doğal sonucudur.²⁹

2.2 Demokrasi Modelleri

Arend Lijphart, demokrasilerde yönetimin kimin çıkarlarına hizmet edeceği sorusuna yanıt verirken iki demokrasi modelinden bahseder: Halkın çoğunluğunun menfaatini temel alan çoğunlukçu demokrasi modeli ile halktan mümkün olabildiğince çok kişinin menfaatinin gözetilmesi gereğini ileri süren çoğulcu demokrasi modeli. Çoğunlukçu demokrasi modelinde yönetilenler halkın çoğunluğunca seçilir. Azınlıklar ise çoğunluk haline gelinceye dek ancak muhalefet görevi üstlenebilir. Çoğulcu demokrasi modelindeyse; yönetim, çoğunluk ile azınlığın ortaklığına dayanmaktadır.³⁰ Çoğunlukçu demokrasi modelinin türdeş toplumlarda; uzlaşmacı demokrasi modelinin ise dil, din, ırk bakımından farklılık gösteren topluluklarda daha başarılı sonuçlar vereceği öne sürülmektedir.

Çoğulcu demokrasilerde, demokratik duyarlılık daha fazladır. Yürütme yetkisi genellikle etkin siyasi partilerden oluşan koalisyonlara tevdi edilmiştir. Çoğunlukçu demokrasilerde ise genellikle tek parti iktidarları görülmektedir. Çoğulcu demokrasiler, normatif demokrasi teorisine yakındır ve ideal yönetimi gerçekleştirme çabasının ürünü olarak bireylerin haklarına itibar ön plandadır. Buna karşın çoğunlukçu demokrasilerde

²⁷ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1961 Anayasası İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1961/1961-ilkhali/1961-ilkhali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁸ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1982 Anayasası İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1982/1982anayasas%C4%B1ilkmetin/kanundmc06502709.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁹ Gözler, 2014, s.285.

³⁰ Gözler, 2014, s.268.

farklılıkların göz ardı edilmesine rastlanabilir. Çoğunlukçu demokrasinin dayandığı temel görüş, çoğunluğun iktidarda, azınlığın muhalefette olması gerektiğidir. Çoğulcu demokrasiye göre ise bu, dışlayıcı bir prensiptir.

Bir demokrasi modeli olarak tanımlanmasına rağmen çoğunlukçu demokrasinin, aslen demokrasinin özü ile çeliştiği görülmektedir.³¹ Çoğulcu demokrasi ise, Sartori'nin; *birden çok siyasi partili düzende, azınlık haklarına da itibar edilen rejim* şeklindeki demokrasi tanımlamasına uymaktadır.³²

Her ne kadar çoğunlukçu demokrasi modeli için merkezîyetçi, çoğulcu demokrasi modeli için federatif ve adem-i merkezîyetçi yönetimler tipik bulgular olarak gösterilmekteyse de, aktif ve değişken toplum yapıları nedeniyle dar kalıplar içine hapsedilmeden, ülkelere ve zamana göre değişiklikler, bağılıklar veya desantralizasyonlar da ortaya çıkarabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Tocqueville'ninde belirttiği gibi, aynı sistemler farklı toplumları farklı sonuçlara ulaştırabilir.³³ Demokrasiler, önceden belirlen bir yönetim planının uygulamaya konması ile değil, uzun bir tarihsel süreçten sonra toplumlarda psikolojik, sosyal ve ekonomik etkenlerle doğmuştur.³⁴ Demokratik toplumlarda seçim sistemlerinin göz ardı edilemeyecek derecede etkisi olduğu kabul edilmektedir. Bir ülkedeki yönetim şeklinin, iktidar sahiplerine değil; eşitliğe, toplumsal dayanışmaya, çoğunluğa dayanırken tüm bireylerin haklarını da korumasına, muhalefetin dengesi ve eleştirel etkinliğine, hukukun üstünlüğüne, şeffaf ve hesap verebilir bir idareyi ortaya çıkarması gibi sonuçlarına göre demokratikliği ileri sürülebilir. Bununla birlikte, tercih edilen seçim sistemi de genel oy ilkesini ve oyların eşitliğini, serbestliğini, gizliliğini kabul etmeli, seçmen iradesini güvence altına almalı ve bu irade doğrultusunda yönetme hakkının sevk edileceğini garantilemelidir. Ancak bu doğrultuda toplumdaki tüm görüşlerin açıklanması, örgütlenebilmesi ve desteği gücünde yönetimde temsil edilmesi mümkün olacaktır.

Demokrasilerin ve seçim sistemlerinin değerlendirilmesinde; hukukun üstünlüğü, halkın farklı düşüncelerinin temsili oranları ve yönetimde istikrar gibi aslî göstergeler esas alınmalı ancak, bunların yanında insan haklarına saygının yerleşikliği ile toplumun yönetime ve geleceğe bakışındaki güven de göz ardı edilmemelidir. Her ülke kendi

³¹ Lijphart, A. (n.d.). *Çağdaş Demokrasiler - Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*. (Çev. E. Özbudun ve E. Onulduran). Ankara: Yetkin Yayınları. s.11-27.

³² Bingöl, A. A. (2007). *Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etkileri*, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). s.6.

³³ Sarıkoca, 2010, s.23.

³⁴ Duverger, M. (1974). *Siyasal Rejimler*. (Çev. T. Tunçdoğan). İstanbul: Gelişim Yayınları. s.66.

koşulları içinde kendi dinamikleri doğrultusunda incelenmeli ve farklı uygulamaların farklı kabuller görebileceği hatırlanmalıdır. Örneğin, atama ve veraset yoluyla oluşan Lordlar Kamarası'nın aktif mevcudiyetine rağmen kimse İngiltere'de demokrasiden şüphe etmemektedir.³⁵ Bununla birlikte seçimle gelen her yönetim de demokratik meşruiyeti elde edememektedir: Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) gibi.³⁶

Gerek yönetim şekillerinde olması icap eden ideal biçimi belirten normatif demokrasi, gerekse realitedeki şartlara ve deneyime dayalı gerçekleştirilebilen ampirik demokrasi ölçütleri arasında, tek başına yeterli olmasa da başlıca unsur seçimlerdir.³⁷ Demokrasilerde yöneticilerin, yönetilenlerin rızasına dayalı olarak yönetim yetkisini kullanmaları, temsil meşruiyetini elde etmeleri ancak serbest, adil ve makul aralıklarla yapılan seçimler vasıtasıyladır.³⁸

³⁵ Sarıkoca, 2010, 65.

³⁶ İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. Kuzey Kore'nin Siyasi Görünümü (t.y.). Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷ Bingöl, 2007, 8.

³⁸ Özgül, 2002, s.13.

3 SEÇİM VE TEMEL İLKELER

3.1 Seçim

Yönetim alanında seçim kavramı; geniş anlamda seçimlerin temel ilkelerini, seçme ve seçilme hakkını, seçmen kütüklerini, adaylıkları, propaganda sürecini, seçimlerin yönetim ve denetimini, seçim kurullarını, pusulaları ve seçime ilişkin tüm uygulamaları kapsamaktayken, dar anlamda; pusulalarla belirlenen aday veya parti oylarının kazananların belirlenmesi amacıyla taksimatını ifade etmektedir.³⁹

Hukuki ve siyasi olarak seçimler; yönetime yetki tevdi etme, daha önce verilen yetkiyi yineleme ya da geri çekme gibi sonuçlar doğurur.⁴⁰ Bu nedenle demokratik ülkelerde halkın iradesinin sandığa tam olarak yansması önemlidir. Bu hususa, -uygulamalarda farklılıklar görülse de- çağdaş demokrasilerde büyük önem verilir.

3.1.1 Oy Hakkının Şartları

Bir ülkede seçmen olma şartları ya da seçmen olamayacaklar Anayasa hükümleri doğrultusunda belirlenir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın *Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları* başlıklı 67. maddesine göre; "*Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.*" Aynı maddede on sekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının seçme ve oylama hakkına sahip olduğu; silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrencilerin, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlülerin oy kullanamayacakları ve bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceği de bildirilmektedir.

Buradan hareketle 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Yasa'da; kısıtlıların ve kamu hizmetinden yasaklı olanların seçmen olamayacakları (8. madde) ile silâh altında bulunan (her ne sebeple olursa olsun, izinli

³⁹ Özgül, 2002, s.16.

⁴⁰ Yavaşgel, E. (2014). *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. s.34.

bulunsalar da) erlerin, onbaşların ve kıta çavuşlarının, askeri öğrencilerin, ceza infaz kurumlarında hükümlü olarak bulunanların oy kullanamayacakları (7. madde), ayrıca; onaylı sandık seçmen listesinde yazılı her seçmenin, oy verme yetkisine sahip olduğu (86. madde) hükme bağlanmıştır.

Buna göre, özetle Türkiye’de oy hakkına sahip olma şartları; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, seçim günü itibarıyla on sekiz yaşını doldurmuş olmak, kısıtlı veya Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, seçmen kütüğünde kayıtlı olmaktır. Ayrıca kişinin yasalarda oy kullanamayacakları bildirilen kişiler kapsamında bulunmaması gerekir.⁴¹

Yine Anayasanın 67. maddesine göre; “Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.” Seçimlerin dürüstlük içinde yapılmasını temine yönelik olan bu ilkeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

3.1.2 Serbestlik

Seçmenin her türlü baskı, korkutma ve tesirden uzak şekilde istediği aday ya da partiye oy verebilmesidir.⁴² Gizli oy ilkesi ile birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Oy serbestîsi ile ihtiyari ve mecburi oy kullanımı karıştırılmamalıdır. Oy vermenin bir seçmen hakkı olarak görülmesi ihtiyari oyu, seçmenin zorunlu görevi olarak görülmesi ve yerine getirilmemesi durumunda yaptırımla karşılaşılması durumu mecburi oyu ifade etmektedir. İhtiyari oy seçme hakkına dair demokratik bir duyarlılığın, mecburi oy ise antidemokratik şekilde seçimlere katılımın zorla sağlanmaya çalışılmasının sonucudur. Demokratik ülkelerde örneğine nadiren rastlanmakla birlikte, bu yöntemi benimseyen Belçika Anayasası gibi (Art.62: *De stemming is verplicht en geheim: Oy verme zorunlu ve gizlidir*)⁴³ temel ülke kanunları da bulunmaktadır. Türkiye’de ise mecburi oy hükmü 1982 Anayasası ile getirilmiştir. Buna göre oy kullanma daha önce hak olarak kabul edilmekteyken ödev niteliğine bürünmüş, kullanmayanlara yaptırım uygulanması

⁴¹ Gözler, 2014, s.300.

⁴² Yavaşgel, 2014, s.71.

⁴³ İnternet: De Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers. (2019). *De Belgische Grondwet* (Belçika Anayasası). (Son güncelleme: 13 Haziran 2019) Art. 62. Erişim: https://www.dekamer.be/kvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetNL.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

öngörülmüştür. Anayasanın 175. maddesinde “*Halkoymasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dâhil gerekli her türlü tedbir alınır.*” denilmekte, ayrıca;

- 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (63. madde)
- 3376 Sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun (6. madde)

ile seçmen kütüğünde kayıtlı ve seçme yeterliliği bulunduğu halde, seçimlere meşru mazeretleri olmaksızın katılmayanların ilçe seçim kurulu başkanı tarafından para cezası ile cezalandırılacağı hükümleri yer almaktadır. Ancak uygulamada tebligat masrafları ceza ile belirlenen tutarları karşılamadığından, bu yola -ilçe seçim kurulu başkanı takdirinde olmak üzere- nadiren başvurulmuştur (Bkz. [EK-1](#)). 13.02.2011 tarihli ve 6111 sayılı Yasanın 17. maddesi ile de ceza miktarları yükseltilmedikçe bu yaptırımının uygulanamayacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre;

*“31.12.2010 tarihinden (bu tarih dâhil) önce idari yaptırım kararı verildiği halde bu Kanunun yayımlandığı tarih itibarıyla ilgisine tebliğ edilmemiş olan ve genel bütçeye gelir kaydı gereken ve her bir kabahat için 120 Türk Lirasının (bu tutar dâhil) altında kalan idari para cezaları tebliğ edilmez, tebliğ edilmiş olanların ve bunlara bağlı fer’i alacakların tahsilinden vazgeçilir.”*⁴⁴

3.1.3 Eşitlik

Her seçmenin oyunun tek ve eşit olduğunun kabul edilmesidir. Genel oy ilkesinin kabul edilmediği dönemlerde; Belçika, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde seçmenin evli, çocuklu oluşu ve ödediği vergi miktarına göre kişiler çoğul oy hakkına sahip olabilmekteydiler. Toplumun sınıfsal ayırımına ve eşitsizliğe dayalı bu çoğul oy ya da aile oyu uygulamaları I. Dünya Savaşı sonunda terk edilerek bir kişinin bir oyu olduğu (one man-one vote) ilkesi kabul edilmiştir.⁴⁵

⁴⁴ İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, *6111 Sayılı Kanun* (2011, 13 Şubat). Erişim: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6111.doc adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁵ Yavaşgel, 2014, s.62-63.

3.1.4 Tek Dereceli Seçim/Doğrudan Oy İlkesi

Tek dereceli seçim, seçmenlerin temsilcilerini dolaysız ve aracısız olarak seçmesidir. Oysa iki dereceli (dolaylı oy) seçimlerde birinci seçmenler, milletvekillerini ya da başkan seçecek olan ikinci seçmenleri seçerler.⁴⁶

Türkiye’de Meclis seçimleri 1946 yılına kadar iki dereceli şekilde yapılmış, birinci seçmenler (Müntehib-i evvel), ikinci seçmenleri (Müntehib-i sâni) belirlemiş, bunlar da milletvekillerini seçmiştir. Türkiye’de iki dereceli seçimin başlangıç noktası olarak 1877 yılında yapılan Meclis-i Mebusan seçimleri kabul edilmektedir. 1943 yılındaki 7. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri de bu yöntemle gerçekleştirildikten sonra, 05.06.1946 tarihli ve 4918 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu kabul edilerek doğrudan oy ilkesine geçilmiş, bu tarihten günümüze kadar tek dereceli seçimler devam etmiştir.⁴⁷

Günümüzde ABD başkanlık seçimlerinde iki dereceli uygulama devam etmektedir. Sandık başına giden Amerikan halkının oyları ile Seçiciler Kurulu delegeleri belirlenmekte, başkan da bu Kurul tarafından seçilmektedir.

3.1.5 Genel Oy

Ödediği vergi miktarından, yetenek, ırk, cinsiyet gibi kişisel özelliklerinden bağımsız olarak tüm halkın seçmen statüsüne ve oy verme hakkına sahip olmasıdır.⁴⁸

Fransa’da İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nden sonra bile vergi ödeme ve emlake sahip olma şartı ile oy kullanma hakkı kazanılmaktaydı. Seçimlere katılan vatandaşlar “aktif vatandaş”, diğerleri ise “pasif vatandaş” sayılmaktaydı. Benzer uygulamalara tarihsel süreç içinde Türkiye’de, İngiltere’de ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de rastlanmıştır. ABD’de 1964 yılına kadar uygulanan vergiye göre seçmen olma uygulamasında asıl amacın, düşük düzeyli gelir sahibi olan siyahların oy kullanımının engellenmesi olduğu düşünülmektedir. Bu ülkede görülen benzer bir uygulamada da Anayasayı okuyup açıklayabilme, hatta bazı eyaletlerde yorumlayabilme seviyesinde

⁴⁶ Gözler, 2014, s.306-307.

⁴⁷ Tuncer, E. (2002). *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler 1877 – 1999*. Ankara: Tesav Yayınları. s.91-93.

⁴⁸ Gözler, 2014, s.302-304.

yetenek şartı getirilmesidir. Yine bu kriterlerin de eğitim düzeyi düşük olan siyah vatandaşların seçme hakkından mahrum edilmesine yönelik olduğu kabul edilmektedir.

Irka ve inanca bağlı seçme hakkının gasp edilmesine ise Nazi Almanya'sında 1935 yılında çıkarılan bir kanunla Yahudilerin seçme ve seçilme haklarının ellerinden alınması örnek verilebilir.⁴⁹

Genel oy ilkesine geçilmesi uzun bir tarihsel sürecin sonunda ve her ülkede farklı zamanlarda gerçekleşmiştir. Birçok ülkede seçimlerin düzenli şekilde yapılmaya başlanması ile cinsiyet ayrımı yapılmaksızın seçme hakkının verilmesi arasında uzun seneler geçmiş, genel oya geçilmesi de ancak kadınlara oy hakkının tanınmasından sonra mümkün olabilmektedir. Örneğin bu süreler; İngiltere'de 230 yıl, ABD'de 132 yıl, İsviçre'de 123 yıl, Norveç'te 99 yıl, İsveç'te 55 yıl, İrlanda'da 1 yıldır. Finlandiya bu konuda sicili en parlak ülkedir zira 1906 yılında düzenli seçimler başlamış ve aynı yıl genel oy ilkesi kabul edilmiştir.⁵⁰

Türkiye'de ise genel oy ilkesi; 5 Aralık 1934 tarihli ve 2599 Sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. ve 11. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun'un kabulü ile benimsenmiştir. Böylelikle 22 yaşını bitiren kadın-erkek her Türk seçme hakkına sahip olmuştur.⁵¹

3.1.6 Gizli Oy

Serbestlik ilkesinin doğal sonucu olarak ve seçmen iradesinin özgürce belirmesi amacıyla oyun sahibinin kim olduğu belli olmayacak şekilde ve ortamda kullanılmalıdır. Böylelikle seçmenden başka kimse tercihini bilmeyecektir.

Montesquieu'nun kamu menfaati yönünde oy kullanılması gerektiği düşüncesinden yola çıkılarak 19. yüzyıla kadar açık oyun gerekliliği kabul görmüştür ancak oy satın almanın ve seçmeni tehdit etme gibi durumların önüne geçilmesi amacıyla gizli oy ilkesi benimsenerek ilk defa 1852 yılında Avustralya'daki seçimlerde gizli oy uygulanmıştır.⁵²

⁴⁹ Yavuz, N. (1999). *Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar – Kararlar – Genelgeler*. Ankara: Adil Yayınevi. s.7-8.

⁵⁰ Sarıkoca, 2010, s.57-58.

⁵¹ İnternet: 2599 Sayılı Kanun (05/12/1934). *Resmi Gazete* (Sayı: 2877). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵² Yavaşgel, 2014, s.70-71.

Türkiye’de ilk kez kapalı oy verme yeri 09.07.1948 tarihli ve 5258 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun’un 24. maddesinde geçmiş⁵³, uygulaması ise ilk kez 14 Mayıs 1950 tarihinde 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde olmuştur.

3.1.7 Açık Sayım

Seçimlerde dürüstlük unsurunun en temel sağlayıcısı olarak oyların sayım, döküm ve tutanaklara bağlanması işlemlerinin açıkça yapılmasını, sandıktan çıkan seçmen iradesinin hazır bulunanlar huzurunda sonuçlara yansıtılması gereğini ifade etmektedir. Oyların sayım-döküm işlemlerinin açık olarak yapılacağına dair hüküm Türkiye’de ilk kez 16.02.1950 tarihli ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu’nda yer almış, bu tarihten sonra da tüm seçimlerde uygulanmıştır.⁵⁴

3.1.8 Kişisel Oy

Seçmenin oyunu bizzat kullanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu ilke genel kabul görmüşse de bazı durumlarda farklı ülkelerde farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Bugün ABD’de seçime katılımı teşvik için seçmenin vekâlet yoluyla oy kullanmasını sağlayan “gıyabi oylama” (vekâlet ve posta oyu/*absentee and mail voting*) uygulamasına rastlanmaktadır.⁵⁵ Benzer şekilde Fransa’da⁵⁶ ve İngiltere’de⁵⁷ de vekâleten oy kullanma (*voting by proxy*) yöntemi uygulanmaktadır. Erken oylama, posta yoluyla oy kullanma ve benzeri yöntemlerin geliştirilmesinden asıl amaç; engellilerin ve yurtdışında yaşayan ülke vatandaşlarının seçimlere katılımını sağlamaktır.

⁵³ İnternet: 5258 Sayılı Kanun (09/07/1948). *Resmi Gazete* (Sayı: 6957). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6957.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁴ Tuncer, 2002, s.23.

⁵⁵ İnternet: Official Website of The United States Government. (n.d.). Voting and Elections, Absentee and Early Voting. Erişim: <https://www.usa.gov/absentee-voting#item-37337> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁶ İnternet: France Assemblée Nationale Législative. (n.d.). General Election in France, Questions About Voting Erişim: www.elections-legislatives.fr/en/voting.asp adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁷ İnternet: Government of the United Kingdom. (n.d.). Citizenship and Living in the UK, Voting, Apply to Vote by Proxy. Erişim: <https://www.gov.uk/apply-vote-proxy> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Yurtdışında yaşayan Türk seçmenlerin cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimleri ile halkoylamalarında, gümrük kapılarında, yurtdışı temsilciliklerde ve ihtiyaca binaen yerel makamlarca talep edilen yerlerde kurulan sandıklarda oy kullanmaları mümkündür. Nitekim 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan son milletvekili genel seçimlerinde 3.044.837 yurtdışı seçmen için 34 gümrük kapısında⁵⁸ ve 60 ülkedeki 123 temsilcilikte toplam 7484 sandık kurulmuştur.⁵⁹ 298 sayılı Yasanın 94. maddesinde yurtdışı seçmenlerin belirlenen seçim gününden 45, elektronik ortamda 30 gün öncesinden oy vermeye başlamaları öngörülmektedir. Ancak Türkiye’de elektronik oylamaya henüz geçilmemiştir. Bu uygulama, ABD’nin bazı eyaletlerindeki erken oylama (*early voting*) yönteminin⁶⁰ bir örneği olarak kabul edilebilir.

ABD ve Avrupa’daki posta yoluyla oy kullanma (*mail voting*) yönteminin yurtdışındaki Türk vatandaşları için de uygulanması amacıyla, 298 sayılı Yasanın 94/B maddesi 13 Mart 2008 tarih ve 5749 sayılı Kanunun 10. maddesi⁶¹ ile değiştirilmiştir. Ancak bu madde mektupla oy kullanma yönünden Anayasa Mahkemesi’nin 29 Mayıs 2008 tarihli ve 2008/113 sayılı Kararı ile seçmen iradesinin korunmasına, serbestlik ve gizlilik ilkelerinin sağlanmasına elverişsiz olması nedeniyle iptal edilmiştir.⁶²

Türkiye’de, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un 93. maddesi, oyun kişiselliği ilkesi gereğince, seçmenin oyunu bizzat kullanmasını emreder. Ancak görme engellilerin, felçlilerin veya bu gibi bedeni engellilikleri açıkça belli olanların, o seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilmesine de imkân tanır. Aynı yasanın *Oy Vermede Sıra* başlıklı 90. maddesine göre: “*Gebeler, hastalar ve engelliler bekletilmezler. Yaşlılar önce alınabilirler.*”

⁵⁸ İnternet: YSK. Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Oy Kullanılacak Gümrük Kapıları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-GumrukKapilari.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁹ İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Yurt Dışı ve Gümrük Kapıları Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁶⁰ İnternet: Official Website of The United States Government, Voting and Elections, Early Voting and In-Person Absentee Voting (n.d.). Erişim: <https://www.usa.gov/absentee-voting#item-212898> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁶¹ İnternet: 5749 Sayılı Kanun (13/03/2008). *Resmi Gazete* (Sayı: 26824 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080322M1-3.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁶² İnternet: 2008/113K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (29/05/2008). *Resmi Gazete* (Sayı: 26927). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080705-15.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Türkiye’de pozitif ayrımcılık gruplarının oy kullanmasında sağlanan tüm esneklik 2018 yılına kadar bu hükümlerden ibaret iken, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde kapsam genişletilmiştir. 298 sayılı Yasanın 14. maddesinin 17. fıkrasında 13.03.2018 tarihli ve 7102 sayılı Yasa ile değişiklikle; hastalığı veya engeli sebebiyle yatağa bağımlı olan seçmenlerin, muhtarlık seçimleri hariç, oy kullanmalarının sağlanması için seyyar sandık kurulları oluşturulmuş ve durumunu sağlık raporu ile ispat edenlerin yerleşim adreslerine seyyar sandıklar gönderilerek oy kullanmaları sağlanmıştır.

Sandık kurulu başkan ve üyeleri ile bina sorumlularının, seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçlerinin, ilçe seçim kurulu tarafından sandık kurulu üyelerini görev yerine ulaştırmak için görevlendirilmiş kişilerin görevli oldukları alanlardaki sandıklarda oy kullanmaları sağlanır. 298 sayılı Yasanın 94. maddesi, görev yaptığı sandığın seçmen listesinde kayıtlı bulunmayan yukarıda sayılan görevlilere ilçe seçim kurulu başkanı tarafından oy kullanma hakları bulunduğu ilişkin belge (Örnek:142) verilmesini öngörmektedir. Bu seçmenlerin esas kayıtlı olduğu sandık seçmen listesine meşruhat verilmek üzere kayıtlı bulunduğu sandık kurulu başkanlığına durumu yazı ile bildirilir ve olası mükerrer oy kullanımının önüne geçilir.

3.1.9 Bireysel Oy

Oy hakkının gruplara, zümrelere değil bireylere tanınması ve bu hakkın, onların ekonomik, sosyal, mesleki statüleri nedeni ile değil yalnızca birey olmaları nedeniyle kazanılması durumudur. 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan bu ilkeden önce, États Généraux’ta kişiler belli sınıflara mensubiyetlerinden dolayı oy kullanma hakkı elde etmekteydi.⁶³

3.1.10 Yargı Yönetim ve Denetimi

Anayasa’nın *Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi* başlıklı 79. maddesiyle, seçmen kütüklerinin hazırlanması, güncellenmesi, adaylık ve propaganda süreçleri, tüm

⁶³ Gözler, 2014, s.307-308.

seçim işlerinde koordinasyon ve görevlendirmeler ile sayım-döküm sonuçları ve bunlara ilişkin tüm işlemlere karşı şikâyet ve itirazlarda Yüksek Seçim Kurulu yetkili kılınmıştır. Buna göre; seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'nundur.

Yüksek Seçim Kurulu nihai karar organı olup, onun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz.

Seçim uyuşmazlıklarında çözümün yargıya bırakılmasına dair kayıtlara ilk defa 1868 yılında İngiltere'de rastlanır. Benzer şekilde 1919 Alman Anayasası'nda da seçim uyuşmazlıkları için Seçim Mahkemesi ihdas edilmiştir. 1920 Avusturya Anayasası'nda bu görev Anayasa Mahkemesi'nde, 1958 Fransa Anayasası'na göre Anayasa Konseyi'ndedir.⁶⁴

Türkiye'de ise 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nda; seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceği (57. madde), ilçelerde ve illerde seçim kurulları, Ankara'da ise Yüksek Seçim Kurulu bulunacağı (58. madde) hükümleri yer almıştır. Böylelikle seçimlerin yönetim ve denetimine yargı gözetimi getirilmiştir.⁶⁵

Yargısal denetim mekanizmasının kurulması öncesinde, seçim uyuşmazlıklarının çözüm yeri yasama meclisleri olmuştur. Buna 'Siyasal Çözüm Sistemi' ya da 'Geleneksel Sistem' adı verilir. Geleneksel sistemde erklerin bağımsızlığına istinaden, parlamentolar, kendi üyelerinin seçimlerindeki şikâyet ve itirazları, kendileri inceleyerek karara bağlama yoluna gitmişlerdir. Fransa'da Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyet dönemlerinde, Türkiye'de ise Yüksek Seçim Kurulu öncesinde durum budur.⁶⁶

⁶⁴ Gözler, 2014, s.314.

⁶⁵ İnternet: 5545 Sayılı Kanun (16/02/1950). *Resmi Gazete* (Sayı: 7438). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7438.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁶⁶ Gözler, 2014, s.313.

3.2 Temel Kavramlar

3.2.1 Seçim Çevreleri

Oyların sandalyelere dönüştürülmesi seçim çevreleri temelinde gerçekleştirilir.⁶⁷ 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 3. maddesinde "Özel kanunlarındaki çevre ayırmaları saklı kalmak şartıyla, seçimlerde her il bir seçim çevresidir" denilmiştir. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 4. maddesinde; illerin çıkaracağı milletvekili sayılarının belirlenmesi neticesinde: 1-18 milletvekili çıkararak illerin bir, 19-35 milletvekili çıkararak illerin iki, 36 ve daha fazla milletvekili çıkararak illerin üç seçim çevresine ayrılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Buna göre, Anayasa'nın 75. maddesinde 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle 600 olarak belirlenen TBMM milletvekili sayısı esas alınarak, Yüksek Seçim Kurulu'nun 18 Temmuz 2017 tarih ve 2017/759 sayılı Kararı ile Ankara 3, İstanbul 3, İzmir 2 ve Bursa 2, diğer iller ise tek seçim çevresi olacak şekilde Türkiye 87 seçim çevresine bölünmüştür. 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan son milletvekili genel seçiminde bu duruma göre hareket edilmiştir (Bkz. EK-2).⁶⁸

Nispi temsil sistemlerinde seçim çevreleri, sonucun temel etkenlerinden olması nedeniyle çoğunluk sistemlerine nazaran daha fazla önem arz eder. Mesela geçerli oyların %20'sine sahip olan bir partinin, üç milletvekili seçilecek bir seçim çevresinde sandalye alması olası değildir ancak seçilecek milletvekili sayısının beşe ya da daha yukarı çıkarılmasıyla temsilci kazanacaktır. Hatta nispi temsilde kullanılacak sandalye dağıtım formüllerinden daha önemli olan husus seçim çevrelerinin genişliğidir denebilir.⁶⁹ Seçim çevrelerinde seçilecek temsilci sayısı ne kadar fazla ise, nispi temsili esas alan sandalye dağılımı ile oy dağılımı arasındaki uyum o derece yüksek olmaktadır.⁷⁰

Avrupa demokrasilerinde, nispi temsile dayanan formüller uygulanmasına rağmen temsilde orantısız seçim sonuçları alan Portekiz, Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerin verileri incelenmiş, özellikle İspanya'nın 1975-1986 yılları arasındaki göstergelerinin

⁶⁷ Tunç, H., Erdoğan, M., Yurtlu, F., Ölmez, G., Çıtak, H.A. (2014). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de (Gerrymandering) Seçim Hilesi Uygulamaları*. Ankara: Adalet Yayınevi. s.20.

⁶⁸ İnternet: YSK. Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁶⁹ Lijphart, (t.y.), s.135.

⁷⁰ Tunç ve diğerleri, 2014, s.17.

yüksek olmasının başlıca sebebinin, nispi temsilin küçük seçim çevrelerinde uygulanması ile artık oyların nispiyeti sağlayacak şekilde değerlendirilemeyeşi olduğu görülmüştür.⁷¹

İllerin seçim çevreleri oluşturulurken mümkün olduğunca milletvekili sayılarının eşitliği ya da yakınlığı, ilçelerin mülki bütünlüğü ile nüfus dağılım dengesi ve ulaşım imkânları göz önüne alınmaktadır. Böylelikle hem seçim işlerinde koordinasyon kolaylaşır, hem de seçim sonuçlarının daha hızlı alınması sağlanır.

Genel uygulama ülkelerin seçim çevrelerine ayrılmasıdır. Fakat yüzölçümü ile nüfusun sınırlı olması durumunda tüm ülke topraklarının tek bir seçim çevresi olarak belirlenmesi de söz konusu olabilmektedir. Örneğin toplam nüfusu 8,7 milyon (2017 Temmuz), yüzölçümü ise 22 bin km² olan İsrail’de⁷², yasama meclisi olan Knesset koltuklarının tahsisinde tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir.⁷³

Bazı yazarlar ve hukukçular seçim çevresi yerine seçim bölgesi demeyi yeğleseler de, Türkiye’de seçim yasalarında seçim bölgesi tabiri muhtarlık bölgeleri için kullanılmaktadır: “*Seçimlerde her muhtarlık, bir seçim bölgesidir*”(298/4). Seçilecek milletvekili sayılarına göre belirlenen seçim çevreleri ise, dar bölge, geniş bölge ve daraltılmış bölge olarak adlandırılmaktadır.

3.2.1.1 Dar seçim bölgesi

Seçim çevresinden tek bir adayın seçilecek olmasını ifade eder. Tüm ülkede dar bölgelerden temsilci seçimine gidildiğinde (dar bölge çoğunluk sistemi/İngiltere); ülke, parlamento üye sayısı kadar seçim çevresine bölünür.

⁷¹ Lijphart, (t.y.), s.188.

⁷² İnternet: The Central Intelligence Agency (CIA). (n.d.). Library, Publications, The World Factbook, People and Society, ISRAEL – Population. Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/is.html> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁷³ İnternet: The Knesset (Israel Parliament). (n.d.). Lexicon, Electoral System in Israel. Erişim: <https://main.knesset.gov.il/EN/About/Lexicon/Pages/ElectoralSystem.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

3.2.1.2 Geniş seçim bölgesi

Seçim çevresinden iki ya da daha fazla sayıda temsilci seçileceğini ifade eder. Genellikle tüm dünyada uygulanan yöntem budur.

3.2.1.3 Daraltılmış seçim bölgesi

Geniş seçim bölgelerinin en fazla belirlenecek sayıda temsilci çıkaracak şekilde sınırlandırılması ve buna göre seçim çevreleri oluşturulmasını, başka bir deyişle seçim çevrelerinin tespit edilecek temsilci sayısına kadar genişletilebilmesi ya da sınırlandırılması şeklinde belirlenmesini ifade eder. En yüksek oyu alan siyasal partiye büyük avantaj sağlayan ve iki partili sistemi zorlayan demokratik niteliği tartışmalı bir yöntemdir. 1983, 1987 ve 1991 seçim dönemlerinde Türkiye’de uygulanmıştır. Bu yöntemle Anavatan Partisi iktidarını bir dönem uzatmıştır.

Burada, özel kanunlardaki hükümler göz ardı edilerek 600 milletvekili seçileceği esasına göre bir örnekleme yapmak gerekirse; Türkiye dar bölge uygulamasında 600, geniş bölge uygulamasında en az 81, daraltılmış bölge uygulamasında (23.05.1987 tarih, 3377 sayılı Kanuna göre hesaplanırsa) 134 seçim çevresine ayrılacaktır.

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 3377 sayılı Kanunla değişik 4. maddesine göre;

*“...çıkaraacağı milletvekili sayısı altıya kadar olan iller bir seçim çevresi sayılır. Çıkaraacağı milletvekili sayısı altıdan fazla olan iller, birden fazla seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri numara sırasına göre adlandırılır. Milletvekili sayısı altıdan fazla olan illerde seçim çevrelerine isabet edecek olan milletvekili sayısının hesabında ilk altı çıktıktan sonra kalan rakamlar tekrar altı, mümkün olmadığı takdirde beş, dört... ilâ olarak belirlenir. Bu hesaplamada bir seçim çevresine en az üç milletvekili düşecek şekilde işlem yapılır”*⁷⁴

hükmü uyarınca, daraltılmış bölge seçim sistemi 1983, 1987 ve 1991 seçimlerinde uygulanmıştır.⁷⁵

⁷⁴ İnternet: 3377 Sayılı Kanun, (23/05/1987). Resmi Gazete (Sayı: 19476). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19476.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁷⁵ Tuncer, 2002, s.122.

Seçim çevreleri belirlemede gerekçeleri ve sınırları kamu yararı belirlemelidir. Ancak bunun dışında, partizanca, bir siyasi partiye adil olmayan bir avantaj sağlanması ya da rakip partinin siyasi gücünün azaltılması amacıyla, belirlenmiş seçmen temayülüne göre yapay seçim çevreleri oluşturulmasına “gerrymandering” denir.⁷⁶ Bu sınır manipülasyonu, adını Massachusetts valisi Elbridge Gerry’den alır.⁷⁷ Vali Gerry, 1812 yılında kendi partisi lehine bölge taksimatı yapan bir yasa çıkarmış, sonuçta ortaya kertenkeleye benzeyen tuhaf bir seçim haritası çıkmıştır.⁷⁸

Gerrymanderinge kapı aralayan ilk husus, seçim çevrelerinin iktidarı elinde bulunduranlarca belirlenmesidir. Değerlendirilmeyen artık oyları da hesaba katma çabasıyla, desteklenen partinin oylarının bir bölgede yoğunlaştırılması (paketleme) ve muhalif oyların da farklı çevrelere gönderilmesi (dağıtım) yoluyla dengeler değiştirilmeye çalışılır.⁷⁹

Bunun Türkiye’de çeşitli uygulamaları olmuştur. 1954 seçimleri öncesinde Demokrat Parti yönetimi, Millet Partisi’ne oy veren Kırşehir’i ilçeye dönüştürüp il olacak Nevşehir’e bağlamak suretiyle bu partinin TBMM’ye girmesini engellemeyi, Cumhuriyet Halk Partisi’ne oy veren Malatya’yı da bölüp, Adıyaman ilçesini il yaparak da bu partinin TBMM’ye gönderdiği milletvekili sayısını sınırlandırmayı amaçlamıştır. 2009 yerel seçimleriyle birlikte, öncesinde yalnızca merkeze bağlı ilçelerde yaşayanlarca seçilen büyükşehir belediye başkanlarının ile bağlı tüm ilçelerde yaşayan seçmenlerce seçilmesi uygulamasını getiren (06.08.2008 tarih, 5747 sayılı değişiklik) Adalet ve Kalkınma Partisi, bu yöntemle İstanbul ve Ankara büyükşehir belediye başkanlıklarını iki dönem daha elinde tutmuştur.

3.2.2 Oy Pusulaları

Oy pusulaları; seçmenlerin tercihlerini belirtmek için kullandıkları, adayların isimlerini veya partilerini gösteren, seçmen tercihlerinin tespitine ve sayım-döküm işlemine esas alınacak, gerektiğinde özel şekillerde hazırlanabilen kâğıtlardır. Oy

⁷⁶ Tunç ve diğerleri, 2014, s.19-20.

⁷⁷ Gözler, 2014, s.315.

⁷⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.161.

⁷⁹ Tunç ve diğerleri, 2014, s.159.

pusulaları, seçim çevrelerinin genişliğine göre tek isimli, listeli, tercihli düzenlenebileceği gibi boş kâğıda seçmenin isim yazması suretiyle de oluşturulabilmektedir.

3.2.2.1 Dar bölge oy pusulaları

Dar bölge seçim çevrelerinde, bir başka deyişle tek temsilci seçilecek seçim çevrelerinde kullanılır. Siyasi partilerden ziyade adayların öne çıktığı bu yöntem, çoğunluk sistemleri ile tatbik edilir.⁸⁰ Böyle bir durumda seçmen ve seçilen birbirlerini daha yakından tanır. Bu yüzden bu tür seçimler partilerin etkisini azaltırken temsilcilerin gücünü artırır ve zaman içinde adayların partilere bağlılığını azaltır.⁸¹

Dar seçim bölgelerinde tek aday ismi taşıyan pusulalar kullanabileceği gibi, birden çok aday arasından birinin seçileceği birleşik oy pusulaları da kullanılabilir. Örneğin Türkiye’de muhtarlık seçimleri için seçmenler tek isim içeren aday pusulasını (Bkz. Resim 3.1) zarfa konulmak suretiyle oy kullanılmaktadır.

Resim 3-1 Muhtar oy pusulası örneği

Cumhurbaşkanı seçiminde ise, seçmenler birleşik oy pusulasından (Bkz. Resim 3.2) tercih ettiği aday alanını mühürlemek suretiyle oyunu kullanmaktadır.

⁸⁰ Armaoğlu, 1953, s.30.

⁸¹ Varlık ve Ören, 2001, s.33.

Resim 3-2 Cumhurbaşkanlığı seçimi birleşik oy pusulası

3.2.2.2 Liste şeklinde oy pusulaları

Listeli oy pusulaları genellikle daraltılmış ya da geniş bölge seçim çevrelerinde, yani aynı seçim bölgesinden birden fazla temsilcinin seçileceği durumlarda kullanılır. Dar bölgede liste kullanılması tercihli usulde olup, listede yer alan adaylar arasından seçmenin tercihini göstermesi beklenir.

Daraltılmış ya da geniş bölgelerde seçmene pusula üzerinde temsilciyi ya da sırasını belirleme serbestisinin tanınmasına göre üçe ayrılır:

3.2.2.2.1 Kapalı/Blok liste

Seçmenin liste üzerinde temsilci ya da sıra tayin etme gibi bir inisiyatifi bulunmamaktadır. Seçmen ancak partinin belirlediği aday listesine onay verebilir. Bu yöntemle yapılan oylamada adaylara değil siyasi partilere oy verme söz konusudur.⁸²

Kapalı/Blok listeler halindeki oy pusulaları siyasi parti teşkilatlarınca hazırlandığından, dolayısıyla seçmene onamadan başka seçenek bırakmadığından eleştirilmektedir. Listelerin, önseçim sonucunda belirlenerek partili temayüllerini yansıtan isimlere öncelik verilmesi ya da pozitif ayırmacılık gruplarına mensup adayların oy

⁸² Yavaşgel, 2014, s.110.

pusulalarında güvenli sıralara yerleştirilmesi suretiyle hazırlanmasıyla daha az eleştiriye hedef olunacaktır.⁸³

3.2.2.2.2 Tercihli liste

Bu pusulalarda seçmen kısıtlı şekilde de olsa tercihte bulunabilmektedir. Seçmenin tercih hakkı sıralamayı değiştirmekle sınırlıdır.⁸⁴ Uygulama, adayların sıralandığı pusulada seçmenin istediği adayları işaretlemesi ya da alfabetik olarak düzenlenmiş aday listesinden adayların sıralamasının seçmence belirlenmesi şeklinde olabilir.⁸⁵

Tercihli oyda pusulalardaki işaret sayısı sınırlandırılabilir. Kazananların belirlenmesi parti listelerindeki adayların almış oldukları tercih oylarına istinaden yapılır. Bu uygulama, parti adayları arasında rekabete neden olmaktadır.

3.2.2.2.3 Açık/Karma liste

Seçmen, aday listesini düzenlerken sadece seçilecek temsilci sayısı ile sınırlandırılmıştır. Bir partinin seçmeni, pusulada istemediği isimleri çizebilir, bunların yerine bağımsız adayların, hatta farklı partilerden adayların isimlerini yazabilir; ayrıca seçmen, bir kâğıda kendi istediği adaylardan oluşan bir liste düzenleyebilir.

Karma liste şeklinde kullanılan oyların sonucuna göre kazananların belirlenmesi farklı ülkelerde farklı şekillerde yapılmıştır. Örneğin Belçika'da 13 Eylül 1895 tarihli seçim yasası, bir oyun hem adaya, hem adayın partisine yazılabilmesi gibi, aday parti listesinden olduğu halde sadece şahsa da oy yazılabilmesini olanaklı kılmaktadır. Ancak; siyasi partilerin yarış alanı olan parlamento seçimlerinde, şahısların öne çıktığı bu yöntem genelde tercih edilmemektedir.

Bunlardan başka, seçmen iradesinin pusulaların tanzimine ilişkin bir yansıması da isim çizme usulü şeklinde vuku bulabilir. Tercihli ya da karma liste şeklindeki oy pusulalarında, seçmen istemediği adayın ismini çizebilir ve böylece bir oy kaybetmesini

⁸³ Varlık ve Ören, 2001, s.26.

⁸⁴ Armaoğlu, 1953, s.161.

⁸⁵ Yavaşgel, 2014, s.111.

sağlar. Bu yöntem geçmişte Belçika ve İsveç'te uygulanmışsa da yaygın kabul görmemiştir.⁸⁶

Ayrıca, bazı partilerin, seçim çevrelerinin tümünde veya bir kısmında, yasayla belirlenecek süre içinde ittifak yapmaları durumunda oy pusulaları buna göre düzenlenir. Partiler yine seçilecek sayıda adayı içeren listelerini ayrı ayrı düzenlerler. Bu yöntemde asıl farklılık sayım-döküm işleminde görülür. İttifaklar sayımda tek bir parti gibi muamele görür ve vekil dağıtımında partilere ittifaktaki oyları oranında bölüşüm yapılır. Örnek olarak; 14 Şubat 1919 tarihli İsviçre Federal Seçim Kanunu (7. madde) ve 9 Mayıs 1951 tarihli Fransız Seçim Kanunu (6. madde) verilebilir. Bunlardan ilki Hagenbach-Bischoff sistemine, ikincisi karma sisteme dayanmaktadır.⁸⁷ Bu yöntem Türkiye'de 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun (13/03/2018 tarih ve 7102 sayılı Kanunla değişik) 12/A, 26 ve 29. maddeleri doğrultusunda 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi ile birlikte uygulanmıştır. Bu seçimin birleşik blok listesinde; Adalet ve Kalkınma Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi Cumhur İttifakı olarak, Cumhuriyet Halk Partisi, Saadet Partisi ve İyi Parti ise Millet İttifakı olarak yer almıştır (Bkz. Resim 3.3).

27. DÖNEM MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ SİYASİ PARTİLER VE BAĞIMSIZ ADAYLAR BİRLEŞİK OY PUSULASI

CUMHUR İTTİFAKI					MİLLET İTTİFAKI		
							
AK PARTİ ADALET VE KALKINMA PARTİSİ	MHP MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ	HÜDA PAR HUR DAVA PARTİSİ	VATAN PARTİSİ VATAN PARTİSİ	HDP HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ	CHP CUMHURİYET HALK PARTİSİ	ŞAADET ŞAADET PARTİSİ	İYİ PARTİ İYİ PARTİ
RECEP TAYYİP ERDOĞAN	DEVLET BAHCELİ	MEHMET YAVUZ	DOĞU PERİNÇEK	PERVİN BULDAN SEZAI TEMELİ	KEMAL KILIÇDAROĞLU	TEMEL KARAMOLLAOĞLU	MERAL AKŞENER
○	○	○	○	○	○	○	○
1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-	1- 2- 3- 4- 5- 6- 7- 8- 9- 10- 11- 12- 13-

Resim 3-3 Blok listeli birleşik oy pusulası

⁸⁶ Armaoğlu, 1953, s.161-167.

⁸⁷ Armaoğlu, 1953, s.155-157.

4 SEÇİM SİSTEMLERİ

Bir oylamada partilerin ya da kişilerin kazandıkları oylar tespit edildikten sonra, sandalye dağıtımının hangi formüllere göre yapılacağını belirlemek yasa koyucuya kalmıştır. Buna göre yönetimde istikrarı sağlamaya yönelik çoğunluk sistemleri, temsilde adaleti öne çıkaran nispi temsile dayalı seçim sistemleri ya da bu iki sistemin sakıncalarının bertaraf edilmesi amacıyla kaynaştırılmış karma seçim sistemleri tercih edilebilir.⁸⁸ Bu kombinasyonların, sağlıklı bir siyasi yapı tesis etme ya da mevcut yönetimin sürekliliğini sağlama gibi pozitif veya negatif sebepleri olabilmektedir. Tercih edilecek saf seçim sistemlerine baraj ve yeter sayı gibi unsurlar eklenebilir, seçim çevreleri genişletilip daraltılabilir, oylama blok ya da tercihli yapılabilir ve böylece yeni seçim sistemlerine ulaşılabilir. Farklı yöntemlerle kompozit seçim sistemleri tasarlanmasına “*seçim mühendisliği*” adı verilir.⁸⁹

Seçim mühendisliği ile ülkelerin taleplerine göre farklı birçok sistem oluşturulabilir. Sistem değişikliklerine gidilmeden önce önemli olan sistemin beklenen sonuçları verip vermeyeceğini öngörebilmektir ki bu da ülke konjonktürü ile toplumun geçmiş seçim tecrübelerinin bütün olarak ele alınmasıyla mümkündür. Her ülke kendi gerçekleri doğrultusunda bir sistemi benimsemeden önce bir tecrübe dönemini geçirmek zorundadır.⁹⁰

Burdeau'ya göre “*seçim kanunu ve sistemi, uygulamada devletin tek ve gerçek anayasasıdır*”.⁹¹ Seçimler sonucunda ülkelerin siyasal ve sosyal hayatlarında değişiklikler ortaya çıkar. Ancak bir seçim sisteminden beklenen ilk sonuç; yönetim yetkisinin kimler tarafından ele kullanılacağını, ülkeyi kimin yöneteceğini belirlemesidir. Seçimin bu işlevine “*fayda*” ya da “*istikrar*” ilkesi denir.⁹² Seçime katılan partilerin veya adayların aldıkları oylar oranında yönetime ortak olmalarına, oyları nispetinde parlamentoda temsil edilmelerine ise “*adalet*” ilkesi denir.⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 67. maddesinde de “*seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir*” hükmü yer almaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de

⁸⁸ Cotteret, J.-M. ve Emeri, C. (1975). *Seçim Sistemleri*. (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Gelişim Yayınları. s.79.

⁸⁹ Yavaşgel, 2014, s.126.

⁹⁰ Armaoğlu, 1953, s.179.

⁹¹ Özgül, 2002, s.14.

⁹² Türk, H. S.ve Tuncer, E. (1995). *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi-Sistem Önerileri Seçim Uygulamaları*. Ankara: Tesav Yayınları. s.4.

⁹³ Varlık ve Ören, 2001, s.24.

seçim sistemi arayışları henüz sonlandırılmamış olup, özellikle seçim dönemlerinden sonra yoğunlaşan hararetili tartışmalarla yeni öneriler getirilmektedir.

Başarılı bir seçim sisteminden beklenen; yönetimde istikrar ve adalet ilkelerini dengelemesidir. Ancak ne var ki bu iki ilkedен birinin ağırlığı arttıkça diğeri zayıflamaktadır.⁹⁴ Bir seçim çevresindeki temsilci sayısına, oy pusulalarının şekline, sayım-döküm sonuçlarının formülasyonuna ve olası sonuçlarına göre seçim sistemlerini üç ana grupta ele alabiliriz:

1- Seçilenlerin ekseriyet oylarına göre belirlendiği, istikrar ilkesine paralel sonuçlar öngören Çoğunluk Seçim Sistemleri

2- Seçilenlerin aldıkları oy oranında parlamentoda yer almalarını öngören, adalet ilkesi ağırlıklı Nispi Temsil Seçim Sistemleri

3- Çoğunluk ve nispi temsil sistemlerinin sakıncalı sonuçlarının azaltılması ve istikrar ile adalet ilkesinin dengelenmesi amaçlı Karma Seçim Sistemleri

4.1 Çoğunluk Seçim Sistemleri

Çoğunluk seçim sistemleri, en fazla oy alanın seçilmesi esasına dayanmaktadır. Seçilme için gerekli görülen çoğunluk ölçütleri; en fazla oya sahip olmak, oyların yarısından fazlasına sahip olmak veya belirlenen bir oranın üzerinde oy almış olmak olarak belirlenebilmektedir. Buna göre seçimler tek turlu, iki turlu ya da çok turlu olarak gerçekleştirilebilir. Seçim çevrelerinin genişliğine göre dar veya geniş bölgeli seçim çevrelerinde uygulanabilir. Oy kullanımının ise açık, kapalı ya da tercihli oy pusulalarıyla yapılması mümkündür.

Çoğunluk sistemlerinde seçmenler, gerçek tercihleri olmasa da kazanma ihtimali fazla olan kendilerine yakın gördükleri güçlü bir partiye yönelirler. Bu durumun sonucu olarak sistem, siyasi partili düzeni genel olarak iki kutupluluğa sevk eder. Bazı durumlarda partilerin kemikleşmiş seçim çevreleri oluşur. Buna paralel, seçimden seçime görüş

⁹⁴ Türk ve Tuncer, 1995, s.4.

değiştirebilen yüzen oy grupları da mevcuttur ve partilerin propagandaları büyük ölçüde bu yüzen oyları elde etmek üzere hazırlanmaktadır.⁹⁵

Adayların ya da parti listelerinin geçerli oyların en fazlasını alarak seçileceği oylamalarda seçimler tek turda tamamlanmaktadır.

Birden fazla turlu seçimlerde, genellikle geçerli oyların en az yarısından fazlasının alınması şart koşulmaktadır. Bunun sağlanması her zaman mümkün olmadığından, ikinci ya da son turda en fazla oy alanların seçileceği görülür.

İlk turda belirlenen çoğunluğa hiçbir adayın ulaşamaması durumunda balotaj ortaya çıkar. Balotajda olan partilerin gruplaşmaları görülebilir. Seçmenler gerçek tercihlerini ilk turda ortaya koyarken, son turda kazanma ihtimali yüksek görünen ikinci tercihlerine yoğunlaşabilirler. Seçmen, ilk turda oy verdiği partinin ikinci tura katılamaması ya da kazanamayacağına kanaat getirmesi halinde, kazanmasını istemediği partinin rakibine de oy verebilir. Buna göre ilk turda lehte, ikinci turda aleyhte oy kullanımı söz konusudur. Böylelikle ilk oylama seçme, diğer oylama eleme amaçlı gerçekleştirilir.⁹⁶

4.1.1 Çoğunluk Hesaplama Yöntemleri

Sayım-döküm ve oyların meclis sandalyelerine dönüştürülmesinde en fazla kolaylık sağlayan çoğunluk prensibinin demokratik unsurlar arasına girmesi, Rousseau ile olmuştur. Seçim çevrelerinde alınan oyların çoğunluğunun parlamentoda temsil edilmesi biçiminde uygulanan bu sistemlerde çoğunluğun belirlenmesi şu şekillerde olur:

4.1.1.1 Mutlak (salt) çoğunluk yöntemi

Seçim çevresinde bir adayın ya da listenin seçilebilmesi için geçerli oyların yarısından bir fazlasının alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse; bir seçim çevresinde seçilebilmek için geçerli oyların yarısından bir fazlası

⁹⁵ Yavaşgel, 2014, s.85.

⁹⁶ Cotteret ve Emeri, 1975, s.50-51.

alınmalıdır. Geçerli oyların sayısı 10.000 ve seçime giren partilerin ve adayların aldıkları oylar şu şekilde olsun:

A Partisi: 3200

B Partisi: 5100

C Partisi: 1600

Bağımsız: 100

Bu sonuçlara göre mutlak çoğunluğu sağlayan B Partisinin adayı ya da listesi bu seçim çevresinde seçimi kazanmış olacaktır.⁹⁷ Adaylar için ilk oylamada mutlak çoğunluğa ulaşmak zor olduğundan, bu sistemi uygulayan ülkeler genellikle iki türlü seçimlerle sonuca gitmektedirler.

Tek isimli iki türlü çoğunluk sistemi, geleneksel Fransız seçim sistemi olarak bilinmektedir. Buna göre ilk turda seçilebilmenin iki koşulu bulunmaktadır. İlk olarak geçerli oyların mutlak çoğunluğunun kazanılması, ikinci olarak bu sayının seçim çevresinde kayıtlı seçmen sayısının $\frac{1}{4}$ 'üne eşit ya da bundan fazlası olması gerekmektedir. Kayıtlı seçmen sayısına bağlı oran, seçimlere katılım oranlarının düşük olması durumunda azınlığın çoğunluk sağlamasını önlemek içindir.⁹⁸

4.1.1.2 Nispi (basit) çoğunluk yöntemi

Seçim çevresinde bir adayın ya da listenin seçilebilmesi için -geçerli oyların miktarına bakılmaksızın ve bir oran getirilmeksizin- rakipler arasında en fazla oyu alması gerektiğini ifade etmektedir. Örnekleme gerekirse; bir seçim çevresinde geçerli oyların toplamı ne olursa olsun diğer adaylardan daha fazla sayıda oy alan aday ya da liste seçimi kazanmış olur:

A Partisi: 3001

B Partisi: 3000

C Partisi: 3000

D Partisi: 2500

Bağımsız: 500

⁹⁷ Armaoğlu, 1953, s.19.

⁹⁸ Sezen, 2010, s.170.

Bu sonuçlara göre, bu seçim çevresinde basit çoğunluğu sağlayan A Partisinin adayı ya da listesi seçimi kazanmış olacaktır. İlk oylamada nispi çoğunluğa ulaşıldığından, bu sistemde ikinci tura ihtiyaç duyulmaz.⁹⁹

Tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi, geleneksel İngiliz seçim sistemi olarak bilinmektedir. Buna göre İngiltere’de bir partinin amacı, ezici çoğunluk sağlamak değil az bir farkla bile olsa diğer adayların önüne geçerek seçimi kazanmaktır. Parlamentodaki parti gücünü sağlamak için ülkedeki en yüksek oy sayısına sahip olmak değil, olduğunca çok seçim çevresinde temsilci çıkarmak önemlidir. Bu nedenle parlamento sandalyelerinin çoğunu kazanan parti, her zaman en yüksek oy sahibi parti olmayabilir.¹⁰⁰

4.1.1.3 Nitelikli (mevsuf) çoğunluk yöntemi

Seçim çevresinde bir adayın ya da listenin seçilebilmesi için, önceden yasalarla tespit edilen mutlak çoğunluğun üzerinde bir oranda (3/4, 3/5 gibi) oy alınması gerektiğini ifade etmektedir. Örnek vermek gerekirse; bir seçim çevresinde geçerli oyların toplamı 10.000 ise ve seçilebilmek için yasada 3/5 oranı üzerinde oy elde edilmesi şart koşuluyorsa, kazanabilmek için en az 6.001 oy alınmalıdır. Seçime giren partilerin ve adayların dağılımı şu şekilde olsun:

A Partisi: 1990

B Partisi: 2000

C Partisi: 6010

Bu sonuçlara göre 6000 oydan fazlasını elde ederek nitelikli çoğunluğu sağlayan C Partisi olduğundan, kazanan bu partinin adayı ya da listesidir. Bu şekilde yüksek oranlarda çoğunluk sağlanması için ikinci, üçüncü, hatta dördüncü turun gerçekleştirilmesi gerekebilir. Bazen bu da yeterli olmaz ve son turda mutlak çoğunluk ile yetinilmesi yoluna gidilebilir.

Bu yöntemi benimseyen seçimlere genelde önemli statü sahiplerinin belirlenmesi ya da anayasaların değiştirilmesi için başvurulmaktadır. Çok adaylı ve çok partili

⁹⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.27-28.

¹⁰⁰ Sezen, 2010, s.165-166.

seçimlerde, belirlenen oy oranına ulaşmanın zorluğu ve mali külfeti nedeniyle, parlamento yeleri için nitelikli çoğunluk gerektiren uygulamalara gidilmemektedir.¹⁰¹

4.1.2 Çoğunluk Seçim Türleri

Seçimlerin en eski, uygulaması ve sayım-dökümü en kolay sistemidir. Geçerli oyların; mutlak, basit ya da nitelikli olarak belirlenecek çoğunluğunu alan aday ya da liste seçimi kazanır. Böylelikle parlamentoda uyumu ve yönetimde istikrarı sağlamaya elverişli iktidarlar oluşturulmakta ancak toplumun azımsanmayacak oranlardaki farklı siyasal eğilimlerinin temsili de engellenmektedir. Kazanan partilerin aldıkları sandalyeler, genelde oy miktarlarıyla orantılı olmamakta; bu durumda aşkın temsil ve eksik temsil sorunu ortaya çıkmaktadır. Aşkın temsil ile oy oranına nispeten kazanılan sandalye sayısının fazlalığı, eksik temsilde ise azlığı ifade edilmektedir.¹⁰²

Örnekleme gerekirse; Türkiye’de 1950 seçimlerinde Demokrat Parti %53.35 oy oranı ile sandalyelerin %83.57’sini, Cumhuriyet Halk Partisi ise %39,78 oy oranı ile sandalyelerin %14.40’ını kazanabilmiş ve sonuçta çoğunluğun aşkın, azınlığınsa eksik temsili grlmştir.^{103*}

4.1.2.1 Tek turlu-tek isimli (dar bölgeli) oğunluk seçim sistemi

Her seçim çevresinden tek temsilci seçilen bu sistemde, özellikle İngiltere’nin riayet ettiği husus; temsilcilerin eşit oyla seçilmesi çabasının bir sonucu olarak, seçim çevrelerinin mümkün olduğunca nüfus ve seçmen sayısı eşitliği sağlanacak şekilde belirlenmesidir. Yine de coğrafi ve mülki sınırların da bu çevreleri belirlemede etkisi

¹⁰¹ Armaoğlu, 1953, s.20-21.

¹⁰² Sarıkoca, 2010, s.106.

¹⁰³ özgül, 2002, s.63.

* Ancak bu sorun çoğunluk sistemine özgü değildir. Nispi temsil sisteminin çarpıtıldığı durumlarda da benzeri sonuçlarla karşılaşılabilmektedir. Örneğin, 1987 genel seçimlerinde Anavatan Partisi oyların % 36’sıyla meclisteki sandalyelerin % 64,89’unu, 2002 genel seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi oyların % 34,42’si ile sandalyelerin % 66,36’sını elde etmiştir.

vardır.¹⁰⁴ Seçim tek oylamada tamamlanacak olup, uygulamada tek ismin yazılı olduğu ya da tercihli oy şeklindeki pusulaların sayımı sonucunda kazanan belli olacaktır.

4.1.2.1.1 Tek turlu-tek isimli (dar bölgesi) çoğunluk seçim sistemi-tek isimli oy

Ülke parlamentoya seçilecek temsilci sayısı kadar seçim çevresine bölünür ve her seçmen bir aday için oyunu kullanır. Her seçim çevresinde, belli bir oranı sağlayıp sağlamadığına bakılmaksızın, oyların basit çoğunluğunu alan aday seçimi kazanmış olur. Adaylar arasında öne çıkan ilk turda belirlendiğinden bu sistemde ikinci oylamaya gerek kalmamaktadır. Basit çoğunlukla seçimi kazanan aday her zaman seçmenlerin genelinin temsilcisi olmayabilir.

Örnelemek gerekirse: Dar bölge seçim çevresinde seçilecek tek temsilci için dört aday bulunduğunu ve oy dağılımlarının da şu şekilde olduğunu varsayalım:

A: 40 oy

B: 30 oy

C: 20 oy

D: 10 oy

Beliren seçim sonuçlarına göre basit çoğunluk yöntemine göre en fazla oyu alan A adayı 40 oyla seçimi kazanmıştır. Ancak geçerli oylara oranladığımızda seçmenlerin %60'ının bu seçim çevresinde bu adayı tercih etmediğini, adayın aslında azınlık oyu almış olsa da basit çoğunluk elde ettiğinden kazandığını görürüz.¹⁰⁵

İngiltere'de 8 Haziran 2017 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde oyların %42,3'ünü alan Muhafazakâr Parti 317 sandalye (650 temsilcinin % 48,76'sını) kazanırken, İşçi Partisi, %40 oyla 262 sandalye (650 temsilcinin % 40,30'unu) almıştır. Liberal Parti ise, % 7,4 oy oranı ile 12 sandalye (% 1,8) elde edebilmiştir.¹⁰⁶ Burada aşkın ve eksik temsilin örneklerini görmekle birlikte, bunun, yukarıda Türkiye ile ilgili olarak verilen örneklerle karşılaştırıldığında nispeten makul sınırlar içinde kaldığını saptıyoruz.

Dar bölge seçim sisteminde aşkın ve eksik temsilden kaynaklanan orantısızlık “Küp Kanunu” ile ifade edilmektedir. Buna göre, partilerin oylarının oranları A/B ise, kazanılan sandalye oranları da A^3/B^3 sonucuna meyillidir. Şöyle ki; A'nın oy oranı %60 ve B'nin oy

¹⁰⁴ Varlık ve Ören, 2001, s.151.

¹⁰⁵ Sarıkoca, 2010, s.77-80.

¹⁰⁶ İnternet: The Parliament of the United Kingdom, The House of Commons Library. (n.d.). General Election 2017: Full Results and Analysis. Erişim: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7979> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

oranı %40 ise oy oranları $A/B=60/40=3/2$ ve bu durumda temsil oranı $A^3/B^3=3^3/2^3=27/8$ olur.¹⁰⁷ Bundan anlaşılan, aradaki fark azaldığı oranda partilerin kazanacağı sandalye sayısındaki standart sapmanın düşeceği.

Uygulanan sistemin ortaya çıkardığı bu sonuçlar, yönetimde istikrar ilkesini sağlamaya yöneliktir. Bugün dar bölge çoğunluk sistemini uygulayan ülkeler arasında akla ilk gelen İngiltere ise de, ABD, Rusya ve Kanada gibi ülkelerde de bu sistemi uygulanmaktadır. Sistemin en belirgin özelliği, siyasal parti düzeninde de iki kutupluluğa yol açmasıdır. ABD’de yönetimin Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti arasında el değiştirmesi gibi, bu sistemde iktidar genellikle iki parti arasında el değiştirmektedir. Üçüncü partiler nadiren araya girebilmektedir. Bazen araya giren üçüncü parti, ilk iki parti arasına girebilmektedir: İngiltere’de Muhafazakâr Parti ve Liberal Parti çekişmesinin Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi şekline dönüşmesi gibi.¹⁰⁸

Kazanan partiler için aşkın temsil, rakipleri içinse eksik temsil söz konusudur. Bu sistem genel olarak büyük partiler lehine sonuç verir. Seçmenler, görüşlerine yakın olmasından daha ziyade kazanma ihtimalini gördükleri partiye ya da adaya oy vermeye başlarlar. Dar seçim bölgesi olması nedeniyle seçmen ile seçilen ilişkisi daha yakındır ve bu durum gelecek seçimleri teminata alma gayretindeki temsilciler için seçmenin oyunun kamu menfaatinin önüne geçmesine neden olabilir.¹⁰⁹ Seçim kampanyalarının yürütülmesi kolaydır. Seçim çevrelerinde nüfuz sahiplerinin inanç ve ırk gibi unsurlarla öne çıkmaları ve seçim kaleleri oluşturmaları mümkündür. Adayların kişisel özellikleri ön plana çıkabileceğinden adayların partilerine bağlılığını ve parti disiplinini zayıflatabilir. Gerrymandering uygulamaları için zemin oluşturabilir.¹¹⁰

4.1.2.1.2 Tek turlu-tek isimli (dar bölge) çoğunluk seçim sistemi tercihli/alternatif oy

Dar bölge seçim çevrelerinde, tercihli liste şeklinde oy pusulaları ile birden fazla aday arasından seçilecek temsilcinin mutlak çoğunluğu elde etmesi ile sonuçlanan tek turlu

¹⁰⁷ Türk ve Tuncer, 1995, s.12.

¹⁰⁸ Sarıkoca, 2010, s.110.

¹⁰⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.32-34.

¹¹⁰ Türk ve Tuncer, 1995, s.11-12.

seçim sistemidir. Özellikle Anglosakson ülkelerinde bilinir ve benimsenmiştir. İki türlü seçimin sonuçlarının ilk oylamada alınmasını sağlamaktadır.

Alternatif oy olarak da bilinen sistemde oylama şu şekildedir: Seçilecek temsilci sayısının 1 olduğu seçim çevresinde, seçmenlerden oy pusulasında listelenmiş adaylardan istediklerini (kanunla sınırlanan miktarda) sıralamaları beklenir. Örneğin; bir temsilci seçilecektir, oy pusulasında beş adayın ismi yazılıdır ve seçmenden bunların üçünü seçerek adlarının yanındaki kutucuklara 1, 2, 3 şeklinde işaret koyması istenmektedir.

Oyların tasnifi ise şöyledir: Her adayın birinci tercih olarak gösterildiği toplam sayılar belirlenir. Eğer bu ilk sayım sonunda mutlak çoğunluk sağlayan varsa seçimi kazanmış olur. Aksi takdirde en az oyu alan aday elenir ve onun ilk tercih olarak gösterildiği pusulalardaki ikinci tercihler diğer adayların oylarının sayısına ilave edilir. Adaylardan biri mutlak çoğunluğa ulaşana kadar bu şekilde sayıma devam edilir. Örnelemek gerekirse; dar bölge seçim çevresinden beş aday çıkmış ve 200 geçerli oy ilk sayımın sonucunda aşağıdaki gibi dağılmıştır:

A: 60 oy B: 50 oy C: 40 oy D: 30 oy E: 20 oy

İlk sayım sonuçlarına göre hiçbir aday mutlak çoğunluğu sağlayamadığından E elenerek ilk tercih olarak gösterildiği pusulalardaki ikinci tercihlere göre oylar diğer adayların oylarına eklenir. İkinci sayımda E'nin pusulalarındaki ikinci tercihler A:10, B:5, C:3 ve D:2 olarak dağıtılacak olursa;

A: 60 oy + 10 oy = 70 oy

B: 50 oy + 5 oy = 55 oy

C: 40 oy + 3 oy = 43 oy

D: 30 oy + 2 oy = 32 oy

Bu sayımda da mutlak çoğunluk sağlanamadığından D elenerek üçüncü sayıma geçilir. Burada dikkat edilecek husus D'nin pusulalarındaki ikinci tercihler belirlenirken elenen E'nin oylarına bakılmayacak olmasıdır. Üçüncü sayımda D'nin pusulalarındaki ikinci tercihler A:20, B:5 ve C:1 şeklindeyse ve bunlar dağıtılsa;

A: 70 oy + 20 oy = 90 oy

B: 55 oy + 5 oy = 60 oy

C: 43 oy + 1 oy = 44 oy

Elde edilen sonuçlar yine kazananı göstermemektedir. Bu defa elenen aday C olur ve birinci olarak tercih edildiği pusulalardaki ikinci tercihler A ve B adaylarının oyları için sayılarak bunlar adaylara yazılır. C'yi ilk tercih gösterenlerin pusulalarında ikinci tercih olarak A için 20 ve B için de 10 oy çıktığını varsayalım. Bu durumda;

$$A: 90 \text{ oy} + 20 \text{ oy} = 110 \text{ oy}$$

$$B: 60 \text{ oy} + 10 \text{ oy} = 70 \text{ oy}$$

sonucuna ulaşılır ve geçerli oyların mutlak çoğunluğunu elde eden A adayı seçimi kazanır.

Sistemin, tercihli liste pusulaları ile aynı şekilde oy kullanılarak, sayımda farklı yöntemlerle; adaylar elenmeksizin ikinci, üçüncü... tercihlerin sayılması ve bu miktarların olduğu gibi ya da 2, 3, ... ile bölünerek aday oylarına eklenmesi gibi değişikliklerle de uygulanması mümkündür. Sonuçta birden fazla partinin mutlak çoğunluğu elde etmesi durumunda ise oyu fazla olan kazanmış olur.

Bu sistemde azınlık adaylarının seçmenleri, ikinci tercihleri hakkında yönlendirilerek rakiplerin elenmesi sağlanabilir. Sistem gereği belirleyici olan zayıf partilerin ikinci tercih oyları ittifaklara ve pazarlıklara neden olabilmektedir. Seçmenler için pusulada işaretlenecek aday sayısında alt limit bulunmazsa, her seçmen ilk tercihini belirleyerek oyunu kullanmaya meyilli olacağından hiçbir adayın mutlak çoğunluğu sağlayamama ve seçimin tekrarı sorunu ortaya çıkacaktır. Asgari ve azami işaret sınırları belirlendiğinde ise seçmen ilk tercihi olmayan, hatta belki istemediği adayın seçilmesine aracı olacaktır.¹¹¹ Avustralya'da Temsilciler Meclisi üyeleri seçimleri, tercihli oy yöntemi ve mutlak çoğunlukla bu sisteme göre yapılmaktadır.¹¹²

4.1.2.2 İki turlu-tek isimli (dar bölgesi) çoğunluk seçim sistemi

Ülke parlamentoya seçilecek temsilci sayısı kadar seçim çevresine bölünür ve her seçmen oyunu bir aday için kullanır. Her seçim çevresinde, oyların en az yarısından bir fazlasını alarak çoğunluk elde eden aday seçimi kazanmış olur. Adaylar arasında mutlak

¹¹¹ Armaoğlu, 1953, s.37-42.

¹¹² İnternet: The Parliamentary Education Office (Australia). (n.d.). Federal Elections. Erişim: https://www.peo.gov.au/uploads/peo/docs/fact-sheets/federal_elections.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

çoğunluğu ilk turda sağlamak her zaman mümkün olmadığından, bu sistemde ikinci oylama öngörülmektedir. Örnekleme gerekirse: Dar bölge seçim çevresinde seçilecek tek temsilci için dört aday bulunduğunu ve oy dağılımlarının da şu şekilde olduğunu varsayalım:

A: 40 oy

B: 30 oy

C: 25 oy

D: 5 oy

Beliren seçim sonuçlarına göre hiçbir aday mutlak çoğunluk sağlayamadığından, ikinci tur oylama yapılacaktır. Genellikle ikinci tur oylamaya en çok oyu alan iki aday katılır ki bu durumda kazanan yine mutlak çoğunluk sağlayacaktır. Böylelikle adayın azınlık oyuyla seçilmesi engellenmiş olur. Diğer seçenekte, ikinci tura katılabileceklerin belli bir oy yüzdesi (1/4, 1/10, vs) almış olmasının şart koşulmasıdır. O zaman da oyların nispi çoğunluğu alan aday seçilmiş olacaktır. Her iki şekilde de birinci turda elenen adayların seçmenleri sonuçları belirleyecektir. Genelde pazarlıklarla kurulan ittifaklar neticesinde ikinci tur kazanıldığından, güçlü iktidarlardan ziyade güçlü koalisyonlar ortaya çıkmaktadır. Ancak partilerin gerçek oy oranlarını ilk tur sonuçları vermektedir.

Örneğimizdeki birinci tur sonuçlarına göre; en çok oyu alan iki aday ile ikinci tura girilirse A ve B, oyların ¼'ünü alan adaylarla ikinci tura girilirse A, B ve C yarışır. İkinci turda yarışan aday sayısı iki ise mutlak çoğunluğu, üç ise nispi çoğunluğu elde eden seçimi kazanır.

İki turlu seçimin ilk turunda tüm partiler serbestçe yarışma hakkına sahip olduğundan, tek turlu çoğunluk sisteminin aksine çok partili siyasal düzene zemin hazırlar. Ancak yine de ikinci tur, iki kutupluluğu teşvik eder. Tek turlu seçim sonucunda güçlü iktidarlar beklenirken, iki turlu seçim sonucunda iktidar ortakları çıkabilir. Basit çoğunluk usulünde tek turda partiler daha bağımsızken, mutlak çoğunluğu sağlamak gerektiğinde ikinci tur oylamaları partileri anlaşmalara ve tavizlere sevk eder. Yine de sistem aykırılıkları her durumda giderememektedir.¹¹³

Dar bölgede iki turlu çoğunluk sisteminin en bilinen örneği Fransa'dır. Fransa'da 23 Nisan 2017'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda en yüksek oyu alan iki aday Emmanuel Macron (% 24,01) ve Marine Le Pen (% 21,30), 7 Mayıs 2017'de yapılan ikinci turda yarışmışlardır. İkinci turda Marine Le Pen % 33,1'de kalırken, oyların

¹¹³ Sarıkoca, 2010, s.80-83.

% 66,1'ini alan Macron Beşinci Cumhuriyetin 8. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ulusal Meclis seçimleri de yine iki turlu olarak 11 ve 18 Haziran 2017 tarihlerinde yapılmıştır.¹¹⁴

4.1.2.3 Tek turlu-listeli (geniş bölge) çoğunluk seçim sistemi

Bu sistemde, seçim çevresinden seçilecek temsilci sayısı kadar adayı içeren listeler seçmen oyuna sunulur ve belli bir oranı sağlayıp sağlamadığına bakılmaksızın, oyların basit çoğunluğunu alan parti listesi seçimi kazanmış olur. Genellikle blok liste şeklinde hazırlanan oy pusulalarındaki adayları partiler belirlediğinden; temsilcilerin teşkilatlara bağlılığının arttığı, seçmenlerinse adayların şahsiyetinden ziyade siyasi fikir temayülüne göre tercihte bulunduğu görülmektedir. Kazanan ilk turda belirlendiğinden, bu sistemde ikinci oylamaya gerek kalmamaktadır. Basit çoğunlukla seçimi kazanan parti, tek turda tek ismin seçilmesi yönteminde olduğu gibi, her zaman seçmenlerin çoğunun temsilcisi olmayabilir. Örneğin beş temsilcinin seçileceği seçim çevresinde, üç siyasi parti listesinin yarıştığını ve oy dağılımlarının da şu şekilde olduğunu varsayalım:

<u>A Partisi: 45 oy</u>	<u>B Partisi: 30 oy</u>	<u>C Partisi: 25 oy</u>
A1, A2, A3, A4, A5	B1, B2, B3, B4, B5	C1, C2, C3, C4, C5

Sonuçta basit çoğunluk yeterli olduğundan, 45 oyu alan A Partisi listesindeki 5 temsilci seçilmiştir. Ancak geçerli oylara oranladığımızda, basit çoğunluğun yeterli olmasının sonucu olarak; seçmenlerin % 55'inin tercihlerinin sonuca yansımadığını görürüz.¹¹⁵

ABD'de 8 Kasım 2016 yılında yapılan başkanlık seçimlerinin sonuçlarına baktığımızda temsil orantısızlığında benzer sonuçlar göze çarpmaktadır. Eyaletlerde basit çoğunluğun sağlanması ile Seçiciler Kurulu'nun çoğunluğunu kazanan adayın başkanlığı garantilenmektedir. Ancak seçim çevrelerindeki kayıtlı seçmen ve geçerli oy sayılarının farklı olması nedeniyle, bir çevrede çoğunluğun sağlanmış olması, ülke genelinde de oyların çoğuna sahip olma anlamına gelmemektedir. Örneğin; Minnesota'da Demokratlar

¹¹⁴ İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Fransa'nın Siyasi Görünümü. Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/fransa-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır..

¹¹⁵ Sarıkoca, 2010, s.83-84.

%46,44 oranında 1.367.716 oy ile 10 temsilci kazanmışlar, ancak Wisconsin'de %46,45 oranında 1.382.536 oy almalarına rağmen azınlıkta kalarak 10 temsilciyi Cumhuriyetçilere kaptırmışlardır. Cumhuriyetçiler Alaska'da % 51,28 oranında 163.387 oyla 3 temsilci alırken, aynı sayıda temsilciyi Maine'de Demokratlar ancak % 47,83 oranında 357.735 oyla elde etmişlerdir. Bu sistemde önemli olan, tek bir oyla bile olsa rakiplerin önüne geçmektir. Bir eyalette 100 bin oyla 10 temsilcinin kazanılmasındansa, üç eyalette 90 bin oyla 11 temsilcinin kazanılması tercih edilir. Genel sonuçta oyların % 48,18'ini (65.853.514 oy) alan Demokratların adayı Hillary Clinton, % 46,09 oranında (62.984.828) oy alan Cumhuriyetçilerin adayı Donald J. Trump'a karşı Başkanlık Seçimini kaybetmiştir.¹¹⁶ Bunun sebebi; tek turda uygulanan listeli çoğunluk sistemi sonucunda, Cumhuriyetçilerin farklı seçim çevrelerinde farklı sayılarla çoğunluk oluşturabilmesi ve böylece Başkanı belirleyecek olan Seçiciler Kurulu'nda da ağırlığı elde etmesidir.

4.1.2.4 İki turlu-listeli (geniş bölgesel) çoğunluk seçim sistemi

Seçim çevresinden seçilecek temsilci sayısı kadar adayı içeren listeler seçmen oyuna sunulur ve bu defa da, oyların mutlak çoğunluğunu alan parti listesi seçimi kazanmış olur. Aday listelerinin ilk turda geçerli oyların yarısından bir fazlasını sağlaması her zaman mümkün olmadığından, bu sistemde de ikinci tura gidilebilmektedir. Örneğin dört temsilcinin seçileceği seçim çevresinde, üç siyasi parti listesinin yarıştığını ve ilk tur sonucunda sayım döküm sonuçlarının şu şekilde olduğunu varsayalım:

A Partisi: 45 oy

A1, A2, A3, A4

B Partisi: 30 oy

B1, B2, B3, B4

C Partisi: 25 oy

C1, C2, C3, C4

Bu durumda kazanmak için gerekli olan en az 51 oy alan parti listesi bulunmadığından ikinci tur söz konusudur ve ikinci turda ya basit çoğunluk aranacak, ya

¹¹⁶ İnternet: Federal Election Commission (USA). (n.d.). Election Results for the U.S. President, the U.S. Senate and the U.S. House of Representatives. Erişim: <https://transition.fec.gov/pubrec/fe2016/federalections> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

da katılımcı sayısı sınırlanarak -en fazla oyu alan iki partinin listeleri yarıştırmakla çoğunluğun elde edilmesi sağlanacaktır.¹¹⁷

İsviçre’de bu sistem 1850’de mutlak çoğunluklu üç turlu, 1892’de Lucerne Kantonu’nda ilk üç turda mutlak çoğunluk şartıyla dört turlu olarak yasalaşmıştır. En yaygın olan ilk turda mutlak, ikinci turda basit çoğunluk olmak üzere iki turlu şekli ise Hollanda, Belçika, Portekiz ve İsveç’te; ayrıca Üçüncü Cumhuriyet döneminde Fransa’da (ilk turda mutlak çoğunluğun yanı sıra kayıtlı seçmen sayısının $\frac{1}{4}$ ’ünün oyunu almış olma şartı ile) kabul edilmiştir.¹¹⁸

4.1.2.5 Çok turlu-nitelikli çoğunluk seçim sistemi

Bu sistemde seçilebilmek için mutlak çoğunluk sağlanması kâfi gelmemekte, ayrıca en az daha önceden tespit edilen oranda (1/4, 2/3, vs) oy elde etmiş olmak gerekmektedir. Uygulama açısından mutlak çoğunluğu aşan oranlarda oy toplamanın zorluğu nedeniyle bu yönetime parlamento seçimlerinden ziyade anayasa tadillerinde başvurulmaktadır.¹¹⁹

Anayasanın 96. maddesine göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri (200) ile toplanabilmekte, Anayasa’da başkaca bir hüküm yoksa katılanların salt çoğunluğu ile karar vermekte; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından (151’den) az olamamaktadır. Meclis 250 vekille toplanmış ve bu sayının mutlak çoğunluğu anlaşmış olsa da, 150’yi geçmedikçe karar verememektedir.

Bu yöntemin ilk akla gelen uygulaması Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçimidir (Kamu Başdenetçisi de Meclis tarafından aynı şekilde seçilmektedir). Anayasanın 94. maddesine göre; TBMM Başkanı seçiminde ilk iki turda üye tamsayısının $\frac{2}{3}$ ’ü yani 400 oy, üçüncü turda ise üye tamsayısının salt çoğunluğu yani 301 oy aranır. Bu oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, en çok oyu alan iki aday için dördüncü ve son tur yapılır ve en fazla oyu alan üye, başkan seçilmiş olur.¹²⁰

¹¹⁷ Varlık ve Ören, 2001, s.40.

¹¹⁸ Armaoğlu, 1953, s.25-27.

¹¹⁹ Armaoğlu, 1953, s.20.

¹²⁰ İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, T.C. Anayasası (1982). Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

24 Şubat 2019 Pazar günü yapılan Genel Kurul'un 57. birleşiminde TBMM Başkanlığı seçimleri üçüncü oturumda tamamlanmıştır. Buna göre; ilk iki oylamada adaylardan hiçbiri gereken nitelikli çoğunluk oyunu alamamış, üçüncü tura gidilerek salt çoğunluk aranmış ve bunu sağlayan aday seçilmiştir (Bkz. Tablo 4.1).

TBMM Başkan Adayları	1.Tur Oyları (400 Oy)	2. Tur Oyları (400 Oy)	3. Tur Oyları (301 Oy)
İYİ PARTİ (Gaziantep) İmam Hüseyin FİLİZ	35	35	33
CHP (İstanbul) Engin ALTAY	120	126	124
HDP (İzmir) Serpil Kemalbay PEKGÖZEGÜ	45	46	46
AK PARTİ (Tekirdağ) Mustafa ŞENTOP	322	333	336
Geçersiz Oylar	6	4	3
Toplam	528	544	542

Tablo 4-1 24 Şubat 2019 tarihinde yapılan TBMM Başkanlık seçimleri sonuçları

Eğer üçüncü oylamada da 301 oyu elde eden aday olmasaydı, 4. tur yapılacaktı ve bu tura en çok oyu alan iki aday (Engin ALTAY ve Mustafa ŞENTOP) katılacak, bunlardan oyların fazlasını alan seçilmiş olacaktı.¹²¹

Son 10 yılda yapılan TBMM Başkanlık seçimlerine bakıldığında; beş Meclis başkanının üçüncü turda, birinin ise dördüncü turda seçildiği, dolayısıyla ilk turda nitelikli çoğunluğu sağlamanın zorluğu görülmektedir.¹²²

4.1.3 Çoğunluk Sistemlerinin Değerlendirilmesi

Hangi oranda çoğunluk desteğine dayanırsa dayansın; basit, mutlak veya nitelikli çoğunluk yöntemlerini kullanan sistemler temsilde adalet ilkesini zedelemektedir, üstelik seçim sonuçları yönetimde her zaman hedeflenen istikrarı da getirmemektedir. Seçim çevreleri eşit seçmen sayısına göre oluşturulmadığından ve farklı seçim çevrelerindeki temsilciler eşit oyla çoğunluk sağlamadığından, yönetimin her zaman sayıca çoğunluğun

¹²¹ İnternet: TBMM Tutanak Dergisi. (2019). *Genel Kurul Tutanağı*. 27. Dönem 2. Yasama Yılı, 57. Birleşim. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem27/yil2/ham/b05701h.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹²² İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Meclis Başkanlarımız. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/biyog/tbmmbsk.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

oyunu alamadığı da görülmektedir. Ayrıca söz konusu çoğunluklar da seçime katılım oranlarına ve geçerli oy miktarlarına göre belirlenmektedir.

Tek turlu seçim sonunda bir partinin parlamentoda çoğunluk sağlaması ile programını uygulaması daha kolayken, iki turlu seçimler sonucunda çok partili düzende ittifaklarla birbirine bağımlı partiler ve koalisyonlar ortaya çıkması daha olasıdır.¹²³

Dar bölgeyi çevrelerde seçmen ile yakınlık, seçim sürecinde iken adayın avantajıyken, sonrasında gelecek seçimlerin kaygısını taşıyan temsilcinin adaylık dönemindeki vaatlerinin bağlayıcılığı ve seçmen baskısı ile kişisel ya da yerel menfaatleri toplum hizmetinden daha ön plana alması ile dezavantaja dönüşebilir.

Dar bölgelerde adaylar partilerinden daha önemli olmakta, geniş bölgeyi çevrelerde ise partilerin belirlediği listeler oyladığından seçmenin aday belirleme iradesi zarar görmektedir. Bu yüzden dar bölgelerde adaylar partilerinden daha bağımsızken, geniş seçim çevrelerinde adayların partilerine bağlılıkları daha fazla olmaktadır.¹²⁴

Tek turlu seçimlerde toplum seçim atmosferinden hızla çıkmakta ve yönetim prosedürleri işlemeye başlamaktadır. İki turlu seçimlerde ise ilk oylama ile ikinci arasındaki bir ya da iki haftalık süreçte; pazarlıklar, feragatler, lehe çekilmeler, parti içi veya partiler arası çekişmeler ya da ittifak görüşmeleri yoğunlaşmakta, yüzen oylar taraf belirlerken bir yandan da toplumsal gerginlik artmaktadır. Parlamentonun teşekkülü ve çalışmaya başlaması gecikmekte, ayrıca ikinci tur oylamaları bütçeye ek bir yük de getirmektedir.¹²⁵

4.2 Nispi Temsile Dayalı Seçim Sistemleri

Çoğunluk seçim sistemlerinin uygulanması neticesinde, iktidarın seçmen azınlığının oyuna dayanması ya da muazzam miktarda oyun temsilcisi kalmasının sorun olarak kabul edilmesiyle, çözüm olarak partilerin aldıkları oy oranlarına göre seçmenleri temsil etmesi gerektiği fikri öne çıkmıştır. Bu nedenle benimsenen nispi temsil fikrinin ilk olarak ne zaman ortaya atıldığı kesin şekilde bilinmemekle beraber, yönetimde bu düşünce Aristo'nun *Politique* adlı eserine kadar dayandırılmaktadır. Ayrıca Fransız İhtilalinde

¹²³ Türk ve Tuncer, 1995, s.7-8.

¹²⁴ Varlık ve Ören, 2001, s.34.

¹²⁵ Türk ve Tuncer, 1995, s.17-19.

Mirabeau, Saint-Just ve Condorcet ile, Amerikan İhtilalinde John Adams tarafından öne sürüldüğü genel kabul görmektedir. Nispi temsil sisteminin ilk kez Danimarka'da Carl Andrae ve İngiltere'de Thomas Hare tarafından savunulduğu bilinmektedir.¹²⁶

Çoğunluk yöntemleriyle yapılan seçimlerde değerlendirilmeyen oyların fazlalığı ya da istikrar amacıyla adaletten feragat edilmesinin toplumsal hayatta yarattığı hoşnutsuzluğun telafisi amacıyla yeni sistem arayışlarına girilmesiyle farklı ülkelerde farklı şekillerde 300'e yakın nispi temsil sistemi ortaya çıkmıştır. Nispi temsil seçim sistemleri birden fazla temsilci çıkaran bölgelerde genel olarak listeli seçimler şeklinde uygulanmaktadır.¹²⁷

Genel olarak gözlemlenen değişiklikler ülkelerin farklı seçim sistemlerini deneyerek bu sistemlerdeki aksaklıkları gidermek amacıyla yönelik tedbirler alması şeklinde gerçekleşir. Temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerinden birini öne çıkaran sistemler genelde yetersiz kalmaktadır. İdeal olan iki ilkeyi de içinde barındırarak sosyal hayata aktaran sonuçlara dayanmasıdır. Nispi temsilde asıl olansa temsildeki adaletin yönetimde istikrarı hayata geçireceği beklentisidir. Bunu sağlamak için getirilen nispi temsile dayalı seçim sistemleri, 19. asrın sonlarından itibaren kabul görmüş, 2. Dünya Savaşı döneminde Faşizm, Nazizm ve Komünizmle gerilemiş, sonrasında yine Avrupa ülkeleri başta olmak üzere uygulama sahası genişlemiştir.¹²⁸ Türkiye'de ise 1961 yılında Milletvekili Genel Seçimlerinde çevre barajı ile uygulanan d'Hondt sistemi ile nispi temsile dayalı seçim sistemi uygulamasına geçilmiştir. 1961 yılında başlayan nispi temsile dayalı seçimlerde -1965 yılı Milletvekili Genel Seçimleri hariç- bugüne kadar çeşitli barajlarla ve bazen de kontenjan getirilerek d'Hondt sistemi uygulanmıştır.

Nispi temsile dayalı seçim sistemlerinin genel özelliklerine bakıldığında, barajsız ya da düşük seçim barajlarıyla uygulandığında partilerin aşkın veya eksik temsil oranları oldukça düşüktür. Bu da temsilde adaletin tesisi demektir. Partilerin aldıkları oylarla kazandıkları temsilci sayıları makul oranlardadır. Bu sistemlerde siyasal temsilin toplumsal tatmini gerçekleştirmesi ve bu durumun sonucu olarak yönetimde istikrarın oluşması hedeflenir. Sistemin dayanağı olan farklı düşüncelerin temsili, aynı zamanda siyasi partilerin sayısını artırıcı niteliktedir. Her çıkar grubu bu durumu kullanabilir ve yeterli sayıda seçmen desteğiyle parlamentoya girebilir. Sonuçta homojen olmayan hükümetler ve

¹²⁶ Armaoğlu, 1953, s.90-91.

¹²⁷ Sezen, 2010, s.184-185.

¹²⁸ Armaoğlu, 1953, s.91.

istikrarsız yönetimler ortaya çıkabilir. İki türlü çoğunluk sistemlerinde görülen partiler arası çıkar anlaşmaları ya da lehte feragatler, nispi temsil sistemlerinde seçim öncesi ittifaklar şeklinde kendini gösterebilir. Çoğunluk sistemlerinde özellikle dar bölgelerde adaylar ön planda iken, nispi temsilde listeli oylama şekli asıl olduğundan ve listelerdeki isimler genellikle siyasi partiler tarafından belirlendiğinden parti disiplini güçlenmektedir. Bunun sonucunda da temsilciler seçmenlerine değil partilerine karşı minnet ya da sorumluluk duymaktadır. Bunun önüne geçilmesi için aday listelerinin belirlenmesinde ve oy kullanımında seçmen tercihleri baz alınabilir. Bu noktada ön seçimle aday belirleme ve tercihli oy kullanımı öne çıkarılabilir. Nispi temsil uygulanan seçimlerde seçmen oyunun değerlendirilmeyeceği endişesini taşımayacağından, seçimlere katılıma daha isteklidir. Yine seçmenlerin istedikleri adayı değil de, partilerinin belirlediği ancak istemediği kişilerden oluşan listeyi oylayacak olmaları bu durumu tersine çevirebilir. Genel olarak nispi temsile dayalı sistemler kişileri değil, düşünceleri oylama seçimleri halindedir. Seçim maliyeti açısından değerlendirilirse de tek turda sonuçlar belirleneceğinden ülke ekonomisine yükü daha azdır. Ancak seçim sonuçlarının belirmesi, formüllere ya da karışık hesaplamalara dayandığı için daha fazla zaman almaktadır.¹²⁹

Nispi temsile dayalı seçim sistemlerinin savunucularının temellendirdiği en önemli nokta, yukarıda belirtildiği gibi, bu yöntemin hak eşitliğini sağlaması ve temsilde adalet ilkesini gerçekleştirmesidir. Kamuoyu ve siyasal etkisi üzerine temel eleştiri ise; tüm görüşlerin temsilinin desteklemesinin, uygulamada siyasal çatışmalar ortaya çıkarabilecek ve varsa toplumdaki bölünmüşlükleri artırabilecek olmasıdır. Buna göre yönetimde ağırlık sahibi olan siyasi güçler, karar verme veya uygulama sürecinde aksaklık yaratarak düşünce ayrılıklarını körükleyebilir. Bu da istikrarlı yönetimlerin oluşmasına ya da sürdürülmesine engel olabilir.¹³⁰

¹²⁹ Özgül, 2002, s.83-86.

¹³⁰ Cotteret ve Emeri, 1975, s.79.

4.2.1 Oylama Yöntemleri

4.2.1.1 Mahdut/sınırlı/eksik oy

Seçmenler, seçim çevresinin çıkaracağı temsilci sayısının altında belirlenen sayıdaki aday için tercihte bulunabilirler. Seçmenin kaç adaya oy verebileceği oran olarak ($2/3$, $3/4$...) belirlenebileceği gibi, oy pusulasında bulunabilecek isim sayısı (1875 tarihli Brezilya Kanunundaki gibi; 8 vekil seçilecek eyalette 6, 13 vekil seçilecek eyalette 9 isim şeklinde) tablo halinde de bildirilebilir. Azınlık partilerinin de temsilini temin amaçlı bu yöntemde, seçmen belirlenen azami sayıda oy kullanmak zorunda da değildir.

Bu yöntemi örneklersek; 4 vekil seçilecek bir seçim çevresinde, seçmenler üç aday tercihi ile sınırlandırılmış, dört parti aday göstermiş ve sayım Tablo 4.2'deki gibi sonuçlanmış olsun:

A PARTİSİ	B PARTİSİ	C PARTİSİ	D PARTİSİ
A1=20.000(1)	B1=18.000(2)	C1=14.000	D1=17.500(3)
A2=17.000(4)	B2=16.000	C2=9.000	
A3=15.000	B3=11.000	C3=5.000	
A4=8.000	B4=9.000		

Tablo 4-2 Oy dağılım örneği

En çok oyu alan adaylar A1, B1, D1 ve A2 olduğundan, A Partisi iki, B Partisi bir ve D Partisi bir vekil alacak şekilde, sandalye dağıtımı yapılır. Görülüyor ki azınlık partileri, aday sayısını azaltmak ve belli adaylar üzerinde seçmenlerini yoğunlaştırmak suretiyle temsilci çıkarma ihtimalini artırmaktadır. Aksi de geçerli olmakta, çoğunluk adaylarına birbirine yakın sayılarda oy verilmesi durumunda; daha küçük ama disiplinli hareket eden partilere avantaj sağlanabilmektedir. Bu sınırlı oyun klasik şeklidir.

Farklı ülkelerin farklı seçim türlerinde ve çevrelerinde uygulanmış olsa da -özellikle 19. yüzyılda- sınırlı oyu kabul eden ülkeler arasında; İtalya, İspanya, Portekiz, Arjantin,

Brezilya, İsviçre ve İngiltere bulunmaktadır. Yine 1867 yılında yapılan New York Kurucu Meclis Seçimleri'nde de üyelikler bu suretle belirlenmiştir.

Bu yöntemle azınlık partilerinin sayısının artmasını önlemenin yanı sıra seçimlere az katılım olduğunda aşkın temsili kabul edilebilir oranlarda tutabilmek için *quorum* (yeter sayı) veya ikinci tur uygulamaları öngörülmüştür.

Portekiz'de Başbakan Fontes Pereira de Melo'nun 1883 yılı teklifi, yeter sayı olarak oyların $\frac{1}{8}$ 'inin alınması ve basit çoğunluğun sağlanması şeklindeydi. 1879'da Cenevre'de Belediye Meclisi Seçimleri içinse; ilk turda mutlak çoğunluğu sağlayanlar seçilmiş olacak, bu orana ulaşılmadığından boş bırakılan sandalyeler için yapılan ikinci turda da, seçmenlerin pusulada seçilecek vekil sayısı kadar aday belirtmesiyle tespit edilenlere nispi çoğunluk yeterli olacaktı. 1896 yılında İsviçre'de Vaud Kantonu yargıçlarının seçiminde ise eksik oy yöntemi; pusulalara seçileceklerin yarısı kadar ismin yazılabilmesi sureti ve quorum (geçerli oyların $\frac{1}{4}$ oranı) ile iki türlü olacak şekilde uygulanmıştır. Bunlardan başka Brezilya'da 1866 yılında ileri sürülen Barros-Barreto teklifine göre; 2 ya da 3 temsilci seçilecek çevrelerde seçmenler tek isim için tercihte bulunabilecek, 2 vekil seçilecekse mutlak çoğunluk aranacak, 3 vekil seçilecekse yeter sayı oyların $\frac{1}{3}$ 'ü olacak, bu da mümkün olmadığında sandalyeler en çok oy sayılarına göre tahsis edilecekti.

Ayrıca, İtalya'da 1953 seçimleri için teklif edilen ancak tatbik edilmeyen Gonella Usulünde yukarıdakilerden farklı olarak seçmen tercih sayılarının değil parti listelerindeki aday miktarlarının sınırlanması yoluna gidilmiştir. Blok liste ile uygulanacak oylama sonucunda en çok oyu alan parti adayları sandalyelerin $\frac{3}{4}$ 'ünü, ikinci sıradaki parti listesindeki $\frac{1}{3}$ ise kalan sandalyelerin $\frac{1}{4}$ 'ünü kazanır. Bu yöntemle seçim yapılması sonucunda, klasik sınırlı oy yöntemindekinin aksine güçlü de olsa azınlık partilerinin temsili imkânı ortadan kalkacak ve en kuvvetli iki partiye yer açılacaktır.

Örnekleme gerekirse; 12 vekil seçilecek bir çevrede 4 parti blok listeler oluşturarak seçime girmiş ve sayım sonucu aşağıdaki şekilde olsun;

A PARTİSİ= A1,A2,A3,A4,A5,A6,A7,A8,A9 = 70 oy

B PARTİSİ= B1,B2,B3,B4,B5,B6,B7,B8,B9 = 35 oy

C PARTİSİ= C1,C2,C3,C4,C5,C6,C7,C8,C9 = 50 oy

D PARTİSİ= D1,D2,D3,D4,D5,D6,D7,D8,D9 = 20 oy

Bu sonuçlara göre en fazla oyu alan A Partisi listesindeki 9 aday ve ikinci en çok oyu alan C Partisindeki 3 aday seçilerek 12 vekil belirlenmiş olur.¹³¹

4.2.1.2 Yığmal oyu

Seçim çevresinde kaç vekil seçilecekse, seçmenler o sayıda oy hakkına sahiptir ve isterlerse oylarını adaylara dağıtabilecekleri gibi, aynı kişiyi tekraren yazmak suretiyle aday üzerinde yığma yaparak da kullanabilirler. Seçmenin yaptığı bu yığma işlemine “*özel yığma*” denir. Benzer şekilde partilerin de pusulada aynı adayı birkaç kez yazması mümkün olup, buna da “*resmi yığma*” denir. Partiler adaylarını kuvvetlendirmek için bu yönteme başvurursa da, seçmen, yine istediğine istediği sayıda özel yığma yapmakta serbesttir. Seçilenleri belirlemede basit çoğunluk yeterlidir.

Örnek verecek olursak; 4 temsilci seçilecek çevrede seçime 4 parti girmiş ve sayım döküm işlemi Tablo 4.3'teki gibi sonuçlanmış olsun:

A Partisi=100 seçmen	B Partisi=80 seçmen	C Partisi=50 seçmen	D Partisi=30 seçmen
A1= 200 oy(1)	B1=125 oy(2)	C1=80 oy	D1=50 oy
A2= 100 oy(3)	B2= 85 oy(4)	C2=55 oy	D2=35 oy
A3= 60 oy	B3= 70 oy	C3=35 oy	D3=20 oy
A4= 40 oy	B4= 40 oy	C4=30 oy	D4=15 oy
Toplam 400 oy	Toplam 320 oy	Toplam 200 oy	Toplam 120 oy

Tablo 4-3 Oy dağılımı örneği

Bu durumda A ve B Partileri ikişer vekil elde eder. Ancak C Partisi seçmenlerinin özel yığma ile iki aday ve D Partisinin de resmi yığma ile bir aday üzerinde hareket ettiğini varsayarsak (Bkz. Tablo 4.4);

¹³¹ Armaoğlu, 1953, s.65-75.

A Partisi=100 seçmen	B Partisi=80 seçmen	C Partisi=50 seçmen	D Partisi=30 seçmen
A1=200 oy(1)	B1=125 oy(3)	C1= 130 oy(2)	D1= 120 oy(4)
A2=100 oy	B2= 85 oy	C2= 70 oy	
A3=60 oy	B3= 70 oy		
A4=40 oy	B4= 40 oy		
Toplam 400 oy	Toplam 320 oy	Toplam 200 oy	Toplam 120 oy

Tablo 4-4 Oy dağılımı örneği

Bu sonuçlara göre de her partinin birer adayı seçilecektir. Çoğunluk partilerinin oylarının adaylar arasında eşit ya da buna yakın şekilde dağıtılması, buna karşın azınlıkların bir aday üzerinde yığılması ile seçmen-temsilci dengesi tamamen değişebilmektedir. Örneğin, Illinois eyaletindeki 1892 seçimlerinde azınlık bu şekilde seçimi kazanmıştır. Oy serbestisinin sınırlandırılması anlamına gelse de resmi yığılma veya seçmen yönlendirmeleri ile nazaran küçük partiler de bu yöntemle etkili olabilir. Ayrıca yığılmalı oy ve sınırlı oy usullerinin birleştirilmesi de mümkündür. 1897 yılında Fransa’da La Chapelle’in önerisi olan bu sistemde seçmenlerin farklı adaylar için sınırlı sayıda tercihte bulunması da, sahip olduğu sayıda oyu tek aday üzerine yığılması da mümkündür.¹³²

Aşağıdaki örnek pusulalarda, 6 vekil seçilecek çevrede 4 oy hakkına sahip seçmenin dağıntık tercihli oy kullanması örneği (Bkz. Şekil 4.1) ve yığılmalı tercihli oy pusulası örneği (Bkz. Şekil 4.2) gösterilmektedir.

En fazla 4 oy kullanılacaktır

1	2	3	4	Adaylar
☒	☐	☐	☐	AAAA
☐	☐	☐	☒	BBBB
☐	☐	☐	☒	CCCC
☐	☐	☐	☐	DDDD
☐	☒	☐	☐	EEEE
☐	☐	☐	☐	FFFF

Şekil 4-1 Dağıntık tercihli oy pusulası örneği

En fazla 4 oy kullanılacaktır

1	2	3	4	Adaylar
☐	☐	☐	☐	AAAA
☐	☐	☐	☐	BBBB
☐	☐	☐	☐	CCCC
☒	☒	☒	☒	DDDD
☐	☐	☐	☐	EEEE
☐	☐	☐	☐	FFFF

Şekil 4-2 Yığılmalı tercihli oy pusulası örneği

¹³² Armaoğlu, 1953, s.76-80.

4.2.1.3 Asgari oy sistemi

Bu yöntemde, temsilcilerin çoğunluk usulüne göre seçildiği dar bölgesel seçim çevrelerinde, azınlığa da temsil hakkı verilmesi hedeflenmektedir. Birden fazla yerden aday olmasına rağmen çoğunluk sağlayamadığından seçilemeyen adayların, aday oldukları tüm çevrelerdeki oylarının birleştirilmesi ve belirlenen yeter sayıyı geçmesi suretiyle seçilmesine imkân veren yöntemdir. İspanya ve Portekiz’de uygulanmış olan bu sistemde, quorum olarak belirlenen bir sayıda ya da oranda oy almış olma şartı da öngörülmektedir. Örneğin; adayların farklı çevrelerdeki asgari oy toplamı İspanya’da 1878 yılında kabul edilen kanunda 10.000 ve Portekiz’de 1884 yılı kanununda 5.000 olarak kabul edilmiştir. Ancak azınlık oylarının temsilinin de makul ölçüde sağlanabilmesi, çoğunluk sistemi dışında, asgari oy sistemi ile seçileceklere de geniş kontenjanlar ayrılması ile mümkündür.¹³³

Bu sistemde bir adayın birden fazla seçim çevresinden adaylığını koyabilmesi gerekmekte, bu uygulama ise genel kabul görmemektedir. A, B ve C çevrelerinde aday olan bir kişi, bunlardan birinde gereken çoğunluğu sağlarsa seçilmiş olacağından, zaten seçilmiş bu adaya diğer çevrelerde boşuna oy verilmiş olacaktır.¹³⁴

Adaylar	Çevre 1	Çevre 2	Çevre 3	Çevre 4
AAA	13.000	28.000*	16.000	3.000
BBB	34.000*	20.000	14.000	6.000
CCC	10.000	3.000	13.000	14.000*
DDD	8.000	4.000	7.000	2.000
Toplam oy	65.000	55.000	50.000	25.000

Tablo 4-5 Oy dağılımı örneği

Tablo 4.5’teki dar seçim bölgelerinde, ilk aşamada seçilenlerin tespiti için mutlak çoğunluğun gerekli olduğunu varsayalım. Bu durumda Çevre 1’de BBB adayı, Çevre 2’de AAA adayı, Çevre 4’te CCC adayı seçilir. Çevre 3’te mutlak çoğunluk sağlayan olmamakla birlikte, hiçbir çevreden seçilemeyen DDD adayı tüm çevrelerdeki oylarının birleştirilmesini talep edebilir. Asgari oy miktarının 20.000 olarak belirlendiği farz edilirse;

¹³³ Armaoğlu, 1953, s.81-82.

¹³⁴ Buran, H. (2005). *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi. s.72.

DDD'nin oyları toplandığında $8.000+4.000+7.000+2.000=21.000$ olur ve yeter sayı şartını sağladığından Çevre 3'ün temsilcisi olarak seçilebilir.

4.2.1.4 Devredilebilen oy

Adayların, diğer adaylardan oy transferi sonucunda, belirlenecek kotaya ulaşması suretiyle seçilebilmesi esasına dayanır. Partiler, bu yolla farklı seçim çevrelerindeki adayları arasında oyları nakletmekle, artık oylarını azaltmaya ve temsilci sayılarını artırmaya çalışırlar.

1870 yılında Illinois Eyalet Anayasası değişikliği için oluşturulan meclise getirilen bu yöntemeye dayalı sistem teklifi şu şekildeydi: Her seçim çevresinde partiler birer aday gösterebilir, buna paralel olarak seçmenler de tek isim için oy kullanabilir. Bu yöntemin ilk sayım sonuçlarına göre, çevre oylarının mutlak çoğunluğunu alan adaylar seçilmiş olur. Eğer ülkedeki tüm adayların $\frac{1}{5}$ 'i mutlak çoğunlukla seçilmemişse, bu şekilde temsilci çıkaramayan çevredeki basit çoğunluğu sağlayan aday seçilmiş olur. İlk sayımda seçilemeyen bir aday, oylarını; partisinin yarıştığı diğer seçim çevrelerindeki geçerli oyların asgari $\frac{1}{5}$ 'ini alan aday ya da adaylara devretmek istediğini, yasayla belirlenen süre içerisinde ilgili makama bildirir. Bu arada, tüm seçim çevrelerinde ilk sayımda seçilenlerin oy ortalaması bulunur ve belirlenen bu seçim sayısını ilk sayımda ya da devredilen oylar ile elde etmiş adaylar da seçilir. Örneğin seçimin Tablo 4.6'daki gibi sonuçlanacağı varsayılırsa;

ADAYLAR	Çevre 1	Çevre 2	Çevre 3	Çevre 4	Çevre 5
A Partisi	27.000*	9.000	8.000	6.000*	1.750
B Partisi	14.000	21.000*	5.000	2.600	1.000
C Partisi	6.000	6.000	16.000*	900	5.000*
D Partisi	3.000	4.000	1.000	500	250
Toplam Oylar	50.000	40.000	30.000	10.000	8.000

Tablo 4-6 Oy dağılımı örneği

İlk sayım sonuçlarına göre; 1. ve 4. Çevrelerde A Partisinin, 2. Çevrede B Partisinin, 3. ve 5. Çevrelerde C Partisinin adayları mutlak çoğunluk sağlayarak seçilmiştir. Diğerleri arasında oy devredilebilecek olanlar, kendi çevrelerinde geçerli oyların asgari $\frac{1}{5}$ 'ini alan; Çevre 1'de ve 4'te B Partisinin adayları, Çevre 2'de, 3'te ve 5'te A Partisinin adaylarıdır. Geri kalanların seçilebilmesi için gereken yeter sayı, tüm seçim çevrelerinde mutlak çoğunlukla seçilenlerin oy ortalamasıdır:

$$\frac{27.000+21.000+16.000+6.000+5.000}{5} = 15.000$$

Seçilemeyenler arasında 15.000 oyu bulunan olmadığından, oy transferi gerçekleştirilir ve bu sayıya ulaşanlar kazanmış sayılır. B Partisinin Çevre 4'teki oylarını Çevre 1'deki adayına devrettiğini varsayarsak $14.000+2.600=16.600$ oy ile Çevre 1'deki B Partisi adayının; aynı şekilde A Partisinin Çevre 3'teki oylarını Çevre 2'deki adayına devrederse $9.000+8.000=17.000$ oy ile Çevre 2'deki A Partisi adayının seçileceğini söyleyebiliriz.

Bu yöntem uygulamasında, ülke genelinde seçim çevrelerinin sayısı arttıkça, artık oyların transferi de artacak ve temsilde adalet güçlenecektir. Çevrelerin çıkaracağı vekil sayıları da ancak seçim sonrasındaki devir oylarının tamamlanmasıyla belirlenebilecektir.¹³⁵

4.2.1.5 Geniş bölgede tek oy yöntemi

Birden fazla temsilci çıkaracak çevrelerde, seçmenlerin, adaylardan ancak biri için oy kullanabilmesi şeklindedir. Aldıkları oylara göre adaylar sıralanır ve listenin üst sıralarından seçilecek sayıda aday kazanmış olur. İlk sıradaki adayla diğerleri arasında oy farkının fazla olması durumunda, çoğunluk sistemlerinde görülen şekilde azınlığın aşkın veya eksik temsili sonucuna müsait olan bu oylama şeklini örneklemek gerekirse;

Geniş bölge seçim çevresinden 3 vekil seçilecek ve 8 aday seçime girmiş ve oy dağılımları da Tablo 4.7'deki gibi belirmiş olsun:

¹³⁵ Armaoğlu, 1953, s.84-86.

Adaylar	A *	B *	C *	D	E	F	G	H
Oylar	3.000	750	500	300	100	75	25	10

Tablo 4-7 Oy dağılımı örneği

Buna göre; en fazla oyu alan A, B ve C adayları seçilmiş olur. Ancak en popüler aday olan A'nın aldığı oy sayısı ve temsil kuvveti, diğer tüm adaylarınkinin toplamından fazladır. Bunun yanı sıra, son sırada seçilen C'nin 500 oy ile seçilmesine karşın; D, E, F, G ve H adayları toplamda 510 oyla temsil imkânı bulamamıştır.¹³⁶

İtalya'da 19. yüzyılın son çeyreğinde Parlamento üyesi Genala tarafından sunulan teklifte; bu yöntemle ilk oylamada seçilebilmek için Hagenbach-Bischoff kotasını elde etmiş olmak şartı konulmuştur. Tamamlanamayan üyelükler için yapılacak ikinci oylamaya, ilk turda en çok oyu alanlardan sandalye sayısının üç katı kadar adayın girebileceği öngörülmüştür. Ayrıca seçmenler, tek ve iki temsilci çıkaran çevrelerde bir, üç ve daha fazla temsilci çıkaran çevrelerde iki isim tercihi ile sınırlandırılmıştır.

09.01.1881 tarihli kanunla Brezilya'da uygulamaya giren şekilde ise; seçmenler geniş bölgelerde ancak tek tercihte bulunmakla beraber, seçilenlerin Doğal Quorumu elde etmesi gerekmekte, boş kalan sandalyeler içinse ikinci turda basit çoğunluk yeterli sayılmaktaydı.¹³⁷

4.2.1.6 Puanlamalı oy

Puanlama suretiyle verilen oy; yığılmalı oy'un farklı uygulaması olarak değerlendirilen, tercihe göre adayların puanlanması şeklindedir. Seçmen aday sayısına göre sahip olduğu puanları tercihlerine dağıtmakta, ilk tercihler en yüksek oyu almakta, sayım sonucunda en büyükten küçüğe doğru sıralama yapılarak seçilenler belirlenmektedir.

8 seçmenin geçerli oyu'nun bulunduğu çevrede, 4 adayın puanlandığını ve 3 adayın seçileceğini varsayarsak (Bkz. Tablo 4.8):

¹³⁶ Armaoğlu, 1953, s.82-84.

¹³⁷ Armaoğlu, 1953, s.88-89.

Seçmenler	A	B	C	D
1. seçmen	4	3	2	1
2. seçmen	3	2	4	1
3. seçmen	2	1	3	4
4. seçmen	4	2	3	1
5. seçmen	1	3	2	4
6. seçmen	3	1	4	2
7. seçmen	4	1	2	3
8. seçmen	4	3	1	2
Toplam 80 Oy	25(1)	16	21(2)	18(3)

Tablo 4-8 Oy dağılımı örneği

Her seçmen sahip olduğu 10’ar puanı, seçilmesini istediği sıraya göre adaylar arasında 4, 3, 2 ve 1 şeklinde dağıtmıştır. Buna göre en yüksek puanı alan üç aday olarak A, C ve D seçilecektir. Eğer puanlama yerine tercih sırasına göre adaylar sıralanmış olsaydı, ilk sırada gösterilen adayların hizalarına konulan sayılar ve bunların toplamı daha düşük olacağından, seçilenlerin küçükten büyüğe sıralamada üstten başlanarak belirlenecekti.¹³⁸

4.2.2 Artık Oyların Değerlendirilmesi Yöntemleri

Nispi temsil seçim sistemlerinde, artık oylar ve dağıılmamış temsilciliklerle karşılaşılabılır. Bu sistemlerde temsil orantılılığı seçim çevresinin genişliği ve oy kullanan seçmen sayısının büyüklüğü ile paraleldir. Siyasi partiler çoğu sistemde listeler hazırlamak suretiyle seçimlere girmektedir.

“Tam Olarak Uygulanan Nispi Temsil”de, tüm ülke tek seçim çevresi olarak kabul edilerek, dağıılmamış sandalye sahiplerinin oyların ulusal planda değerlendirilmesi neticesinde belirlenmesi ve partilerin de ülke düzeyinde aday listesi hazırlaması söz konusu olur. Bu durumda artık oylar merkezi bir noktada toplanan oylar üzerinden hesaplanır. Örneğin; Weimar Almanya’sında 27/04/1920 tarihli Baden Yasasına göre, partiler hem seçim çevreleri hem de ülke geneli için listeler hazırlamaktaydı. Reichstag

¹³⁸ Sezen, 2010, s.182-183.

sandalyeleri için sabit kota 60.000 oy olarak belirlenmişti. Buna göre aldıkları oylarda bu sayı kaç defa varsa, partiler o kadar temsilcilik kazanmaktaydı. Listelerin artık oyları ise Berlin’de birleştirilerek, dağıtılmamış temsilcilikler aynı şekilde oy miktarlarına göre ulusal listelere paylaştırılıyordu.

“Yaklaştrırmalı Nispi Temsil”de ise hangi partinin kaç sandalye kazanacağıın belirlenmesi için, geçerli oy sayısı ve seçilecek temsilci sayısının oranlanması yoluna gidildiğinde, bulunacak seçim sayıları seçim çevrelerinin daralması ile artmaktadır. Bu sayı bazen partilerin aldıkları oy miktarını da aşmaktadır. Bir sandalyenin paylaştrılması mümkün olmadığından yaklaştırmaya başvurulur. Bu şekilde artık oyların seçim çevresi bazında değerlendirilmesi suretiyle dağıtılmamış sandalyelerin sahiplendirilmesine Yaklaştrırmalı Nispi Temsil denir. Örneğın; geçerli oy sayısının 2.000 olduğunu ve bu çevreden 5 vekil seçileceğini varsayalım (Bkz. Tablo 4.9):

Partiler	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
Oylar	700	550	400	350

Tablo 4-9 Oy dağılımı örneği

$$\frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{700+550+400+350}{5} = \frac{2000}{5} = 400$$

Bu sonuçlara göre partilere ilk aşamada 400 oy sahibi partilere üç sandalye tahsis edilir. Kalan iki sandalyenin dağıtımında ise hangi artık oy değerlendirme yönteminin uygulanacağı belirlenmelidir. Bazen artık oyların boşta kalan temsilcilik sayısına bölünmesi suretiyle yeni seçim sayıları bulunmakta ve tahsis buna göre yapılmakta, bazen de partilerin artık oyları, ilk dağıtımda kazandıkları sandalye sayısı ya da oy miktarı esas alınmaktadır.¹³⁹

¹³⁹ Cotteret ve Emeri, 1975, s.61-70.

4.2.2.1 En büyük artık yöntemi

Bu yöntemde açık temsilcilikler en yüksek artık bırakan partilere ya da bağımsızlara verilir. En fazla artık oyu genelde küçük partiler bıraktığından, sonuç küçük partilerin lehinedir.

Öncelikle doğal quorum yöntemiyle seçim sayısı belirlenerek, bu sayının partilerin oylarında kaç defa tekrar ettiğini gösterecek bölme işlemi sonucuna göre sandalye dağılımı yapılır. Ancak bu aşamada tüm temsilciler yeter sayıyı sağlayamayacağından, boş sandalyeler; artık oyların büyükten küçüğe sıralanması sonucuna göre partilere taksim edilir.

Örneğin, 1200 geçerli oy olan bir seçim çevresinde 4 temsilci seçilecek ve oy dağılımı Tablo 4.10'daki gibi olsun;

Partiler	A	B	C	D
Oylar	200	340	250	410

Tablo 4-10 Oy dağılımı örneği

$$\text{Seçim sayısı} = \frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{200+340+250+410}{4} = \frac{1200}{4} = 300 \text{ olduğundan B ve D}$$

Partilerine birer temsilci verilir.

$$\text{A Partisi} = 200/300 = 0 \text{ vekil ve } 200 \text{ artık oy}$$

$$\text{B Partisi} = 340/300 = 1 \text{ vekil ve } 40 \text{ artık oy}$$

$$\text{C Partisi} = 250/300 = 0 \text{ vekil ve } 250 \text{ artık oy}$$

$$\text{D Partisi} = 410/300 = 1 \text{ vekil ve } 110 \text{ artık oy}$$

Kalan iki sandalye ise; sırayla en çok artık bırakan C ve A Partilerine bırakılır. Böylelikle belirlenen seçim sayısına ulaşamamış olmalarına rağmen, küçük partiler de temsilci çıkarmışlardır.

4.2.2.2 En yüksek ortalama yöntemi

Bu yöntemde boş sandalyelerin dağıtılması en yüksek ortalamalara ya da paylara göre gerçekleştirilir. En yüksek ortalamayı genelde büyük partiler elde ettiğinden, sonuç küçük partilerin aleyhinedir.

Öncelikle doğal quorum yöntemiyle seçim sayısı belirlenerek, bu sayının partilerin oylarında kaç defa tekrar ettiğini gösterecek bölme işlemi sonucuna göre sandalye dağılımı yapılır. Ancak bu aşamada tüm temsilciler yeter sayıyı sağlayamayacağından, boş sandalyeler şu şekilde paylaşılır:

İlk dağılımda partilerin elde ettikleri sandalye sayıları +1 ile toplanır. Bu sayılar, partilerin geçerli oy miktarlarına bölünür. En yüksek ortalamayı elde eden parti bir sandalye alır. Eğer boşta temsilcilik kalmışsa, işlem tekrar edilir. Tekrar vekil sayılarına 1 ilave edilerek ortalama alınır ve en büyük ortalamanın sahibine bir sandalye verilir.¹⁴⁰

Bir önceki örnek seçim sayılarını tekrar kullanarak, en büyük artık ile en yüksek ortalama yöntemlerinin sonuçlarının farkını görebiliriz.

1200 geçerli oy olan bir seçim çevresinde 4 temsilci seçilecek ve oy dağılımı Tablo 4.11'deki gibi olsun;

Partiler	A	B	C	D
Oylar	200	340	250	410

Tablo 4-11 Oy dağılımı örneği

$$\text{Seçim sayısı} = \frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{200+340+250+410}{4} = \frac{1200}{4} = 300 \text{ olduğundan B ve D}$$

Partilerine birer temsilci verilir.

$$\text{A Partisi} = 200/300 = 0 \text{ vekil}$$

$$\text{B Partisi} = 340/300 = 1 \text{ vekil}$$

$$\text{C Partisi} = 250/300 = 0 \text{ vekil}$$

$$\text{D Partisi} = 410/300 = 1 \text{ vekil}$$

¹⁴⁰ Varlık ve Ören, 2001, s.42-44.

Kalan iki sandalye sahibini belirlemek için, partilerin oyları, kazandıkları temsilcilik sayısının bir fazlasına bölünür. Hiç sandalye kazanamamış partilerin böleni $0+1=1$ 'dir.

$$A \text{ Partisi} = \frac{200}{0+1} = 200$$

$$B \text{ Partisi} = \frac{340}{1+1} = 170$$

$$C \text{ Partisi} = \frac{250}{0+1} = 250$$

$$D \text{ Partisi} = \frac{410}{1+1} = 205$$

Bu durumda üçüncü sandalye en büyük ortalamanın sahibi olan C Partisine verilir.

Vekil sayıları ise:

$$A \text{ Partisi} = 200/300 = 0 \text{ vekil}$$

$$B \text{ Partisi} = 340/300 = 1 \text{ vekil}$$

$$C \text{ Partisi} = 250/300 = 1 \text{ vekil}$$

$$D \text{ Partisi} = 410/300 = 1 \text{ vekil}$$

Son sandalyenin sahibini belirlemek için işlem tekrar edilir ancak bu defa C Partisinin böleni iki olacaktır.

$$A \text{ Partisi} = \frac{200}{0+1} = 200$$

$$B \text{ Partisi} = \frac{340}{1+1} = 170$$

$$C \text{ Partisi} = \frac{250}{1+1} = 125$$

$$D \text{ Partisi} = \frac{410}{1+1} = 205$$

Bu durumda son sandalye de D Partisine verilir.

Örneklere bakılırsa; en yüksek artık yönteminde aynı sayılarla tüm partilere birer sandalye verilirken, en yüksek ortalama yönteminde en büyük parti iki vekil almış ancak en küçük parti temsilci çıkaramamıştır.¹⁴¹

¹⁴¹ Varlık ve Ören, 2001, s.43-44.

Yönteme bakıldığında sonuçlar birçok işlemle belirlenmektedir. Oysa Jules Dietz tarafından ortaya çıkarıldığı iddia edilen¹⁴² bu yöntem yerine, ileride göreceğimiz Victor d'Hondt'un sistemi ile aynı sonuçlara tek aşamada ve daha basit hesaplama ile ulaşılmaktadır (Bkz. Tablo 4.12).¹⁴³

Partiler	÷1	÷2	÷3	÷4
A	200	100	66	50
B	340(2)	170	113	85
C	250(3)	125	83	62
D	410(1)	205(4)	136	102

Tablo 4-12 d'Hondt sistemine göre oy dağılımı örneği

1906 yılında İsviçre'nin bazı kantonlarında ve 1946 yılında Fransa Cumhuriyet Konseyi üyelikleri ile 1947 yılında Belediye Meclisi üyeliklerinin seçiminde, doğal quorum olarak belirlenen seçim sayısı ile temsilci sayılarının tespiti sonrasındaki artık oyların en yüksek ortalama yöntemine göre dağıtılması kabul edilmiştir.¹⁴⁴

4.2.2.3 En yüksek oy yöntemi

Boşta kalan temsilciliklerin en fazla oy alan partilere bölüştürülmesi ya da tümünün tek bir partiye tahsis edilmesi yöntemidir ve büyük partilere avantaj sağlamaktadır. Yöntemle, temsil kuvveti elde etmiş partinin gücü katmerleşmekte, adalet ilkesinden uzaklaşmaktadır.

Yine önceki örnek seçim verilerine göre; 1200 geçerli oy olan bir seçim çevresinde 4 temsilci seçilecek ve oy dağılımı şöyle olacaktır (Bkz. Tablo 4.13);

Partiler	A	B	C	D
Oylar	200	340	250	410

Tablo 4-13 Oy dağılımı örneği

¹⁴² Armaoğlu, 1953, s.96.

¹⁴³ Sezen, 2010, s.200.

¹⁴⁴ Armaoğlu, 1953, s.96.

$$\text{Seçim sayısı} = \frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{200+340+250+410}{4} = \frac{1200}{4} = 300 \text{ olduğundan B ve D}$$

Partilerine birer temsilci verilir.

$$\text{A Partisi} = 200/300 = 0 \text{ vekil}$$

$$\text{B Partisi} = 340/300 = 1 \text{ vekil}$$

$$\text{C Partisi} = 250/300 = 0 \text{ vekil}$$

$$\text{D Partisi} = 410/300 = 1 \text{ vekil}$$

Bu seçimin seçilecek yontemlere göre iki farklı sonucu olabilir:

İsviçre kantonlarında uygulanan en yüksek oy sistemine göre; kalan iki sandalyenin sahibi en fazla oy almış olan iki partidir. Sonuç olarak B ve D Partileri ikişer temsilcilik alır.

Fransız parlamenter Jacques Bardoux'un 1949 yılındaki teklifine göre ise; dağıtılmamış temsilciliklerin ikisinin de en çok oy alan D Partisine verilmesiyle seçim sonuçları B Partisi:1 ve D Partisi:3 temsilci alacak şekilde belirlenir.¹⁴⁵

Bu yontemde aşkın ve eksik temsil oranları makul seviyelerin çok üzerinde belirmeye meyillidir. A ve C Partilerinin toplamda 450 oy ile temsili söz konusu değilken, B Partisi 340 vekille iki temsilci elde etmiştir.

4.2.2.4 Milli bakiye/Ulusal artık oy yontemi

Bu yontemde öncelikle tüm seçim çevrelerindeki artık oyların belli merkezlerde toplanması ile belirlenen sayının, boş kalan sandalyelerin sayısına bölünmesi yoluyla yeter sayı elde edilir. Partilerin değerlendirilmeyen oylarının, bulunacak yeter sayıya bölünmesi ile hangi partinin kaç temsilci elde edeceği bulunur. Partilerin seçimi koordine eden merkezlere vereceği "milli liste"lerden, kazandıkları bildirilen sayıda temsilcileri çıkar. Sonuçta yine dağıtılmamış sandalye kalırsa, sistem farklı kotalarıyla da artık oy değerlendirme uygulamalarını ngrebilir.

Milli bakiye yontemi, artık oyların ve boş sandalyelerin ülke düzeyinde değerlendirilmesi nedeniyle nispi temsilin tam şekli olarak görülmektedir. Artık oylar için

¹⁴⁵ Armaoğlu, 1953, s.97.

belirlenecek kotada bölen ne kadar büyük seçilirse, sahipsiz sandalye kalması ihtimali o nispete az olacaktır.¹⁴⁶

Önceki örneklere ilaveten diğer seçim çevrelerinin seçim sonuçlarını da göz önünde bulundurarak yöntemi şöyle açıklayabiliriz:

Ülkede 4 seçim çevresi olduğunun, her çevreden 4 vekil seçileceğinin varsayıldığı bir örnekle (Bkz. Tablo 4.14);

1. Çevre	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
Geçerli Oylar	200	340	250	410
Temsilciler	0	1	0	1
Artık Oylar	200	40	250	110

1. seçim çevresinde dağıtılmayan sandalye sayısı: 2

Tablo 4-14 Oy dağılımı örneği

1. Çevre seçim sayısı = $\frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{200+340+250+410}{4} = \frac{1200}{4} = 300$ olduğundan B ve D Partilerine ilk aşamada birer temsilci verilir (Bkz. Tablo 4.14).

2. Çevre	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
Geçerli Oylar	500	400	300	200
Temsilciler	1	1	0	0
Artık Oylar	150	50	300	200

2. seçim çevresinde dağıtılmayan sandalye sayısı: 2

Tablo 4-15 Oy dağılımı örneği

2. Çevre seçim sayısı = $\frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{500+400+300+200}{4} = \frac{1400}{4} = 350$ olduğundan A ve B Partilerine ilk aşamada birer temsilci verilir (Bkz. Tablo 4.15).

¹⁴⁶ Sezen, 2010, s.203.

A Partisi=500/350 = 1 vekil ve 150 artık oy

B Partisi=400/350 = 1 vekil ve 50 artık oy

C Partisi=300/350 = 0 vekil ve 300 artık oy

D Partisi=200/350 = 0 vekil ve 200 artık oy

Artık oylar toplamı 700 ve boş sandalye sayısı da 2'dir.

3. Çevre	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
Geçerli Oylar	100	200	300	400
Temsilciler	0	0	1	1
Artık Oylar	100	200	50	150

3. seçim çevresinde dağıtılmayan sandalye sayısı: 2

Tablo 4-16 Oy dağılımı örneği

3. Çevre seçim sayısı= $\frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{100+200+300+400}{4} = \frac{1000}{4} = 250$ olduğundan

C ve D Partilerine ilk aşamada birer temsilci verilir (Bkz. Tablo 4.16).

A Partisi=100/250 = 0 vekil ve 100 artık oy

B Partisi=200/250 = 0 vekil ve 200 artık oy

C Partisi=300/250 = 1 vekil ve 50 artık oy

D Partisi=400/250 = 1 vekil ve 150 artık oy

Artık oylar toplamı 500 ve boş sandalye sayısı da 2'dir.

4. Çevre	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
Geçerli Oylar	250	150	300	200
Temsilciler	1	0	1	0
Artık Oylar	25	150	75	200

4. seçim çevresinde dağıtılmayan sandalye sayısı: 2

Tablo 4-17 Oy dağılımı örneği

$$4. \text{ Çevre seçim sayısı} = \frac{\text{Geçerli oylar toplamı}}{\text{Seçilecek vekil sayısı}} = \frac{250+150+300+200}{4} = \frac{900}{4} = 225$$

olduğundan A ve C Partilerine ilk aşamada birer temsilci verilir (Bkz. Tablo 4.17).

A Partisi=250/225 = 1 vekil ve 25 artık oy

B Partisi=150/225 = 0 vekil ve 150 artık oy

C Partisi=300/225 = 1 vekil ve 75 artık oy

D Partisi=200/225 = 0 vekil ve 200 artık oy

Artık oylar toplamı 450 ve boş sandalye sayısı da 2'dir.

Her seçim çevresinde ilk aşamada ikişer sandalye sahibini bulamamıştır.

Bu noktada ilk önce tüm seçim çevrelerindeki artık oyların ülke genelinde toplanması ve parlamentonun açıkta kalan sandalye sayısının bu artık oylara bölünmesi gerekir (Bkz. Tablo 4.18).

Artık Oylar	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
1. Seçim Çevresi	200	40	250	110
2. Seçim Çevresi	150	50	300	200
3. Seçim Çevresi	100	200	50	150
4. Seçim Çevresi	25	150	75	200
Toplam	475	440	675	660

Tüm seçim çevrelerinde dağıılmayan sandalye sayısı: 8

Tablo 4-18 Oy dağılımı örneği

Burada kullanılacak yeter sayı yasalarda;

doğal quorum olarak belirlenirse 281,

Hagenbach-Bischoff kotası olarak belirlenirse 250,

Droop kota olarak belirlenirse 251,

İmperial kota olarak belirlenirse 225 olacaktır:

$$\text{Seçim sayısı/Doğal quorum} = \frac{\text{Partilerin artık oyları}}{\text{Boş sandalye sayısı}} = \frac{475+440+675+660}{8} = \frac{2250}{8} = 281$$

$$\text{Hagenbach-Bischoff kotası} = \frac{\text{Partilerin artık oyları}}{\text{Boş sandalye sayısı}+1} = \frac{475+440+675+660}{8+1} = \frac{2250}{9} = 250$$

$$\text{Droop kota} = \frac{\text{Partilerin artık oyları}}{\text{Boş sandalye sayısı}+1} + 1 = \frac{475+440+675+660}{8+1} + 1 = \frac{2250}{9} + 1 = 251$$

$$\text{İmperial kota} = \frac{\text{Partilerin artık oyları}}{\text{Boş sandalye sayısı}+2} = \frac{475+440+675+660}{8+2} = \frac{2250}{10} = 225$$

Bu seçim için İmperial kota haricinde seçilen yöntemlerde açıkta iki sandalye kalmakta ve ilave bir yöneme daha başvurularak yine boştaki iki temsilciliğin dağıtılması gerekmektedir. Burada hangi yeter sayının kullanılacağında belirleyici olan yasaların kabul ettiği yöntem olacaktır.

İmperial kota ile 225 sayısına göre dağıtım yapıldığı varsayımı ile devam edersek, merkezi seçim kuruluna verilen listelerden A Partisi 2, B Partisi 1, C Partisi 3 ve D Partisi 2 vekil daha çıkaracaktır.

Sonuçta partilerin tüm çevrelerdeki geçerli oyları ve temsilcilikleri Tablo 4.19'daki gibidir:

Milli Bakiye	A Partisi	B Partisi	C Partisi	D Partisi
1. Seçim Çevresi	200	340	250	410
2. Seçim Çevresi	500	400	300	200
3. Seçim Çevresi	100	200	300	400
4. Seçim Çevresi	250	150	300	200
Toplam Oylar	1050	1090	1150	1210
Çevreden Seçilen	2	3	1	2
Bakiyeden Seçilen	2	1	3	2
Toplam Seçilen	4	4	4	4

Tablo 4-19 Oy dağılımı örneği

Tüm seçim çevrelerine bakıldığında partilerin toplam oylarının birbirine yakın olduğu, dolayısıyla seçilen sayısının da buna paralel olduğu görülebilir. Bu yöntemin de

temsilde adil sonuçları vermesi, seçim çevresinin genişliği ve sandalye sayısının fazlalığı ile doğru orantılıdır.¹⁴⁷

Türkiye’de 1965 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinde uygulanan ve 1968 yılında yürürlükten kaldırılan Milli Bakiye Sistemi uygulamasında, siyasi partilerin ve bağımsız adayların elde ettikleri milletvekilliği sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır:

Her seçim çevresindeki muteber oyların toplamı, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmek suretiyle bulunan seçim sayısının, partilerin geçerli oylarında ne kadar bulunduğuna göre milletvekilliği kazananlar belirlenir. Seçim sayısına eşit ya da fazla sayıda oyu bulunan bağımsızlar da seçilmiş sayılırlar. Her partiye ait geriye kalan artık oyların, seçimin yapıldığı bütün seçim çevrelerini içine alan «Millî seçim çevresi» içerisinde toplamı yapılır. Açık kalan milletvekilliklerinin toplamı ile bölünmek suretiyle «Millî seçim sayısı» bulunur ve her partinin millî seçim çevresi içinde sahip olduğu geçerli oyunun belirlenen millî seçim sayısı ile bölünmesi suretiyle bu milletvekillikleri de partiler arasında bölüştürülür. Bu işlem sonucunda da doldurulamamış milletvekillikleri kalırsa, bunlar bakiye oylarının büyüklük sırasına göre partiler arasında paylaştırılır. Son milletvekilliğinin bölüştürülmesinde değişik partilerin artık oyları miktarı birbirine eşit ise, seçimin yapıldığı bütün seçim çevrelerinde daha fazla geçerli oyu bulunan parti tercih edilir. Dar bölgesel seçim çevrelerinde ise basit çoğunluğu elde eden siyasi parti adayı veya bağımsız aday seçilmiş olur.¹⁴⁸

Türkiye’de 1965 seçimlerinde milletvekillerinin yaklaşık %70’i kendi seçim çevresinden seçilmiştir. Az sayıda oy alan partiler içinse durum tam tersine olup, %80’den %100’e varan oranlarla vekiller milli seçim çevresinden çıkmıştır.¹⁴⁹

4.2.3 Nispi Sınırlama Yöntemleri

Nispi temsil sistemlerinde her görüşün parlamentoda temsil edilmesi temel ilke olmakla beraber¹⁵⁰, bu durumun nispi temsil sistemlerinde istikrarsızlık unsuruna

¹⁴⁷ Sezen, 2010, s.203.

¹⁴⁸ İnternet: 533 Sayılı Kanun (13/02/1965). *Resmi Gazete* (Sayı: 11934) Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11934.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁹ Tuncer, 2002, s.103.

¹⁵⁰ İnternet: TBMM Yayınları, Açık Erişim Koleksiyonu. (1982). *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamalar*. Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2461> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

dönüşmesini önlemek için en çok kullanılan yöntem baraj ya da yeter sayı olarak belirlenecek bir engel koymaktır.¹⁵¹

4.2.3.1 Seçim barajları

Nispi temsile dayalı seçim sistemlerinde temsili sınırlama yöntemlerinden biri de baraj engeli koymaktır. Barajlar ulusal düzeyde ya da seçim çevresi bazında uygulanabilir. Nispi temsil sistemlerinin uygulandığı seçim çevresi genişliği ile nispiğin doğru orantılı olması gibi, baraj ya da yeter sayıların küçük partilerin temsiline engel olması da seçim çevrelerinin dar-geniş olmaları ile alakalıdır. Baraj getirilen seçim çevrelerinde seçime katılacak siyasi parti sayılarının fazla olması durumunda oyların bölünmesi söz konusudur ve bu durum barajın aşılmasını zorlaştırıcı bir etki göstermektedir. Geniş seçim bölgelerinden dar seçim bölgelerine inildikçe, geçerli oy sayıları küçülmekte, bu sayıların temsilci sayılarına bölünmesiyle ulaşılan seçim sayıları büyümekte ve özellikle küçük partiler için belirlenen engeli aşmak güçleşmektedir. Büyük partiler için aşkın temsil, muhalefet partileri için eksik temsil ve baraj altı partiler için temsil edilmeme durumu ortaya çıkmaktadır.¹⁵²

Türkiye’de 1961 yılındaki Genel Seçimlerde, liste usulü çoğunluk sistemi terk edilerek basit seçim sayılı çevre barajı ile d’Hondt sistemi uygulanmıştır. Bu baraj 1965 yılında kaldırılarak milli bakiye sistemine geçilmiştir. 1968 yılında yine d’Hondt sistemi ile baraj geri getirilmeye çalışılmışsa da Anayasa Mahkemesi’nce seçme-seçilme hakkına, seçimin serbestliği ve oyların eşitliği esaslarına aykırılık gerekçesiyle iptal edilmiştir.¹⁵³

Mahkeme, çevre barajı getiren Kanunun iptal kararında; bu uygulamada hem seçme hem de seçilme haklarının özüne dokunulduğundan bahisle, toplamı barajı aşmamış olan oyların, seçmenin iradesi ve tercihi doğrultusunda değerlendirilmediğini gerekçe göstermiştir. Seçimin serbest olmasının bir göstergesi de, her oyun, seçmenin iradesi doğrultusunda değerlendirileceğinin kanunen teminat altında olmasıdır. Buna rağmen

¹⁵¹ İnternet: Türk, H. S. (2006). "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih". Anayasa Yargısı Dergisi 23, 75-113. s.96. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4602/turk.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁵² İnternet: Sabuncu, Y. (2006). "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları". Anayasa Yargısı Dergisi 23, 191-197. s.193. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4598/SABUNCU.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁵³ Türk ve Tuncer, 1995, s.37.

barajı aşamayan oyların sahiplerinin irade beyanlarının tercihlerine göre değerlendirilmeyişinin serbestliği ihlâl anlamına geldiği ifade edilmiştir. Ayrıca, eşit oy ilkesi gereğince her oyun eşit değerinde kabul edilmesi, oylara eşit muamele yapılması gerekmektedir. Ancak barajlı sistemde oyların engeli aşan ve aşamayan doğrultuda bulunmalarına göre farklı işleme tâbi tutulduğu, adalet ilkesi gereğince kullanılan oylarla seçilen temsilciler arasında adil bir oranın bulunması zorunlu iken Yasanın bu esası da temelinden çiğnediği ifade edilmiştir.¹⁵⁴

1965 seçimlerinden sonra 1980 darbesine kadar yapılan üç genel seçimde barajsız d'Hondt sistemi uygulanmıştır. 12 Eylül sonrası dönemde "marjinal" olarak tanımlanan küçük partilerin ve siyasi fikirlerin parlamentoda temsilinin önüne geçebilmek adına¹⁵⁵ 10/06/1983 tarihinde kabul edilen 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun ilk halinde hem ulusal baraj (m.33), hem de doğal quorum ile belirlenen seçim çevresi barajı (m.34) yer almaktadır. 1983, 1987 ve 1991 yıllarındaki genel seçimler çift barajlı d'Hondt sistemine göre yapılmıştır. 1987 ve 1991 seçimlerinde ayrıca kontenjan usulü uygulanmıştır. d'Hondt sistemi, seçim çevresi genişliklerine göre dolaylı şekilde çevre barajı etkisi oluşturmaktadır. Bir de oy çoğunluğunu sağlayan partinin yararına kontenjan verilmesi işin içine girdiğinde, eşitsizliğin boyutları daha da genişlemektedir. İstikrar için adalet ilkesinin bu derece feda edilmesi, demokrasi açısından sakıncalıdır.¹⁵⁶

1995 yılında Milletvekili Seçimi Kanununa %10 ulusal baraj yanında 4138 sayılı Yasayla getirilen %10 çevre barajı, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından iptal talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. Kanundaki % 10 düzeyinde ülke barajının Anayasaya aykırı olmadığı ancak bunun dışında seçim çevrelerine getirilecek her türlü barajın "temsilde adalet" ve "yönetimde istikrar" ilkeleriyle bağdaşmayacağı gerekçesiyle Mahkeme söz konusu kanun maddesini (4138/md.3) iptal etmiştir.¹⁵⁷

Bunun üzerine 1995 yılı ve sonrası seçimleri %10 ulusal barajlı d'Hondt sistemi ile yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İkinci Dairesi'nce verilen, Türkiye parlamento seçimlerinde %10 düzeyindeki ulusal seçim barajının halkın ifade özgürlüğünü

¹⁵⁴ İnternet: 1968/15E Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (3-4-6/05/1968). *Resmi Gazete* (Sayı: 13035). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13035.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁵ İnternet: Sevinç, M. (2014). "Seçim Barajı' Tartışması ve Olası Seçenekler". *Mülkiye Dergisi* 38 (4), 159-166. Erişim: <http://dergipark.org.tr/mulkiye/issue/276/1228> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁶ Buran, 2005, s.85.

¹⁵⁷ İnternet: 2018/113K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (29/05/2008). *Resmi Gazete* (Sayı: 26927). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080705-15.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

kısıtladığı gerekçesiyle iptal edilmesi istemi hakkındaki 10226/03 numaralı başvuruya yönelik “Case of Yumak and Sadak v. Turkey” başlıklı ve 30/01/2007 tarihli Kararda; Türkiye’deki siyasal ve tarihi koşulların da göz önüne alındığı, birbirini takip eden koalisyon oluşumları ile akıllarda kalan hükümet istikrarsızlığı dönemlerinin ve küçük partilerin hükümet politikası üzerindeki orantısız tesirlerinin de etkisiyle kırılğanlaşan iktidarların var olduğu temelinde, ülkenin bu alanda takdir yetkisinin genişliğine yer vermiştir. Belirlenecek sistem için şart koşulan niteliklerin; seçimlerin serbestçe, gizli oyla, makul aralıklarla ve halkın kanaatinin özgürce ifade edilmesini sağlayacak koşullarda yapılmasından ibaret olduğu, bunların ötesinde sistem tercihinine yönelik olarak bir yükümlülük getirilemeyeceği belirtilmiştir. En uygun seçim sisteminin belirlenmesi açısından en iyi konumda olanın, ülkenin yasa koyucuları olduğu kabul edilmiştir. Ancak Türkiye’de uygulanan ulusal barajın diğer Avrupa sistemleri ile karşılaştırıldığında en yüksek olduğu hususu da hatırlatılmıştır. Hollanda %0,67, Danimarka %2, İspanya, Yunanistan ve Arnavutluk %3, İsrail %3,25, İsveç ve İtalya %4, Gürcistan, Kosova, KKTC ve Almanya %5, Liechtenstein %8 oranlarında ulusal seçim barajlarına sahiptir. Portekiz’de ise anayasal hüküm olarak seçim barajı yasaktır.^{158_159_160}

Türkiye’de uygulanan %10 ulusal baraj, Avrupa standartlarının oldukça üzerinde, AGİT’e üye 57 devlet arasındaki en yüksek orandır.¹⁶¹ Bu derece yüksek orandaki seçim barajı, statükonun teminatı görevini dolaylı yoldan üstlenmektedir. Seçmenler, oylarının temsilden yoksun kalması ihtimaline karşı, baraj altı kalacağı aşikâr görünen partilere asıl tercihleri olsa da oy vermeye yanaşmamakta, görüşüne yakın olan ya da hazzetmediği görüşe muhalif bir başka partiye yaklaşmaktadır. Sonuç olarak, genelde iki parti üzerinde seçmen tercihi yoğunlaşmaktadır.

Seçim barajlarının parlamento ve siyasi partiler üzerinde “kurumsal”, seçmenlerin oy kullanma biçimlerinde ise “davranışsal” olarak ortaya çıkması muhtemel sonuçları vardır. Parti sayılarının azalması ya da ittifaklar haline dönüşmesi veya iktidar şekillerinin

¹⁵⁸ İnternet: European Court of Human Rights, Judgment, Application No: 10226/03. Strasbourg, 30 Jan 2007. Case Of Yumak And Sadak v. Turkey, 2007 Erişim: <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-79264> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁵⁹ Uzun, M.S. (2018). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye’de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri*, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya). s.13.

¹⁶⁰ İnternet: Tahmazoğlu Uzeltürk, S. (2006). "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri". *Anayasa Yargısı Dergisi* 23, 237-278. s.263. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4603/uzelturk.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁶¹ İnternet: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı. (2011). *OSCE/ODIHR Seçim Gözlem Misyonu Raporu, 2011 Milletvekili Seçimleri*. Erişim: <https://www.osce.org/tr/odihr/86845?download=true> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

değişmesi gibi kurumsal sonuçlar kısa ve orta vadede görülebilirken, seçmenlerin oylarının değerlendirilmeyeceği endişesi ile asıl tercihleri olan partilerden uzaklaşmaları gibi davranışsal sonuçların gözlemlenebilmesi için daha uzun zaman gerekebilir.¹⁶²

Seçim barajları, siyasi yönden birbirine yakın görüşlerin, ortak parti çatısı altında toplanmasında ve radikal ya da ekstrem görüşlerin siyasi organizasyon haline gelerek parlamentoda temsilinin önüne geçilmesinde etkin rol oynar. Bu yapıda fikirlerin ancak toplumsal olarak benimsenmesinden sonra temsili mümkündür. Ayrıca bu durum, partilerin siyaset yapma biçimlerini de oy kapma doğrultusunda popülist yönde değiştirebilir.¹⁶³

Seçim barajını aşma noktasında, baraj altı kalması muhtemel küçük partilerin benzer siyasi görüş ya da çıkarılara sahip büyük partilerle ittifak halinde seçimlere girmesi muhtemeldir. Bu durumda uygulanan seçim barajları, genellikle müdahil parti sayılarına veya ittifakın yerel veya ulusal tabanda gerçekleşmesine göre belirlenir. Bazen de seçim kanunlarında yasal olarak zemin bulunmadığından ittifak gayri resmi şekilde gerçekleşir ve küçük partinin adayları, büyük parti listesinden seçilir.

Türkiye’de 2018 yılında Milletvekili Seçimi Kanunu’nda yapılan değişiklik öncesinde, partiler arası resmî bir ittifak şeklinde aday listeleri Yüksek Seçim Kurulu’na bildirilemediğinden, barajı aşma sorunu olan küçük partiler daha güçlü partilerin ismi ve çatısı altında seçimlere girmişlerdir. Bu durumun en göze çarpan örneği 1991 yılındaki Milletvekili Genel Seçimlerinden verilebilir. 2839 sayılı Yasanın 16. maddesindeki “*Siyasî partiler anlaşarak müşterek liste halinde aday gösteremezler. Siyasî partilere kayıtlı olmayan kimselerin, herhangi bir siyasî parti tarafından aday gösterilmeleri, kendilerinin yazılı muvafakatlerine bağlıdır.*” hükmü nedeniyle; barajı aşamayacak durumdaki partilerin adayları, diğer partilerin aday listelerinden seçilme cihetine gitmiştir.

1991 seçimlerine sağ kanat siyasi partilerinden olan ve seçimlere katılma yeterliği bulunan Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve Islahatçı Demokrasi Partisi (IDP), Refah Partisi’nin (RP); seçimlere katılabilecek partiler arasında yer almayan Kürt siyasi hareketinin partisi Halkın Emek Partisi (HEP) ise sol kanattan Sosyaldemokrat Halkçı Parti’nin (SHP) tüzel kişiliği altında seçime katılmıştır. Sonuçta; RP listelerinden seçime katılan MÇP 19 ve IDP 3 milletvekili, SHP listelerinden seçime katılan HEP ise 20

¹⁶² Sabuncu, 2006, s.192-193.

¹⁶³ Sevinç, 2014, s.159-166.

milletvekili ile Meclise girebilmiştir.¹⁶⁴ Seçilenler arasında MÇP'li Alparslan Türkeş (Yozgat) ve Muhsin Yazıcıoğlu (Sivas), IDP kurucusu Aykut Edibali (Kayseri) ile HEP kurucusu Ahmet Fehmi Işıklar (Diyarbakır) da yer almaktadır.¹⁶⁵

Türkiye'de yasama meclisi seçimlerinde uygulanan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na 13/03/2018 tarihli ve 7102 sayılı Kanun ile getirilen değişikliğe göre, katılma yeterliği bulunduğu halde seçime katılmayan bir partinin üyesi, ancak kendisinin muvafakatine ek olarak üyesi olduğu siyasi partinin de yazılı muvafakati ile başka bir siyasi parti tarafından aday gösterilebilir.

7102 sayılı Kanun ile getirilen diğer bir değişiklikle, siyasi partiler arasında ittifak kurulması yasal zemine oturtulmuştur. Yasaya göre seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partiler, ittifak yaparak seçime katılabilir ve ittifak partileri kendi aday listelerini verebilirler. Bu partiler için yüzde onluk barajın hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin aldıkları geçerli oyların toplamı esas alınır.

Çekya'da bir parti için öngörülen baraj %5 iken ittifak içinde seçime katılan her bir parti için baraj %5 artırılır. Yine Romanya'da %5 olan baraj, ittifak halinde %3 artırılır. 3 veya daha fazla partiden oluşan ittifaklarda ise barajın yükseltme oranı %1'dir.¹⁶⁶ Arnavutluk'ta baraj %3 iken, ittifak durumunda her seçim çevresinde %5'e yükselmektedir. Slovakya'da ülke düzeyindeki baraj %5 olmasına rağmen, iki partili ittifaklar için %7, çok partili ittifaklar için %10 barajları bulunmaktadır.¹⁶⁷

Avrupa'daki uygulamaları ittifak baraj hesaplanmalarının aksine, Türkiye'de ittifaka dâhil olan siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmamaktadır.

2018 yılında yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde; Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti, Saadet Partisi ve Demokrat Partinin katılımıyla kurulan Millet İttifakı karşısında, Büyük Birlik Partisi'nin desteklediği Adalet ve Kalkınma Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi'nin oluşturduğu Cumhur İttifakı yer almıştır. 20/05/2018 tarihinde Yüksek Seçim Kurulu; 501 sayılı Kararı ile Demokrat Parti'nin, 502 sayılı Kararı ile Büyük Birlik Partisi'nin seçimlere katılmayacaklarını ve Demokrat Parti'nin İyi Parti listesinden, Büyük

¹⁶⁴ Uzun, 2018, s.101-102.

¹⁶⁵ İnternet: 403 Sayılı YSK Kararı (31/10/1991). *Resmi Gazete* (Sayı: 21038 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21038_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁶ Case of Yumak and Sadak v. Turkey, 2007.

¹⁶⁷ Uzun, 2018, s.234.

Birlik Partisi'nin ise Adalet ve Kalkınma Partisi listesinden aday göstereceğini ilan etmiştir.¹⁶⁸

27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına baktığımızda (Bkz. Tablo 4.20); seçimlere katılan sekiz partiden beşinin vekil çıkardığını, bu beş partinin de ittifaklara dâhil olduklarını söyleyebiliriz.

27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçlarına Göre Vekil Dağılım Oranları¹⁶⁹				
Partiler	Vekil Sayısı	% Oy Oranı	% Temsil Oranı	Aşkın/Eksik Temsil
AK PARTİ	295	42,56	49,16	+6,6
MHP	49	11,1	8,16	-2,9
HDP	67	11,7	11,16	-0,5
CHP	146	22,65	24,33	+1,6
İYİ	43	9,96	7,16	-2,8

Tablo 4-20 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarına göre vekil dağılım oranları

2018 yılındaki Milletvekili Genel Seçimi sonuçlarında oy oranları incelendiğinde İyi Parti'nin barajı aşacak miktarda oyu bulunmamasına rağmen, ittifaka dâhil olan siyasi partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmadığından temsilcilik kazanabildiği görülmektedir.

4.2.3.1.1 Oranlı baraj

Siyasi partilerin seçimlerde temsilci çıkarabilmeleri için, seçim çevrelerinde ulusal ya da bölgesel düzeyde belirlenen oranlarda oy alma zorunluluğunun getirilmesi şeklinde uygulanır.

¹⁶⁸ İnternet: YSK. 501 Sayılı Karar (2018, 20 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77675/2018-501.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

İnternet: YSK. 502 Sayılı Karar (2018, 20 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77676/2018-502.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁹ İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Siyasi Partilerin Çıkardıkları Milletvekili İle Bağımsızların Sayısı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96D.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Türkiye’de milletvekili genel seçimlerinde ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşmayan partilerin listelerindeki adaylar -bağımsız olsa bile- seçilemezler. Buna göre; Yüksek Seçim Kurulu, ülke genelinde geçerli oyların toplamını ve siyasi partiler ile ittifakların oy yüzdesini belirleyerek hesaplanan yüzde onluk baraj sayısından daha fazla oy’a sahip olanları belirler. Bunlar arasında d’Hondt sistemine göre milletvekili dağılımı gerçekleştirilir (2839/md. 33-34).

Oranlı baraj uygulamasının diğer örneğine de, mahalle idareler genel seçimlerinde rastlanır. Türkiye’de il genel meclisi ve belediye meclisi üyelikleri için yapılan seçimlerde, ilçe ve belde bazlı seçim çevrelerinde onda birlik baraj uygulamalı nispi temsil sistemi uygulanır (2972/2. md.).

4.2.3.1.2 Seçim sayısı barajı

Seçim sayısına bağlı baraj uygulaması; bir seçim çevresindeki geçerli oyların, seçilecek temsilci sayısına ya da belirlenecek formülle bulunacak sayılara bölünmesi yoluyla elde edilen baraj olarak ifade edilebilir. Kota yönteminde, ortaya çıkan sayının partilerin geçerli oy miktarında kaç defa tekrar ettiğine göre vekillik dağılımı yapılmaktadır. Seçim sayısı barajında ise, partilerin ya da ittifakların geçerli oyları içinde en az seçim sayısı kadar oyu olan partiler belirlenmektedir.

Örneğin; beş partinin seçime girdiği ve dört adayın seçileceği bir çevrede, geçerli oy dağılımı Tablo 4.21’deki gibi olsun.

Partiler	A	B	C	D	E
Oylar	60	50	40	30	20

Tablo 4-21 Oy dağılım örneği

Seçim sayısı barajı doğal quorum (basit seçim sayısı) ile belirlenecek ve vekil dağılımı d’Hondt sistemine göre yapılacak olsun.

$$\text{Buna göre; doğal quorum} = \frac{\text{Geçerli Oy Sayısı}}{\text{Milletvekili Sayısı}} = \frac{60+50+40+30+20}{4} = \frac{200}{4} = 50 \text{’dir.}$$

Seçim sayısı barajı 50 olduğundan milletvekili dağılımı A ve B Partilerinin listeleri arasında gerçekleşir. İki partinin de oyları seçilecek temsilci sayısına kadar bölünür ve bölümler sıralanarak vekillikler tahsis edilir. Sonuçta iki parti de ikişer sandalye elde etmiş olur (Bkz. Tablo 4.22).

d'Hondt	÷1	÷2	÷3	÷4
A PARTİSİ	60 (1)	30 (3)	20	15
B PARTİSİ	50 (2)	25 (4)	16	12

Tablo 4-22 Oy dağılım örneği

4.2.3.2 Quorum/yeter sayı

Seçimlere katılımın az olduğu çevrelerde, temsilcilerin çok az oylarla seçilmesinin önüne geçilerek temsil kuvvetinin sağlanması amacıyla belirlenen quorum, seçilebilmek için elde edilmesi gereken oransal ya da sayısal asgari oy miktarı olarak nitelenen yeter sayıdır diyebiliriz.

Quorum, bir seçim sayısı olarak tespit edilebileceği gibi, geçerli oyların ya da kayıtlı tüm seçmenlerin belirli bir oranı olarak da belirlenebilir. Örneğin, İspanya'da 28/12/1878 tarihli kanuna göre 10.000 oyu aşan en fazla oy sahibi 10 aday asgari oy sistemine göre seçilebilme hakkına sahipti.¹⁷⁰ Portekiz Başbakanı Fontes'in 1883'te Temsilciler Meclisi'ne sunduğu teklifte quorum, geçerli oyların $\frac{1}{8}$ 'idir.¹⁷¹ Fransa'da ise parlamento seçimlerinde ikinci tur oylamasına katılabilmek için belirlenen quorum, adayların kayıtlı tüm seçmenlerin sayısının %12,5'ini de aşmış miktarda oy almalarını gerektirmektedir.¹⁷²

¹⁷⁰ Armaoğlu, 1953, s.81-82.

¹⁷¹ Armaoğlu, 1953, s.71.

¹⁷² İnternet: King, C., (n.d.). *Electoral Systems*. Georgetown University, School of Foreign Service and Department of Government. Erişim: http://faculty.georgetown.edu/kingch/Electoral_Systems.htm adresinden 24/07/2019 tarihinde alınmıştır.

4.2.4 Nispi Temsilde Seçim Sonuçlarının Hesaplanması

Nispi temsile dayalı seçim sistemlerinde siyasi partilerin kaçar sandalye kazandığının temel olarak iki şekilde hesaplanması söz konusudur. Belirli formüllere dayalı seçim kotaları esas alınarak hesaplanan yöntemde, bulunan sayı parti oylarında kaç defa bulunuyorsa buna göre temsilcilik verilmekte ancak bu yolla yapılan dağıtıma göre sahibi belirlenememiş sandalyeler ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda ikinci bir yöntem benimsenmesiyle bu sorun çözülebilir. Diğer yöntemlerde ise genelde partilerin oy sayıları bölünmekte ve bölümler büyükten küçüğe sıralanmakta, en üst sıradan sandalye sayısı kadar aday seçilmiş olmaktadır. Bu yöntem dağıtılmamış temsilcilik sorununu kendi içinde çözmektedir.

4.2.4.1 Seçim kotaları

Seçim kotası denince, ilk aşamada seçilenleri saptamak için; geçerli oy sayılarının farklı ölçütler ve bölenlerle oranlanması sonucu elde edilen sayılar ifade edilmektedir. Bulunan sayının, partilerin seçim çevrelerinde ya da yurt genelinde almış oldukları oy miktarı içinde kaç kez bulunduğu göre partilere sandalye dağıtımı yapılır. Bu durumda artık oy olarak adlandırılan, seçilenlerin tespitinde hesaba katılmamış seçmen tercihleri ve dağıtılmamış temsilcilikler sorunu ortaya çıkabilir. Bu probleme, farklı ülkelerde artık oyların değerlendirilmesine yönelik farklı formüllerle çözüm getirilmektedir.¹⁷³

4.2.4.1.1 Basit seçim sayısı (Doğal quorum)

Bir seçim çevresindeki geçerli oyların, seçimden önce belli olan temsilci sayısına bölünmesi suretiyle elde edilen oy miktarı “Basit Seçim Sayısı” ya da “Doğal Quorum”

olarak adlandırılır: $Doğal\ Quorum = \frac{Geçerli\ Oy\ Sayısı}{Milletvekili\ Sayısı}$

¹⁷³ İnternet: TBMM Meclis Haber Dergisi. 65. 21. (1998-1999). Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_bulteni.bulten_sayfa?psayi=65&psayfa=21 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Örnelemek gerekirse, 4 temsilci çıkan bir seçim çevresinde geçerli oy miktarı 500.000 ve oy dağılımı Tablo 4.23'teki gibi olsun;

Partiler	A	B	C	D	E
Oylar	250.000	127.000	107.000	11.000	5.000

Tablo 4-23 Oy dağılım örneği

$Doğal\ Quorum = \frac{500.000}{4} = 125.000$ olarak bulunduğundan, bu sonuçlara göre C, D ve E partileri temsilci alamazken; A Partisi 2 ve B Partisi bir sandalye kazanır. Görülüyor ki doğal quoruma ulaşmakta seçime katılan parti sayısı arttıkça oylar bölünmekte ve kazanmak güçleşmektedir. Ayrıca, geçerli oyların bölüneceği vekil sayısı olduğundan, ilk aşamada tüm sandalyelerin sahiplerini bulması ancak partilerin seçim sayısının katları şeklinde oy almalarıyla gerçekleşir ki bu duruma rastlanması pek de mümkün değildir. Bu durumda geri kalan sandalye sahiplerinin belirlenebilmesi için artık oy değerlendirme yöntemlerinden biri uygulanabilir.¹⁷⁴

Basit seçim sayısı yönteminde seçim çevresinin tüm ülke olarak kabulü ve yurt genelindeki tüm geçerli oyların parlamento üye sayısına bölünmesi suretiyle “Milli Seçim Sayısı”; ülke seçim çevrelerine ayrılmış ve her seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların, o çevreden seçilecek temsilci sayısına bölünmesi ile de “Çevre Seçim Sayısı” elde edilir.¹⁷⁵ Örneğin; Türkiye’de 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde, yurt dışı oyları yansıtılmaksızın; yurt genelindeki geçerli oy sayısının TBMM üye sayısına bölünmesi ile, $48.631.366^{(176)}/600=81.052$ milli seçim sayısı bulunmuş olacaktı ve ilk aşamada seçilebilmek için vekillerin asgari bu miktarda oy alması gerekecekti. Bu durumda tüm vekiller eşit sayıda oyla seçilmiş olurdu. Benzer şekilde Ankara ili tek seçim çevresi sayılması suretiyle geçerli oy sayısının Ankara’nın vekil sayısına bölünmesi ile; Ankara çevre seçim sayısı $3.440.290^{(177)}/36=95.563$ olarak tespit

¹⁷⁴ Özgül, 2002, s.70.

¹⁷⁵ Varlık ve Ören, 2001, s.29-31.

¹⁷⁶ İnternet: YSK. 953 Sayılı Karar (2018, 4 Temmuz). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77781/2018-953.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁷⁷ İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 1 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

edilecekti. Buna nazaran yine tek seçim çevresi sayılan Niğde’de çevre seçim sayısı $206.290^{178}/3=68.763$ olacaktı. Ankara vekilleri 96 bine yakın oyla seçilebilecekken, Niğde’den 69 bine yakın oyla temsilci çıkarılacaktı.

Sonuç olarak, çevre seçim sayısı, farklı genişlikteki çevrelerde seçmen oyunun eşitliğini ve âdil temsili zedeleyici sonuçlar doğurmakta¹⁷⁹; milli seçim sayısı ise, oy eşitliğini sağlamakta ancak tüm yurttaki geçerli oy sayılarının belli olmasıyla saptanacağından kazananların tespitinde gecikmeye neden olmaktadır.¹⁸⁰

4.2.4.1.2 Hagenbach-Bischoff kotası

Bir seçim çevresindeki geçerli oyların, seçimden önce belli olan temsilci sayısının bir fazlasına bölünmesi suretiyle elde edilen oy miktarı Hagenbach-Bischoff Kotası olarak adlandırılır: $Hagenbach-Bischoff\ kotası = \frac{Geçerli\ Oy\ Sayısı}{Milletvekili\ Sayısı+1}$

Aynı örnek üzerinden devam edersek, 4 temsilci çıkan bir seçim çevresinde geçerli oy miktarı 500.000 ve oy dağılımı Tablo 4.24’teki gibi olursa;

Partiler	A	B	C	D	E
Oylar	250.000	127.000	107.000	11.000	5.000

Tablo 4-24 Oy dağılım örneği

$Hagenbach-Bischoff\ kotası = \frac{500.000}{4+1} = 100.000$ olarak bulunduğu için, bu sonuçlara göre D ve E partileri temsilci alamazken; A Partisi 2, B ve C Partileri birer sandalye

İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 2 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara2.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 3 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara3.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁷⁸ İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Niğde Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Nigde.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁷⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.151.

¹⁸⁰ İnternet: *TBMM Meclis Haber Dergisi*. 65. 23. (1998-1999). Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_bulteni.sayfa?psayi=65&psayfa=23 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

kazanır. Görülüyor ki doğal quoruma nazaran Hagenbach-Bischoff'a ulaşmak adaylar için daha kolaydır.

4.2.4.1.3 İmperial kota

Bir seçim çevresindeki geçerli oyların, seçimden önce belli olan temsilci sayısının iki fazlasına bölünmesi suretiyle elde edilen oy miktarı İmperial Kota olarak adlandırılır. Bu yöntemde bölen sayı doğal quorum ve Hagenbach-Bischoff'takine nazaran büyük olduğundan, yeter sayı daha küçük belirlenir ve böylelikle daha az sayıda oyu olanların temsiline de imkân verilir.

$$\text{İmperial kota} = \frac{\text{Geçerli Oy Sayısı}}{\text{Milletvekili Sayısı}+2}$$

Hesaplama yöntemlerindeki farkları daha net görebilmek adına aynı örnekten devam ederek 4 temsilci çıkan bir seçim çevresinde geçerli oy miktarı 500.000 ve oy dağılımını yine (Bkz. Tablo 4.25);

Partiler	A	B	C	D	E
Oylar	250.000	127.000	107.000	11.000	5.000

Tablo 4-25 Oy dağılım örneği

$\text{İmperial kota} = \frac{500.000}{4+2} = 83.334$ olarak bulunduğundan, bu sonuçlara göre D ve E Partileri temsilci çıkarmaya yetecek sayıda oy alamazken; A Partisi 2, B ve C Partileri birer sandalye kazanır.¹⁸¹

4.2.4.1.4 Sabit Kota/Değişmez Tek Sayı

Seçimden önce yasalarla tüm seçim çevreleri için geçerli olacak şekilde belirlenen seçim sayısıdır. Bu yöntemi bulan Fransız matematikçi Henri Poincaré'dir.¹⁸² Sabit kotalı

¹⁸¹ Özgül, 2002, s.72.

¹⁸² Armaoğlu, 1953, s.126.

seçimlerde temsilci sayısı önceden belli değildir, kota olarak belirlenen sayı, alınan oylar içinde kaç kez varsa o çevreden o sayıda vekil seçilir.

Örneğin, seçimden önce sabit kota 50.000 olarak belirlenmiş ve oy dağılımı Tablo 4.26'daki gibi olursa;

Partiler	A	B	C	D	E
Oylar	250.000	127.000	107.000	11.000	5.000

Tablo 4-26 Oy dağılım örneği

A Partisi 5 vekil, B Partisi 2 vekil ve C Partisi de 2 vekil çıkarmaktadır. Bu yöntemin uygulanmasıyla, tüm temsilcilerin eşit oyla seçilmesi sağlanmakta ve seçimlere katılım oranı parlamento üye sayısını doğrudan etkilemektedir.¹⁸³

Weimar Almanya'sında sabit kota ile seçim yöntemi 29 Nisan 1920 tarihli seçim kanunu ile uygulanmaya başlamış ve 1933 yılında Nazi Partisi'nin iktidarına kadar sürmüştür. Yasada sabit kota 60.000 olarak belirlenmişti. Seçmen sayılarına göre belirlenen bölge ve birliklerin artık oyları nihayet Reich denilen ulusal bölgede toplanarak, temsilcilikler, partilerin Reich için hazırladıkları listelere göre yine değişmez tek sayı esas alınarak dağıtıldı. Ayrıca 30.000'den fazla artık oyu kalan partilere birer sandalye daha verilirdi.¹⁸⁴

Bu yöntem, seçmenlerin seçime katılımını teşvik edicidir. Seçmenler parlamentoyu genişletme ya da daraltmada aktif rol oynamaktadır. Geçerli oy sayısı ile parlamento üye sayısı arasındaki doğru orantı, seçmenlerin çekimsizliğini azaltırken, partilerin ise seçmen desteğini alabilmek için disiplinli ve gayretli olmalarını zorunlu kılmaktadır.¹⁸⁵

4.2.4.1.5 Droop kota

19. yüzyılın ikinci yarısında matematikçi Henry Richmond Droop tarafından tasarlanan yöntemde seçim sayısı; seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların, seçilecek

¹⁸³ Özgül, 2002, s.74.

¹⁸⁴ Sezen, 2010, s.192-193.

¹⁸⁵ Armaoğlu, 1953, s.128.

temsilci sayısından bir fazlasına bölünmesi ve elde edilecek sayının da 1 ile toplanması yoluyla belirlenir.

Droop kota ile devredilen oylu bir seçim örneklersek; 3 vekil çıkaran bir seçim çevresinde 80 seçmenin geçerli oyu ile beş aday bulunduğunu, seçmenlerin en fazla iki isim için tercihte bulunabileceğini ve seçimdeki oy dağılımının Tablo 4.27'deki gibi gerçekleştiğini varsayalım.

80 Seçmen	15	14	14	16	12	9
İlk Tercih	AA		BB	CC	DD	EE
İkinci Tercih	CC	BB	-	-	-	DD

Tablo 4-27 Oy dağılım örneği

Sayım sonuçlarına göre adayların ilk tercih olarak aldıkları oy sayıları (Bkz. Tablo 4.28):

Adaylar	AA	BB	CC	DD	EE
İlk Tercihler	29	14	16	12	9

Tablo 4-28 Oy dağılım örneği

Buna göre; $\frac{80}{3+1}+1 = 21$ olarak belirlenen kotayı aşan AA'nın seçildiği ilan edilir ve kota fazlası oy miktarı bulunarak; $29-21=8$, AA'nın ikinci tercihlerine göre oransal bazda bölünür. Bu durumda dağılım sonuçları (Bkz. Tablo 4.29):

Adaylar	AA	BB	CC	DD	EE
Oy durumları	(29-8) 21	(14+4) 18	(16+4) 20	12	9

Tablo 4-29 Oy dağılım örneği

AA'dan başka kotaya ulaşan olmadığından, ikinci seçilene belli etmek için, en az oy alan EE elenir ve oyları ikinci tercihe yani DD'ye eklenir. Bu durumda (Bkz. Tablo 4.30);

Adaylar	AA	BB	CC	DD
Oylar	21	18	20	21

Tablo 4-30 Oy dağılım örneği

DD’de ikinci tercih ve aktarılabilecek oy bulunmadığından en az oyu alan BB elenerek seçilenler AA, DD ve CC olarak belirlenir.¹⁸⁶

4.2.4.1.6 Briand kotası

Bu yöntemde seçim sayısı bulunurken, geçerli oylar değil, kayıtlı seçmen sayıları dikkate alınır ve seçilecek temsilci sayısına bölünür. Bu şekilde belirlenen oy miktarı, partilerin oyları içinde kaç defa tekrar ediyorsa, sandalye dağılımı buna göre belirlenir. Açıkta kalan vekillik varsa, nispi çoğunluk sağlayan listeye verilir. Böylelikle büyük partiler lehine sonuç alınır.

Örnekleme gerekirse (Bkz. Tablo 4.31), kayıtlı 120.000 seçmen, 110.000 geçerli oy bulunan ve 5 vekil seçilecek bir çevrede;

$Briand\ Kotası = \frac{120.000}{5} = 24.000$ olur ki, küçük partiler için bu şekilde belirlenen sayıya ulaşmak daha zordur.

Partiler	A	B	C	D
Geçerli Oylar	35.000	30.000	25.000	20.000

Tablo 4-31 Oy dağılım örneği

Bu durumda, A, B ve C Partileri ilk aşamada birer vekillik alır ve kalan iki sandalyenin sahibi basit çoğunluğu elde eden A Partisi olur. Böylece, 5 vekilin 3’ünü A Partisi kazanmış olur.¹⁸⁷

¹⁸⁶ İnternet: Mohajan, H. (2011). "Single Transferable Vote in Local and National Elections". International Journal of Strategic Organization and Behavioural Science , Vol. 2(2), 3-18. Erişim: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/50861/> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁸⁷ Armaoğlu, 1953, s.150.

4.2.4.1.7 Tam Hare sistemi (Devredilebilen tek oy sistemi)

Bu sistemde tercihli ve devredilen oy ile artık oyların en aza indirilecek şekilde transferi sonucunda sandalye dağılımı söz konusudur. Devredilebilen Tek Oy Sistemi olarak da bilinen uygulama, Thomas Hare'in geliştirilmiş yöntemine dayanır.¹⁸⁸ Esasen Anglosakson ülkelerde yaygın şekilde tatbik edilen bu sistem¹⁸⁹, ilk kez 1884 yılında İngiltere'de Avam Kamarası'nda Sir John Lubbock tarafından ileri sürülmüştür.¹⁹⁰ Genel olarak bu sistem seçimlerinde Droop Kota esas alınmaktadır.

Üç vekil seçilecek beş adaylı bir seçim çevresinde, tercihleri iki ile sınırlandırılmış seçmenlerin 1.000 geçerli oyu olduğu ve Droop kotası örneği ile bu yöntemin sonuçları (Bkz. Tablo 4.32):

ADAYLAR	1. SAYIM	Aday 1'in oylarının dağılımı	2. SAYIM	Aday 2'nin oylarının dağılımı	3. SAYIM	Aday 5'in oylarının dağılımı	4. SAYIM
Aday 1	300*	-49	251		251		251
Aday 2	240	+20	260*	-9	251		251
Aday 3	200	+15	215	+4	219	+66	285*
Aday 4	160	+10	170	+3	173	+40	213
Aday 5	100	+4	104	+2	106	-106	0
Toplam Oy	1000		1000		1000		1000

Tablo 4-32 Oy dağılım örneği

3 vekil seçileceğinden geçerli oyların toplamı dörde bölünerek 1 ile toplandığında Droop Kota = $\frac{1.000}{3+1} + 1 = 251$ olur. Bu örnekte tüm seçmenlerin iki isim yazdığı kabul edilmiştir. Buna göre ilk sayım sonunda Aday 1 seçilerek kota fazlası oyları ikinci tercihlere göre oranlanarak diğer adaylara dağıtılır. İkinci sayımda kotayı aşan Aday 2 de seçilir ve ikinci adayın kota fazlası oyları seçilemeyen adaylara paylaşılır. Dağıtım sonucunda üçüncü temsilci belirlenemediğinden, en az oyu almış olan Aday 5 elenerek

¹⁸⁸ Sezen, 2010, s.186.

¹⁸⁹ Mohajan, 2011, s.1.

¹⁹⁰ Armaoğlu, 1953, s.114.

oyları Aday 3 ve Aday 4'e dağıtılır ve 4. sayım sonunda seçilecek 3 temsilci; Aday 1, Aday 2 ve Aday 3 olarak belirlenmiş olur.¹⁹¹

Bu sistemde partiler aday listelerini belirlese de seçmenler için tercih özgürlüğü vardır. Bu yüzden seçilen temsilcilerin partilerine ya da liderlerine bağlılıkları azalır ve sistem genel olarak parti içi disiplini zayıflatıcı tesir gösterir. Diğer yandan bağımsız adaylar için de fırsat yaratır.

Devredilebilen tek oy sistemi ile; Kuzey İrlanda, İskoçya ve Yeni Zelanda'nın yanı sıra Avrupa, Avustralya ve Amerika'da parlamento ya da yerel hükümet seçimleri yapılmaktadır.¹⁹²

4.2.4.1.8 Cenevre doğal quorumlu seçim sistemi

19. yüzyıl sonlarında ileri sürülen Cenevre Yöntemi uygulamasında ise; ilk olarak geçerli oyların seçilecek temsilci sayısına bölünmesi ile basit seçim sayısı bulunur. Partilerin aldıkları oylar da ayrı ayrı bulunan seçim sayısına bölünür. İşlem sonucunda bulunan temsilci sayısı, virgülden sonraki ilk rakamının 6 ve üstü olması durumunda yukarı yuvarlanır ve vekil dağılımı bu sayıya göre yapılır. Bu usul, temsilci sayılarının doğal quoruma göre belirlenmesi ve akabinde boşta kalan sandalyelerin en yüksek artık yöntemine göre dağıtılması ile aynı sonuçları vermektedir.

Örneğin; geçerli oyların toplamının 6.000 olduğu ve 5 vekilin seçileceği bir çevrede Doğal Quorum 1200'dür. Sayım sonuçları ise (Bkz. Tablo 4.33):

Adaylar	A PARTİSİ	B PARTİSİ	C PARTİSİ	D PARTİSİ
Oy sayısı	1300	1250	1050	2400
Temsilci sayısı	1 vekil	1 vekil	-	2 vekil
Artık oylar	100	50	1050	0

Tablo 4-33 Oy dağılım örneği

¹⁹¹ İnternet: New Zealand Electoral Commission, 2011 Referendum Voting System, Single Transferable Vote (t.y.). Erişim: <https://www.elections.org.nz/events/past-events-0/2011-referendum-voting-system/about-referendum-choices/stv-single-transferable> adresinden 26/04/2019 tarihinde alınmıştır.

¹⁹² Mohajan, 2011, s.2.

İlk aşamada A ve B Partisi birer, D Partisi 2 vekil kazanmıştır. Açıkta kalan vekillik en yüksek artık yöntemine göre tahsis edilirse 1050 artık oyu bulunan C Partisine verilecek, bu durumda D Partisi 2, diğerleri birer temsilci elde edecektir.

Seçim Cenevre Sisteminde de aynı sonuçları vermektedir (Bkz. Tablo 4.34).

ADAYLAR	A PARTİSİ	B PARTİSİ	C PARTİSİ	D PARTİSİ
Oy sayısı	1300	1250	1050	2400
Seçim sayısına bölme	1300/1200=1,08	1250/1200=1,04	1050/1200=0,87	2400/1200=2,00
Yuvarlanan sayı	1	1	1	2
Temsilci sayısı	1 vekil	1 vekil	1 vekil	2 vekil

Tablo 4-34 Oy dağılım örneği

Görüldüğü gibi Doğal Quorum ve en fazla artık oy ile belirlenen vekil sayılarına, Cenevre Sisteminde tek işlemle ulaşılmaktadır. Eğer bu yöntemle elde edilen hiçbir sayıda virgülden sonraki ilk rakam 6'dan büyük olmasaydı, boşta kalan temsilcilikler sırasıyla en büyük kesirlere tevdi edilecekti.

Portekiz parlamenti Luciano de Castro'nun bu sistem için teklif ettiği ve çoğunluk lehine sonuç veren değişiklikse şöyledir: Cenevre sistemi hesaplaması ile ulaşılan vekil sayılarına, bir eklenir ve her partinin oyu bu ilave sonucunda ortaya çıkacak sayıya bölünür. Elde edilen bölümler büyükten küçüğe sıralanır (Bkz. Tablo 4.35). Açıkta kalan temsilcilikler, bu sıralamaya göre dağıtılır.

Buna göre ilk önce yapılan işlem;

Adaylar	A PARTİSİ	B PARTİSİ	C PARTİSİ	D PARTİSİ
Oy sayısı	1300	1250	1050	2400
Seçim sayısına bölme	1300/1200=1,08	1250/1200=1,04	1050/1200=0,87	2400/1200=2,00
Yuvarlanan sayı	1	1	1	2
Temsilci sayısı	1 vekil	1 vekil	1 vekil	2 vekil

Tablo 4-35 Oy dağılım örneği

İkinci olarak Cenevre sistemi ile bulunan sayılara bir eklenip, parti oyları bu bölünlerle bölünmüş ve bölümler sıralanarak Doğal Quorum yönteminde açıkta kalan vekillik C Partisi yerine D Partisine bırakılmış, çoğunluk partisi lehine dağılım değişmiştir (Bkz. Tablo 4.36).¹⁹³

Partiler	Oy Sayıları	Cenevre Sistemi Sonucu	Vekil Sayıları +1	Bölüm	Doğal Quorumlu İlk Dağılım	Castro Teklifi Sonucu	Cenevre Castro Farkı
D Partisi	2400	2	3	800	2	3	+1
A Partisi	1300	1	2	650	1	1	0
B Partisi	1250	1	2	635	1	1	0
C Partisi	1050	1	2	525	0	0	-1

Tablo 4-36 Oy dağılım örneği

4.2.4.2 Çarpım/Bölüm sıralamasına dayalı yöntemler

Nispi temsil sistemlerinde, seçim kotası esaslı hesaplamalardan başka, partilerin geçerli oylarının seçilecek sisteme göre belirlenen bir seri sayı ile çarpılması ya da bölünmesi suretiyle hangi listenin kaç adayının seçildiğini belirleyen yöntemler de kullanılmaktadır. Bu yöntemle dağıtılmamış temsilcilikler sorunu da ortadan kalkmış olur.

4.2.4.2.1 d'Hondt sistemi

Belçika'da Ghent Üniversitesi profesörü Victor d'Hondt tarafından tasarlanan bu sistemde, en yüksek ortalama yöntemiyle ulaşılabilen sonuçlar, daha hızlı ve basit bir şekilde hesaplanır. Buna göre partilerin oyları alt alta yazılarak sırasıyla 1, 2, 3...seçilecek temsilci sayısına kadar bölünür ve elde edilen sonuçlar parti ayrımı yapılmaksızın sıralanarak her listeden seçilenlerin sandalye dağılımı gerçekleştirilir. Ancak bağımsız adayların oyları sadece 1'e bölünür.

¹⁹³ Armaoğlu, 1953, s.103.

Genel olarak oy miktarı büyük partilere küçük de olsa avantaj sağlayan d'Hondt sisteminin temsilde eşitliğin görüldüğü sonuçları vermesi, geniş seçim çevrelerine yani temsilci sayısının artmasına paraleldir.

5 vekil seçilecek bir çevrede 56.100 geçerli oy olduğunu, parti listeleri arasındaki dağılımında Tablo 4.37'deki gibi gerçekleştiğini varsayalım:

d'Hondt	56100 oy	÷1	÷2	÷3	÷4	÷5
A Partisi	17100	17100(1)	8550(5)	5700	4275	3420
B Partisi	12000	12000(2)	6000	4000	3000	2400
C Partisi	10500	10500(3)	5250	3500	2625	2100
D Partisi	9000	9000(4)	4500	3000	2250	1800
E Partisi	7500	7500	3750	2500	1875	1500

Tablo 4-37 Oy dağılım örneği

Buna göre; bölünen sayılar, partilerin aldıkları oy miktarlarıdır. Bunlar alt alta yazılmış ve 5 vekil seçileceğinden beşe kadar sırayla bölünmüş, bölümler büyükten küçüğe sıralanarak hangi partinin listesinden kaç temsilci seçileceği görülmüştür. Sonuçta A Partisi iki; B, C ve D Partileri birer sandalye alırken en küçük partiye pay düşmemiştir.

d'Hondt sisteminde, en son sırada seçilenin oy miktarı seçim sayısı olarak da kullanılabilir. Şöyle ki, son sandalyenin oy miktarını partiler kaç defa içermekteyse, partinin toplam oyunun bu sayıya bölünmesi ile sandalye sayısı ortaya çıkar. Yukarıdaki örnekten gidersek, beşinci sırada seçilen A Partisinin 2. Adayının oyu 8550'dir. Bu sayı A Partisi oylarında iki; B, C ve D Partisi oylarında bir defa bulunmaktadır. E Partisinin ise oy miktarından fazladır. Sandalye dağılımı da bu sonuçlarla aynıdır.¹⁹⁴

Türkiye'de 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 34. maddesine ve KKTC'de 5/1976 sayılı Seçim ve Halkoylaması Yasası'nın 136. maddesine göre yasama meclisi seçimlerinde d'Hondt sistemi uygulanmaktadır. TBMM üyeliği seçimlerinden başka, onda birlik baraj uygulaması ile mahalli idarelerin meclis seçimlerinde de (belediye meclisi ve il genel meclisi seçimlerinde) üyelikler d'Hondt sistemi ile dağıtılmaktadır.

¹⁹⁴ Armaoğlu, 1953, s.119-123.

d'Hondt sistemini uygulayan ülkeler arasında Belçika, Brezilya, Hırvatistan, Danimarka, Finlandiya, Macaristan, İzlanda, İsrail, Karadağ, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, İspanya, Makedonya, Ukrayna ve Arnavutluk bulunmaktadır.¹⁹⁵

4.2.4.2.2 Klasik Sainte-Laguë sistemi

Klasik Sainte-Laguë sisteminde, hesaplama yöntemi d'Hondt ile aynı olup, bölenlerin büyütülmesi suretiyle daha küçük partilerin de temsiline imkân verilmiştir. d'Hondt sisteminde parti oyları 1, 2, 3... ile bölünürken, Klasik Sainte-Laguë sisteminde 1, 3, 5, 7... olmak üzere tek sayılarla yine seçilecek temsilci sayısı kadar bölme işlemi yapılmaktadır. Bölen sayıların büyümesi ile bölümler küçülmekte ve böylece daha az sayıda oy'a sahip partilere şans verilmektedir.

d'Hondt sisteminde Tablo 4.38'de verildiği gibi, 56.100 oylu bir seçim çevresinde yine beş temsilci için seçim yapılırsa, aynı sonuçlar bu yöntemde her partiye birer temsilci vermektedir.

Klasik Sainte-Laguë	56100 oy	÷1	÷3	÷5	÷7	÷9
A Partisi	17100	17100 (1)	5700	3420	2442	1900
B Partisi	12000	12000(2)	4000	2400	1714	1333
C Partisi	10500	10500(3)	3500	2100	1500	1166
D Partisi	9000	9000(4)	3000	1800	1285	1000
E Partisi	7500	7500(5)	2500	1500	1071	833

Tablo 4-38 Oy dağılım örneği

¹⁹⁵ İnternet: Council of Europe. Strasbourg, (2014, 28 November). Study No. 764/2014. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), *Comparative Table On Proportional Electoral Systems: The Allocation Of Seats Inside The Lists (Open/Closed Lists)*. Erişim: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2014\)058-bil](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2014)058-bil) adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

4.2.4.2.3 İskandinav Sainte-Laguë sistemi

1909 yılından itibaren d'Hondt sistemi uygulayan İsveç'te 1952 seçimlerinde değişikliğe gidilerek, küçük partilerin parlamentoya girişini güçleştirecek bir yöntem tercih edilmiştir. Buna göre ilk bölen büyütülerek 1,4 olarak kabul edilmiş ve işlem ardışık tek sayılarla devam ettirilmiştir.

İskandinav Sainte-Laguë	56100 oy	÷1,4	÷3	÷5	÷7	÷9
A Partisi	17100	12214(1)	5700(5)	3420	2442	1900
B Partisi	12000	8571(2)	4000	2400	1714	1333
C Partisi	10500	7500(3)	3500	2100	1500	1166
D Partisi	9000	6428(4)	3000	1800	1285	1000
E Partisi	7500	5357	2500	1500	1071	833

Tablo 4-39 Oy dağılım örneği

Tablo 4.39'daki örnekte; beş temsilci seçimi için d'Hondt sistemi ile benzer sonuçlar verse de, vekil sayısı 8'e çıkarılırsa fark daha net şekilde görülebilir. Bu durumda d'Hondt sisteminde A Partisi 3, B Partisi 2, C, D ve E Partileri 1'er; İskandinav Sainte-Laguë sisteminde A, B ve C Partileri 2'ser, D ve E Partileri 1'er temsilci almaktadır.

4.2.4.2.4 Türk sistemi-1 (1,5'le başlayan yarımşar aralı aritmetik dizili bölme)

Hikmet Sami TÜRK'ün Kanun- i Esasî'nin 100. Yılı Sempozyumu'nda açıkladığı teklife göre ise, yine d'Hondt sistemindeki gibi bir dağılım yapılması, ancak bölenlerin 1,5'ten başlayarak yarımşar aralıklarla (1,5-2-2,5-3...) artırılması öngörülmektedir.

Sainte-Laguë sisteminin aksine, daha küçük sayılarla bölme sonucunda daha büyük bölümler elde edilmekte, böylece küçük partilerin temsili güçleşmektedir.

Türk 1	56100 oy	÷1,5	÷2	÷2,5	÷3	÷3,5
A Partisi	17100	11400(1)	8550(2)	6840(5)	5700	4885
B Partisi	12000	8000(3)	6000	4800	4000	3428
C Partisi	10500	7000(4)	5250	4200	3500	3000
D Partisi	9000	6000	4500	3600	3000	2571
E Partisi	7500	5000	3750	3000	2500	2142

Tablo 4-40 Oy dağılım örneği

Bu yöntemle A Partisi 3, B ve C Partileri birer sandalye elde etmektedir (Bkz. Tablo 4.40). Bölenler 15, 20, 25, 30... olarak da belirlenebilir. Yine aynı sonuçlar elde edilir (Bkz. Tablo 4.41).

Türk 1	56100 oy	÷15	÷20	÷25	÷30	÷35
A Partisi	17100	1140(1)	855(2)	684(5)	570	488
B Partisi	12000	800(3)	600	480	400	342
C Partisi	10500	700(4)	525	420	350	300
D Partisi	9000	600	450	360	300	257
E Partisi	7500	500	375	300	250	214

Tablo 4-41 Oy dağılım örneği

Sainte-Laguë Sisteminin aksine azınlıkların temsilini önemli ölçüde zorlaştırırken, çoğunluk partileri için d'Hondt sistemine göre daha avantajlı sonuçlar veren bu yöntem; güçlü bir iktidarın yanı sıra güçlü bir muhalefet hedeflemektedir.

1982 Anayasası öncesinde oluşturulan Anayasa Komisyonu tarafından “*Türkiye koşullarına en uygun formül*” olarak nitelendirilmiştir.¹⁹⁶

4.2.4.2.5 Türk sistemi-2 (Azalan tam sayılı aritmetik dizi ile çarpma)

Hikmet Sami TÜRK'ün diğer önerisinde; oyların, seçim çevresinin temsilci sayısından başlanarak 1'e kadar inen tam sayılarla çarpılması ve yine büyükten küçüğe

¹⁹⁶ Türk ve Tuncer, 1995, s.33-34.

sıralamayla sandalye dağılımının gerçekleştirilmesi teklif edilmektedir. Bu yöntemde seçim çevreleri genişledikçe büyük partilerin avantajı artmakta, aynı doğrultuda küçük partilerin işi zorlaşmaktadır. Çarpanlarla paralel biçimde çarpımlar büyüdüğünden, küçük partilerin bu sayıları yakalamaları zorlaşmaktadır.

Buna göre; beş temsilci seçilen çevrede parti oyları 5, 4, 3, 2 ve 1 ile çarpılarak, ilk beş sıraya temsilcilik verilmektedir (Bkz. Tablo 4.42).

Türk 2	56100 oy	x5	x4	x3	x2	x1
A Partisi	17100	85500(1)	68400(2)	51300(5)	34200	17100
B Partisi	12000	60000(3)	48000	36000	24000	12000
C Partisi	10500	52500(4)	42000	31500	21000	10500
D Partisi	9000	45000	36000	27000	18000	9000
E Partisi	7500	37500	30000	22500	15000	7500

Tablo 4-42 Oy dağılım örneği

Sonuçlara bakıldığında, yine A Partisi 3, B ve C Partileri birer sandalye elde etmiştir. Türk'ün diğer önerisinde olduğu gibi, seçim çoğunluk oylarının lehinedir.¹⁹⁷

4.2.4.2.6 Kademeli/Dereceli oy sistemi

İlk defa Almanya'da 1863 yılında ileri sürülen bu sistemde temsilde nispiğin sağlanması için çoğunluk oyları yapay biçimde zayıflatılırken, azınlık oyları güçlendirilmektedir. Liste şeklinde oy kullanan seçmenlerin, seçilecek temsilci sayısı kadar oyu vardır ve ilk sıra tercihleri 1 ile, ikinci tercihleri $\frac{1}{2}$ ile, üçüncü tercihleri $\frac{1}{3}$ ile çarpılır. Elde edilen sonuçlar büyükten küçüğe sıralanır ve belirlenen temsilci sayısı kadar seçilmiş olur. Sistemdeki ana farklılık, seçmenin tercihine göre oy pusulasındaki isimleri sıralayabilmesindedir.¹⁹⁸ Buna göre kaç vekil seçilecekse, büyükten küçüğe sıralanan oylara göre dağıtım yapılır.

¹⁹⁷ Türk ve Tuncer, 1995, s.35-36.

¹⁹⁸ Armaoğlu, 1953, s.87.

Dört temsilci seçileceği varsayılırsa; A, B ve C Partisinin 1. sırada tercih edilen adayları ile A Partisinin 2. sırada tercih edilen adayı kazanmış olur (Bkz. Tablo 4.43).

ADAYLAR	A Partisi=1500 oy	B Partisi=1200 oy	C Partisi=900 oy	D Partisi=600 oy
1. Sıra	1500 x 1=1500 (1)	1200 x 1= 1200 (2)	900 x 1 = 900 (3)	600 x 1 = 600
2. Sıra	1500x1/2=750 (4)	1200x1/2=600	900x1/2= 450	600x1/2 =300
3. Sıra	1500x1/3=500	1200x1/3=400	900x1/3=300	600x1/3=200
4. Sıra	1500x1/4=375	1200x1/4=300	900x1/4=225	600x1/4=150

Tablo 4-43 Oy dağılım örneği

4.2.5 Nispi Temsile Dayalı Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi

Çoğunluk sistemlerinde temsil edilmeyen toplumsal kesimin azımsanmayacak kadar çok olmasına bir tepki olarak benimsenen nispi temsil sistemi, temelde her partinin oyu gücünde temsil edilmesine dayanmaktadır. Özünde bu sistem demokrasinin gereği olan “halk tarafından” yönetim için, farklı görüşlerin de parlamentoda yer edinmesine zemin hazırlar. Nispi temsile dayalı seçimlerde hiçbir oyun temsilcisz kalmaması, aşkın ve eksik temsile rastlanmaması, temsilin getireceği siyasal doyumun toplumsal uyumu sağlaması hedeflenmektedir. Seçim çevrelerinin genişlemesine paralel olarak da temsilde adaletin tesisi kolaylaşmaktadır. Gerçek tercihi olan partiye ya da adaya oy verdiğinde temsil edileceğini bilen seçmenlerin seçimlere katılımı artacaktır. Her ne kadar blok liste ile seçime girilmesinin seçmeni seçimlerden soğutacağı düşünülse de ön seçim yöntemi ile oluşturulan aday sıralamaları tespiti bu sorunu da ortadan kaldıracaktır. Temsil edilme imkânı, siyasi partilerin sayısının artmasını teşvik edicidir. Bu da koalisyon hükümetlerine, ortak bir hükümet programı oluşturulamamasına neden olabilir. Sonuçta bunun önüne geçmek için seçim mühendisliğinin devreye girmesiyle engel unsurlarının sisteme dâhil edilmesi, seçim çevrelerinin daraltılması gibi müdahaleler sonucunda bu yöntem de bir nevi çoğunluk sistemi niteliğine bürünmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Sezen, 2010, s.184-207.

4.3 Karma Seçim Sistemleri

Nispi temsil seçim sistemleri sonrasında istikrarsız uzun dönemler yaşanabilmekte ya da çoğunluk sistemlerine dayalı seçimlerden sonra temsilsiz kalan toplumsal kesimde huzursuzluk görülebilmektedir. Çoğunluk seçim sistemleri ile nispi temsile dayalı sistemlerin sakıncalarının ortadan kaldırılması amacıyla, aynı anda yönetimde istikrar ile temsilde adalet ilkelerini gerçekleştirmeye yönelik bir araya getirilmiş karma sistemler ortaya çıkmıştır.

Seçim sistemlerinin, belirlenen hedefe yönelik olarak eklenen unsurlarla ve farklı hesaplamalarla çeşitlendirilerek uygulanmasını sağlayan seçim mühendisliği, yüzlerce sistem oluşturabilir. Yeni sistemlerin tatbikinde, seçim çevrelerinin daraltılması, genişletilmesi ya da sınırlarının değiştirilmesi gerekebilir. Karma seçim sistemi uygulamalarının sonuçlarına bakıldığında, hesaplama yöntemlerine eklenen unsurlara göre çoğunluğun ya da nispiğin ağırlığı fazla olabilmektedir.²⁰⁰ Karma seçim sistemleri kendine özgü nitelikler taşımadığından, ihtiyaca binaen tatbikatçı ülkenin şartları ve hedefleri doğrultusunda sistemlerin kombinasyonu sağlanmaktadır.

Seçim sistemlerinde değişikliğe gidilmesinin en önemli nedenini; seçim sonuçlarına bağlı şekilde, temsilde dengesiz dağılım sonucu ortaya çıkan adaletsizliğin siyasal ve toplumsal sorunlara neden olması veya uzun süren istikrarsızlıklar nedeniyle görülen aksaklık ve ihtiyaçlar oluşturmaktadır. Ancak en temel işlevi yönetilenlerin temsilcilerini belirlemesi olan bu yöntemler, yönetimi elinde bulunduranlarca siyasal ve toplumsal hayatı şekillendirmek ve iktidarlarının devamını sağlamak amacıyla da değiştirilmektedir. Zaman zaman da küçük partilerin sistem dışı kalması ya da rakip partilerin siyasi açıdan güçlenmesinin önlenmesi amacıyla engel olarak kullanılabilir.

Türkiye’de 26 Nisan 1961 tarihinde kabul edilen 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da, kabul tarihinden bugüne kadar 40’tan fazla yasa ile 100’den fazla madde hükmü değiştirilmiştir. 10 Haziran 1983 yılında kabul edilen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu da 16 kanunla değişmiştir. Neredeyse her seçim öncesi iktidar sahipleri lehine seçim yasalarında değişiklik cihetine gidilmiş, bunun önüne geçilebilmesi amacıyla; 3 Ekim 2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla,

²⁰⁰ Yavaşgel, 2014, s.126-127.

Anayasanın 67. maddesine son fıkra olarak “*Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.*” hükmü getirilmiştir. Ancak dönem dönem bu madde askıya alınabildiğinden, iktidarlara avantaj sağlamanın önüne geçme hedefine her zaman ulaşamamıştır. Bu konuda verilebilecek en güncel örnek, 21 Ocak 2017 tarihinde Meclis’ten geçen ve 16 Nisan 2017 tarihinde Anayasa Halkoylamasına sunulan 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 17. maddesinin H fıkrasındaki “*Anayasanın 67’nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.*” hükmüne istinaden, 13 Mart 2018 tarihli ve 7102 sayılı Yasa ile getirilen değişikliklerin 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde uygulanmasıdır. Böylelikle son bir yıl içerisinde yapılan seçim yasası değişiklikleri yine hayata geçirilmiştir.

Türkiye’de de çoğunluk sistemleri akabinde uygulanan nispi temsil sisteminde dönem dönem barajlar ve kontenjan gibi yönetime istikrar getirme veya bazı küçük partileri saf dışı etme hedefli değişiklikler yaşanmıştır. 1961 yılında ilk seçim barajı çevre düzeyinde uygulanmış, 1983 seçimleri ile ülke barajı uygulaması başlamış ve bugüne kadar sürmüştür. Ayrıca 1983, 1987 ve 1991 yılı seçimlerinde çevre barajı da uygulanmıştır.

1986 yılında Siyasi Partiler Kanunu’nda yapılan değişiklikle kontenjan adaylığına ilişkin hüküm; siyasi partilerce sadece 6 ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 5, 6 ve 7 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde birer kontenjan aday göstermesi şeklindedir.²⁰¹ Ancak, 1987 yılında bu hüküm 6 ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 4, 5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde birer kontenjan aday gösterilmesi şeklinde değiştirilmiştir.²⁰²

1986 ve 1987 yıllarında, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda değişiklik yapılmış; ülke ve çevre barajlı d’Hondt sistemine göre yapılan Meclis seçimlerinde çoğunluk oyları lehine olarak kontenjan usulü getirilmiş, 1987 ve 1991 yılındaki seçimler de buna göre yapılmıştır. Buna göre, bir seçim çevresinde, basit sayılı çevre barajını aşmayan siyasi partiler ve bağımsız adaylar

²⁰¹ İnternet: 3270 Sayılı Kanun (28/03/1986). *Resmi Gazete* (Sayı: 19079 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19079_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰² (3377 Sayılı Kanun, 1987).

temsilcilik alamamaktayken, kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde bu bölme işlemi, vekil sayısının bir eksiği ile yapılarak baraj daha da yükseltilmekteydi. Sonrasında vekil dağılımı d'Hondt sistemine göre gerçekleştirilir, kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde bölme işlemi, vekil sayısının bir eksiği olan sayıya kadar yapılırdı. Geçerli oyların en çoğunu alan siyasi partinin kontenjan adayı, seçim çevresi barajını aşır aşımadığına bakılmaksızın milletvekilliğini kazanmaktaydı.

Türkiye’de belediye meclis üyeliği seçimlerinde, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun’un 10. maddesinin (c) fıkrasına göre kontenjan uygulaması mevcuttur. Buna göre; siyasi partiler, merkez yoklaması ile tespit edilen kontenjan adaylarını, belediye meclis üye sayısı 9 ve 11 olan beldelerde 1, 15 olan beldelerde 2, 25 ve 31 olan beldelerde 3, 37 olan beldelerde 4, 45 olan beldelerde 5, 55 olan beldelerde 6 olarak adayların sıralamasına dâhil etmeksizin ayrıca yazarak bildirirler. Aynı Yasanın 23. maddesinin (a) fıkrasının beşinci bendine göre, kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde onda birlik barajlı d'Hondt yöntemine göre yapılan hesaplama işlemi kontenjan sayısı çıkarılmak suretiyle yapılır. Bu seçim çevrelerinde belediye meclis üyeliği seçiminde geçerli oyların en çoğunu almış olan siyasi partinin kontenjan adayları belediye meclis üyeliğini kazanmış olurlar.²⁰³

Bir başka karma sistem uygulamasını da Rusya’dan örneklendirebiliriz. Devlet Duması’na beş yıl için seçilen 450 temsilcinin; 225’i dar bölgeli seçim çevrelerinden çoğunluk oyuyla, kalan 225’i de federatif seçim çevrelerinden % 5 barajlı nispi temsil sistemi ile seçilmektedir.²⁰⁴

Dünyadan diğer örneklerine baktığımızda Japonya ve Almanya’daki parlamento seçimlerini ele alabiliriz:

Japonya’nın ulusal parlamentosu olan National Diet, üst ve alt meclis olmak üzere ikili yapıdadır. Alt meclis, çoğunluk oyu ile kendi aralarından başbakanı seçen ve yasamada daha güçlü konumdaki Temsilciler Meclisi’dir. Dört yıl için seçilen 500 üyeden teşekkül eder. Bu üyelerin 300’ü dar seçim bölgelerinden bireyi oylama yoluyla basit çoğunlukla, 200’ü de 11 bölgeden partiyi oylama yoluyla nispi temsile göre seçilir. Üst

²⁰³ İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, 2972 Sayılı Kanun (1984, 18 Ocak). Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰⁴ İnternet: The State Duma, The Federal Assembly of The Russian Federation. (n.d.). Voting System of the Russian Federation (Elections to the State Duma). Erişim: <http://duma.gov.ru/en/news/28612/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

meclis, altı yıllık dönem için seçilen 252 üyeden oluşur. Bu üyelerin yarısı çakılıyken, diğer yarısı üç yılda bir yapılan seçimle yenilenir. Bu seçimde yenilenen 126 üyenin; 24'ü dar bölgelerden ve 52'si 3-5 kişi seçilen bölgelerden olmak üzere çoğunluk sistemi ile, kalan 50'si ise nispi temsile göre seçilmektedir.²⁰⁵

Almanya Federal Meclisi olan Bundestag seçimlerin de uygulanan çift oylu sistemin, çoğunluk ve nispi temsil seçim sistemleri arasında denge kurmakta olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca seçmenlerin adaylara ve siyasi partilere ayrı ayrı oy verebilmesi nedeniyle, hem siyasi partilerin etkinliğini hem de adayların serbestliğini orantılı biçimde sağladığı kabul edilmektedir.²⁰⁶ Bu sistemde seçmenlerin sahip oldukları ilk oylar, kendi seçim bölgelerinden Federal Meclis'e göndermek istedikleri milletvekilleri içindir. Seçmenlerin ikinci oyları ise siyasi partiler için olup, hangi partinin kaç temsilcisinin seçileceğini belirler. Bundestag'ta normalde 598 sandalye olmasına rağmen bu sayı seçim çevresinden kişisel oy alarak doğrudan seçilen üyeler sebebiyle artabilir. Örneğin bir parti, ikinci oylarla 100 sandalye kazanmasına rağmen seçmenlerin ilk oylarıyla 110 adayı direkt seçilmişse, bu fazladan on vekil de meclise girme hakkı kazanır. Bu durumun bir parti için imtiyaz haline gelmemesi için diğer partilere de aynı oranda ilave sandalye hakkı verilir.²⁰⁷ Bunun sonucu olarak bugün Almanya'da görev başında olan 19. Dönem Federal Meclisi'nde koltuk sayısı 709 olmuştur.²⁰⁸

Bundestag'a dört yıl için seçilen üyelerin yarısı dar bölgeli seçim çevrelerinden tek turlu çoğunluk sistemiyle, yarısı da geniş bölgeli seçim çevrelerinden nispi temsil sisteminin en yüksek ortalama usulü ile seçilmektedir. Nispi temsil uygulanan seçim çevrelerinde partilerin aday çıkarabilmeleri için ülke çapındaki geçerli oyların en az %5'i oranında oy'a sahip olması ya da küçük seçim çevrelerinden en az üç milletvekilliği alması gerekmektedir.²⁰⁹

²⁰⁵ İnternet: Columbia University. (n.d.). The Government of Modern Japan, Elections/Essay: Comparing the Japanese and American Electoral Systems. Erişim: http://afe.easia.columbia.edu/special/japan_1900_elections.htm#essay adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰⁶ İnternet: Kuzu, B. (2006). "Nasıl Bir Seçim Sistemi: Siyasi Parti Görüşleri". Anayasa Yargısı Dergisi 23, 284-318. s.306. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4594/kuzu.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰⁷ İnternet: Almanya Federal Cumhuriyeti Web Sitesi, Genel Seçimlerin İşleyişi (t.y.). Erişim: <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/genel-secimlerin-isleyisi> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰⁸ İnternet: Deutscher Bundestag, Distribution of Seats in the 19th German Bundestag (n.d.). Erişim: <https://www.bundestag.de/en/parliament/plenary/19thbundestag-245692> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁰⁹ Kuzu, 2006, s.306-307.

5. TÜRKİYE’DE SEÇİMLER

Seçim sistemlerinin benimsenmesinde ya da değiştirilmesinde genel olarak, teoride toplumsal ihtiyaçların belirleyici olduğunu, ancak pratikte bu yöndeki yeniliklerin siyasi erkin kontrolünde olduğunu söylemek yanlış değildir. Ülkelerin seçim sistemlerinde yaptıkları değişikliklerin, siyasal ve toplumsal hayattaki etkileri ile değerlendirilmesi ve en uygun olduğu düşünülen yapının devam ettirildiği, ihtiyaçlara binaen unsurlar eklendiği ya da çıkarıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de de 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar gelen süreçte farklı seçim sistemleri benimsenmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemden başlanarak, 1960 yılına kadar çoğunluk seçim sistemleri uygulanmıştır. Çoğunluk sistemlerinde 1920 yılındaki seçimlere kadar basit çoğunluk, 1920 yılında ise mutlak çoğunluk uygulanmış; 1960 yılına kadar listeli çoğunluk sistemlerinde seçilenler yine basit çoğunlukla belirlenmiştir. 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde liste usulü çoğunluk sistemi benimsenmiş, oyların çoğunluğunu alan parti listesi seçim çevresinin tüm milletvekillerini elde etmiştir. 1961 seçimlerinden itibaren de nispi temsile dayalı seçim Milli Bakiye ve d’Hondt sistemlerine başvurulmuş, (1969, 1973 ve 1977 seçimleri hariç olmak üzere) seçim mühendisliğinin devreye girmesiyle bu sistemler baraj ve kontenjan uygulamaları ile harmanlanarak salt özelliklerini ve sonuçlarını kaybetmiştir.

Türk siyasal yaşamında da İslam öncesinde “kut” ve sonrasında “zillullah-ı rûy-i zemin” anlayışının sonucu olarak egemenlik hükümdar tarafından kullanılmıştır.

Yüzlerce yıl Tanrının ve padişahın iradesini girift gören Müslüman toplum, “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü’l-emr’e de.”²¹⁰ ayeti nedeniyle, İslam yöneticisine itaati farz kabul etmiş, bu nedenle toplumsal tabandan kaynaklanan geniş çaplı demokratik talepler olmamıştır.

Osmanlı’da halkın seçimlerle tanışması II. Mahmut dönemine kadar götürülebilirse de, bu dönemde ancak yerel seçimlere (muhtarlık) rastlanılmaktadır.²¹¹ Ayrıca 1840 yılından itibaren, halkın mali düzene iştiraki ile toplumsal muhalefeti azaltması amaçlanan ve Avrupa’ya gösteriş vasıtası olan Muhassıllık Meclisleri de seçimle işbaşına gelmiştir.

²¹⁰ Nisa Suresi. 59.

²¹¹ İnternet: Bardakçı, M. (2015, 24 Mayıs). Biz Seçimlerle İlk Defa 1833’te Tanıştık ve 43 Yıl Boyunca Sadece Muhtar Seçtik. *Habertürk*. Erişim: <https://www.haberturk.com> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Açık oy, açık tasnif ve iki dereceli oylamayla yapılan bu seçimler, demokratik sayılmasa da süreç içinde değerlendirildiğinde birer basamak olarak kabul edilmelidir.²¹²

Osmanlı'da anayasacılık hareketlerinin, Gayrimüslim azınlıkların ve bu azınlıkların haklarının hamiliğine soyunan Avrupalı devletlerin tatmin aracı olarak kullanılabileceği de düşünülmüştür. Bunu sağlamak için ilan edilen Tanzimat ve Islahat Fermanlarının sonucunda oluşan özgürlük ortamında, Batıdan etkilenen ve parlamenter sistemin ülkeyi kurtaracağına inanan Yeni Osmanlılar ile Meşrutiyetçilik akımının da etkisi olmuştur. II. Abdülhamit'in tahta geçmesini sağlayan meşrutiyet vaadi, 23 Aralık 1876 tarihinde ilk Türk Anayasası olan Kanun-i Esasi'nin kabulü ile hayata geçmiştir. Bu belgede anayasal seçme hakkına ilk kez yer verilmiştir.²¹³

İlk Osmanlı Parlamentosu olan Meclis-i Mebusan, 19 Mart 1877'de açılmış, 28 Haziran 1877'de padişah emriyle dağılmış, akabinde Kanun-i Esasi'nin 73. maddesi gereği altı ay'ı doldurmadan Kasım ayında yapılan seçimler neticesinde 13 Aralık 1877'de tekrar görevine başlamıştır. Osmanlı-Rus Savaşının da etkisiyle 14 Şubat 1878'de tekrar padişah tarafından dağıtılan Meclis; Kanun-i Esasi'nin yürürlükten kaldırıldığı, 30 yıl süren "İstibdat Dönemi"nden sonra 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı sonrasında tekrar göreve gelebilmiştir. 1908 seçimlerinden sonra İttihat ve Terakki Partisi'ne artan muhalefet karşısında 1912 yılında ilk erken genel seçimler yapılmış, Cumhuriyetin ilanına kadar 1914, 1919 ve 1920 yıllarında üç Meclis seçimine daha gidilmiştir. 1914 seçimleriyle iş başına gelen Meclis, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında 21 Aralık 1918'de feshedilmiştir. 1919 yılı Aralık ayındaki seçimlerle oluşan Son Osmanlı Mebusan Meclisi de kısa süreli çalışma döneminde Misak-ı Milli'yi kabul etmiş, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali sonrasında 11 Nisan 1920'de Sultan Vahdettin tarafından kapatılmıştır. Bundan sonra ortada hukuken ve fiilen bir parlamento olmamasına rağmen, Ankara'da toplanması kararlaştırılan Meclis için Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa Tebliğ yayınlamış, yapılan seçimler neticesinde 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Daha önce yapılan tüm seçimlerde basit çoğunluk yeterliyken, 1920 yılında mutlak çoğunluk sağlanması gerekmiştir.²¹⁴

²¹² Efe, A. (2002). *Muhassıllık Teşkilatı*, (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir).s.56-58.

²¹³ Sezen, 2010, s.215-216.

²¹⁴ Varlık ve Ören, 2001, s.63-73.

5.1. Meclis-i Mebusan Seçimleri

Kanun-i Esasi siyasal çağdaşlaşma ve demokratikleşme noktasında pek de ileri bir seviyede olmamakla eleştirilmişse de, Meclis-i Mebusan tecrübesinin önemli kazançlar getirmiş olduğu kabul edilmektedir. Milletler, bünyelerine uygun sistemleri deneyerek, zamanla değiştirerek geliştirmekte ve benimsemekte olduğundan, Meşrutiyet Dönemleri, daha ileri ve demokratik sistemlere geçişin hazırlık ve görgü safhası niteliğindedir.²¹⁵

Anayasanın öngördüğü Meclis-i Umumi ikili yapıdadır: Heyet-i Ayan padişah tarafından “kayd-ı hayat” süresince atanmakta, Heyet-i Mebusan ise seçimle tayin edilmektedir.²¹⁶

Bu bölümde Meclis-i Mebusan üyeleri olan Heyet-i Mebusan’ın belirlendiği, ikisi I. Meşrutiyet, dördü II. Meşrutiyet döneminde olmak üzere altı seçim ele alınmaktadır.

5.1.1 1. Meşrutiyet Dönemi Seçimleri

5.1.1.1 1877 ilk seçimleri

19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde gittikçe artan şekilde Batılı Devletlerin Gayrimüslim haklarını bahane ederek iç işlere karışılmasını önleme çabaları mevcuttur. Bu duruma çare olarak düşünülen mutlak monarşiden parlamenter monarşiye geçiş, Genç Osmanlılar ile Mithat Paşa önderliğinde gelişen akım sonucunda Kanun-i Esasi ve Meşrutiyetin ilanı ile gerçekleşmiştir.

1876 Temmuz’unda Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı Devleti’ne savaş ilan etmiş ve yenilgiye uğramışlardır. Durumdan endişelenen Rusya, Osmanlı’yı mütareke için zorlamış, Rusya’nın Balkanlardaki etkinliğinden çekinen Batılı devletlerin araya girmesiyle, hem Balkanların durumunun hem de Osmanlı tebaası için istenen ıslahatların görüşülmesi amacıyla İstanbul’da Tersane Konferansı’nın düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Osmanlı

²¹⁵ Tanör, B. (2016). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.s.164

²¹⁶ İnternet: Gözübüyük, Ş. ve Kili, S. (1982). *Türk Anayasa Metinleri 1839-1980* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları) TBMM Kütüphanesi Web sitesinden Erişim: 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.<https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1876/1876ilkmetinler/1876-ilkhal-turkce.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Devleti, bu esnada Meşrutiyet rejiminin getirilmesiyle, Batı'ya kendi bünyesindeki farklı etnik unsurların hak ve özgürlüklerinin güvence altına alındığını ve bu inkılâp karşısında toplantıya artık gerek kalmadığını kabullendirmek istemiştir.²¹⁷

Kanun-i Esasi, milleti temsil eden bir yasama meclisi ürünü olmadığından bahisle, şekil bakımından anayasal özellik arz etmediği noktasında eleştirilmektedir. 30 Eylül 1876 tarihli II. Abdülhamit iradesi ile Mithat Paşa başkanlığında 20 kişilik bir komisyon kurulmuş ve böylelikle Kanun-i Esasi hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Kurulan bu ilk komisyon çalışmaları neticesiz kalarak dağılmış, 8 Ekim 1876'da Bab-ı Âli'de toplanan Bakanlar Kurulunda yeni komisyon oluşturulması karara bağlanmıştır. Oluşturulan ikinci komisyonun başkanlığına yine Mithat Paşa getirilmiş, başlangıçta 24 kişiden oluşmuş, daha sonra yeni üyelerin katılımıyla bu sayı artmıştır. Komisyonda farklı görüşten ve dinden kişiler yer almış, oturumlarda keskin fikir ayrılıkları belirmiştir. Mithat Paşa en hararetli muhalefeti Ahmet Cevdet Paşa'dan görmüş, bu komisyon bir yandan Talimat-ı Muvakkate'yi, diğer yandan anayasa taslağını hazırlamış, oluşturulan ikinci tasarının düzenlenmesinden sonra metne aktarılmıştır.²¹⁸

Meclis-i Mahsusa adı verilen Komisyonun, 1875 tarihli Fransa Anayasası ile 1831 Belçika Anayasalarından esinlenerek ve çeşitli ülkelerin anayasalarından yararlanarak hazırladığı taslak²¹⁹ Heyet-i Vükela'da görüşülüp padişaha sunulmuş; 119 maddelik Kanun-i Esasi II. Abdülhamit'in bazı değişiklikleriyle 23 Aralık 1876'da Hatt-ı Hümayun ile ilan edilerek yürürlüğe girmiştir.²²⁰

Kanun-i Esasi'de; yürütme yetkisi padişaha ve Heyet-i Vükelaya, yargı yetkisi bağımsız mahkemelere, yasama yetkisi ise Meclis-i Umumi adındaki parlamentoya aittir.²²¹

Kanun-i Esasi'de;

42. maddeye göre Meclis-i Umumi; Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan adlı iki meclisten oluşmaktadır.

²¹⁷ İnternet: Özgüldür, Y. ve Özgüldür, S. (1994). "1876 Anayasası'nın Hazırlanmasında Mithat Paşa'nın Rolü ve Fonksiyonu". Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, 5 (5), 311-348. s.343. Erişim: https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000218 adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

²¹⁸ Kaya Kılıç, S.(1999). "1876 Osmanlı Kanun-ı Esasisinin Hazırlanışı". Eren, G., Çiçek, K. ve Oğuz, C. (Ed.).**Osmanlı** 7, 355-362. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s.355-361

²¹⁹ İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1876 Kanun-i Esasi Genel Bilgiler. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²²⁰ İnternet: Bozdoğan, R. (1999). "1876 Anayasası ve Yerinden Yönetim İlkesi". Eren, G., Çiçek, K. ve Oğuz, C. (Ed.).**Osmanlı** 7, 363-374. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s.363.

²²¹ Varlık ve Ören, 2001, s.59.

60. maddeye göre, doğrudan padişah tarafından atanan Heyet-i Âyanın başkan ve üyelerinin toplam sayısı, Heyet-i Mebusan üye sayısının 1/3'ünü geçemez.

16. ve 65. maddelere göre ise Heyet-i Mebusan'ın sayısı her elli bin erkek nüfusa bir aza olarak belirlenmiştir.

66. maddeye göre; oy verme işlemi gizlidir ve kullanım şekli özel kanunla belirlenecektir.

67. maddeye göre: memuriyetle Heyet-i Mebusan üyeliği aynı kişide birleşemez. Ancak vükela haricindeki memurlardan seçilen olursa memuriyetten ayrılarak mebusluğu kabul edebilir.

68. maddeye göre; Heyet-i Mebusan'a seçilemeyecekler:

1. Osmanlı tebaasından olmayanlar
2. Özel kanun gereği geçici olarak yabancı devlet imtiyazına sahip olanlar
3. Türkçe bilmeyenler
4. 30 yaşını doldurmamış olanlar
5. Seçim zamanında birinin hizmetkârlığında bulunanlar
6. İflas etmiş olup iade-i itibarı tekrar sağlamamış olanlar
7. Kötü namla bilinenler
8. Kısıtlama hükmü bulunup bu kararı kaldırılmamış olanlar
9. Medeni hakların kullanımından mahrum olanlar
10. Yabancı devlet tâbiyeti iddiasında bulunanlar

Ayrıca, dört seneden sonra yapılacak seçimlerde mebusluk şartlarına Türkçe okumak ve mümkün derecede yazmak şartı da ekleneceği hükmü mevcuttur.

69. maddeye göre; milletvekili genel seçimleri dört yılda bir gerçekleştirilir. Her mebusun görev süresi dört yıl olup, tekrar seçilmeleri mümkündür.

70. maddeye göre; milletvekili genel seçimlerine, heyetin toplanma başlangıcı olan Teşrin-i Sânid en az dört ay öncesinden başlanır.

71. maddeye göre; milletvekilleri kendilerini seçen çevrenin ayrıca vekili olmayıp tüm Osmanlıların vekili hükmündedir.

72. maddeye göre; seçmenler vekilleri mensup oldukları il (seçim) çevresinden seçmek zorundadır.

73. maddeye göre; padişah iradesi ile feshedilen Heyet-i Mebusan için, altı ay geçmeden toplanacak şekilde, yeniden milletvekili genel seçimleri yapılacaktır.²²²

Meclis-i Mebusan'ın kapatıldığı dönemler sayılmadığında, Kanun-i Esasi 48 yıllık bir ömre sahip olmasına rağmen, fiili uygulanma süresi bunun yaklaşık üçte biri kadardır.²²³

Kanun-i Esasi ilan edildiğinde seçim yasaları henüz düzenlenmediğinden, 1877 yılındaki Meclis-i Mebusan seçimleri, Anayasanın hazırlık sürecinde 28 Ekim 1876 tarihinde çıkarılan Meclis Azasının Atanma ve Seçilme Şekline İlişkin Talimat-ı Muvakkate adındaki 7 maddelik geçici yönetmelik ile yapılmıştır. Meclis-i Umumi için yasal düzenlemeler tamamlanana kadar, Meclis üyelerinin atanması ve seçilmesi biçimine dair bir yıl süreli bu Talimat, nüfusa bağlı kalmaksızın mebus sayısını en az 130 olarak belirtmiş, eklenen cetvele göre bunun 80'inin Müslüman 50'sinin Gayrimüslim ahaliden seçileceği bildirilmiştir.²²⁴

Mebusların vilayet, liva ve kazaların İdare Meclislerince seçileceği hüküm altına alınmıştır. Bu meclislerin halk tarafından seçildiğinden bahisle, milletvekillerinin de halkın oyuyla seçilmiş sayılacağı ifade edilmektedir. Böylelikle iki dereceli seçim getirilmiş, İdare Meclisleri üyeleri ikinci seçmenler olmuştur. Seçilme yaşı yirmi beştir. Seçilebilme şartlarına; cinayetten ve siyasi suçtan mahkûm olmamak şartı getirilmiş, memleketinde az çok emlake mutasarrıf olma koşulu da eklenmiştir.²²⁵

Ayrıca, Anayasanın ilanından 9 gün sonra İstanbul ve mülhakatında (Kazai Erbaa sancakları, Makarrı Köyü, Ayastefanos ile İzmit ve civarı dâhil) yapılacak seçimler için 23 maddelik bir Beyanname yayımlanarak seçmen kütüklerinin düzenlenmesine, oyların nasıl kullanılacağına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Buna göre İstanbul mebusları, iki dereceli oylama ile seçilebilecektir. Beyannameye göre seçim yapılacak bölgede, 20 seçim çevresi mevcuttur ve her çevreden iki kişi; muhtarın düzenlediği seçmen kütüklerine kayıtlı ve mahallesinde bir yıldan beri oturmakta olan 25 yaşını geçmiş emlak sahibi seçmenlerce, ikinci seçmen olarak (Müntehib-i Sâni) seçileceklerdir.²²⁶ Bunlar da 10 mebusu seçecektir.

²²² (Kanun-i Esasi, 1876).

²²³ Tuncer, 2002, s.9.

²²⁴ İnternet: Toprak, S. V. (2013). "İlk Osmanlı Seçimleri ve Parlamentosu". İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi 3 (26), 171-192. s.175. Erişim: <http://dergipark.org.tr/iusosyoloji/issue/536/4960> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

²²⁵ Tuncer, 2002, s.20.

²²⁶ Tuncer, 2002, s.21.

İkinci seçmenler seçilme şartlarını taşıyan ve belirlenen sayıdaki ismi yazarak, altını imzalamak ve mühürlemek suretiyle kazalarda kaymakamlara, livâlarda mutasarrıflara teslim etmiş, bunlar da kapalı zarflar halinde valilere teslim edilmiştir. Vilâyet İdare Meclislerinin onayı ile on beş kişiden oluşan bir komisyon huzurunda zarflar açılarak sayılmış ve en çok oy alanlar seçilerek belgeleri valilerce Şurâ-yı Devlet'e gönderilmiştir. İstanbul için ise oy verme süresi beş gün olarak ilan edilmiştir.

İlk Osmanlı Mebusan Meclisi, 19 Mart 1877 Pazartesi günü Dolmabahçe Sarayı'nda Padişah II. Abdülhamit tarafından açılmış, 69'u Müslüman ve 46'sı Gayrimüslim olmak üzere 115 milletvekilinden teşekkül etmiştir. Padişah, ilk meclis başkanı olarak Ahmet Vefik Paşa'yı atamıştır.

1877 yılında yapılan ilk Meclis seçimleri döneminde faal bir siyasi parti bulunmamaktadır. İdeolojik sayılabilecek cemiyetler de henüz teşkilatlanmamıştır. Mebuslar çoğunlukla Vilayet/Kaza/Sancak İdare Meclisleri üyeleri arasından seçildiklerinden hem yerel sorunlara, hem devlet işlerine aşinadrlar. Kanun-i Esasi'ye içten inanan bu milletvekilleri, Türk anayasal tarihinin en önemli demokratik deneyimlerinden birini gerçekleştirenler olmuşlardır.²²⁷

Yasa henüz hazırlanmadığından seçimlerin kanuni çerçevesini Kanun-i Esasi, Talimat-ı Muvakkate ve Beyanname oluşturmuştur. Milletvekilleri basit çoğunlukla seçilmişler, adayların eşit oy alınması durumunda kuraya gidilmiştir. Dört yılda bir yapılması gereken, sınırlı oya dayalı ve iki dereceli uygulanan seçim, mebus seçme hakkını halka değil idare meclislerinden olan ikinci seçmenler vasıtasıyla Osmanlı bürokrasisine vermiştir. Ülke, sancak esaslı 29 seçim bölgesine ayrılmış, Talimata ekli cetvele göre 130 mebus illere paylaştırılmıştır. Hiç milletvekili göndermeyen iller de bulunduğu Mecliste belirlenen sayıda vekil toplanamamıştır. Meclis-i Mebusan, son toplantı tarihine kadar 50 oturuma ev sahipliği yapmış, görüşülen konulardan biri de İntihab-ı Mebusan Kanunu olmuştur ancak tasarı o dönemde yasalaşmamıştır. Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesiyle 28 Haziran 1877'de Meclis padişah tarafından dağıtılmıştır.

²²⁷ Toprak, 2013, s.176-178.

5.1.1.2 1877 ikinci seçimleri

Kanun-i Esasi'nin 73. maddesinde, padişahın iradesiyle dağıtılan Heyet-i Mebusan için altı ayı geçmeden toplanacak şekilde tekrar seçime gidilmesi gerektiği hükmü yer almaktadır. Kanun-i Esasi'nin 119. maddesine göre; Talimat-ı Muvakkate hükümleri, yalnız birinci defa toplanacak Meclis-i Umumi'nin toplanma süresi sonuna kadar yürürlüktedir ve daha sonra geçerli olmayacaktır. Buna rağmen, milletvekillerinin seçimine dair kanun hazırlanamadığından, 1877 yılının Kasım ayındaki seçimlerde yine Talimat-ı Muvakkate ve Beyanname hükümlerinin uygulanması zorunlu hale gelmiştir. İstanbul vekilleri aynı kalırken, bazı illerden seçilenlerde değişiklik olmuştur.

Bu seçim, bürokratik ve pratik yönlerden ilk genel seçimlerden farklı değildir.²²⁸ 130 vekil seçilmesi öngörülmüşken, ilkinde olduğu gibi bu sayı tamamlanamamış, fiilen ancak 95 mebus seçilmiştir.²²⁹ Otuz kadar toplantı yapan bu Meclis, İntihab-ı Mebusan Kanunu'nu da çıkarabilmiş fakat bu Yasa ancak otuz yıl sonra uygulanabilmiştir.

93 Harbinin kaybedileceğinin anlaşılmasıyla Meclis-i Mebusan'da savaşın sevk ve idaresine yönelik eleştiriler artarken, bazı Mebusan üyeleri, ilgili bakanlardan ve komutanlardan, hatta başkomutan sıfatını taşıyan padişahın hesap sorulmasını ve saray harcamalarının incelenmesini talep etmişlerdir. Bu durum, yenilginin sorumluluğunun kendisine kadar dayanacağını anlayan padişahı Anayasa'dan aldığı hakkı kullanmaya sevk etmiştir. 31 Mart 1877'de toplanan Meclis, Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanmasından beş gün önce, 14 Şubat 1878 tarihinde feshedilerek dağılmıştır. Kanun-i Esasi de askıya alındığından, altı ay içinde yeniden toplanacak şekilde Meclis seçimleri yapılması artık söz konusu değildir. I. Meşrutiyet dönemi bu şekilde sona ermiş, 23 Temmuz 1908 yılında Kanun-i Esasi tekrar yürürlüğe girene kadar seçim kelimesinin adı geçmemiştir.²³⁰

5.1.2 2. Meşrutiyet Dönemi Seçimleri

II. Meşrutiyet öncesindeki düzenlemelerde bir yanda Avrupa devletlerinin baskısı, Batı'ya olumlu ve özgürlükçü imaj çizme çabası, diğer yanda ise çökmekte olan Osmanlı

²²⁸ Sezen, 2010, s.219-223.

²²⁹ Tuncer, 2002, s.51.

²³⁰ Sezen, 2010, s..222-223.

Devleti'nin yenilenerek yaşatılması amaçlanmıştır. II. Meşrutiyet ise artık çöktüğü görülen Osmanlı İmparatorluğunu kurtarmak için ve uzun süreli bir baskı dönemine tepki olarak ilân edilmiştir.²³¹

Fransız İhtilali ile doğan hürriyetçilik cereyanı Osmanlı'ya yavaş yavaş ve artan bir yoğunlukla etki etmiştir. Tanzimat Fermanında 1830'daki ihtilallerinin, Islahat Fermanında 1848 ihtilallerinin, ayrıca her ikisinde yabancı devletlerin taleplerinin etkili olduğu görülmektedir. Kanun-i Esasi'de ise, dış etkilerin rolü daha sınırlı kalmış, bir avuç Yeni Osmanlı aydını, sürecin yaşanmasında etkili olmuştur. II. Meşrutiyet ise istibdat dönemine karşı tepkinin gölgesinde, hürriyetçilik fikirlerinin; Avrupa'ya kaçan Osmanlı aydınları, ülkedeki yükseköğrenim öğrencileri ve ordu mensupları arasında yayılıp desteklenmesiyle gerçekleşmiştir.

1889 yılında askeri tıbbiye öğrencileri arasında kurulan gizli İttihat ve Terakki Cemiyeti anayasacılık ve hürriyetçilik hareketlerinin Osmanlı'daki odak noktasıdır. Cemiyet, 20. yüzyıl başlarında Selanik ve Manastır'da rütbeli askerler arasında hızla yayılarak askeri güç de elde etmiştir. Genç Türklerin yanı sıra, Manastır'daki subayların anayasal rejim talepleri 1908 Temmuzunda padişahı çaresiz bırakmış, önceki merhalelere nazaran bu talebin arkasında bu defa geniş toplumsal desteğin olmasının da sonucunda II. Meşrutiyet dönemi başlamıştır.²³²

Osmanlı milliyetçiliği ve meşrutiyetçiliği, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı sonundaki Birinci Rus Devrimi'yle bir hareketlilik yaşamıştır. İlk kez Asyalı bir devlet, Avrupa'nın büyük emperyalist güçlerinden birini yenmiş, bunu takip eden keşmekeş ortamında Rus Çarı, bir yasama meclisini ve meşrutiyetçiliği kabule zorlanmıştır. 1905 Rus devriminden sonra, İran'da da devrim gerçekleşmiştir. Bu iki devrim, Osmanlı muhalefeti için esin kaynağı olmuştur.²³³

Cemiyet yapısı daha ağırlıklı olmakla birlikte, Batı'dakilerden ve günümüzdekilerden farklı ancak yine de parti sayılabilecek ilk siyasi örgütlenmeler de,

²³¹ İnternet: Birecikli, İ.B. (2008). "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme". Gazi Akademik Bakış, 2 (3), 211-226. Erişim: <http://dergipark.org.tr/gav/issue/6528/86566> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

²³² Armaoğlu, F. H. (2016). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş Yayınları. s.62-66.

²³³ İnternet: Örs, O. (2013). "Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti ". Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi 13 (51), 679-716. s.694-695. Erişim: <https://dergipark.org.tr/ankuayd/issue/1838/22441> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

Cemiyetler Kanununa dayanılarak, İttihat ve Terakki Fırka-i Siyasiye ile Osmanlı Demokrat Fırkası Cemiyeti gibi isimlerle II. Meşrutiyetten sonra görülmüştür.²³⁴

1908 seçimleri ile başlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasal olarak etkin olduğu dönemde; Osmanlı devletinin dağılması, Orta Doğu'da yeni devletlerin belirmesi, Makedonya üzerine didişmeler, Balkanların kargaşa devresi, Türk ve Arap milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, 1911 yılında Libya'nın İtalyanlarca işgaline direniş gibi önemli sosyal ve siyasal olaylar meydana gelmiştir²³⁵

İstibdat devrini müteakip, Türk siyasi tarihine "Hürriyetin ilanı"²³⁶ olarak geçen 2. Meşrutiyet döneminde; 17 Aralık 1908 tarihinde tekrar açılan Meclis-i Mebusan, 1908-1912 yılları arasında 3 yıl 1 ay 6 gün, 1912 yılında 3 ay 17 gün ve 1914-1918 yılları arasında 4 yıl 7 ay 7 gün olmak üzere üç dönem faaliyetlerde bulunmuş ancak Mondros Mütarekesi sonrasında 21 Aralık 1918'de dağıtılmıştır. 12 Ocak 1920'de tekrar açılan Meclis-i Mebusan, 2 ay 6 günlük faaliyetten sonra İstanbul'un işgalini takiben 18 Mart 1920'de çalışmalarını fiilen sonlandırmıştır.²³⁷⁻²³⁸ II. Meşrutiyet dönemi Mebusan Meclisleri, 1912 yılında iki defa Sultan V. Mehmet Reşat tarafından, 1918 ve 1920 yıllarında da Sultan VI. Mehmet Vahdettin tarafından feshedilmiştir.²³⁹ 18 Mart 1877'de açılan Osmanlı Mebusan Meclislerinin son sayfası, 18 Mart 1920 Perşembe günü fiilen, 11 Nisan 1920 tarihinde de hukuken kapanmıştır.²⁴⁰

5.1.2.1 1908 seçimleri

Yeni Osmanlılar, yönetme hakkını kazanabildiklerinde devleti düzlüğe çıkarabileceklerine inanmaktadırlar. Sonraki kuşaktan İttihatçılarsa, kendilerini devleti yönetecek derecede yetenekli görmemekte ve bu sebeptendir ki, yüksek idari makamları ele geçirmeyi ilk zamanlarda düşünmemektedirler. Osmanlı'da gençlerin ülkeyi yönetmesi fikri de geleneksel toplumsal yapı sonucu yadırganmaktadır. Bu nedenle İttihat ve Terakki

²³⁴ Özgül, 2002, s.30.

²³⁵ Örs, 2013, s.688.

²³⁶ Sezen, 2010, s.223.

²³⁷ İnternet: Baykal, T. (2018). "Türkiye'de İlk Seçimler ve Yasal Dayanakları". Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 7 (2), 190-205. Erişim: <http://dergipark.org.tr/ssrj/issue/37241/424699> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

²³⁸ Tuncer, 2002, s.65.

²³⁹ Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859 – 1952*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları. s.166.

²⁴⁰ Tuncer, 2002, s.65.

Cemiyeti, meşrutiyetin ilanından sonra hükümeti kurmamıştır ve 1913'e kadar sadrazamlığa cemiyet üyeleri arasından seçilen olmamıştır. Cemiyet, gerekli gördüğü zamanlarda siyaset işlerine müdahale etmekte, iktidarı da Babiâli'ye bırakıp meşrutî özgürlüğün bekçiliğini üstlenmektedir. Ancak İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarda değil demek de doğru değildir çünkü hükümete “şunu yapma bunu yap” şeklinde emir ve talimat verebilmektedir.²⁴¹

II. Abdülhamit'in, 10 Temmuz 1908 tarihli Meclis-i Mebusan'ın toplantıya çağrılmasına dair irade-i seniyyesi üzerine, seçimler söz konusu olmuş ve I. Meşrutiyetin II. Meclisi döneminde çıkarılan milletvekili seçimi kanunu, padişah tarafından da onaylanarak İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı adıyla Ağustos başında yürürlüğe girmiştir. 1920 yılında (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Namına İntihab Hakkındaki Tebliğ doğrultusunda) yapılan hariç, 14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu kabul edilene dek; 1908, 1912, 1914, 1919, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 seçimlerinde aynı Kanun-ı Muvakkatı hükümleri uygulanmıştır. Bazı değişiklikler ve ekler yapılarak 34 yıl geçerli olan bu Yasa, 36 yıldır yürürlükte bulunan 10/06/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'ndan sonraki en uzun süre uygulanan milletvekili seçimi kanunudur.²⁴²

İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı, 83 maddeden ibaret olup, seçimlerin basit çoğunluğa dayalı yöntemle yapılmasını sürdürmüştür. Buna göre seçimler iki dereceli şekilde yapılacaktır; birinci seçmenler seçmen kütüklerine kayıtlı kişilerden oluşacak, mebuslar da ikinci seçmenlerce seçilecektir. Genel oy ilkesinin uygulanmadığı bu dönemde birinci ve ikinci seçmenler 25 yaşını bitirmiş ve vergi veren erkek yurttaşlar olacaktır. Talimat-ı Muvakkate'de seçim çevresi il olarak belirtilmiş; Kanun-ı Muvakkatı, her sancağı bir seçim bölgesi, her kazayı bir seçim şubesi olarak belirlemiştir. Her 50 bin erkek nüfusa bir vekil tahsisi temel olmakla; sancak nüfusu 50 binden azsa da, 75 bine kadarsa da bir milletvekili çıkarılacaktır. Sancak nüfusu 125 bine kadar ise iki, 175 bine kadarsa üç, 320 bine kadar olursa dört vekil verilecek, daha fazlası için oransal olarak artırılacaktır. Seçmen kütükleri kazalarda tutulacak; muhtarlardan başka belediye başkanları ve idare meclisi üyeleri de tanzimden sorumlu olacaktır. Kayıtlı her 500 birinci seçmen bir, 750-1250 birinci seçmen iki, 1250-2250 birinci seçmen dört, daha fazla birinci seçmen varsa bu sayılara oranla belirlenecek sayıda ikinci seçmeni seçecektir. İkinci

²⁴¹ Örs, 2013, s.701-702.

²⁴² Tuncer, 2002, s.21-26.

seçmenler, seçilecek sayıda ismi yazarak oy verecekler, sayım sonunda en fazla oyu alanlar milletvekili seçilmiş olacaktır.²⁴³ Bu Kanun, adaylık usulü getirmemiştir ve ikinci seçmenlerin aday olup olmamasına bakmaksızın seçilme şartlarını taşıyanlara oy verebileceğini belirtmektedir.²⁴⁴ Seçimlerden önce İttihat ve Terakki muhalifleri, tek dereceli ve vergi ödeme koşulu olmaksızın tüm erkeklerin oy hakkına sahip olmasını önermişlerse de kabul ettirememişlerdir.²⁴⁵

Kabul edilen milletvekili seçimi kanununun nasıl uygulanacağına ilişkin bir de 6 maddelik ayrıntılı uygulama talimatı yayımlanmıştır: “İntihabat-ı Mebusan Kanunnamesinin Suret-i İcraiyesine Dair Talimat” (Milletvekili Seçimi Kanununun Uygulama Şekline Dair Talimat) adını taşıyan bu düzenlemede, Kanunname yayımında henüz nahiyelerin teşekkül etmediği yerlerde geçici seçim şubelerinin ne şekilde oluşturulacağı, buralarda kimlerin vazifeli olacağı, seçim evrakının düzenlenme ve muhafaza şekli ile bu işlerin sorumluları, seçim işlerinin denetlenmesiyle görevli heyetler, seçimle ilgili mevzuatın ve evrakın suretlerinin seçim bölgelerine ulaştırılması gibi konulardaki tedbirlere ve görevlere yer verilmiştir.²⁴⁶

Ahrar Fırkası resmi olarak 14 Eylül 1908 tarihinde kurulduğundan teşkilatlanması tamamlanamamış şekilde seçimlere katılmıştır. İttihat ve Terakki ise, Rumeli’de örgütlendiğinden Anadolu’da ve diğer bölgelerde güçsüz durumdadır. Bu sorunu aşmak için İttihatçılar ikinci seçmenler üzerinde yoğunlaşmış, Rumlar ve Ermenilerle de pazarlıklar yapmıştır.²⁴⁷

1908 yılındaki bu ilk çok partili seçimde şu iki parti yarışmıştır: Abdülhamit’e II. Meşrutiyeti ilan ettiren merkezîyetçi ve adem-i müdahaleci İttihat ve Terakki²⁴⁸ ile Prens Sabahattin’in adem-i merkezîyetçi Ahrar Fırkası. Ahrar Fırkası’ndan sadece Ankara adayı Mahir Sait seçilebilmiştir.²⁴⁹ Seçilenlerin ezici çoğunluğu, II. Meşrutiyetin mimarı olarak görülen İttihat ve Terakki listelerindedir; öyle ki Parti, İstanbul’daki adayları tam liste halinde kazanmıştır.

²⁴³ Sezen, 2010, s.223-226.

²⁴⁴ Yavaşgel, 2014, s.150.

²⁴⁵ Özgül, 2002, s.96.

²⁴⁶ Baykal, 2018. s.190-205.

²⁴⁷ Sarıkoca, E. (2010). *Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*. Ankara: Fenomen Yayınları. s.154.

²⁴⁸ Tunaya, 1952, s.112.

²⁴⁹ Özgül, 2002, s.96.

Seçilen mebuslar; Türk, Arap, Arnavut, Rum, Ermeni, Yahudi, Ulah, Sırp ve Bulgar kökenlidir.²⁵⁰ Vekillerin çoğunluğunu elinde tutan İttihat ve Terakki Cemiyeti hâkimiyet sağlamaya çalışırken, ciddi tepki sesleri de yükselmekte, dışarıdaki gelişmeler içteki durumu da vahim şekilde etkilemektedir. İttihat ve Terakki'ye muhalif olan subayların, ordunun gençleştirilmesi bahanesiyle tasfiyesi, ordunun alaylı subayları arasında, sıranın kendilerine geleceği endişesiyle huzursuzluklara neden olmuştur. Yeni rejime karşı ilk tepki 13 Nisan 1909'da (31 Mart) patlak vermiştir. 'Hareket Ordusu'nun İstanbul'a yürümesiyle karşı devrim başlamış ve sonuçta II. Abdülhamit sürgün edilerek yerine V. Mehmet Reşat geçirilmiştir. İstanbul'da Mart 1911'e kadar süren sıkıyönetim ilan edilmiştir. 31 Mart Olayı ve dış sorunlar İttihat ve Terakki yönetiminin otoritesinin gittikçe artmasına neden olmuştur.²⁵¹ Süreçte Abdülhamit istibdadının yerini yenisi almaya başlamıştır.²⁵² İttihatçıların, bağımsız fırkalara ısrarla fırsat vermemeleri meşrutiyetin temelini zayıflatmakta; partizan ve baskıcı politikalar nedeniyle muhalefet güçlenmektedir.²⁵³

İlber Ortaylı'nın 1908'de başlayan süreçle ilgili fikirleri şöyledir:

"1908 devrimi anayasal sistemde önemli yeni kurumlar yaratmıştır. Bunların başında toplumsal hayatımızda siyasal partilerin vazgeçilmez öğeler olarak doğuşu, derneklerin faaliyeti, toplantı, gösteri ve grev hakları, basın özgürlüğü yer alır. 1908'den sonra İstanbul'da ve diğer vilayetlerde yapılan iki dereceli seçimlerle Meclis-i Mebusan yeniden toplanmıştı. II. Meşrutiyet döneminin ilk yılları siyasal hürriyetlerin kullanılışı, çeşitli düşünce akımlarının ortaya çıkıp örgütlenmesi yönünden Türkiye tarihinin altın sayfalarından biri sayılmalıdır. II. Meşrutiyet'te toplum ve devlet hayatımızda laik bir sisteme geçiş de başlamıştır..."²⁵⁴

5.1.2.2 1912 seçimleri

1908 seçimleri sonrasındaki süreçte Ahali Fırkası mecliste kendi grubunu kurmuş, adem-i merkezîyetçiler bir araya gelerek Heyet-i Müttefike-i Osmaniye'yi oluşturmuşlardır. Ayrıca Mutedil Liberaller Grubu bulunmaktadır. Muhalefette yer alan bu gruplar 1911 yılında bir araya gelerek Hürriyet ve İtilaf Fırkasını kurmuş, kurucularının

²⁵⁰ Sezen, 2010, s.225-226.

²⁵¹ Örs, 2013, s.702-705.

²⁵² Tunaya, 1952, s.182.

²⁵³ Örs, 2013, s.706-707.

²⁵⁴ Ortaylı, İ. (2008) *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Timaş Yayınları. s. 64.

çoğunun parlamento üyesi olması, bu fırkaya Mecliste grup kurma ve etkin muhalefet etme imkânı vermiştir. Bunlardan başka, Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası ve Osmanlı Sosyalist Fırkası da mevcuttur.

İttihat ve Terakki aynı zamanda kendi içinde de görüş birliğine sahip değildir. Cemiyet içinde olup politikalarından memnun olmayanlarca “Hizbi Cedit” adlı grup kurulmuştur. İttihatçılar arasında ilk ciddi ayrılık olan bu hareket, parti içinde de desteklenmeye başlamıştır.²⁵⁵

1911 yılındaki ara seçimlerde Hürriyet ve İtilaf Fırkasının, İstanbul’daki mebus seçimlerinde tek oyla seçim kazanma başarısı göstermesi, İttihat ve Terakkiye muhalefetin gücünün boyutlarını da ortaya koymuştur.²⁵⁶

Toplumdaki kutuplaşma, ordudaki rahatsızlık ve iktidar için parti kavgaları sürmekteyken;²⁵⁷ 1912 baharında İtalyanların bazı Osmanlı adalarını işgali ve bazı limanları bombalaması, akabinde Arnavutların isyanı üzerine 2 Şubat 1912’de Meclis-i Mebusan padişah tarafından feshedilerek tekrar seçim kararı alınmıştır.²⁵⁸ Seçime gidilmesinde, muhalefetin giderek büyümesi ve güçlenmesi karşısında İttihat ve Terakki’nin iktidarı kaybetme endişelerinin de rolü bulunmaktadır.²⁵⁹

Türkiye’de 1912 yılında yapılan bu ilk erken genel seçim, siyasi literatüre “dayaklı ve sopalı seçimler” olarak geçmiştir; çünkü iki grubun dâhil olduğu seçimler, tam bir sokak terörü havasında gerçekleşmiştir.²⁶⁰ Aynı zamanda “İdare-i Örfiyye” altında yapılan ilk seçim olan 1912 seçimleri, Meşrutiyetin en çok suçlanan ve kanunsuz sayılan seçimidir.²⁶¹ 1909 yılında Kanun-i Esasi’de yapılan düzenleme ile kamu özgürlüklerinin yelpazesi genişlemiş, toplanma ve dernek kurma özgürlüğü tanınmıştır.²⁶² Buna rağmen bu seçimde İttihatçılar muhalefetin propaganda yapmasını engellemiş, seçim sandıklarını kendi gözetimlerinde tutmuşlardır. Bu yüzden seçimlerin özgür ortamda yapılamadığı, sandık güvenilirliğinin bulunmadığı mevzubahis edilmiştir.

²⁵⁵ Örs, 2013, s.706.

²⁵⁶ Varlık ve Ören, 2001, s.68.

²⁵⁷ Tunaya, 1952, s.166.

²⁵⁸ Örs, 2013, s.707.

²⁵⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.69.

²⁶⁰ Sezen, 2010, s.227.

²⁶¹ Varlık ve Ören, 2001, s.69.

²⁶² Örs, 2013, s.700.

Bu seçimlerde de 1908 yılında yürürlüğe giren iki dereceli oylamayı ve basit çoğunluk usulünü benimsemiş olan İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı uygulanmıştır.²⁶³

Seçimler Mart ve Nisan aylarında yapılmış, Meclis ise 18 Nisan 1912 tarihinde açılmıştır. Seçim sonucuna göre, İttihat ve Terakki Cemiyeti meclisin çoğunluğunu elde etmiştir. Seçilenlerin ancak küçük bir kısmını muhalefettendir. Mecliste çoğunluğu elde eden İttihatçılar, baskıyı gün geçtikçe artırmışlardır. Ancak 1912 Mayıs ve Haziran'ında, muhalefetin de desteğiyle, ordu içindeki İttihat ve Terakki muhalifi subaylarca, İstanbul'da Halaskaran-ı Zabitan Grubu kurulmuştur. İttihatçı subayların çoğunlukla Trablusgarp'ta bulunmasını fırsat bilen bu grup, ordu içinde bir darbe yaparak sadrazamı istifaya zorlamış, Meclisin de dağıtılmasını sağlamıştır. Böylelikle Meclis-i Mebusan, açılışından 3 ay 17 gün sonra, 5 Ağustos 1912 tarihinde kapanmıştır.²⁶⁴ Hürriyet İtilaf Fırkası ağırlıklı bir hükümet kurulmuş ve bu hükümet seçimleri yenilemeyerek, ülkeyi Kanun Hükmünde Kararnemelerle yönetme yolunu seçmiştir. Ayrıca ülkede geniş çaplı bir İttihatçı avı başlamıştır. Sonraki aylarda ülkenin önde gelen İttihatçıların birçoğu sürgün edilirken, kalanlar da yer altına inmiş veya yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır.²⁶⁵

5.1.2.3 1914 seçimleri

Devletin içine düştüğü derin zaaftan yararlanan ve Rusya tarafından bir araya getirilen dört Balkan devletinin -Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın gerçekleştirdiği ortak saldırı üzerine İtalyanlarla Uşi Antlaşması imzalanarak, Trablusgarp ile On İki Ada bu ülkeye terk edilmiş ve tüm güç Balkanlara yönlendirilmiştir. Ancak ordu içindeki bölünme ve İttihatçı subayların Trablusgarp'tan yetişememeleri nedeniyle Balkan Savaşı Türk tarihinin en ağır askeri hezimetlerinden biriyle sonuçlanmıştır. Yalnızca iki ay içinde tüm Avrupa toprakları yitirilmiş ve Bulgar ordusu Çatalca'ya kadar ilerlemiştir. Bu koşullarda Londra'da düzenlenen konferansta ağır barış şartları ileri sürülmüştür. Balkan orduları İstanbul surlarına yaklaşmışken, hükümetle Balkan devletleri arasında Edirne dâhil, Çatalca'ya kadar tüm Avrupa topraklarının yitildiği bir anlaşmaya varılmıştır. Bunun üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti duruma müdahale etmiştir. İttihatçılar, Edirne

²⁶³ Sezen, 2010, s.227.

²⁶⁴ Tuncer, 2002, s.65.

²⁶⁵ Örs, 2013, s.707-708.

için toplanan büyük bir kalabalıkla Babîali'ye yürümüş, hükümete karşı düzenlenen Babîali Baskını sonucunda İttihat ve Terakki iktidara yeniden el koyarak Hareket Ordusu komutanı Mahmut Şevket Paşa'yı sadrazamlığa getirmiştir. Kendi aralarında ganimet paylaşımında anlaşamayan Balkan devletlerinin savaşmalarını fırsat bilen Osmanlı'ya, Edirne'yi geri alma olanağı doğmuştur. Yüzyıllardır Türk anayurdu olarak görülen Batı Trakya, Makedonya, Rumeli gibi çok değerli topraklar elden çıkarken, İttihat ve Terakki, hiç olmazsa Meriç'e kadar olan araziyi kurtarmayı başarabilmiştir. Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913'te suikasta kurban gitmesi üzerine, Divan-ı Harp tesis edilerek, suikastla ilgili oldukları düşünülen ve aralarında Prens Sabahattin'in de bulunduğu 12 kişi hakkında idam kararı verilmiştir. Prens Sabahattin yurt dışında bulunduğundan, hakkındaki karar gıyabında alınmıştır. Sait Halim Paşa'ya hükümeti kurma görevinin verilmesiyle, İttihat ve Terakki, 1908'den beri sürdürdüğü denetleyen rolünü bırakarak tam iktidar sahipliğine geçiş yapmıştır.²⁶⁶

1913-1914 yıllarında İttihat ve Terakki muhalefeti bastırıldığından, seçimler rakipsiz bir ortamda geçmiştir.²⁶⁷ 1914 seçimleri, askerlerin oy kullanamadıkları ilk seçimdir. Seçim yasasında, ordu mensuplarının askerlik süresince seçmen olamayacakları değişikliği yapılmıştır. Yine İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkati hükümleri doğrultusunda yapılan seçimler sonucunda, seçilenlerin neredeyse tamamı İttihatçı adaylardan olmuştur.²⁶⁸

1914 yılının Şubat ve Mart aylarında yapılan seçimler neticesinde, 14 Mayıs 1914 tarihinde Meclis-i Mebusan açılmıştır. Bu Meclis 4 yıl, 7 ay, 7 gün süreyle Meşrutiyet dönemlerinin en uzun süreli meclisi olmuştur. Bu uzun sürenin nedeni ise, normalde dört yıl görev yapmak üzere seçilen Meclisin son toplantı yılının ordunun genel seferberliğini gerektiren savaşa rastlaması halinde seçimlerin ertelenebileceğine ilişkin Anayasa değişikliği yapılmasıdır. Meclis-i Mebusan, Kanun-i Esasi'nin 69. maddesine dayanarak çıkardığı yasayla, 1 Nisan 1918 tarihinde görev süresini bir yıl uzatmıştır.²⁶⁹

1914 seçiminden sonra kurulan Beşinci Meclis zamanında Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşına girmiş, 1918 sonbaharında ağır mağlubiyete giderken savaş içinde sadrazamlığa gelmiş olan Talat Paşa'nın 27 Ekim 1918'de görevinden çekilmesiyle İttihat ve Terakki dönemi sona ermiştir. Sultan Vahdettin 21 Aralık 1918 tarihinde, İttihat ve

²⁶⁶ Örs, 2013, s.708-713.

²⁶⁷ Buran, 2005, s.94.

²⁶⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.69-70.

²⁶⁹ Tuncer, 2002, s.75.

Terakki bakiyesi olan parlamentonun her türlü hamlesini önleyebilmek ve Mondros Antlaşması'nın gereklerini rahatça yerine getirebilmek adına «zorunlu politik nedenlerden dolayı» Meclis-i Mebusan'ı feshetmiştir.²⁷⁰

Bernard Lewis'e göre;²⁷¹ Osmanlı, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden 1918'e kadar Enver, Talat, Cemal Paşaların triumvirlik (üçler erki) idaresinde, askeri diktatörlükle yönetilmiştir.²⁷² İttihat ve Terakki'de Enver-Talat çekişmesi olduğunu iddia eden Sina Akşin'e göre ise; Talat Paşa siyasi, Enver Paşa ise askeri güce sahiptir ve ikisi de birbirlerini 'yiyemeyecek' kadar güçlüdür.²⁷³

5.1.2.4 1919 seçimleri

I. Dünya Savaşında alınan mağlubiyetin sorumluluğunu üstlenen İttihat ve Terakki iktidarının sona ermesinden üç gün sonra, Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.²⁷⁴ Osmanlı topraklarında işgaller başlamış, Meclis-i Mebusan'ın feshinden birkaç ay sonra ise seçimlerin yenilenmesi konuşulmaya başlanmıştır. Memleketin işgal altında olması, Anadolu'da ve Trakya'da iktidar boşluğu olması ve yönetimin İstanbul dışında söz geçirememesi, seçimlerin istenen şekilde ve zamanda yapılamayacağını göstermektedir. Bunun üzerine, barış antlaşması imzalandıktan sonra, Yasaya göre dört ay içinde seçimlerin yapılacağına dair açıklama yapılmış ancak 3 Ekim 1919 tarihinde Ali Rıza Paşa kabinesi kurulana ve Anadolu'daki yerel güçlerle bağlantı sağlanana kadar seçim işi ele alınmamıştır.²⁷⁵ Yerel kongre iktidarlarını bünyesinde birleştiren Milli Kongre, parlamentonun açılmasında ve hükümet kurulmasında ısrarcıdır. Temsile dayalı kongrelerin toplandığı bu dönemde, oluşturulacak iktidarın meşruiyeti ancak seçimlerle sağlanacaktır. Ali Galip olayından sonra, Heyet-i Temsiliye'nin artan baskısı karşısında Vahdettin, Damat Ferit Paşa'yı görevden alarak Anadolu hareketine yakın isimlerden Ali Rıza Paşa'yı hükümeti kurmakla görevlendirmek zorunda kalmıştır. Ali Rıza Paşa kabinesi Anadolu'daki Müdafaa-i Hukuk Hareketini tanımıştır. Salih Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın uzlaşmaları sonucunda Amasya Protokolleri düzenlenmiş, seçimlerle ilgili

²⁷⁰ TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, 1982, s.81.

²⁷¹ Örs, 2013, s.712.

²⁷² Lewis, B. (2002). *The Emergence of Modern Turkey*. New York: Oxford University Press. s.224.

²⁷³ Akşin, S. (2001) *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge Yayınevi. s.434.

²⁷⁴ Buran, 2005, s.94.

²⁷⁵ TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, 1982, s.81.

muvafakate varılmıştır.²⁷⁶ Diğer yandan 7 Ekim 1919 tarihinde Meclis-i Mebusan seçimleri için hazırlıklara başlanarak, *İntihab-ı Mebusan Kararnamesi* yayımlanmıştır.²⁷⁷

Amasya görüşmeleri sonucunda 22 Ekim 1919 tarihli İkinci Protokole göre; Milli Meclis'in tam güvenlik ve serbestiyet içinde çalışması gerekmektedir. Barış yapılana kadar Milli Meclisin, daha önce Fransızların Bordeaux'da ve Almanların Weimar'da yaptıkları gibi, İstanbul Hükümeti'nin de uygun göreceği Anadolu'da güvenli bir yerde toplanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, adaylar arasında İttihat ve Terakki üyesi olan ve orduda muzır kimseler olduğu anlaşılırsa, Heyet-i Temsiliye'nin uygun bazı tedbirlere başvurabileceği de kabul edilmiştir.²⁷⁸

1919 yılının Aralık ayında yapılan seçimlere azınlıklardan sadece Museviler katılmıştır. İttihat ve Terakki kendini feshetmiş, Hürriyet ve İtilaf ise Anadolu'da Müdafaa-i Hukuk Teşkilatının gücünü görerek geri çekilmiştir. Mustafa Kemal taraftarlarının da bağımsız olarak seçimlere katılması nedeniyle,²⁷⁹ siyasi partilerin girmediği bir seçim olmuştur.²⁸⁰

Bu seçimlerde Mebusan Kararnamesinin yanı sıra Anayasa ve Milletvekili Seçimi Kanunu da yürürlükte ve hâlâ 50 bin erkek seçmen için bir mebus seçileceği bildirilmektedir. Ancak savaşı kaybeden ve tarumar olan Devletin altıncı ve son Mebusan Meclisi için, ezici çoğunluğu Müdafaa-i Hukuk taraftarı olan 165 milletvekili seçilebilmiştir. 1919'da seçilenlerin sayısı, II. Meşrutiyet dönemi meclislerinin en küçüğüdür.²⁸¹

Ülkenin içinde bulunduğu zor durum başlıca sebep olmakla, seçim mevzuatının tanıdığı serbestlik de vekil sayısının düşüklüğünde etkilidir. 1877 yılından itibaren yapılan seçimlerde, bir kişinin birden fazla seçim çevresinde seçilebilmesi mümkün olup; birkaç çevreden seçilenlerin, hangisinin mebusluğunu kabul ettiğini bildirmesi gerekmektedir. Bu durum, seçim çevresinden çıkan vekil sayısını düşürmektedir. İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı, iki veya daha fazla sancakta seçilenlerin, hangi sancağın vekilliğini tercih ettiğinin belirtileceğini ifade ederken, seçilebilecek çevrenin sayısında kısıtlama bulunmadığını da göstermektedir. 20 Mart 1916 tarihli Kanunla değiştirilen 1876

²⁷⁶ Varlık ve Ören, 2001, s.70-71.

²⁷⁷ Tuncer, 2002, s.75.

²⁷⁸ İnternet: Amasya Valiliği, Amasya Protokolleri (t.y.). Erişim: <http://www.amasya.gov.tr/amasya-protokolleri> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁷⁹ TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, 1982, s.81.

²⁸⁰ Buran, 2005, s.95.

²⁸¹ Tuncer, 2002, s.50-51.

Anayasası'nın 72. maddesi ile getirilen sınırlama, aynı zamanda üçten fazla seçim çevresinden aday olunamayacağı şeklindedir.²⁸²

Meclis çalışmalarına başladığında, esasları Erzurum ve Sivas Kongrelerinde belirlenen ve Heyet-i Temsiliye tarafından 1919 yılının Aralık ayında düzenlenen, milli istiklalin esaslarını ortaya koyan bir metin Trabzon milletvekiline verilmiş ve Misak-ı Milli'yi hazırlayacak komisyona ulaştırılmıştır. Metin üzerinde ufak değişiklikler yapılarak 28 Ocak 1920 tarihli gizli oturumda oy birliği ile kabul edilmiştir. Buna göre; Mondros'un yürürlüğe girdiği esnada işgal altında olan yerlerin istikbalinin, ahalisinin serbestçe oy vermesi sonucunda belirlenmesi gerekmektedir. Söz konusu tarihte Osmanlı Ordusu'nun doğrudan denetimi altındaki topraklarda, iktisadi ve siyasi olarak bağımsız bir devlet yapısı öngörülmektedir. Özgür ortam sağlandığında Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum Livalarında) gerekli görülürse tekrar halk oylamasına gidilebilecektir. Batı Trakya'nın durumu da halkın serbestçe oy kullanması suretiyle tayin edilmelidir. Seçimlerden başka ülkenin bütünlüğü ve güvenliği, milletin birliği, vatandaş ve azınlık hakları ile siyasi, adli ve iktisadi konularda sınırları belirleyen 6 maddelik bildiri, 17 Şubat 1920 tarihinde kamuoyuna duyurulmuştur. Peyman-ı Milli ve Ahd-ı Peyman olarak da bilinen bu son Osmanlı Parlamentosu kararı, oluşacak Büyük Millet Meclisi'nin de hedef ve sınırlarını belirlemiştir. İç ve dış siyasette bu kararlardan taviz vermemek ve hükümlerini gerçekleştirmek ilke olmuştur.²⁸³

12 Ocak 1920 tarihinde açılan Meclisin en önemli icraatı, Misak-ı Milli Beyannamesini kabul etmek olmuştur. İstanbul, 16 Mart 1920 tarihinde işgal edilmiş, Meclisi basan işgal güçleri bazı milletvekillerini tutuklayarak Malta'ya sürgün etmiştir. İki gün sonra toplanan vekiller, güvenli çalışma ortamı kalmadığını ifade ederek çalışmalarına ara verilmesini talep etmişler, bunun üzerine 2 ay 6 gün sonra Meclis kapanmış, nihayet 11 Nisan 1920'de son Osmanlı Mebusan Meclisi padişah tarafından feshedilmiştir. Bu parlamento aynı zamanda, Ankara'da kurulacak Büyük Millet Meclisi'nin çekirdeği olmuştur.²⁸⁴

²⁸² Tuncer, 2002, s.126-127.

²⁸³ Turan, M. (2011). *Siyasi ve Hukuki Açından Milli Mücadele (30 Ekim 1918 – 24 Temmuz 1923)*. Ankara: Berikan Yayınevi. s.68-71.

²⁸⁴ Sarıkoca, 2010, s.156-157.

5.2 Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimleri

Millet Meclisi'nin çok partili dönemi öncesindeki 1920, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 seçimleri iki dereceli çoğunluk sistemine göre gerçekleştirilmiştir. Bunlardan sadece 1920 yılında yapılan seçimlerde adayların mutlak çoğunluğu sağlaması beklenmiş, diğer seçimler basit çoğunluk şartıyla yapılmıştır. İlk çok partili yasama seçimi olarak kabul edilen 1946 seçimleri açık oy, gizli sayım uygulamasıyla en çok tartışılan seçimlerden olmuştur. 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerine tek dereceli ve liste usulü çoğunluk sisteminin kabulüyle girilmiştir. 1961 seçimleri çevre barajlı d'Hondt sistemi ile 1965 seçimleri milli bakiye sistemi ile izleyen üç seçim de barajsız d'Hondt sistemi ile yapılmıştır. Nispi temsilin barajsız uygulamasının istikrarsız hükümetlere yol açtığı varsayımı kabul edilerek, 1980 Darbesi sonrasında nispi temsil sistemleri çoğunluk sistemlerine benzer sonuçlar verecek yöntemlerle kabul görmüştür. 1983 seçimleri çift barajlı d'Hondt sistemi ile 1987 ve 1991 seçimleri çift barajlı d'Hondt sistemine kontenjan uygulaması getirilmesiyle uygulanmıştır. 1995 seçimlerinden önce getirilen değişiklikle kontenjandan vazgeçilmiş ve çevre barajı kaldırılarak %10 ülke barajlı d'Hondt sistemi ile devam edilmiştir.

Neredeyse her seçim öncesi seçim yasalarının iktidar istekleri doğrultusunda değiştirilmesi tüm siyasi partilerin yönetimi ele aldıklarında başvurmaktan çekinmedikleri bir yöntem olmuştur. İstikrar sağladığı düşünülen Meclis çoğunluğunun bir partiye verilmeye çalışılması şeklindeki bu değişiklikler, toplumda temsilsizlik ve dışlanmışlık etkisini yaratmıştır. Yönetimi dizginleyecek güçlü muhalefetin ya da iktidar ortağının olmaması amaçlanmıştır. Eleştiriler karşısında nispi temsile yeşil ışık yakılmış ancak bu defa bir siyasi partinin programına ya da bazen menfaatine ters düşen zaaflar göstermesiyle bu sistemlere de engeller getirilmiş, hatta dönem dönem demokratik hayat kesintiye uğratılmıştır.

İyisiyle kötüsüyle seçim yöntemlerini deneme sürecini henüz tamamlayamamış bir ülke olan Türkiye'de, koltuğa oturan kalkmak istemediğinden, seçim sistemlerinin eksi yönleri iyice hissedilmeden değişime yaklaşılmamaktadır. Aşağıda 1920 yılından günümüze kadar TBMM üyelikleri seçimleri genel hatlarıyla izah edilmeye çalışılmıştır.

5.2.1 1. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1920 seçimlerinde, Devletin ve toplumun içinde bulunduğu sıra dışı koşullar nedeniyle, özel bir seçim yöntemi uygulanmıştır. İstanbul'un işgal edilmesi ve Meclisin dağıtılmasından itibaren, olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır.²⁸⁵ Mustafa Kemal Paşa tarafından 19 Mart 1920 tarihinde vilayetlere, müstakil livalara ve kolordu komutanlıklarına seçim düzenlemelerinin de bildirildiği bir tebliğ göndermiştir. Meclisin Ankara'da toplanmasının ve son Meclis-i Mebusan üyelerinin de katılımının gerekliliği ifade edilmiştir.²⁸⁶

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Namına İntihap Hakkındaki Tebliğe göre; seçilme şartlarında İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı hükümleri geçerlidir. Seçim çevreleri livalar olacak (3. md), her livadan 5 milletvekili seçilecek (4. md) ve oylamalar her seçim çevresinde aynı günde yapılacaktır (5. md). Her zümre, cemiyet ve parti aday gösterebilecektir (6. md).²⁸⁷ Milletvekilleri, ikinci seçmenlere ilaveten İdare Meclisleri, Belediye Meclisleri ve Müdafaa-i Hukuk Yönetim Kurullarından oluşan şuralarca seçilecektir (5.md).²⁸⁸ Daha önceki tüm mebus seçimlerinde nispi çoğunluk yeterli olmaktayken, bu seçimlerde mutlak çoğunluğun sağlanması gerekmektedir ve oy verme yine gizlidir (8. md).²⁸⁹

Sınırlı oyla ve iki dereceli yapılan 1920 seçimleri, normal parlamento seçimi olarak kabul edilmemektedir çünkü ortada henüz fiili bir meclis bulunmamaktadır, ancak seçim sonucunda kurulabilecektir.²⁹⁰

Seçimler Mart– Nisan aylarında yapılmış²⁹¹, Meclis 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmıştır. Meclisin üyeleri; Malta sürgünleri de dâhil olmak üzere son Meclis-i Mebusan üyelerinden ve yeni seçilen milletvekillerinden oluşmaktadır.²⁹² Seçim sonuçları kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Bunun nedeni içinde bulunulan ortam dolayısıyla seçilen ve Meclise gelebilenlerin sayısının eşit olmayışı, ayrıca değişik kanallardan katılan

²⁸⁵ Sarıkoca, 2010, s.157.

²⁸⁶ Turan, 2011, s.71-72.

²⁸⁷ Sezen, 2010, s.230.

²⁸⁸ Tuncer, 2002, s.97-98.

²⁸⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.72.

²⁹⁰ Sezen, 2010, s.231.

²⁹¹ Tuncer, 2002, s.76.

²⁹² Varlık ve Ören, 2001, s.73.

milletvekillerinin oluşudur. Bu Meclis farklı bölge, meslek ve yaştan üyeleri barındırdığından, temsil yeteneği yüksektir. Siyasal açıdan da homojen değildir.²⁹³

23 Nisan 1920'de açılan Meclis ertesi gün Mustafa Kemal'i başkan seçmiştir.²⁹⁴ Onun yönlendirmesiyle aynı yılın Eylül ayında Bakanlar Kurulu tarafından bir anayasa taslağı hazırlanmıştır. 20 Ocak 1921 tarihli ve 85 sayılı "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" adını taşıyan bu Anayasanın kabulü ile milli egemenliğe dayanan yeni bir devlet kurulmuştur. Yumuşak ve çerçeve olarak nitelenen 1921 Anayasası; 23 madde ile Kanunun yürürlüğüne ve Meclisin sürekli toplantı halinde olmasına dair ayrı maddeden oluşmaktadır. Bu Anayasaya göre yasama ve yürütme yetkisi Meclise aittir (2. md). Meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir (3. md).

1921 Anayasası'nın seçimle ilgili hükümleri kısaca şu şekildedir: Büyük Millet Meclisi, vilayetler halkınca seçilen azalardan oluşur (4. md). Meclis seçimleri iki yılda bir yapılır. Seçilenin üyeliği iki yıldır fakat tekrar seçilebilmektedir. Önceki kurul yenisi toplanana kadar görevini sürdürür. Seçimlerin yenilenmesine imkân bulunmadığında toplanma dönemi bir sene uzatılabilir. Milletvekilleri seçildikleri ilin değil tüm milletin vekilidir (5. md).²⁹⁵ Seçim çevresi olarak iller belirlenmiş, o tarihten bugüne tüm yasama meclisi seçimlerinde bu hüküm aynı kalmıştır.²⁹⁶ Ara seçimlere ilişkin hüküm barındırmayan tek Türk Anayasası 1921 Teşkilat-ı Esasiye'dir.²⁹⁷

Teşkilat-ı Esasiye'nin yürürlükteki 5. maddesine göre Meclisin görev süresi iki yıl olduğundan, seçimlerin 1922 yılında yapılması gerekirken, Kurtuluş Savaşı nedeniyle bir yıl seçimler ertelenmiştir.²⁹⁸ 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmış, 1 Nisan 1923 tarihinde de Meclisin amacına ulaşana kadar görev yapacağına ve seçimlere üye tamsayısının üçte bir çoğunluğu ile karar verildiği takdirde gidileceğine ilişkin Anayasa hükmü gereğince seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır.²⁹⁹ Kurtuluş Savaşı sürecinde de görev yapan Büyük Millet Meclisi, 16 Nisan 1923 tarihinde çalışmalarına son vermiştir.³⁰⁰

²⁹³ Buran, 2005, s.96.

²⁹⁴ İnternet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk, Kronoloji (t.y.). Erişim: <http://www.kultur.gov.tr/TR-96327/1920.html> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁹⁵ İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1921.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

²⁹⁶ Tuncer, 2002, s.125.

²⁹⁷ Tuncer, 2002, s.12.

²⁹⁸ Buran, 2005, s.96.

²⁹⁹ Sezen, 2010, s.231.

³⁰⁰ Sarıkoca, 2010, s.158.

5.2.2 2. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

İkinci Dönem Meclisi Seçimleri 1923 yılında, İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı'nın 3 Nisan 1920 tarihli ve 320 sayılı Yasayla değiştirilmesinden sonra yapılmıştır.³⁰¹ Buna göre; daha önce 50 bin erkek nüfusa bir vekil verilirken, artık 20 bin erkek nüfus bir vekil seçecektir. Yasaya göre seçim çevrelerinde 20 bine kadar olan erkek nüfus için bir, 30 bine kadar 2, 50 bine kadar dört vekil seçilecektir (1. md). 18 yaşını dolduran erkekler seçme hakkına sahiptir (2. md). Ayrıca öğretmenler haricindeki tüm memurlar, müftüler ve belediye başkanları seçimden iki ay öncesinde istifa etmemişlerse seçilemeyeceklerdir (3. md). Seçme ve seçilme koşulları arasında vergi şartı bulunmamaktadır (4. md).³⁰² Her 500 (kazalarda 200 seçmen) birinci seçmen, 1 ikinci seçmeni seçecektir. İkinci seçmen olabilmek için 25 yaşın doldurulması gerekmektedir. Seçimler; açık oy, gizli sayım, idarenin yönetimi ve denetimi altında yapılacaktır. Meclis üyeleri iki yıl için seçilecektir.

19 Aralık 1923 tarihli ve 385 sayılı Yasa ile ordu mensuplarının istifa etmedikçe veya emekli olmadıkça milletvekili adayı olamayacaklarını hükme bağlamıştır.³⁰³ Bunun üzerine milletvekilliğinden istifa eden komutanlardan boşalan milletvekillikleri için 1 Kasım 1924 tarihinde ara seçimlere gidilmiştir.³⁰⁴

1923 seçimlerine katılan parti olmamakla birlikte, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti "dokuz umde"yi kabul etmiş ve Nisan ayında hazırlıklara başlamıştır. Seçimlerdeki en iddialı grup, daha sonra Halk Fırkası'na dönüşecek olan bu cemiyettir. Adaylar büyük ölçüde Mustafa Kemal gözetiminde belirlenmiştir.³⁰⁵ Seçim propagandası niteliğindeki dokuz ilkenin sandık başındaki seçmenlerce onaylanması halinde Cemiyetin Halk Fırkası'na intikal edeceği bildirilmiştir.³⁰⁶

Haziran ve Temmuz aylarında iki dereceli şekilde çoğunluk sistemine göre yapılan seçimler sonucunda oluşan Meclisin görev süresi iki yıl iken, 1924 Anayasası'nın 13. maddesi görüşmelerinde, yasama dönemini dört yıla çıkaran fıkranın mevcut meclisi de

³⁰¹ Tuncer, 2002, s.77.

³⁰² Varlık ve Ören, 2001, s.75.

³⁰³ Sezen, 2010, s.234.

³⁰⁴ İnternet: Taş, N. (2014). "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İkinci Döneminde Bir Seçim Olayı". Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1), 215-228. s.250. Erişim: <http://dergipark.org.tr/erzisosbil/issue/6035/80842> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁰⁵ Buran, 2005, s.97.

³⁰⁶ Sezen, 2010, s.232.

kapsayacağına karar verilmiştir. Bu yüzden sonraki seçimler 1925 yılında değil, 1927 yılında yapılacaktır.³⁰⁷

Seçimleri birkaç bağımsız aday haricinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin adayları kazanmış ve ilk dönemin muhalif milletvekilleri tasfiye edilerek tek parti dönemine kapı aralanmıştır.³⁰⁸ Böylelikle 11 Ağustos 1923 tarihinde³⁰⁹ toplanan Meclis; Cumhuriyeti ilan etmek, hilafeti kaldırmak ve 1924 Anayasasını kabul etmek gibi devrimsel nitelikteki değişiklikleri yapabileceği, istikrarı öne çıkaran bir yönetime de adım atmıştır.

Bu dönemin siyasi hayatında öne çıkan husus ilk çok partili hayat denemesine sahne olmasıdır. Terakkiper Cumhuriyet Fırkası'nın tohumu, Meclisteki Birinci Grup üyeleri ve Müdafaa-i Hukukçulardan teşekkül eden "Dörtler" grubu olmuştur. Partiden kopmalar nedeniyle Halk Fırkası tüzüğünde, parti disiplinini ve bağıni sağlamlaştırmaya yönelik değişiklik yapılmış, firkanın ismine Cumhuriyet adı eklenmiştir.

Halk Fırkasından istifa eden milletvekilleri Terakkiper Cumhuriyet Fırkası'na katılmış, orduyla ilişkisini keserek mebusluğu tercih eden Kazım Karabekir ve Ali Fuat Paşalar da partinin liderliğini üstlenmişlerdir. Bu dönemde askerliği tercih eden veya vefat eden milletvekillerinin sayısının on üçü bulması ara seçim konusunu gündeme getirmiştir. Konuşulan bir başka mevzu ise Meclisin feshi hakkındadır. Dış siyasetin odağı Musul iken, içeride de Şeyh Sait İsyanı ile meşgul olunmaktadır. Ülkenin sıkıntılı durumu Meclise de sirayet etmiştir. Mecliste müzakereler şiddetli geçmekte, mali ve siyasi konularda hükümetten izahat istenmektedir. İktidar partisi siyasi baskı yapmakla itham edilmektedir. Terakkiper Fırka ise hükümeti değiştirmeye teşebbüs ve irtica gibi suçlamalarla karşı karşıyadır. Tartışma konularının altında yatan asıl sebeplerin; kuvvetler ayrılığı konusu, cumhurbaşkanının parti bağlantısı ve parlamenter ya da meclis hükümeti sistemi tercihine dayandığını söylemek mümkündür.

Doğudaki asilerin güçlenmesi ve isyanın yayılması üzerine Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştır. İstiklal Mahkemeleri, Terakkiper Cumhuriyet Fırkası mensuplarının gerici faaliyetleri hakkında Hükümeti uyarılmışlardır. Sonuç olarak Terakkiper Cumhuriyet

³⁰⁷ Tuncer, 2002, s.58.

³⁰⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.76.

³⁰⁹ İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. (t.y.). Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 2. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_meclis=1&v_donem=2 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Fırkası'nın parti programındaki dini fikir ve inançlara hürmetkârlığa ilişkin ibarenin gericiliğe zemin hazırladığı kanaati ile Takrir-i Sükûn Kanunu'nu dayanak gösteren Bakanlar Kurulu, 17 Kasım 1924'te kurulan partinin 5 Haziran 1925 tarihinde tüm memlekette kapatılmasına karar vermiştir.³¹⁰ Meclisteki ilk muhalefet hareketi seçimlere katılacak ömrü olmadan böylelikle bertaraf edilmiş, tek partili dönem devam etmiştir.³¹¹

5.2.3 3. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1923 seçimleri ile oluşan Meclis, 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu kabul etmiştir. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'ndaki eksiklikler, yeni Anayasa ile kısmen giderilmiştir. 1924 Anayasası'nın kabulünde ilk kez üçte iki oranında nitelikli çoğunluk ilkesi uygulanmıştır. Yasama tek meclisli yapıdadır. Anayasaya göre; Meclisi millet, cumhurbaşkanını Meclis, başbakanı cumhurbaşkanı ve bakanları da cumhurbaşkanı onayı ile başbakan belirler. Yürütme bu suretle icra edilir. Bu durum meclis hükümeti sisteminin yerini artık parlamenter sistemin aldığını göstermektedir.³¹²

Buna bağlı olarak İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı'da 1927 yılında 1079 ve 1112 sayılı Yasalarla değiştirilmiştir. Tüm bu değişiklikler doğrultusunda 1927 seçimlerinde uygulanan hükümler şunlardır:

18 yaşını tamamlayan her Türk erkeği milletvekili seçme (10. md.), 30 yaşını tamamlayan her Türk erkeği milletvekili seçilme hakkına sahiptir (11. md.). Milletvekili Seçimi Kanunu'ndaki seçilme şartlarına ilaveten Türkçe okuma yazma bilmeyenler mebus seçilemezler (12. md.). Milletvekili genel seçimleri dört yılda bir yapılır. Süresi dolan üyelerin yeniden seçilebilmeleri mümkündür (13. md.).³¹³

Ülkedeki tek parti olan Cumhuriyet Halk Fırkası, 31 Ağustos 1927'de aday listelerini yayınlayarak halktan bu listeyi oylamalarını talep etmiştir.³¹⁴ Adaylar partinin

³¹⁰ Tunaya, 1952, s.607-614.

³¹¹ Tunaya, 1952, s.562.

³¹² İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1924.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³¹³ İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1924/1924-ilkxali/1924-ilkxali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³¹⁴ Sezen, 2010, s.234.

genel merkezince belirlenmiştir. Bu listeler ikinci seçmenlerin oyuna sunulmaktadır. İkinci seçmen listeleri de il idare kurullarınca da ilan edilmiştir.

Tek parti dönemi olarak nitelendirilen süreçte seçimler, iki dereceli olarak basit çoğunluk sağlanması şeklinde yapılmıştır. Siyasal sistemin henüz oturmamış olması, halkın demokrasi modelini henüz yeterince benimsememiş olması, toplumdaki okur-yazar oranının düşüklüğü ve zaten seçim sonuçlarının önceden belli olması gibi nedenlerle seçimlere katılım oranı %23 civarında kalmıştır.³¹⁵

Seçimler 2-6 Eylül 1927 tarihlerinde yapılmış,³¹⁶ Meclis 1 Kasım 1927 tarihinde görevine başlamıştır.³¹⁷ Harf İnkılâbı ve 1930 yılındaki Serbest Fırka denemesi bu parlamento döneminin icraatlarından biridir.³¹⁸ Ayrıca 3 Nisan 1930 tarihinde 1580 sayılı Belediye Kanunu ile kadınlara da belediye meclisi üyeliği seçimlerine mahsus olmak üzere seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.³¹⁹

Bu dönemde çok partili rejime geçilmesi yönündeki ikinci teşebbüs olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (CHF) kurulması görülmektedir. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın 1925 yılında kapatılmasından sonraki süreçte tek parti iktidarı sürmüştür. Mustafa Kemal ve İsmet Paşaların samimi istekleri ile 12 Ağustos 1930 tarihinde Ali Fethi Okyar başkanlığında Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Denemecilik ürünü niteliğindeki Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'ndan farkı; muhaliflerce kendi kendine izinsiz kurulmamış ve hatta Halk Fırkası ile genel başkanına bağlı teşekkül etmiş olmasıdır. 1925 yılındaki oluşumda Halk Fırkası'nın muhalifleri, bu defa ise elemanları aktördür. 1925 yılındaki gibi, bu yeni partinin çalışma süresince de genel seçim yapılmamıştır. Verimli faaliyetleri bulunmamasına rağmen, bu yeni partiye karşı Cumhuriyet Halk Partisi kısa zamanda taarruza geçmiştir. 1930 yılındaki mahalli idareler seçimlerinde, Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) ve oy verenlerinin yoğun olduğu şehir ve kasabaların halkı, mürtecilikle ve komünistlikle itham edilmiştir. SCF, iktidarı yine baskıcı ve dışlayıcı olmakla suçlamıştır. CHF ise, SCF bile isteye olmasa da ülkede irticayı hortlattığını ve bu duruma aktif karşı duruş sergilemediğini ileri

³¹⁵ Buran, 2005, s.98-100.

³¹⁶ Tuncer, 2002, s.78.

³¹⁷ İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. (t.y.). Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 3. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_meclis=1&v_donem=3 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³¹⁸ Tuncer, 2002, s.150.

³¹⁹ Buran, 2005, s.100.

sürmektedir. Bu şekilde artarak devam eden gerginlik neticesinde, serbest siyasi hayat süremeyeceğini idrak eden SCF, 18 Aralık 1830 tarihinde kendini feshetmiştir. Böylece ikinci çok partili hayat denemesi de, devam eden irtica tehdidi ve anarşi ortamına meyil nedeniyle sona ermiştir.³²⁰

Aynı dönemde Adana merkezli Ahali Cumhuriyet Fırkası ile Edirne merkezli Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisi siyasi arenada yarışa katılmak istemiş ancak bunların ilki Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmış, diğerine ise komünist olduğundan bahisle kuruluş izni verilmemiştir.³²¹

5.2.4 4. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

3. Dönem Meclisi dört yıllık görev süresini doldurmadan 1931 yılında erken seçimlere gidilmesi için çalışmalara başlamıştır.³²² Milletvekili seçimlerine ilişkin yasal mevzuatta değişiklik yapılmadığından, seçimler 1927 yılındaki hükümler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Adayların belirlenmesinde yine Parti merkezi etkili olmuş ve sandıktan çoğunlukla Cumhuriyet Halk Fırkası adayları çıkmıştır.³²³ Fırkanın teşkilatlanmasının ve seçmen okur-yazarlığının artması gibi nedenlerle, 1927’de %23’lerde olan seçime katılım oranı, bu seçimde % 45’lere yükselmiştir.³²⁴

25 Nisan 1931’de yapılan seçimler³²⁵ sonucunda, 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis yasama dönemine başlamıştır. 23 Aralık 1934 tarihine kadar görev yapan bu Meclis,³²⁶ genel oy hakkına yönelik bazı yasaların kabulünü gerçekleştirmiştir:

1933 yılında 442 sayılı Köy Kanunu’nda (20. md.) yapılan değişiklikle kadınların, Muhtarlık ve İhtiyar Meclisi Üyeliği seçimlerine seçmen ve seçilen olarak katılabilme hakkı getirilmiştir.

³²⁰ Tunaya, 1952, s.622-631.

³²¹ Sarıkoca, 2010, s.163-164.

³²² Tuncer, 2002, s.78.

³²³ Sezen, 2010, s.234.

³²⁴ Buran, 2005, s.100.

³²⁵ Tuncer, 2002, s.78.

³²⁶ İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. (t.y.). Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 4. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_meclis=1&v_donem=4 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

1934 yılında Anayasada (10. ve 11. md.) ve Milletvekili Seçimi Kanunu'nda (5., 11., 16., 23. ve 58. md.) değişiklik yapılarak kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı getirilmiş; on sekiz olan seçmenlik yaşı 22 olmuştur.³²⁷ Milletvekili Seçimi Kanununun ikinci maddesinde; Meclis üyelerinin, -erkek olarak nitelendirilmeden- her kırk bin nüfusta bir kişi olmak üzere seçileceği belirtilmektedir. Seçim çevresinin nüfusu 40 binden azsa da, 55 bine kadarsa da bir milletvekili çıkacaktır. Nüfusu 95 bine kadar ise iki, 135 bine kadarsa üç, 175 bine kadar olursa dört vekil seçilecek, daha fazlası için oransal olarak artırılabilecektir.³²⁸ Aynı yıl yapılan 2631 sayılı Yasa değişikliği ile; 600'e kadar nüfusa bir, 1000'e kadar iki, 1400'e kadar dört ikinci seçmen seçilecektir.³²⁹

İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı'nın ilk halinde milletvekili sayısı her 50 bin erkek nüfus için bir olarak belirlenmiş ve 1923 yılında bu hükümdeki 50 bin erkek, 20 bin erkek olarak değiştirilmiştir. 1934 yılında bu maddedeki değişiklik 40 bin nüfus için bir mebus şeklinde olmuştur. Bu hüküm 1961'e kadar bu sayıya istinaden uygulanmıştır. Daha sonra yapılacak Anayasalarda milletvekili sayıları yer alarak; 1961 Anayasasında bu sayı 450, 1982 Anayasasında sırasıyla 400, 450, 550 ve 600 olmuştur.³³⁰

5.2.5 5. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Cumhuriyet Halk Partisinin bu isimle katıldığı ilk seçimlerdir. 1934 yılında İntihab-ı Mebusan-ı Kanun-ı Muvakkatı'nın değiştirilen hükümleri ile oylamaya gidilmiş, ilk defa kadınlar da seçmiş ve seçilmiştir. İkinci seçmen listelerine %20'lik kadın kotası konulmuş, ancak bu oranda aday gösterilmemiştir. Seçimlere katılım oranı %68'lere çıkmış, ancak özellikle kırsal kesimlerde kadınların katılımı oldukça düşük düzeylerde kalmıştır.³³¹ Cumhuriyet Halk Partisi bazı çevrelerde milletvekilli adayları belirlemeyerek, seçmenlere telkinde bulunmuş ve seçmen tercihlerini sonuçlara göre değerlendirme cihetine

³²⁷ Tuncer, 2002, s.150.

³²⁸ İnternet: 2598 ve 2599 Sayılı Kanunlar (05/12/1934). *Resmi Gazete* (Sayı: 2877). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³²⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.79.

³³⁰ Tuncer, 2002, s.50.

³³¹ Buran, 2005, s.101.

girmiştir.³³² Tek partili dönemin sürpriz olmayan bir sonucu olarak, yapılan erken genel seçimlerin³³³ kazananı yine CHP olmuştur.

8 Şubat 1935 seçimleri sonrasında 1 Mart 1935'te toplanan ve 27 Ocak 1939 tarihinde yasama dönemi sona eren 5. Dönem Meclisi,³³⁴ Mustafa Kemal Atatürk ile görev yapan son parlamento olmuştur. İlk kez Gayrimüslimler de milletvekilleri arasına girmiştir.³³⁵

5.2.6 6. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1935 seçimlerinin mevzuatına paralel olarak yasama dönemi bitiminde yapılan 1939 seçimlerinde, uygulamadaki farklılık bağımsız adayların parti listelerinden aday olmaları konusunda yaşanmıştır. Seçilen bağımsızlar daha sonra “Müstakil Grup” adlı ekibi teşekkül ettirmiştir.

26 Mart 1939 tarihinde seçimlere gidilmiştir. Seçimlere katılımın artışı devam etmiş, oran % 79'lara çıkmıştır. Tek partili bir dönemde bir seçime böyle yüksek iştirakin olması, sistemin ve temsilcisi partinin toplumsal destek gördüğü anlamına gelmektedir.³³⁶ 3 Nisan 1939'da başlayan yeni dönem, 15 Ocak 1943'e kadar sürmüştür.³³⁷ Bu yasama dönemi II. Dünya Savaşının zor zamanlarına denk gelmiş, ülkede sosyoekonomik sıkıntılar ve hükümet bunalımları görülmüştür.³³⁸

Bu dönemde seçim mevzuatında değişiklikler yapılmış, 14 Aralık 1942 tarihli ve 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu kabul edilerek 1908 seçimlerinden beri uygulanan Kanun-ı Muvakkatı yürürlükten kaldırılmıştır. 4320 sayılı Yasanın 54. maddesi, mülga kanunun ek ve değişikliklerine ilişkin 6 kanunu daha ilga etmiştir. Milletvekili seçimlerine ilişkin hükümleri bir araya getiren Mebus Seçimi Kanunu sadece 1943 yılında yapılan 7. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde uygulanmıştır.

³³² Varlık ve Ören, 2001, s.79.

³³³ Tuncer, 2002, s.78.

³³⁴ Tuncer, 2002, s.285.

³³⁵ Buran, 2005, s.102.

³³⁶ Buran, 2005, s.102-103.

³³⁷ Tuncer, 2002, s.285.

³³⁸ Buran, 2005, s.102.

5.2.7 7. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Bu dönemin seçimleri 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu hükümlerine göre 28 Şubat 1943 tarihinde yapılmıştır.³³⁹ Bu yasada seçim çevrelerine, seçmen kütüklerine, seçme ve seçilebilme şartlarına, oy verme ve sayım işlemlerine ilişkin hükümler bir arada şu şekildedir:

Seçim çevresi olarak vilayetler belirlenmiştir. Her 40 bin nüfus için bir mebus seçilmesi esas olmakla; 55 bine kadar bir, 95 bine kadar iki, 135 bine kadar üç, 175 bine kadar dört seçilecektir. Nüfus arttıkça bu miktarlara paralel mebus sayısı da orantılı şekilde artırılmaktadır.

Seçmen kütüklerine esas nüfus defterlerinin düzenlenmesi için valiler; kaymakamlara, belediye başkanlarına, bucak ve köylere emir verir.

Birinci ve ikinci seçmenlik şartları şunlardır:

1. Türk olmak
2. 22 yaşını bitirmiş olmak
3. Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak
4. Kısıtlı olmamak
5. Yabancı bir devletin resmî hizmetinde olmamak
6. Yabancı bir millete mensup olduğu iddiasında bulunmamak

Silâh altında bulunan erler, jandarmalar, subaylar, polisler, askerî memur ve askerî hâkimler ve askerî okulların öğrencileri birinci ve ikinci seçmen olamazlar.

Milletvekili seçilemeyecek olanlar şunlardır:

1. Yabancı bir devletin resmî hizmetindekiler
2. Ağır hapis cezasıyla veya hırsızlık, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal ve hileli iflâs suçlarından biriyle mahkûm olanlar
3. Kısıtlılar
4. Yabancı bir millete mensup olduğu iddiasında bulunanlar
5. Kamu hizmetlerinden yasaklılar
6. Türkçe okuma yazma bilmeyenler
7. 30 yaşını bitirmemiş kişiler

³³⁹ Tuncer, 2002, s.78.

Oy kullanmaya ilişkin maddelere göre; sandık başına gelen seçmenlere, pusula olarak kullanılacak mühürlü kâğıtlar verilerek, seçilecek ikinci seçmen sayısı kadar ismin yazılması istenmektedir. Eğer pusulada belirlenen sayıdan fazla isim varsa bu pusulanın başından başlayarak yalnız seçilecek sayıdaki isim kabul edilmekte, bu sayıdan fazlası hükümsüz sayılmaktadır. Şayet pusuladaki isim sayısı istenilen sayıdan daha azsa yalnız yazılı isimler için oy kullanıldığı kabul edilecektir. Pusulaya aynı isim bir kaç defa yazılmışsa, bu isim tek bir oy almış olacaktır. Sayım döküm tamamlandıktan sonra belirlenen ikinci seçmenler, belirlenen gün ve saatte oy kullanmaya davet edilecektir. İkinci seçmenlere arkaları teftiş heyeti mührü ile mühürlenmiş oy pusulaları dağıtılarak, her birinin adaylardan ne kadar milletvekili seçilecekse o sayıda isim yazmaları istenmektedir. Eğer pusulada belirlenen sayıdan fazla isim varsa bu pusulanın başından başlayarak yalnız seçilecek sayıda isimler kabul edilmekte, fazlası hükümsüz sayılmaktadır. Şayet pusuladaki isim sayısı istenilen sayıdan daha azsa yalnız yazılı isimler için oy kullanıldığı kabul edilecektir. Pusulaya aynı isim bir kaç defa yazılmışsa, bu isim tek bir oy almış olacaktır. Böylelikle oy sayıları tespit edilerek en fazla oyu alanların seçildiklerine dair vilayet merkezlerinde mazbataları düzenlenecektir.

1943 yılında yapılan Meclis seçimlerinde uygulanan bu Yasada da seçimlerin iki dereceli şekilde ve basit çoğunluk yöntemi ile yapılmasına devam edilmektedir.³⁴⁰ İlk defa bu yasama meclisi seçimlerinde propaganda plakları hazırlanarak çeşitli illere gönderilmiş ve belediye hoparlörlerinden halka dinletilmiştir.³⁴¹

II. Dünya Savaşı sürmekteyken yapılan tek partili dönemin son seçimi ile teşekkül ettirilen 7. Dönem Milletvekili Meclisi; 8 Mart 1943 tarihinde toplanmış, 14 Haziran 1946 tarihine kadar görev yapmıştır.³⁴² Bu yasama dönemi sonlarında, 5 Haziran 1946 tarihli ve 4918 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiş ve 1946 seçimlerinde uygulanmıştır.³⁴³

³⁴⁰ İnternet: 4320 Sayılı Kanun (14/12/1942). *Resmi Gazete* (Sayı: 5285). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5285.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁴¹ Varlık ve Ören, 2001, s.158.

³⁴² Tuncer, 2002, s.285.

³⁴³ Tuncer, 2002, s.50.

5.2.8 8. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle başlayan süreçte; dünyada ekonomik, sosyal ve siyasal değişiklikler başlamış, Türkiye de bu durumun zorlayıcı etkilerini hisseder hale gelmiştir. Mihver Devletlere sembolik de olsa savaş ilan ederek Müttefiklere taraf olan Türkiye, Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasında yer almıştır.³⁴⁴ Bu dönemde 1925'te imzalanan Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması Sovyetlerce feshedilmiştir. Denge politikasına aşına olan Türkiye için bu yeni bir tarafa meyil anlamına gelecektir. Galip ve özgürlükçü Batı bloku çatısında kalıcı olarak yerleşme niyetindeki yönetim, bunun ön koşulunun hür sosyal ve siyasal yaşamdan geçtiğinin farkındadır. Amacına ulaşmak için de, çok partili siyaseti, bir özgür rejim göstergesi olarak kabul edenlere isteneni verme çabasındadır. Şubat 1945'te Yalta Konferansı sonrasında Avrupa'da demokratik yönetimlerin oluşturulacağına dair "Kurtarılmış Avrupa Demeci" yayınlanmış, Batı demokratikleşme hareketlerine başlamıştır.³⁴⁵ Türkiye'de de liberalleşmeye yönelik ilk açıklamalar Nisan 1945'te Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kuruluşu amacıyla toplanan San Fransisko Konferansı'nda gelmiş, her türlü demokratik oluşuma izin verileceği söylenmiştir. Kısa süre sonra Cumhurbaşkanı İnönü de 19 Mayıs törenindeki sözlerinde demokrasi yolunda ilerleneceğini bildirmiştir.³⁴⁶ 1 Kasım 1945 tarihinde 7. yasama döneminin 4. yasama yılı açılış konuşmasında, çok partili hayata açıkça çağrıda bulunan İnönü'nün daveti cevapsız kalmayacaktır.³⁴⁷ 18 Temmuz 1945 tarihinde kurulan ilk siyasi parti olan Milli Kalkınma Partisi, seçim kampanyası süresince de seçimlerde de etkili siyasal varlık gösterememiştir.³⁴⁸

Bir grup milletvekilinin CHP grubuna 7 Haziran 1945 tarihinde verilen; siyasi hak ve hürriyetlerin kullanılmasında Anayasanın ruhuna uygun olacak şekilde parti tüzüğü ile kanunlarda değişiklik yapılmasına ve seçimlerin serbestiyetinin sağlanmasına yönelik önerge, beş gün sonra reddedilmiştir. "Dörtlü Takrir" olarak bilinen önergenin açık oturumda tartışılması talep edilmiş ancak gizli görüşmelerden sonra usul hatası nedeniyle kabul edilmediği açıklanmıştır. Bu süreçte CHP önerge sahiplerinden tutumlarının

³⁴⁴ Varlık ve Ören, 2001, s.82.

³⁴⁵ İnternet: Akıncı, A. (2014). "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9 (1), 55-72. s.57. Erişim: <http://dergipark.org.tr/oguiibf/issue/5712/76467> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁴⁶ Sezen, 2010, s.238-239.

³⁴⁷ Varlık ve Ören, 2001, s.83.

³⁴⁸ Tunaya, 1952, s.639.

izahatını talep etmiş, cevapları yeterli bulunmayan Adnan Menderes ve Fuat Köprülü partiden ihraç edilmiştir. Bu kararı eleştiren Refik Koraltan da aynı akıbete uğramış, milletvekilliğinden istifa etmiş olan Celal Bayar CHP'den de ayrılmıştır.

Henüz Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmadığı dönemde -liberalleşme süreci de başlamışken- Dörtlü Takririn reddedilmesi, yeni bir siyasal partinin oluşması için kasıtlı bir teşvik olarak da görülebilir. Bu noktadaki niyet bilinemeyecekse de sonucun Demokrat Parti'nin kurulması olduğu kesindir.

7 Ocak 1946'da kurulan Demokrat Parti'nin programında ülkenin kalkınmasına yönelik ekonomik, sosyal ve siyasal politikalara yer verilmiştir. Sağlık, bayındırlık, iktisat konuları ile sosyal hayatta hızlı ve planlı çalışmalar taahhüt edilmektedir.

10 Mayıs 1946 tarihinde yapılan CHP Kurultayında "Değişmez Başkan" hükmünün programdan kaldırılması, yeni seçim kanununun kabul edilmesi ve akabinde erken seçimlere gidilmesi konuları görüşülmüştür. Alınan kararlara istinaden 31 Mayıs'ta seçim kanunu tasarısı Meclise getirilmiş, iktidar ve muhalifler arasında hararetli tartışmalara sebep olmuştur. Yasanın oyların gizliliğini ve güvenliğini sağlayamayacağını, seçimlerin yargı gözetim ve denetiminde yapılması gerektiğini savunan Demokrat Parti, devlet başkanlığı ile parti genel başkanlığı muttasıl kaldıkça seçimlerin de tarafsız olmayacağını ve seçimlerin erkene alınmasının muhalefet partisini engelleme çabasından başka bir nedeni olmadığını ileri sürmüştür. İktidarın siyasal baskı sınırlarını aştığına yönelik iddialara karşı CHP temkinli davranarak sert polemiklerden uzak kalmaya çalışmıştır. Ancak kurulalı henüz altı ay olmuş ve teşkilatlanmasını tamamlayamamış partinin hazırlık yapma fırsatı bulmadan seçimlere girmesi, Demokrat Parti'nin üyelerinde ve seçmenlerinde isteği ve heyecanı azaltacak sonuçlar alınmasına neden olabilecektir. Bu avantajı kaçırmak istemeyen CHP, bir yıl sonra yapılması gereken seçimlerin erken yapılması kararını Meclisten geçirmiştir. 16 Haziran 1946 tarihinde Demokrat Parti de seçimlere katılma kararı vermiş ve çok partili rejime geçilmesini sağlamıştır.³⁴⁹

4918 sayılı Kanun hükümleri, seçimlerin tek dereceli uygulanacağı ve aday olmak için parti listelerinde yer alma şartının kaldırılması konularında yenilik getirmekte, geri kalan maddeleri 4320 sayılı Yasa ile paralel hükümler ihtiva etmektedir.³⁵⁰

³⁴⁹ Kılıç, C. (1995). *Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). s.37-61.

³⁵⁰ Sezen, 2010, s.239-240.

Yeni kabul edilen Kanunda, mühürlenmiş pusula kullanma uygulaması yoktur ancak mühürlü zarflar kullanılmaktadır. 4918 sayılı Yasada, 4320'den farklı olarak oy pusulaları seçmenler tarafından temin edilebileceği gibi, seçim yerinde önceden hazırlanmış bulunan kâğıtlardan alınmak suretiyle oluşturulabilir. Adayların adlarını gösteren önceden bastırılmış veya yazılmış oy pusulaları da kullanılabilir. Seçilecek sayıdan fazla ya da az sayıda isim yazıldığında veya aynı isim tekraren yazıldığında mülga Kanun hükümlerindeki usulle değerlendirilecektir. Yani; pusulada belirlenen sayıdan fazla isim varsa bu pusulanın başından başlayarak yalnız seçilecek sayıda isimler kabul edilmekte, fazlası hükümsüz sayılmaktadır. Şayet pusuladaki isim sayısı istenilen sayıdan daha azsa yalnız yazılı isimler için oy kullanıldığı kabul edilecektir. Pusulaya aynı isim bir kaç defa yazılmışsa, bu isim tek bir oy almış olacaktır.³⁵¹

4918 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre seçimleri yöneten ve denetleyen seçim kurulları ve seçim komisyonlarının; belediye başkanları ve belediye meclisi üyelerinden oluşturuluyor olması, bu kişilerin CHP'ye mensup olması ve yargı denetiminin bulunmaması güvenilirlik ve serbestiyet sakıncalarını getirmektedir. Diğer mahzuru da Kanunda oyların özgür ve gizli bir şekilde kullanılacağı yönünde açık hüküm bulunmamasıdır.³⁵² 1946 yılında yapılan seçimlerde Yasanın bu boşluğundan faydalanılarak açık oy ve gizli sayım usulünün tatbik edildiği, bu nedenle meşru seçim niteliği bulunmadığı kabul edilmektedir.³⁵³

Seçmen katılım oranının %75 olduğu seçimler sonucunda CHP: 395, DP: 61, bağımsızlar: 6 milletvekilliği elde etmiştir. Seçim sonuçlarının tahrif edildiğini iddia eden Demokrat Partililer, Kazım Karabekir'in seçimlerden önce yaptığı; Mecliste 60-70 muhalif vekilin yeterli olduğu yönündeki açıklamayı, CHP'nin muhalefet için belirlediği kotayı aşmamak için devlet gücünü kullandığına yormuşlardır.³⁵⁴ İktidar partisinin bu iddiaları yalanlayacak tutum sergilememesi de ileri sürülen iddiaların gerçeklere dayandığı kanısını güçlendirmiştir.³⁵⁵

Seçim itirazlarının sonuçsuz kaldığını gören Demokrat Parti, 1950 yılına kadar yapılan ara seçimlere ve mahalli idareler seçimlerine katılmayarak tepkisini göstermiştir.

³⁵¹ İnternet: 4918 Sayılı Kanun (05/06/1946). *Resmi Gazete* (Sayı: 6326). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6326.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁵² Kılıç, 1995, s.63.

³⁵³ Tunaya, 1952, s.657.

³⁵⁴ Kılıç, 1995, s.72-73.

³⁵⁵ Sezen, 2010, s.240.

Ayrıca 1947 ve 1949 yıllarında yapılan kongrelerde talep, tez ve ihtarlarına ilişkin Hürriyet Misakını ve Milli Teminat Andını açıklamıştır.³⁵⁶

Yasama döneminde Demokrat Parti'den kopmalar gerçekleşmiş ve bu milletvekilleri tarafından 1948 yılında Millet Partisi adında yeni bir siyasi parti kurulmuştur.³⁵⁷ 8. Yasama dönemi başında 61 olan Demokrat Partili milletvekili sayısı, ayrılmalar nedeniyle dönem sonunda 31'e düşmüştür.³⁵⁸

5.2.9 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

8. Dönem Yasama Meclisinde muhalefet ve iktidar arasındaki ilişki çıkmaza gitmekteyken, yaklaşan seçimlerin güvenilirliğini ve müstakbel yönetimin meşruiyetini sağlayacak yeni seçim kanunu gündeme gelmiştir.³⁵⁹ Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti konsensüsünün meyvesi olan 16/02/1950 tarihli ve 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu, 1950'den 1960 darbesine kadar üç seçimde uygulanmıştır. Demokrat Parti, müzakerelerde nispi temsile dayalı seçim sistemi talebini sunmuş ancak kabul ettirememiştir.³⁶⁰

5545 sayılı Yasaya göre, seçimler tek dereceli ve çoğunluk yöntemine göre yapılır. Oy verme gizlidir. Seçmenler; genel, eşit, serbest ve şahsi oy hakkına sahiptir. Tasnif işlemleri alenidir. Her il bir seçim çevresidir. Nüfusu 150'den fazla köyler ve kasabalar ile şehirlerde mahalleler birer seçim bölgesidir. Her 40 bin nüfusa bir milletvekili esas olmakla; seçim çevresinin nüfusu 55 bine kadarsa bir, 95 bine kadarsa iki, 135 bine kadarsa üç, fazlası durumunda nüfusa oranla artırılacak sayıda milletvekili seçilir. Bu sayıların belirlenmesinde son nüfus genel sayımı esas alınır. Seçmen kütüklerinin daimi olduğu, yedi günlük askı süresince inceleme ve itirazlara açık şekilde ilan edileceği bildirilmiştir.

³⁵⁶ Varlık ve Ören, 2001, s.85.

³⁵⁷ Sezen, 2010, s.241.

³⁵⁸ Tunaya, 1952, s.657.

³⁵⁹ Sezen, 2010, s.241.

³⁶⁰ Sarıkoca, 2010, s.172.

Seçme yaşı 22'dir ve kısıtlı olmayan, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürmeyen ve kamu hizmetinden yasaklı olmayan vatandaşlar seçmen olabilirler. Bunlardan ordu ve emniyet personeli ile askeri öğrencilere yönelik oy kullanma kısıtlamasına gidilmiştir.

30 yaşını bitiren, Türkçe okuyup yazabilen, kısıtlı olmayan, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürmeyen, yabancı devlet resmi hizmetinde bulunmayan, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürmeyen; müebbet ya da süreli ağır hapis, beş seneden fazla hapis, müebbet sürgün cezalarından birine mahkûm edilmemiş, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflâs suçlarından biri nedeniyle hüküm giymemiş olan vatandaşlar milletvekili seçilebilirler.

Birden fazla (iki) seçim çevresinde adaylık söz konusu olabilir. Partilerin eşit şartlarda ve olanaklarla propaganda hakkına sahip olmaları amaçlanmıştır.

Yasanın dördüncü kısmına göre Yüksek Seçim Kurulu, Yargıtay ve Danıştay hâkimlerinden oluşmaktadır. İl ve ilçe seçim kurullarının da yargıçların başkanlığında, gözetiminde ve denetiminde iş ve işlemlerini yürütmesi hükme bağlanmıştır.

Ayrıca idare amir ve memurlarının, ordu mensuplarının ve milletvekillerinin kurullarda görev alamayacakları bildirilmektedir. Böylelikle seçimlerin tarafsızlıkla gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri, 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarını sona erdirmiştir.

Seçim sonucuna ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu verileri³⁶¹ şöyledir (Bkz. Tablo 5.1):

³⁶¹ İnternet: YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

9. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 14 Mayıs 1950

Kayıtlı Seçmen Sayısı	8.905.743		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	7.953.085		
Katılım Oranı	89,3		
Geçerli Oy Sayısı*	7.953.394		
Milletvekili Sayısı	487		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları %	Vekil Sayıları
Demokrat Parti	4.391.694	55,2	416
Cumhuriyet Halk Partisi	3.148.626	39,6	69
Millet Partisi	368.537	4,6	1
Bağımsızlar	44.537	0,6	1

Tablo 5-1 9. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Geçerli oy sayısı, partilerin aldıkları toplam oylar esas alınarak hesaplanmıştır.

Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, çoğunluk sisteminin yarattığı temsilde adaletsizlik açıkça görülmektedir. Buna göre, oy oranı % 55,2 olan Demokrat Parti, Meclis'teki sandalyelerin % 85,4'ünü, oy oranı % 39,6 olan Cumhuriyet Halk Partisi ise, ancak % 14,2'sini kazanabilmiştir.

Ayrıca sunulan verilerin oy sayıları bazında güvenilirliği sorgulanabilecek yapıdadır. Partilerin oy sayılarının toplamı, oy kullanan seçmen sayısından fazla görünmektedir. Ancak bu rakamların teyit edilebileceği birincil kaynaklar 26 Haziran 1919 tarihi itibarıyla Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nda bulunmamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu da 1950, 1954 ve 1957 yılı seçimlerine ait birincil veri kaynaklarına ulaşamadığını, bu seçimlere ilişkin verilerin tespit edildiği kadarıyla düzenlendiğini bildirmiştir.³⁶²

9. Dönem Meclisi 22 Mayıs 1950 tarihinde çalışmalarını başlatmış, 12 Mart 1954 tarihinde tamamlamıştır.³⁶³

³⁶² İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). *TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası. s.VIII. YSK Milletvekili Genel Seçim Arşivinden Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁶³ Tuncer, 2002, s.285.

5.2.10 10. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

10. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri, 2 Mayıs 1954 tarihinde yine 5545 Sayılı Kanun hükümlerine göre icra edilmiştir.³⁶⁴ Ancak bu Kanun, 1950 seçimlerinde mevcut olmayan, 10. Yasama Döneminde kabul edilen 6272 sayılı Yasa ile getirilen bazı değişiklikleri taşımaktadır.³⁶⁵

17 Şubat 1954 tarihli ve 6272 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun; seçmen kütüklerinin tanzimine, ilanına ve paylaşımına dair hükümler içermektedir. Bu yasanın asıl önemi ise, Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerini genişleten ve seçim sonuçlarının denetlenmesine ilişkin hükmü içermesidir.

Şöyle ki, 5545 sayılı Kanuna göre Yüksek Seçim Kurulu'nun görevleri arasında; milletvekilliğine seçilenlerin seçilme yeterliğine ve mazbatalarına, ayrıca il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazlar hakkında rapor düzenleyerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunma vazifesi mevcuttur. Ancak 6272 sayılı Yasa, anılan itirazlar karşısında yargının yetki ve görev kapsamını yeniden belirleyerek; inceleme, araştırma ve görüş bildirmeden ibaret olan Yüksek Seçim Kurulu'nu, tetkik ederek karara bağlayan merci konumuna yükseltmektedir. Böylece son söz idare makamlarına değil, tarafsızlığına güvenilen yargı müessesesine tevdi edilmektedir.

Bu yasal mevzuat çerçevesinde yapılan seçimin sonucu Tablo 5.2'de gösterilmiştir.³⁶⁶

Çoğunluk sisteminin yol açtığı temsilde adaletsizlik 1954 seçimlerinde doruğuna ulaşmıştır. Buna göre;

Oy oranı % 58,75 olan Demokrat Parti % 92,98 temsil oranıyla 34,22'lik aşkın temsil,

Oy oranı % 35,31 olan Cumhuriyet Halk Partisi % 5,73 temsil oranıyla 29,58'lik eksik temsil,

³⁶⁴ Tuncer, 2002, s.79.

³⁶⁵ Varlık ve Ören, 2001, s.90.

³⁶⁶ YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

Oy oranı % 5,31 olan Cumhuriyetçi Millet Partisi % 0,92 temsil oranıyla 4,39'luk eksik temsil,

Oy oranı % 0,62 olan bağımsız aday % 0,37 temsil oranıyla 0,25'lik eksik temsil ile Meclise girmişlerdir.

10. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 2 Mayıs 1954			
Kayıtlı Seçmen Sayısı	10.262.063		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	9.095.617		
Katılım Oranı*	88,63		
Geçerli Oy Sayısı**	9.043.772		
Milletvekili Sayısı	541		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % ***	Vekil Sayıları
Demokrat Parti	5.313.659	58,75	503
Cumhuriyet Halk Partisi	3.193.471	35,31	31
Cumhuriyetçi Millet Partisi	480.249	5,31	5
Bağımsız	56.393	0,62	2

Tablo 5-2 10. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Geçerli oy sayısı, partilerin aldıkları toplam oylar esas alınarak hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Muhalefetin, TBMM'deki sandalye oranının % 7 civarında kalması ve iktidara gelen Demokrat Partinin %93'lük oranı elde etmesi üzerine seçim sistemi üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır.

Seçimleri analiz eden yeni iktidar da bu sonuçlarla yetinmemiş, gelecek seçimlere yatırım yöntemi olarak gerrymandering uygulamasına başvurmuştur. Muhalif partilere oy veren seçim çevrelerinin, iktidar partisine oy veren çevreler içine gömülerek oylarının eritilmesi suretiyle, sonraki seçimlerde Demokrat Parti'nin milletvekili sayısının daha da artırılması hedeflenmiştir.

Öncelikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin en çok sayıda (12) milletvekilini çıkardığı Malatya ele alınmıştır. 22 Haziran 1954 tarihinde 6418 sayılı Malatya Vilâyetine Bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun Meclisten geçirilmiştir.

Kırşehir'den seçilen 5 milletvekilini Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin alması üzerine, 7 Temmuz 1954 tarihinde 6429 sayılı Kırşehir Vilâyetinin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulmasına Dair Kanun kabul edilmiştir.³⁶⁷

6429 sayılı Yasa ile aynı günde, muhalefeti hedef alan 6428 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmiştir. Buna göre; radyo ile propaganda yapılmasına ilişkin hükümler kaldırılmıştır. İktidara açıkça avantaj sağlayan Devlet ve hükümet işlerinde vazife alanların, bu işlere dair konuşmalarının, ilgili daire ve kurumların kendi faaliyetleriyle alakalı olarak yayımlayacakları her türlü matbu seçim propagandası mahiyetinde sayılmayacağı hükmü getirilmiştir.

Bir siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan bir kişinin, başka siyasi parti tarafından aday gösterilemeyeceği, bu durumdakilerin bağımsız olarak da aday olamayacağı, partilerin müşterek liste ile aday gösteremeyeceği maddesi ile de muhalefet partilerinin ittifak yaparak güçlenmelerinin önü kesilmeye çalışılmıştır.³⁶⁸

5.2.11 11. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Nisan 1955'ten sonra EOKA terör örgütünün Kıbrıs'ta terör olaylarına başlaması, İngilizlere, Rumlara ve nihayetinde Kıbrıs Türklerine saldırmaya başlaması, durumu uluslararası sorun hale getirmiştir.³⁶⁹ Kıbrıs meselesinin yanı sıra, 1954'ten sonra ülkede artan enflasyon, basın özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik yasal değişiklikler siyaset arenasında muhalefetin artmasına ve bir araya gelme çabasına neden olmuştur.³⁷⁰

Bu dönemde çıkartılan Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun'da, gazetecilerin doğrudan ispat hakkına yer verilmemiştir. Somut kanıtlara sahip olursa da, gazetelerde kişilerin itibarının korunması bahanesiyle olayların ve iddiaların yer almaması anlamına gelen durum karşısında, muhalif kanat iyice

³⁶⁷ Varlık ve Ören, 2001, s.91.

³⁶⁸ TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, 1982, s.96.

³⁶⁹ İnternet: Keser, U. (2012). "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye'de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış ". Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 12 (25), 181-226. s.181. Erişim: <http://dergipark.org.tr/ctad/issue/25534/269371> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷⁰ Varlık ve Ören, 2001, s.92.

belirginleşmiş; bu hakkın tanınması için önerge veren DP'li muhalif vekiller partiden ihraç edilmiş ve 19'lar olarak tanınan bu kişiler Hürriyet Partisi'ni kurmuştur.³⁷¹

İktidar partisinin antidemokratik uygulamaları, Demokrat Parti karşısında muhalefetin ortak mesai yapmasına ve seçimlere tek cephe olarak katılmayı düşünmelerine neden olmuştur. Buna göre bir çevrede aralarından vekil çıkarma ihtimali en kuvvetli olan parti aday gösterecek ve diğerleri tarafından desteklenecektir. Genel seçimleri kazanan parti, hemen Anayasayı değiştirerek nispi temsil sistemine geçişi sağlayacaktır.³⁷²

Ancak bu planlar, 7053 sayılı Kanunla suya düşürülmüştür. Yasaya göre; seçime katılan siyasi partilerin teşkilatının bulunduğu her seçim çevresinde müstakilen ve o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday göstermesi zorunludur. Eksik sayıda aday gösterilmesi halinde listenin tamamlanması lüzumu ihtar edilecektir ancak buna uymayan siyasi partiler olursa, ülkedeki hiçbir seçim çevresinde seçime katılamayacaktır. Bir siyasi parti mensubu, diğer bir siyasi parti tarafından muvafakle de olsa aday gösterilemeyecektir. Zamanında yapılan seçimlerden en altı ay öncesinde, erken seçimlerden ise en az iki ay öncesinde partilerinden ayrılmamış olanlar başka bir siyasi parti tarafından aday gösterilemeyecektir.

5545 sayılı Yasanın 109. maddesinde, yazılı isimlerden hiçbirini okunamıyorsa pusulanın geçersiz olduğu hükmü kaldırılarak; yerine gelen maddede, matbu şekilde daktiloyle-elle yazılmış ve her ne suretle olursa olsun çoğaltılmış oy pusulalarının geçersiz olduğu hükmü getirilmiştir.³⁷³ Demokrat Parti müşterek liste şeklinde aday gösterilemeyeceği hükmü ile muhalefetin ittifakını, istifa sürelerine ilişkin düzenleme ile de Hürriyet Partisi mensuplarının seçime katılmasını engellemeyi amaçlamıştır.³⁷⁴

Ayrıca, 7037 sayılı Yasa ile 1957'de seçilecek milletvekili sayısının tespitinde 1955 genel nüfus sayımının esas alınacağı, ancak buna göre her seçim çevresi için tespit edilecek mebus sayısının yapılan son genel seçimdeki çevreler için tespit edilen vekil sayısından az olamayacağı kabul edilmiştir. Maddenin devamı gerrymandering girişiminin de devamı

³⁷¹ İnternet: Kubilay, Ç. (2014). "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları". İletişim: Araştırmaları Dergisi 12 (1), 011-43. s.11-19. Erişim: http://doi.org/10.1501/Iltaras_0000000150 adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷² Varlık ve Ören, 2001, s.92.

³⁷³ İnternet: 7053 Sayılı Kanun (11/09/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9705). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9705.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷⁴ TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, 1982, s.96.

niteliğindedir: “*Vilâyetlere bölünen veya küçültülen seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar.*”³⁷⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 11/9/1957 tarihinde milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine karar verdiği ve seçimin 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacağı ilan edilmiştir.³⁷⁶

Ülkenin yoksulluk, pahalılık ve baskı ortamında gerçekleşen seçimlere katılım oranı düşmüş, sonuçlar ise iktidar partisine verilen bir ihtar olarak değerlendirilmiştir.³⁷⁷

11. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 27 Ekim 1957

Kayıtlı Seçmen Sayısı	12.078.623		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	9.250.949		
Katılım Oranı*	76,58		
Geçerli Oy Sayısı**	9.248.636		
Milletvekili Sayısı	610		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % ***	Vekil Sayıları
Demokrat Parti	4.497.811	48,63	424
Cumhuriyet Halk Partisi	3.825.267	41,36	178
Cumhuriyetçi Millet Partisi	604.087	6,53	4
Hürriyet Partisi	321.471	3,48	4

Tablo 5-3 11. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Geçerli oy sayısı, partilerin aldıkları toplam oylar esas alınarak hesaplanmıştır.

*** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneyle yuvarlanmıştır.

Sonuçlar (Bkz. Tablo 5.3),³⁷⁸ artık Demokrat Parti iktidarının çoğunluk sistemine dayanan azınlık hükümeti olduğunu göstermektedir. Oyların % 48,63’ünü alan Demokrat Parti’nin karşısında, oyların 51,37’sine sahip bir muhalefet bulunmaktadır. Buna göre:

³⁷⁵ İnternet: 7037 Sayılı Kanun (09/09/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9704). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9704.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷⁶ İnternet: Başvekalet Tebliği (27/10/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9710). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9710.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁷⁷ Varlık ve Ören, 2001, s.93.

³⁷⁸ YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

Oy oranı % 48,63 olan Demokrat Parti % 69,51 temsil oranıyla 20,88'lik aşkın temsil,

Oy oranı % 41,36 olan Cumhuriyet Halk Partisi % 29,18 temsil oranıyla 12,18'lik eksik temsil,

Oy oranı % 6,53 olan Cumhuriyetçi Millet Partisi % 0,66 temsil oranıyla 5,88'lik eksik temsil,

Oy oranı % 3,48 olan Hürriyet Partisi % 0,66 temsil oranıyla 2,82'lik eksik temsil elde etmiştir.

Seçimden sonra Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi güç birliği yaparak muhalefet etme niyetindedir.³⁷⁹ Ancak bunu sezen iktidar, Meclis İç Tüzüğü'nü değiştirerek; TBMM üye sayısının en az % 5'i oranında milletvekili bulunan her siyasi partinin, yalnız mebuslarından oluşacak ve Mecliste onun çalışmalarlarıyla ilgili faaliyette bulunacak grupları olacağını kabul etmiştir.³⁸⁰ Böylelikle Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi Mecliste grup oluşturamayacak duruma getirilmiştir. Bunun üzerine Hürriyet Partisi milletvekilleri CHP'ye katılmış, Cumhuriyetçi Millet Partisi de Köylü Partisi ile birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne (CKMP) dönüşmüştür. 1959'da yapılan CHP Kongresinde kabul edilen "İlk Hedefler Beyannamesi" ile de nispi temsile dayalı bir seçim sistemi savunulmuştur.³⁸¹

Kazandığı iktidar gücünün Demokrat Parti'yi kısıtlayıcı ve baskılayıcı bir yönetim anlayışına sevk etmesi, antidemokratik tutumların devam etmesi, çeşitli toplum kesimleri tarafından artık çok partili rejimde bir demokrasi sapması olarak algılanmaktadır. Her ne kadar 27 Mayıs'ın temelinde ekonomik ve sosyal sıkıntılar görülse de, ihtilali gerçekleştirenler eylemlerini, iktidarın yönetim şekline karşı gelişen toplumsal muhalefet ve toplumsal tepkiden kaynaklanan siyasal nedenlere dayandırılmışlardır.

Dönemin muhalefet gösterilerinin bastırılmasında hükümet tarafından ordudan yardım alınmaktadır.³⁸² Öğrenci olayları üzerine 28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmiştir.³⁸³ Bu gibi sosyal-siyasal huzursuzluklar nedeniyle,

³⁷⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.93.

³⁸⁰ İnternet: TBMM Nizamnamesi (28/12/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9800). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9800.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁸¹ Varlık ve Ören, 2001, s.94.

³⁸² Varlık ve Ören, 2001, s.162-163.

³⁸³ İnternet: 12979 Sayılı Kararname (28/04/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10492). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10492.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

darbe öncesi dönemde zaten askeri kışladan çıkarmıştır. Tırmanan gerginlik 27 Mayıs 1960 tarihinde orta rütbeli bir grup subayın Türk Silahlı Kuvvetleri adına yönetime el koymasına kadar varmış, hükümet ve Meclis feshedilmiştir.³⁸⁴

Görevi devralan cunta, eski hükümet üyelerinin muhakeme edilerek cezalandırılmasının meşruiyet getireceğine inanmaktadır. Yargılama sonucunda içlerinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da bulunduğu 15 kişi idama mahkûm edilmiş, bunlardan Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiş, diğerleri farklı cezalara çarptırılmışlardır. Bu idamlara karşı toplum -şaşkınlıktan mı, sinmişlikten mi, yoksa memnuniyetten mi bilinmez- bir tepki göstermemiştir. Siyasilerin idamı ile ordu tarafından müstakbel iktidarlara da mesaj verilmektedir.³⁸⁵

5.2.12 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

12/06/1960 tarihli ve 1 sayılı Geçici Kanunda ihtilal gerekçesi;

“İktidar Partisi idarecileri tarafından Anayasa'nın çiğnenmesi, Türk Milletinin bütün fert ve insanlık hak ve hürriyetlerinin ve masuniyetlerinin ortadan kaldırılması, muhalefet murakabesi işlemez hale getirilerek tek parti diktatoryası kurulması suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi fiilen bir parti grubu durumuna düşürülmüş ve meşruluğunu kaybetmişti.”

şeklinde açıklanmıştır.

Yasada; Türkiye Cumhuriyeti'ni korumakla vazifeli Türk Ordusunun, vatandaşı birbirine düşürmek suretiyle vatani ve millî varlığı tehlikeye düşüren eski iktidara karşı bu mukaddes kanuni vazifeyi yerine getirmek ve Hukuk Devletini yeniden kurmak için, Türk Milleti adına harekete geçerek, Milleti temsil vasfını kaybetmiş olan Meclisi dağıtıp iktidarı, geçici olarak, Millî Birlik Komitesi'ne emanet ettiği yer almaktadır.

Yönetimi devralan komitenin amacına ve görev süresine ilişkin maddeler de bulunmaktadır: *“Millî Birlik Komitesi, yeni Anayasa ve Seçim Kanunu, demokratik usullere uygun olarak, kabul edilip buna göre en kısa zamanda yapılacak genel seçimlerle yeniden kurulacak olan Türkiye Büyük Millet Meclisine iktidarı devredeceği tarihe kadar Türk*

³⁸⁴ Varlık ve Ören, 2001, s.163.

³⁸⁵ Akıncı, 2014, s.63.

Milleti adına hâkimiyet hakkını kullanır.” (1.md.) ve “Millî Birlik Komitesi genel seçimlerle kurulacak Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin görevine başlaması ile, hukuki varlığın kaybeder ve kendiliğinden dağılmış olur” (8.md.).³⁸⁶

Yasada belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için 13 Aralık 1960 tarihinde Kurucu Meclis oluşturulmasına ilişkin 157 sayılı Yasa kabul edilmiştir. Kurucu Meclis, 23 kişilik Milli Birlik Komitesi ile Temsilciler Meclisi’nden oluşmaktadır. Aynı gün 158 sayılı Temsilciler Meclisi Seçimi Kanunu da onaylanmıştır.³⁸⁷

Öncelikli görev yeni anayasa ve seçim kanunlarını hazırlamak olduğundan, ilk kurulan komisyonlar Anayasa ve Seçim Komisyonları olmuştur.³⁸⁸

Yeni anayasa için ele alınan öncelikli konular, darbenin kilometre taşlarından olan aksaklıkların giderilmesine yöneliktir. Bunlar, denetleme mekanizması olarak düşünülen ikinci meclisin kurulması ve birinci meclisin ezici bir güce sahip olmayacak şekilde oluşturulması için temsilde adaletin sağlanmasıdır.

Genel ilkeler tasarıda yer almışsa da, detaylara girilmemiş, seçim sistemi tercihi net olarak belirtilmemiştir. Böylece toplumsal hayattaki ve siyasetteki sonuçlarını henüz ülkenin tecrübe etmediği sistemlerin, uygulanmadan kemikleşmesinin önüne geçilmiştir.³⁸⁹ Bu düzenlemelerin yapılmasında, Weimar Cumhuriyeti’nin kötü tecrübelerinden dolayı temkinli davranılmasının da katkısı bulunmaktadır.³⁹⁰

27 Mayıs 1961 tarihinde Kurucu Meclis’te kabul edilen tasarı, 9 Temmuz’da halkoyuna sunulmuştur. 3.934.370 hayır oyuna karşılık, 6.348.191 evet oyu ile mutlak çoğunluk sağlanarak Anayasa kabul edilmiştir.³⁹¹

Kabul edilen Anayasaya göre;

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere ikili yapıdadır.

³⁸⁶ İnternet: Geçici Kanun (12/06/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10525). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10525.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁸⁷ İnternet: 157 Sayılı Kanun (13/12/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10682). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10682.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁸⁸ Sezen, 2010, s.246.

³⁸⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.164.

³⁹⁰ Abadan, N. (1966). *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. s.83.

³⁹¹ İnternet: 334 Sayılı Kanun (09/07/1961) ve 106 Sayılı YSK Kararı (19/07/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10859). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Millet meclisi genel oyla seçilen 450 vekilden oluşur. Millet meclisi seçimleri dört yılda bir yapılır.

Cumhuriyet senatosu ise genel oyla seçilen 150 üye ve Cumhurbaşkanının seçeceği 15 üyeden oluşur. Ayrıca tabii üyeleri vardır. Senatonun görev süresi altı yıl olup, her iki yılda bir 1/3'ü yenilenir.

İki meclisin de seçmeni olmak için şartlar aynıdır ancak seçilme şartlarında farklılık vardır. Millet meclisi üyeleri için 30, senato üyeleri için 40 yaşını doldurmuş olma zorunluluğu vardır. İki Meclisin uzlaşamadığı metinlerin kanunlaşmasında duruma göre salt çoğunluğun ya da nitelikli çoğunluğun sağlanması için açık oylama yapılır. Karma komisyon kurulması da gerekebilir.

Seçimler yargı yönetim ve denetiminde gerçekleştirilir. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar seçim işlerinin icrası ve itirazların değerlendirilerek karara bağlanması yetkisi Yüksek Seçim Kurulu'nundur. Bu maddeyle YSK anayasal bir kurum haline gelmiştir.

Yakın bir zamana kadar kuruluşunu 1961 Anayasasına dayandıran ve logosunda 1961 yılını taşıyan YSK (Bkz. Resim 5.1), günümüzde kuruluşunu 5545 sayılı Kanuna dayandırmakta ve yeni logosunda bu Kanunun yılına (1950) yer vermektedir (Bkz. Resim 5.2).

Resim 5-1 YSK'nın eski logosu

Resim 5-2 YSK'nın mevcut logosu

Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır (55. md).

30 yaşını dolduran, Türkçe okuma yazma bilen, kısıtlı olmayan, askerlik yükümlülüğü bulunmayan, kamu hizmetinden men edilmemiş, ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin hüküm giymemiş, taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapse mahkûm olmamış, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymemiş her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir. Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz ve kanunla düzenlenir. Hâkimlerin, subayların, astsubayların ve askeri memurların mesleklerinden çekilmedikçe aday olmaları ve seçilmeleri mümkün değildir.³⁹²

Anayasanın kabulünden sonra, seçim yasalarının düzenlenmesine geçilmiş, seçimlerin esaslarını, milletvekili seçimlerini ve senato seçimlerine ilişkin üç yasa kabul edilmiştir.³⁹³

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 43 defa yasal düzenlemeyle değiştirilmekle beraber seçimin genel esasları bakımından bugün hâlâ yürürlüktedir.

İlk halinde; Millet Meclisi, Cumhuriyet Meclisi, il genel meclisleri, belediye meclisleri, muhtarlar, ihtiyar meclisleri ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde bu Yasanın hükümlerinin tatbik edileceği belirtilmektedir. Bugünse; Cumhurbaşkanı, milletvekili, il genel meclisi üyeliği, belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliği, muhtarlık, ihtiyar meclisi üyeliği, ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulmasında uygulanacağı belirtilmektedir.

Yasa ile seçimlerin serbest, eşit, tek dereceli, genel oy esaslarına göre, gizli oyla ve açık tasnifle yapılacağı, seçmenin oyunu kendisinin kullanacağı, seçme yaşınının 21 olduğu kabul edilmiştir. Kısıtlılar ve Kamu hizmetinden yasaklılar seçmen olamazlar. Askeri öğrenciler, silâh altında bulunan erler, onbaşılar ve kıta çavuşları oy kullanamazlar. Özel kanunlarına göre farklılık gösterebilmekle beraber genel uygulamada her il bir seçim çevresidir.

³⁹² İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (27/05/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10816). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10816.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁹³ Sezen, 2010, s.248.

Seçim işlerini yürütmek üzere Yüksek Seçim Kurulu ile il seçim kurulları, ilçe seçim kurulları ve sandık kurulları bulunacağı bildirilmektedir. Yasada YSK'nın görevleri belirtilmiştir. Bugünden farklı olarak birleşik oy pusulalarının bastırılması görevi bulunmamaktadır. Pusulaların ilçe seçim kurullarına siyasi partiler tarafından teslim edileceği (68. madde) ve oy pusulalarının seçmenlere seçimden önce dağıtılabileceği (57. madde) anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak oy pusulalarında, zarflardaki gibi mühür ve filigran bulunmayacaktır. Yasa genel olarak siyasi partilerin eşit şartlarda yarışmasını temin etmektedir. Propaganda hükümleri, bugünkü halinden farklı olarak iktidar partisine ilave süreler vermemektedir.³⁹⁴

Seçimlerle ilgili kabul edilen ikinci yasa İkinci Meclis üyelerinin seçimine ilişkin 24/05/1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu olmuştur. Yasa hükmü gereğince 150 Senato üyesi tüm yurttaki aynı günde yapılacak seçimlerde çoğunluk usulüne göre belirlenmekteyken, 17 Nisan 1964 tarihli ve 447 sayılı Kanunla³⁹⁵ değişiklik yapılmış ve Milletvekili Seçimi Kanununa atıfla nispi temsile dayalı şekilde yapılacağı hükme bağlanmıştır. Ankara, İstanbul ve İzmir üçer, diğer iller bir seçim çevresidir. 40 yaşını bitirmiş ve yükseköğrenim görmüş, milletvekili seçilme yeterliğine sahip vatandaşlar aday ve üye olabileceklerdir. Seçmenler, dilediği adayları yazarak oy pusulası doldurmakta serbest olduğu gibi, basılı oy pusulasında yazılı isimlerden dilediğini silip yerine başka isim yazmak suretiyle karma liste de oluşturabilir. Seçmenin bu serbestliği milletvekili seçimindekinden fazladır. Tercihlerdeki kişi sayısının alt sınırı olmamakla, seçilecek sayıdan fazla yazılması durumunda fazlalıklar hesaba katılmaz. Adaylıkla ilgili hükümlerde 306 sayılı Kanuna, genel hükümlerde 298 sayılı Kanuna atıf yapılmaktadır.

Üçüncü önemli seçim yasası olan 25/05/1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'na göre; milletvekili sayısı 450 olup, seçimleri tüm yurttaki aynı günde, nispi temsile dayalı yöntemlerle, genel, eşit ve gizli oyla tek dereceli olarak yapılacaktır. Her il bir seçim çevresidir. Seçilme şartlarına bakıldığında Anayasa hükümlerine, izinsiz olarak yabancı Devlet resmi hizmetinde bulunanların milletvekili seçilemeyeceğinin ilave edildiği görülmektedir. Siyasi partilerin ortak listeye aday gösteremeyecekleri hükmü bu Kanunda da yer almaktadır. Bir kişi birden fazla seçim çevresinin adayı olamaz ve seçilemez. Siyasi

³⁹⁴ İnternet: 298 Sayılı Kanun (26/04/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10796). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10796.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁹⁵ İnternet: 447 Sayılı Kanun (17/04/1964). *Resmi Gazete* (Sayı: 11689). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11689.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

partiler için liste şeklinde basılı oy pusulaları kullanılır. Bağımsız adaylar içinse yalnız bir bağımsız adayın isminin basılı olduğu ya da el ile yazılı oy pusulaları kullanılabilir.

Seçmen, partilerin basılı oy pusulaları üzerinde yazılı adaylardan hangilerini tercih ettiğini, adları yanındaki kutucuğu (x) işareti koyarak bildirir. Seçmen tercih hakkını kullanıp kullanmamakta serbesttir. Ancak, seçmen tercih hakkını kullanmak isterse oy pusulaları üzerinde adları yazılı adayların yarısı için (kesirler hesaba katılmadan) kullanmak zorundadır. Bu koşula uyulmadan kullanılan tercihlerde pusula tercihsiz sayılır. 7 vekil seçilecek bir çevrede seçmenler 3 tercihte bulunmalıdır. Farklı sayıda tercih yapılması, adayın değil partinin tercihsiz oy sayısında değerlendirilmesi anlamına gelecektir. Ayrıca farklı parti listelerinden ya da bağımsız adaylardan karma şekilde oluşturulan oy pusulaları da geçersizdir.

İstatistik Genel Müdürlüğü'nün (TÜİK), Yüksek Seçim Kurulu tarafından verilecek belgelere istinaden seçim sonuçlarını; iller, ilçeler ve sandıklar bazında, seçimi izleyen 12 ay içinde yayınlayacağı hükmü getirilmiş, bu sayede bugün elde bulunan verinin geçmişe dayalı önemli kısmı erişilebilir hale gelmiştir.

Nispi temsile göre yapılacak seçimlerde partilere sandalye tahsisi uygulanacak sistem, seçim çevresinde doğal quoruma göre belirlenen yeter sayılı d'Hondt sistemidir. Engel olarak, geçerli oy sayısının çevre vekil sayısına bölümü miktarınca oy almış olmak şartına dayalı oranlı çevre barajı konulmuştur. Ancak parti listesinden seçilenlerin tespiti, tercihli oy kullanımının sonucu olarak çoğunluk yöntemi ile gerçekleşecektir. Bu hesaplamayı örneklendirmek gerekirse:

Seçim çevresinden dört vekil seçileceği ve yarıya dört siyasi partinin katılacağı kabulüyle, sonuçlar Tablo 5.4'teki gibi olsun.

PARTİLER	OYLAR	÷1	÷2	÷3	÷4
A Partisi	1800	1800 (1)	900(3)	600	450
B Partisi	1500	1500(2)	750(4)	500	375
C Partisi	1200	1200	600	400	300
Bağımsız	1000	1000	500	333	250
Geçerli Oylar	5500				

Tablo 5-4 Örnek oy dağılımı

Geçerli oy sayısı toplamı 5500 ve seçilecek vekil sayısı 4 olduğundan, doğal $quorum = \frac{5500}{4} = 1375$ 'tir ve bunun altında oy alan partili ya da bağımsız adaylar sandalye tahsisine dâhil olmayacaktır. 1375 oy alamayan C Partisi ve bağımsız aday hesaba katılmadan, A ve B Partileri arasında d'Hondt yöntemine göre çıkaracakları vekil sayısı hesaplanır. Sonuçta iki parti de ikişer milletvekilliği kazanacaktır. Bundan sonra, partilerin listesindeki hangi adayların seçilmiş olacağı ortaya çıkarılmalıdır. Bunun yöntemi ise Yasada açıklanmış ve belirlenen hesaplama sonucunda en fazla oyu almış olanların mazbatayı alacağına karar verilmiştir (Bkz. Tablo 5.5).

A Partisi Adayları	A Partisinin Tercihsiz Oyları	Adayın Tercihli Oyları	Adayın Tercihli Oyları x 2	Partinin Tercihsiz Oyları + Adayın Tercihli Oyları x 2
A1	1000	500	1000	2000(1)
A2	1000	100	200	1200
A3	-	200	400	400
A4	-	800	1600	1600(2)

Tablo 5-5 Örnek oy dağılımı

Yasaya göre parti adaylarından seçilenlerin tespitinde Yüksek Seçim Kuruluna verilen listelerdeki sıra esastır. Partinin kazandığı milletvekilliği sayısı kadar adayın adları hizasına, adayların isimleri yanındaki birinci sütuna, listedeki isim sırasına göre, partinin tercihsiz oy sayısı yazılır. Geri kalan adayların isimleri hizasına bir şey yazılmadan ikinci sütuna, adayların tercih işaretli oy sayıları yazılır. Üçüncü sütuna, ikinci sütunda yazılı tercih işaretleri sayılarının (2) ile çarpımı yazılır. Dördüncü sütuna, adayların isimleri hizasına, birinci ve üçüncü sütunlardaki oy sayılarının toplamı yazılarak bu sütundaki rakamların büyüklük sırasına göre seçilecek sayıda adayın isimleri belirlenmiş olur.

Açıkça listelerin üst sıralarındaki isimlerin avantajı vardır. Ancak örnekte görüldüğü gibi, partinin tercihi olmasına rağmen seçmenin tercihi olmayan adaylar elenebilmekte, tercihli oy sayısı yüksek olan adaylar da seçilebilmektedir.

A1 ve A4 adayları, en çok oyu alarak A Partisinin Meclise göndereceği isimler olur. B Partisi için de aynı yöntemle sandalye sahipleri belirlenir.

Siyasi partiler aday listelerini ve adaylarının listedeki sıralarını tüzüklerine göre seçim çevrelerinde yapacakları önseçim gibi yöntemlerle ya da merkez yoklaması ile tespit edebilirler. Ancak merkez yoklamasında belirlenecek oran hiçbir suretle, seçim çevresinde gösterilecek adaylar toplamının % 10'unu geçemez.³⁹⁶

1961 İhtilali öncesindeki gerginlik ortamı siyasi temsil ihtiyacını ortaya koymuştur ancak tüm fikirlerin parlamento'ya yansımaları, henüz oturmamış demokratik kurumların yerleşmesini de zorlaştıracaktır. Bu nedenle 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimi saf nispi temsil yerine çevre barajlı d'Hondt sistemine göre yapılmıştır. Seçime CHP ve CKMP'nin yanında, darbe sonrasında Demokrat Parti mirasına talip olarak kurulan iki yeni parti -Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi- katılmıştır.

12. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 15 Ekim 1961³⁹⁷

Kayıtlı Seçmen Sayısı	12.925.395		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	10.522.716		
Katılım Oranı*	81,41		
Geçerli Oy Sayısı	10.138.035		
Milletvekili Sayısı	450		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Cumhuriyet Halk Partisi	3.724.752	36,74	173
Adalet Partisi	3.527.435	34,79	158
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	1.415.390	13,96	54
Yeni Türkiye Partisi	1.391.934	13,73	65

Tablo 5-6 12. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Seçim sonuçlarına göre (Bkz. Tablo 5.6):

Cumhuriyet Halk Partisi % 38,44 temsil oranıyla 1,70'lik aşkın temsil,

Adalet Partisi % 35,11 temsil oranıyla 0,32'lik aşkın temsil,

³⁹⁶ İnternet: 304 Sayılı Kanun (24/05/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10815). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10815.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

İnternet: 306 Sayılı Kanun (25/05/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10815). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10815.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

³⁹⁷ YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

Yeni Türkiye Partisi % 14,44 temsil oranıyla 0,71'lik aşkın temsil,

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi % 12 temsil oranıyla 1,96'lık eksik temsil elde etmiştir

Bu oranlar temsilde kabul edilebilir sapmalar olarak görülse de, çevre barajının bir sonucu olarak YTP, 23.456 daha az oy almasına rağmen, CKMP'den 11 vekil fazla almıştır.

Nispi temsile göre yapılan bu ilk seçimden sonra, Türkiye koalisyon hükümetleri ile tanışmış, ilk ortaklık CHP ve AP arasında olmak üzere 1965'e kadar toplamda dört kez koalisyon kurulmuştur.³⁹⁸

Seçim sonuçları tarafları yine memnun etmeyecek, sistem değişikliğine yönelik çalışmalara girişilecektir.

5.2.13 13. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Genel olarak bünyesinde büyük partilere avantaj sağlamayı taşıması ve çevre barajı uygulamasının da bu yönünü kuvvetlendirerek -dolaylı da olsa- çoğunluk sistemlerine yaklaşması nedeniyle, d'Hondt üzerine Meclis'te iki taraflı tartışmalar başlamıştır. Adalet Partisi sahip olduğu oy oranına dayanarak çoğunluk sistemini savunmaktayken, diğer partiler nispi temsile dayalı d'Hondt dışındaki alternatiflere eğilmişlerdir. Müzakerelerde öne çıkan "Milli Bakiye Sistemi", Adalet Partisine göre milli bünyeye uygun olmamakla beraber hesaplaması da karışıklık ve zorluk içermektedir. Küçük partiler ise temsilde adaletsiz sonuçlar alınmasına karşı olduklarını belirterek önerinin savunuculuğuna soyunmuşlardır. Son seçimlerde daha fazla oyu olmasına rağmen YTP'den daha az sayıda vekil çıkarabilen CKMP, "*Bizim oylarımız üzerine taht kurmayınız*" diyerek mevcut yöntemin haksızlığına uğradığını ortaya koymuştur.

Adalet Partisi'nin tüm karşı koyma çabalarına rağmen; CHP, YTP ve CKMP vekilleri ile kontenjan senatörlerinin oyları sonucunda 13/02/1965 tarihli ve 533 sayılı Seçimlerle İlgili Kanunların Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Temsilde adaletin en fazla sağlandığı sistem olarak kabul edilen Milli Bakiyeyi

³⁹⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.165.

kabul eden bu Yasa, AP başkan yardımcısına göre “*Milli Felaket*” ve “*Siyasi Nifak*” kanunudur.³⁹⁹

533 sayılı Yasaya göre:

Siyasi partiler için Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılan filigranlı oy pusulaları kullanılacak ve arkalarında hem ilçe seçim kurullarının hem de sandık kurullarının mühürleri olacaktır. Bu oy pusulalarının ön yüzünde siyasi partilerin amblemi, tam adı, adının baş harfleri, mühürlenecek daire ya da dörtgen ile adayların isimleri yer alacak, partilerin alanları çizgilerle ayrılacaktır. Seçmenler “X” işaretli mührü (656 sayılı Yasa ile “Evet” yazılı mühür olacağı bildirilmiştir) dörtgen ya da daire olarak belirlenen alana basarak oy kullanacaktır. Böylelikle tercihli oy yerine birleşik oy pusulasında blok liste usulü kullanılmıştır.

Her seçim çevresindeki geçerli oyların toplamı, o seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısına bölünerek «Seçim sayısı» bulunmaktadır. Her parti listesinin aldığı oylarda seçim sayısı kaç defa bulunmaktaysa, o parti o seçim çevresinde o kadar milletvekilliği kazanmaktadır. Doğrudan doğruya bağımsız olarak seçime girerek en az seçim sayısı kadar oy alan bağımsız adaylar da seçilmektedirler. Eğer seçim çevresinden tek milletvekili seçilecekse adayın basit çoğunluğu elde etmesi yeterlidir.

Her partinin seçim sayısı ile bölümünden kalan artık oyların, seçimin yapıldığı tüm çevreleri kapsayan «Millî seçim çevresi» içinde toplamı yapılır ve tahsis edilmemiş milletvekilliklerinin toplam sayısına bölünerek «Millî seçim sayısı» bulunur. Daha sonra her partinin millî seçim çevresi içindeki oyları, Millî seçim sayısı ile bölünerek kalan milletvekillikleri de bölüştürülür. Yine de işlem sonucunda sahiplenilmemiş sandalye kalırsa, bunlar da artık oyların büyüklük sırasına göre partilere dağıtılır. Son kalan milletvekilliğinin tahsisinde değişik partilerin geçerli artık oyları birbirine eşitse ülke geneli oyu fazla olan parti tercih edilir.⁴⁰⁰

298 sayılı temel hükümlere ilişkin Yasa, 533 sayılı Kanunla değişik 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ve 14 Temmuz 1965’te kabul edilen seçim kanunlarını tadil eden yasa hükümleri doğrultusunda seçimlerin hukuki çerçevesi belirlenmiştir.

³⁹⁹ Abadan, 1966, s.91-95.

⁴⁰⁰ (533 Sayılı Kanun, 1965).

Getirilen birleşik oy pusulası hükmü, okuma yazma bilmeyen seçmenlerin de parti logolarına bakarak tercih belirlemelerine ve mühürleme suretiyle oy kullanabilmelerine imkân tanımaktadır. Ancak 1965 seçiminin sonucunu bir önceki ile kıyaslarsak, katılım oranlarında artış olması ya da geçersiz oylarda azalma olması yönünde anlamlı bir fark görünmemektedir.⁴⁰¹

Ayrıca yeni hükümler doğrultusunda aday belirleme usullerinde değişikliğe gidilerek, siyasi partilerin aday listelerini ve sıralamalarını seçim kurulları denetiminde gerçekleştirecekleri hükme bağlanmıştır.

1942 yılına kadar aday belirleme yetkisi parti genel başkanlarındayken, daha sonra merkez karar organlarına tevdi edilmiştir. Yeni uygulama ise önseçimi getirmektedir.⁴⁰²

648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu adayların seçim çevrelerinde parti üyelerinin tümünün katılımıyla gerçekleşecek bir önseçimle (geniş önseçim) tespit edileceğini bildirmiştir. Ancak 656 sayılı Yasa partilerin aday belirleme yönteminin, Kanuna ve parti tüzük-yönetmeliklerine göre yapılacağını, Merkezin ise adayların %5'ini belirleyebileceğini ifade etmektedir. İkinci Yasadaki fırsattan yararlanan partiler, 1965 seçimlerinin adaylarını, geniş önseçime gitmeden, parti mevzuatlarına göre belirlenen görevlerdeki oylarıyla gerçekleştirilen dar önseçim (aday yoklaması) yöntemiyle belirlemiştir.⁴⁰³

Seçimde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin bölünmesiyle kurulan Millet Partisi ve 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlükçü ortamdan yararlanarak 1961'de kurulmuş olan Türkiye'nin ilk legal sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi de yarışmıştır.

13. Dönem Milletvekili Genel Seçiminin nihai sonuçları Tablo 5.7'de gösterilmiştir.⁴⁰⁴

Milli bakiye sisteminin küçük partilerin temsiline de izin vermesi, seçim çevresi adedinin artmasına paralel şekilde artık oy miktarlarının çoğalmasının sonucudur.

Hiçbir çevrede çoğunluğu sağlayamamış partiler olsa bile, ulusal düzeyde değerlendirilen bakiye oyları sayesinde milletvekilliği elde etme şansları olmaktadır.

⁴⁰¹ Abadan, 1966, s.366.

⁴⁰² Sezen, 2010, s.256.

⁴⁰³ Varlık ve Ören, 2001, s.105-106.

⁴⁰⁴ YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

13. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları – 15 Ekim 1965

Kayıtlı Seçmen Sayısı	13.679.753		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	9.748.678		
Katılım Oranı*	71,26		
Geçerli Oy Sayısı	9.307.563		
Milletvekili Sayısı	450		
Siyasi Partiler	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Adalet Partisi	4.921.235	52,87	240
Cumhuriyet Halk Partisi	2.675.785	28,74	134
Millet Partisi	582.704	6,26	31
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	208.696	2,24	11
Yeni Türkiye Partisi	346.514	3,72	19
Türkiye İşçi Partisi	276.101	2,96	14
Bağımsız	296.528	3,18	1

Tablo 5-7 13. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Bu seçimlerde partilerin ülke genelindeki artık oy dağılımı Tablo 5.8’de gösterilmiştir:

Açıkta Kalan Milletvekilliği Sayısı	133	İl Çevresi Vekilleri
Adalet Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	658.132	204
Cumhuriyet Halk Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	589.409	102
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	208.696	0
Millet Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	456.998	6
Türkiye İşçi Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	235.873	2
Yeni Türkiye Partisi Artık Oy Sayısı Toplamı	293.423	3
Artık Oyların Ülke Düzeyinde Toplamı		2.442.531

Tablo 5-8 13. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde artık oyların dağılımı

Buna göre Milli Seçim Sayısı= $\frac{2.442.531}{133}$ =18.365'dir.

Her partinin oylarının bulunan bu sayıya bölünmesi ile kazanacakları sandalye sayısı belirlenmiş, sonuçta AP: 36, CHP: 32, CKMP: 11, MP: 23, TİP: 13, YTP: 16 milletvekilliği daha elde etmiştir.⁴⁰⁵

Yüksek Seçim Kurulu'nun 18 Ekim 1965 tarihli ve 670 sayılı Kararı, seçimlerin sonuçlarını ilan etmektedir. Buna göre bu seçimlerde, Türkiye İşçi Partisi listesinden bağımsız olarak adaylığını koyan Çetin Altan, Meclisteki tek bağımsız milletvekili olmuştur. 317 milletvekili il seçim çevrelerinden gelirken, 133 milletvekili milli seçim çevresinden seçilmiştir. Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin çoğunluğu, il seçim çevrelerinden seçilenlerdir. Küçük partiler içinse durum tam tersinedir. Hatta Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin tüm milletvekilleri milli seçim çevresindedir.⁴⁰⁶ Ayrıca ilk kez bir sosyalist parti (TİP) parlamentoya temsilci gönderebilmiştir.⁴⁰⁷ Oyların %52'sini elde eden Adalet Partisi, tek başına (240 milletvekili ile) iktidara gelerek, 12. Yasama Dönemindeki koalisyon yönetimlerine son vermiştir.⁴⁰⁸

Milli Bakiye Sisteminin sağladığı geniş temsil yelpazesi, Meclisteki iktidar-muhalefet ayrımını sağ-sol bloklarına çevirmiştir. Ayrıca nispi temsilin getirdiği parti sayılarının artması sonucuna rağmen, iktidar koalisyonla oluşturulmamıştır.⁴⁰⁹

1965 seçimleri çoğunluk sistemine göre yapılmış olsaydı; Adalet Partisi 429 sandalye, Cumhuriyet Halk Partisi 17 sandalye, Millet Partisi 3, Yeni Türkiye Partisi ise 1 temsilcilik elde etmiş olacaktı. 1965 seçimlerinde il seçim çevresi yerine ulusal seçim çevresine dayalı d'Hondt sistemi uygulansaydı; Adalet Partisi 239, Cumhuriyet Halk Partisi 130, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 10, Millet Partisi 28, Türkiye İşçi Partisi 13, Yeni Türkiye Partisi 16, bağımsızlar 14 milletvekili elde etmiş olacaktı.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Sezen, 2010, s.254-255.

⁴⁰⁶ İnternet: 670 Sayılı YSK Kararı (18/10/1965). *Resmi Gazete* (Sayı: 12130). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12130.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁰⁷ Varlık ve Ören, 2001, s.106.

⁴⁰⁸ Abadan, 1966, s.364.

⁴⁰⁹ Abadan, 1966, s.375.

⁴¹⁰ Abadan, 1966, s.375.

5.2.14 14. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Sadece 1965 Millet Meclisi ve 1966 Senato üyelerinin 1/3 oranında yenilenmesi seçimlerinde kullanılan Milli Bakiye Sistemi, 1968 yılında terk edilmiştir.⁴¹¹ 1965 yılında 533 sayılı Kanunun kabulüne muhalefet eden Adalet Partisi, 1968 yılında çevre barajlı d'Hondt sistemine yönelik tasarımı Meclise getirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ve Türkiye İşçi Partisi'nin engelleme çabalarına karşın 20 Mart 1968 tarihinde 1036 sayılı Yasa kabul edilmiştir. Bu şekilde 1961 seçimlerinin yöntemi geri getirilecekken, Türkiye İşçi Partisi Millet Meclisi Grubunca 1036 sayılı Kanunun iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuştur.⁴¹²

Anayasa Mahkemesi, uygulanacak barajın, seçim çevre sayısını az bir farkla aşabilmiş bir siyasî partiye, rakiplerinin barajın altında kalmaları nedeniyle, çevrenin tüm milletvekilliklerini elde etme yolunu açabileceğini ihtar etmiştir. Kararda ayrıca, baraj altı partilerin seçmenlerinin kendilerini Mecliste temsil ettirmek hakkından yoksun kalacaklarına; kimi zaman azınlığın seçtiği milletvekillerinin, çoğunluğu da temsil etmelerinin yolunun açılabileceğine; halkın azınlığını temsil eden bir topluluğun Mecliste sayıca çoğunluğu sağlayarak ülke yönetiminin başına geçme ihtimali olduğuna, bu yönetim şekline "demokratik idare" vasfını vermenin mümkün olmadığına; "seçim engeli" düzeninin, olağan seçim sonuçlarını, sunî bir müdahale ile değiştirmek suretiyle seçme-seçilme hakkını zedeler nitelikte bir hukukî sakınca taşıdığına değinilmiştir. Seçim barajı uygulaması Anayasa Mahkemesi'nin 1968/13 (1968/15 Esas) sayılı Kararı ile iptal edilmiş, bunun üzerine uygulanacak sistem saf d'Hondt sistemi olmuştur.

Ayrıca Mahkeme anılan Kararda; 1036 sayılı Kanunun görüşülmesi sırasında siyasî partilerin çoğalmasının sakıncalı bir hususmuş gibi ele alındığını, seçim kanunlarına hükümler konularak seçim kazandırmamak suretiyle partilerin gelişmelerinin ve çoğalmalarının önlenmesinin Anayasa'daki "*çok partili siyasî hayat*" ve "*siyasî partilerin serbestçe faaliyette bulunması*" ilkeleriyle bağdaşmayacağını belirtmiştir.

Kararda, çevre barajının 1961 seçimlerinde uygulandığı halde neden şimdi iptal edildiğine yönelik olarak da; bu konunun daha önce itiraz edilerek Anayasa Mahkemesi'ne

⁴¹¹ Yavaşgel, 2014, s.164.

⁴¹² Varlık ve Ören, 2001, s.108-109.

getirilmediği, yasaların Mahkemenin denetimine ulaşamadıkça yıllarca yürürlükte kalabileceği, geçmiş uygulamanın da bu durumun bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.⁴¹³

1965 seçimi öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri olan Bülent Ecevit'in Parti çizgisini "ortanın solu" olarak tanımlaması, "sol" kavramından rahatsız olan kadroların Turhan Feyzioğlu liderliğinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılarak Güven Partisi'ni kurmalarına neden olmuştur.

Bu suretle barajsız şekilde klasik d'Hondt sistemine göre seçimler yapılmıştır (Bkz. Tablo 5.9):

14. Dönem Milletvekili Genel Seçim Sonuçları 12 Ekim 1969 ⁴¹⁴			
Kayıtlı Seçmen Sayısı	14.788.552		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	9.516.035		
Katılım Oranı*	64,34		
Geçerli Oy Sayısı	9.086.296		
Milletvekili Sayısı	450		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Adalet Partisi	4.229.712	46,55	256
Cumhuriyet Halk Partisi	2.487.006	27,37	143
Güven Partisi	597.818	6,58	15
Bağımsızlar	511.023	5,62	13
Millet Partisi	292.961	3,22	6
Milliyetçi Hareket Partisi	275.091	3,03	1
Birlik Partisi	254.695	2,80	8
Türkiye İşçi Partisi	243.631	2,68	2
Yeni Türkiye Partisi	197.929	2,18	6

Tablo 5-9 14. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

⁴¹³ (15E Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 1968).

⁴¹⁴ YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

Adalet Partisi %46 oy oranı ile %56 temsil ve Cumhuriyet Halk Partisi %27 oy oranı ile %31 temsil elde ederek Meclise girmiştir. Bu iki büyük parti dışında tüm partiler 1-3 puan arasında değişen oranlarda eksik temsille Mecliste yer alabilmiştir.

Bu seçimler listeli çoğunluk sistemine göre yapılmış olsaydı; Adalet Partisi 416, Cumhuriyet Halk Partisi 31, Yeni Türkiye Partisi 2 ve Güven Partisi 1 milletvekilliği elde edebilecekti.

14. Dönemin seçimleri, çok partili dönemde bugüne kadarki en düşük katılım oranına sahip Meclis seçimleri olmuştur.⁴¹⁵

Milletvekili seçimlerinde, seçmenlerin oy verme davranışlarını etkileyen genel olarak dört husus bulunmaktadır. Bunlar,

- 1- Seçmenlerin siyasi partilerden biriyle özdeşleşmeleri,
- 2- Milli siyaset meseleleri ile ilgilenilmesi ve buna göre siyasi bir tercihte bulunmaları,
- 3- Adayların kişisel özelliklerini ön planda tutarak oy vermeleri,
- 4- Seçmenlerin mensup oldukları sosyal grubun standartlarını sadakatle benimsemeleridir.⁴¹⁶

Seçmenler; sandığa gitmelerini tetikleyecek bu dört fikre sahip olmadıklarında, sonuçların değişmeyeceğine dair düşünceler taşıdıklarında, halka vaat sunan partiler arasında bir rekabet ortamı bulunmadığında ya da seçim atmosferinde motive edilmediklerinde seçimlere katılım oranlarında azalmalar gözlemlenmektedir. 1969 yılındaki bu düşüşün, özellikle büyükşehirlerde siyasal katılımı önemsemeyen ve hatta reddeden sinizm taraftarlarındaki artışa bağlandığı olmuştur. Ancak iki seçim arasında aniden beliren %10'luk farkın sebebini, seçim sisteminde aramak daha makul görünmektedir. Buna göre 1969 seçimlerinde oy kullanmanın partilerin listesini onaylamaktan ibaret olması ve seçmenlere aday tercihinde bulunma hakkı tanınmaması, tepkisel olarak bu düşük seçmen katılımını ortaya çıkarmış olmalıdır.⁴¹⁷ Adalet Partisi, tek

⁴¹⁵ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.25).

⁴¹⁶ Abadan, 1966, s.385.

⁴¹⁷ İnternet: Kiriş, H. M. (2016). "Türkiye'de 'Seçim Sandığı' Tartışmaları: Seçime Katılma Oranlarının Anlamı ve Önemi". *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9 (19), 25-50. s.43. Erişim: <http://dergipark.org.tr/toplumdd/issue/22712/242422> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

başına hükümet kurabilecek çoğunluğu elde etmiş ancak bu durum istikrar getirmemiştir.⁴¹⁸

5.2.15 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Türkiye, II. Dünya Savaşından sonra Rusya'dan uzaklaşmış, NATO'ya girmesiyle ABD ile yakın dostluk münasebetleri başlamıştır. 1964 Kıbrıs krizine kadar normal seyrinde devam eden ABD-Türkiye ilişkileri, 1965 yılında Demirel'in iktidara gelmesiyle sarsılmaya başlamış, bu dönemde Sovyet Rusya ile dostluk kurulmaya çalışılmıştır.

EOKA'nın, Enosis ülküsü doğrultusunda Kıbrıs'ta Türkleri katletmeye başlaması, Türk köylerinin yıkılması ve fiilen yönetimin Rumlara geçmesi üzerine Türkiye Ada'ya bir harekât planlamış ancak ABD müdahaleyi engellemiş, bu durum siyasette ve toplumda büyük bir tepkiyle karşılanarak Amerikan karşıtlığının perçinleşmesine sebep olmuştur.

Türkiye ile ABD arasındaki sorunlardan biri de haşhaş ekimi konusunda yaşanmıştır. Amerika'ya göre Türkiye'de yetiştirilen haşhaş uyuşturucu haline getirilerek Amerika'ya satılmakta, gençler uyuşturucu bağımlısı yapılmaktadır. Bu yüzden ABD, Türkiye'deki haşhaş ekimine derhal son verilmesini istemiş ancak Hükümet baskılara direnmiştir. Artan ABD baskısı, Türk-Sovyet yakınlaşmasına yol açmıştır. Sovyetler ve Türkiye arasında demir çelik, petrol gibi sanayi ürünleri ticareti gibi konularda anlaşmalar yapılmış, bu durum Türkiye-ABD ilişkilerini daha da gerginleştirmiştir,

Ayrıca dönemin Ortadoğu politikasına bakıldığında Türkiye'nin, Müslüman ülkelerle işbirliğine yönelmesi sonucunda İsrail'e ve dolayısıyla onun en büyük destekçisi olan ABD'ye karşı tavır aldığı görülmektedir.

Dış politikada sorunlar yaşanmaktayken, ülkede de dirlik ortamı bulunmamaktadır. İşçi ve öğrenci eylemleri, Adalet Partisi iktidarıyla birlikte günden güne artarak devam etmiştir. Üniversitelerde, Batı üniversiteleriyle paralel olarak olaylar yaşanmaya başlanmış, pasif tepkilerin yerini, giderek boykotlar ve işgaller almıştır. Öğrenci eylemleri, işçi grevleri toplumsal huzursuzluğu artırırken, hükümet ise bu olayları durdurmak için yeterli tedbirleri alamamıştır.

⁴¹⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.109.

Ordu ile siyasetin arası 1960 darbesinden sonra zaten pek barışık olmamıştır. Özellikle Demokrat Partililerin siyasi affi meselesi askerinin canını sıkılmaktadır. Siyasal hakların iadesi yasası orduyu tavır almaya ve tepki göstermeye yöneltmiştir. 1969 seçimlerinde Adalet Partisi'nin iyice güçlenmesiyle DP'lilere siyasi hakların iadesine yönelik kanun 1970 başında senatodan geçirilerek yasalaşmış, Anayasa değişikliği sağlanmıştır. Ancak bu defa Türkiye İşçi Partisi Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve Mahkeme yapılan değişikliği iptal etmiştir.

Ülkede yaşanan siyasal gerilimler merkez sağda bölünmeye yol açmış ve 1969 yılında sağ kanatta, ileride Türk siyasal yaşamını derinden etkileyecek olan biri milliyetçi, diğeri İslamcı iki radikal sağ parti ortaya çıkmıştır. Milliyetçi Hareket Partisi, Alparslan Türkeş liderliğinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi mirası ve örgütü üzerine "milliyetçi-İslamcı" bir söylemle yerleşirken, Adalet Partisi'nden dışlanan Konya Bağımsız Milletvekili Necmettin Erbakan "milli görüş" adını verdiği İslamcı ideolojiye dayanan Milli Nizam Partisi'ni kurmuştur. Bu parti 1971 muhtırası sonrasında kapatılacak, ancak Milli Selamet Partisi adıyla yeniden kurulacaktır. 2000'li yıllarda Türkiye'yi yönetecek olan kadroların neredeyse tamamı, bu partinin kurumsal yapısı içinde yetişeceklerdir.

10 Ağustos 1970'te hükümet devalüasyon yapma kararı almıştır. 1 Dolar 9 liradan 14 liraya fırlamış, bunun sonucu olarak başta gıda maddeleri ve benzin olmak üzere tüm temel ürünler zamlanmıştır. Halk fakirleşmiş, işçi grevleri yaygınlaşmış, öğrenciler eylemlerini sürdürürken ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş, orduya davetiye çıkaranlar olmuştur. Çıkan çalkantıda iktidar partisi bölünmüş, Ferruh Bozbeyli liderliğindeki 41 milletvekili Adalet Partisi'nden ayrılarak Demokratik Parti'yi kurmuştur.

Bu durum, 12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarının imzalarını taşıyan bir muhtıranın ilanı ile sonuçlanmıştır. Buna göre; Parlamento ve hükümetin görüş ve icraatı nedeniyle ülkede anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar yaşanmıştır ve çare, partiler üstü bir anlayışla anarşik durumun ortadan kaldırılmasının sağlanmasıdır. Aksi halde Türk Silahlı Kuvvetleri kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek idareyi doğrudan doğruya üzerine alacaktır.

12 Mart Muhtırası üç ayrı makama gönderilmiştir: Cumhurbaşkanlığı, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı ve Millet Meclisi Başkanlığı. Metnin Meclis Genel Kurulu'nda da

okunmasından sonra Demirel istifasını hazırlamış ve bakanlarına imzalatmıştır. Demirel, Cumhurbaşkanına göndermiş olduğu istifa mektubunda, “*Muhtıra ile anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir*” demiştir.⁴¹⁹

Bundan sonra seçimler yapılana kadar Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu Hükümetlerinin işbaşında olduğu “ara rejim” dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde parlamento açıktır ve siyasi partiler kapatılmamıştır ancak ülke sıkıyönetim ve yarı askeri rejimle idare edilmiştir.⁴²⁰

26 Haziran 1973 tarihinde Siyasi Partiler Kanunu ile seçim kanunlarını değiştiren 1783 sayılı Yasa kabul edilmiştir. Çevre barajı iptal edildiğinden klasik d'Hondt sistemine göre yapılan 1973 seçimleri, birleşik pusulada tercihli oy şeklinde oy kullanımıyla gerçekleştirilmiştir. Yasanın getirdiği hükümler şu doğrultudadır:

Seçmen, Yüksek Seçim Kurulu'nca bastırılan oy pusulalarındaki siyasi parti listelerinde yazılı aday isimlerinin hizasında bulunan dörtgen içine (X) işaretini koymak suretiyle tercihini belirtir. Seçmenler;

2 milletvekili seçilecek çevrelerde 1 aday için,

3-4 milletvekili seçilecek çevrelerde 2 aday için,

5-6 milletvekili seçilecek çevrelerde 3 aday için,

7-8-9-10 milletvekili seçilecek çevrelerde 4 aday için,

11-12-13-14-15 milletvekili seçilecek çevrelerde 5 aday için,

16-17-18-19-20 milletvekili seçilecek çevrelerde 6 aday için,

21-22-23-24-25 milletvekili seçilecek çevrelerde 1 aday için,

26 ve daha yukarı adayı olan seçim çevrelerinde 8 aday için bu tercihini kullanmak zorundadır.

Belirtilen sayılardan eksik veya fazla olan tercih işaretleri geçersiz sayılarak, oy pusulası tercihsiz olarak dikkate alınır. Kanuna aykırı kullanılan tercih işaretleri dikkate alınmaz ancak pusulaya «Evet» mührü basılmışsa, tercihsiz oy pusulası gibi işlem görür.

⁴¹⁹ Köse, S. (2010). *Türk Demokrasi Hayatında 12 Mart 1971 Muhtırası*, (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar). s.100-143.

⁴²⁰ Varlık ve Ören, 2001, s.109.

Siyasî parti adaylarından seçilenlerin tespiti:

Yüksek Seçim Kurulu'na verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde siyasî partilerin kazandıkları milletvekillerinin sırasının tespitine esas olur. Her partinin kazandığı milletvekilliği sayısı belirlendikten sonra;

1. Adayların adları, birleşik oy pusulasında listelerdeki sıraya göre alt alta yazılır.

2. Her adayın isminin hizasına aldığı geçerli tercih işaretlerinin toplamı yazılır.

3. Adayların adları hizasındaki geçerli tercih işaretlerinin toplamı, aşağıda gösterilen miktarlara ulaşmadığı takdirde, o adayın topladığı tercih işaretleri dikkate alınmaz.

4. Adayların adları hizasındaki geçerli tercih işaretlerinin toplamı, adayın listesinde bulunduğu siyasî partiye o seçim çevresinde verilmiş bulunan geçerli oyların;

2-3-4-5 milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde yarısına,

6-7-8-9-10 milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde üçte birine,

11-12-13-14-15 milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde dörtte birine,

16-17-18-19-20 milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde beşte birine,

21 ve daha çok milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde altıda birine,

veya daha fazlasına ulaştığı takdirde bu miktar tercih işaretini almış bulunan adayların adları, her parti için ayrı ayrı ve aldıkları geçerli tercih işaretleri toplamlarının büyüklük sıralarına göre ayrı bir sütuna yazılır. Şu kadar ki, bir adayın aldığı geçerli tercih işaretlerinin toplamı 5000'den azsa, tercih işaretleri dikkate alınmaz(...)⁴²¹

⁴²¹ İnternet: 1783 Sayılı Kanun (26/06/1973). *Resmî Gazete* (Sayı: 14588). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14588.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

15. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları – 14 Ekim 1973 ⁴²²

Kayıtlı Seçmen Sayısı	16.798.164		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	11.223.843		
Katılım Oranı*	66,81		
Geçerli Oy Sayısı	10.723.658		
Milletvekili Sayısı	450		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Cumhuriyet Halk Partisi	3.570.583	33,30	185
Adalet Partisi	3.197.897	29,82	149
Demokratik Parti	1.275.502	11,89	45
Milli Selamet Partisi	1.265.771	11,80	48
Cumhuriyetçi Güven Partisi	564.343	5,26	13
Milliyetçi Hareket Partisi	362.208	3,38	3
Bağımsızlar	303.218	2,83	6
Türkiye Birlik Partisi	121.759	1,14	1

Tablo 5-10 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Millet Partisi dışında, seçime giren tüm partiler Mecliste sandalye elde edebilmiştir (Bkz. Tablo 5.10). Temsilde adaletin en fazla tesis edildiği sistem olarak kabul edilen Milli Bakiye Sistemine göre yapılan 1965 seçimlerinde ise seçime katılan tüm partiler (sekiz parti) parlamentoya temsilci göndermiştir. ⁴²³

Milli Bakiye Sistemini temsilde adalet sağlması bakımından d'Hondt sisteminin klasik şekli izlemektedir denilebilir. Bu seçimde partilerin Meclisteki aşkın ve eksik temsiline ilişkin bilgiler Tablo 5.11'de gösterilmiştir:

⁴²² (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.25).

⁴²³ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.4).

15. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde Aşkın-Eksik Temsil Oranları

SİYASİ PARTİLER	Temsil Oranları %	Oy Oranları %	Aşkın/Eksik Temsil
Cumhuriyet Halk Partisi	41,11	33,30	7,81
Adalet Partisi	33,11	29,82	3,29
Demokratik Parti	10,00	11,89	-1,89
Milli Selamet Partisi	10,67	11,80	-1,14
Cumhuriyetçi Güven Partisi	2,89	5,26	-2,37
Milliyetçi Hareket Partisi	0,67	3,38	-2,71
Bağımsızlar	1,33	2,83	-1,49
Türkiye Birlik Partisi	0,22	1,14	-0,91

Tablo 5-11 15. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde aşkın-eksik temsil oranları

Hiçbir parti tek başına iktidar olabileceği sayıda milletvekili alamamıştır. Temsilde adaleti öne çıkaran bu sistem, beklenen koalisyon hükümetlerine tekrar kapı aralamış, CHP ve MSP arasında kurulan ortaklık iktidara geçmiştir.⁴²⁴

15. Yasama dönemine denk gelen Nisan 1975'te Demirel Hükümetinin güvenoyu alabilmesini sağlayan AP-MSP-CGP-MHP ittifakına "Milliyetçi Cephe" adı verilmiştir. Bu partilerden ayrılan bazı bağımsızları da barındıran koalisyon, "bakanlık rüşveti" ya da "karşı görüşe karşı işbirliği" gibi tetikleyici sebeplerle ortak tavır sergileyerek diğer yasama dönemlerinde de iktidara gelecektir.⁴²⁵

Dış politikadaki ABD ambargosunun etkisi, ekonomik kriz ve sosyal hayattaki memnuniyetsizlik bu dönemin de belirleyici özelliği olmuştur. Terör eylemleri ve gündelik olaylar haline gelen siyasal cinayetler artarak sürmüştü, nihayet "Kanlı 1 Mayıs" (1977) bu dönemin sonunu getirmiş ve erken seçime gidilmiştir.⁴²⁶

⁴²⁴ Yavaşgel, 2014, s.167.

⁴²⁵ Gülbay, A. (2017). *12 Mart'tan 12 Eylül'e Türkiye'de Seçimler ve Sonuçları*, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara). s.149-150.

⁴²⁶ Nergiz, B. (2012). *12 Eylül Döneminde Milli Güvenlik Konseyi'nin Yasama Faaliyetleri (12 Eylül 1980-18 Ekim 1982)*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul). s.72.

5.2.16 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Bu dönem seçimlerinde sistemsiz olarak değişikliğe gidilmemiş, ancak seçilme yeterliğine ilişkin olarak Milletvekili Seçimi ve Siyasi Partiler Kanunlarının bazı maddeleri 17/12/1974 tarihli ve 1834 sayılı Yasa ile ilga edilmiştir.

25/5/1961 Tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 9'uncu maddesinin 9'uncu bendi ile 13/7/1965 tarih ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 8'inci Maddesinin 2'nci Fıkrasının ve 104'üncü Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un getirdiği önemli farklılık şudur:

Ağır hapis cezası gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giyenlerin; taksirli suçlar hariç beş yıldan fazla hapis cezasıyla mahkûm olanların; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanların affedilmiş olsalar da milletvekili seçilemeyeceklerine dair hüküm kaldırılmıştır. Ayrıca yeni düzenlemeyle 27 Mayıs 1960'tan 15 Ekim 1961'e kadar geçen süreçte, yargı organlarınca kapatılan partilerin devamı olma iddiasının yasaklanmasına ilişkin madde mülğadır.⁴²⁷

16. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 5 Haziran 1977			
Kayıtlı Seçmen Sayısı	21.207.303		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	15.358.210		
Katılım Oranı*	72,41		
Geçerli Oy Sayısı	14.827.172		
Milletvekili Sayısı	450		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Cumhuriyet Halk Partisi	6136171	41,38	213
Adalet Partisi	5468202	36,88	189
Milli Selamet Partisi	1269918	8,56	24
Milliyetçi Hareket Partisi	951544	6,42	16
Cumhuriyetçi Güven Partisi	277713	1,87	3
Demokratik Parti	274484	1,85	1
Bağımsızlar	370035	2,50	4

Tablo 5-12 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

⁴²⁷ İnternet: 1834 Sayılı Kanun (17/12/1974). *Resmî Gazete* (Sayı: 15101). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15101.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Yapılan erken seçimlere katılan sekiz siyasi partiden Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Birlik Partisi dışındaki altısı Meclis’te temsil imkânına kavuşmuştur (Bkz. Tablo 5.12).⁴²⁸ 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde aşkın/eksik temsil durumu Tablo 5.13’te gösterilmiştir:

16. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde Aşkın-Eksik Temsil Oranları			
SİYASİ PARTİLER	Temsil Oranları %	Oy Oranları %	Aşkın/Eksik Temsil
Cumhuriyet Halk Partisi	47,33	41,38	5,95
Adalet Partisi	42,00	36,88	5,12
Milli Selamet Partisi	5,33	8,56	-3,23
Milliyetçi Hareket Partisi	3,56	6,42	-2,86
Cumhuriyetçi Güven Partisi	0,67	1,87	-1,21
Demokratik Parti	0,22	1,85	-1,63
Bağımsızlar	0,89	2,50	-1,61

Tablo 5-13 16. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde aşkın-eksik temsil oranları

Bu seçimde Cumhuriyet Halk Partisi oy oranını ve milletvekili sayısını artırmışsa da, iktidarı tek başına üstlenebileceği sayıya ulaşamamıştır. Partinin oy oranlarındaki yükseliş, bu seçimlerde aktif olarak kullanılan seçim propagandası yöntemleriyle Ecevit’in “Karaoğlan” ve “Kıbrıs Fatih” olarak sempati kazanmış olmasıyla da ilişkilendirilebilir⁴²⁹

Seçimlerden sonra CHP’nin kurduğu azınlık hükümeti güvenoyu alamamış, Demirel’in kurduğu II. Milliyetçi Cephe Hükümeti göreve başlamış, ancak bu da uzun soluklu şekilde iktidarda kalamamıştır.⁴³⁰ Bülent Ecevit, Adalet Partisi’nden ayrılarak bağımsız kalan 11 milletvekiliyle bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu süreçte yaşanan “Güneş Motel görüşmeleri” ve 11 bağımsız milletvekilinin tamamına bakanlık verilmesi, siyasi etik açısından her zaman tartışılmıştır.

Barajsız d’Hondt sisteminin Milli Bakiye gibi parti sayılarını artırıcı ve parlamentoda farklı görüşlere yer ayırıcı özelliği, bu dönemde görülen anarşi olaylarıyla,

⁴²⁸ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.25).

⁴²⁹ Gülbay, 2017, s.144.

⁴³⁰ Varlık ve Ören, 2001, s.113.

siyasi istikrarsızlıkla, toplumsal bölünmeyle ilişkilendirilmiştir. Sonraki dönemde uygulanacak sistem tercihinde bu durum göz önünde bulundurulacaktır.

5.2.17 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1977 seçimlerinden sonra hükümetlerin en fazla sıkıntı çektiği konu ekonomidir. Temel ihtiyaçların tedariki zorlaşmış ve karaborsacılık artmıştır. Petrol sıkıntısı mevcuttur ve ihracat günden güne gerilerken, dış ticaret açığı artmaktadır. Faili meçhul cinayetler yaşanmakta, şiddet sokaklara yayılmakta, ülkenin hiçbir yerinde can güvenliği bulunmamaktadır. Siyasi anlaşmazlıklar halkı kutuplaştırmakta, sağ-sol ayrımı sosyal hayatta da belirlemektedir. Öğrenci olayları ve mezhepsel şiddet olayları yaşanmaktadır. Fakültelerde çatışmalardan ders görülememektedir. 1979 Meclis Ara Seçimlerinde boş bulunan beş milletvekilliğinin hepsini Adalet Partisi kazanınca, Ecevit Hükümeti istifa etmiş ve Demirel azınlık hükümeti kurarak başbakanlık görevini üstlenmiştir. Uzun zamandır siyasi arenada süreklilik arz eden ve başarılı şekilde uygulanan bir politika bulunmamaktadır. Başbakanlık Müsteşarlığı'na ekonomiyi düzeltmesi için getirilen Turgut Özal tarafından 1980 yılı başında yeni ekonomik kararlar alınmış, Dünya Bankası'nın ve IMF'nin programı kabul edilmiştir. Dolardaki devalüasyonla birçok temel ihtiyaç maddesine yüksek oranlarda zam yapılmış, ancak çalışanların ücretlerine ilave ödemeler yapılmamıştır. Elektrik, yakıt, maden, ulaşım, sağlık ve gıda gibi sektörlerde pahalılık artmıştır. Birçok temel gereksinim maddesinin piyasalardan çekilmesiyle yokluk ve karaborsacılık büyük artış göstermiştir. 1970'lerin başında Özel Harp Dairesi'nin oluşturulmasıyla geometrik bir hızla artan terör eylemlerine, 1970'lerin sonlarına geldiğinde günde ortalama 20-30 kurban verilmeye başlanmıştır. 1978 yılının sonunda Malatya, Maraş ve Çorum'da Alevi yurttaşlarımızı hedef alan kanlı katliamlarda yüzlerce insan öldürülmüştür. Bunun üzerine ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş, ancak cinayetler sıkıyönetime rağmen hız kesmemiş, hatta daha da artmıştır. 1980 yılında eski Başbakan Nihat Erim ve Eski DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler birkaç gün arayla öldürülmüştür.

1980 yılının Ocak ayında, 1930'lardan beri uygulanan ithal ikamesiyle sanayileşme stratejisinin terk edilerek ekonomide liberalizasyonu ve küresel kapitalizmle bütünleşmeyi öngören ve tarihe 24 Ocak Kararları diye geçen radikal düzenlemeler, Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal tarafından hazırlanarak Süleyman Demirel hükümeti tarafından ilan

edilmiştir. Ancak bu denli radikal ekonomik değişikliklerin normal demokratik bir düzende uygulanmaya konması olanaklı değildir.

1980 Nisan’ında Cumhurbaşkanının görev süresi sona ermiş, ancak Meclis, 115 tur oylama yapılmasına rağmen yeni cumhurbaşkanını seçememiştir.

Toplumdaki çatışmayı, ekonominin durumunu, siyasetteki gerginliği ve istikrarsız hükümetleri sebep olarak gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri, emir komuta zinciri içinde, 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime bütünüyle el koymuştur. Darbe sonrası yasama ve yürütme yetkisini elinde tutan Milli Güvenlik Konseyi; Genelkurmay Başkanı, Jandarma Genel Komutanı ve kuvvet komutanlarından ibaret beş kişiden oluşmaktadır. 12 Eylül darbesi bir öncekinin aksine hiyerarşi içinde gerçekleştirilmiş, daha hızlı karar alınabilmesi ve uygulanabilmesi amacıyla, kurullar az sayıda kişiden oluşturulmuştur.

Darbe ile beraber parlamento ve hükümet feshedilmiştir. Milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış, bütün yurtdışı yönetim silahlı kuvvetlere geçmiş, yurt dışına çıkışlar yasaklanmış, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı konulmuştur. Siyasi liderlerden Demirel ve Ecevit Gelibolu Hamzaköy’e, Erbakan ve Türkeş ise İzmir Uzunada’daki askeri tesislere götürülmüştür.

Siyasi partilerin çalışmaları ve sendikal faaliyetler durdurulmuş, birkaçı hariç olmak üzere dernekler askıya alınmıştır. Temel hak ve özgürlükler kısıtlanmış, on binlerce kişi tutuklanmış ve gözaltına alınmış, idam cezası verilenlerden elli kişi asılmış, onlarca kişi işkence altında can vermiş, binlerce kişi vatandaşlıktan çıkartılmış, basına baskı ve sansür başlamış, milyonu aşkın insan fişlenmiş, birçok devlet görevlisinin işine son verilmiş, birçok makama askeri yönetim tarafından yeni atamalar yapılmıştır.⁴³¹

Bu dönemde Yargı’nın yetkileri kısıtlanmış, Milli Güvenlik Konseyi’nce yayımlanacak kanunların denetlenmesinin önüne geçilmiş ve Anayasa’ya aykırılığı iddiasının ileri sürülemeyeceği kabul edilmiştir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri oluşturularak, siyasi konuların tamamı bu Mahkemelerin görev alanına alınmıştır.⁴³² Turgut Özal, kurulan askeri hükümette Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı yapılarak 24 Ocak kararlarının tam bir kesinlikle uygulanması sağlanmıştır.

29 Haziran 1981 tarihli ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun’a göre; yeni anayasayı hazırlama görevi Kurucu Meclis’e aittir. Kurucu Meclis, Milli Güvenlik Konseyi

⁴³¹ Nergiz, 2012, s.73-79.

⁴³² Sezen, 2010, s.262.

ve Danışma Meclisinden oluşmaktadır fakat bu iki Meclis ayrı çalışarak birleşik toplantı yapmamıştır. Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne, Millet Meclisi'ne ve Cumhuriyet Senatosu'na ait bulunan görev ve yetkiler Milli Güvenlik Konseyi tarafından, Cumhurbaşkanına ait yetkilerse, Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren tarafından kullanılacaktır.⁴³³ Milli Güvenlik Konseyi bildirimlerinde, Anayasa, siyasi partiler ve seçim kanunlarının yapılmasından sonra makul bir süre içinde anayasal düzene geçileceği belirtilmektedir.⁴³⁴

Kurucu Meclis tarafından hazırlanan anayasanın halkoyuna sunulmasından önce 24 Eylül 1982 tarihli ve 2707 sayılı Anayasanın Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun'la; halkoylamasının tarihi 7 Kasım 1982 olarak belirlenmiş ve seçmen kaydı olmasına rağmen hukukî veya fiili bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanların, oylama tarihini takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamayacaklarına ve seçimlerde aday olamayacaklarına dair hüküm getirilmiştir. Ayrıca Anayasanın halka tanıtımında 298 sayılı Kanunun propaganda serbestliğine ilişkin hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir.⁴³⁵ Bunun anlamı, anayasaya “hayır” kampanyası yürütmenin yasak olduğu ve bunun suç sayıldığıdır. Dolayısıyla kampanya süreci tamamen tek yanlı olarak yürütülmüş, tüm yurdu gezen Kenan Evren ve Milli Güvenlik Konseyi üyeleri halka anayasaya “evet” demeleri yönünde çağrı yapmışlardır.

7 Kasım 1982 tarihinde gerçekleştirilen Halkoylamasının kesin sonuçları, Yüksek Seçim Kurulu'nun 13 Kasım 1982 tarihli ve 458 sayılı Kararına göre Tablo 5.14'te gösterilmiştir.⁴³⁶

⁴³³ İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1982 Anayasası, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1982.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴³⁴ Sezen, 2010, s.262-263.

⁴³⁵ İnternet: 2707 Sayılı Kanun (24/09/1982). *Resmi Gazete* (Sayı: 17823). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17823.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴³⁶ İnternet: 458 Sayılı YSK Kararı (13/11/1982). *Resmi Gazete* (Sayı: 17874). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17874.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

7 Kasım 1982 Anayasa Halkoylaması Sonuçları	
Kayıtlı seçmen sayısı	: 20.690.914
Oy kullanan seçmen sayısı	: 18.885.488
Seçime katılım oranı	: %91,27
Geçerli oy sayısı	: 18.841.990
Anayasaya kabul oyu sayısı	: 17.215.559
Anayasaya ret oyu sayısı	: 1.626.431
Kabul oyu oranı	: % 91,37
Ret oyu oranı	: % 8,63

Tablo 5-14 7 Kasım 1982 Anayasa Halkoylaması sonuçları

Bu sonuçlar kampanya ve oylama sürecinin tek yanlı ve baskı altında gerçekleştirilmesinin yol açtığı doğal bir durum şeklinde yorumlanmıştır.⁴³⁷ Hayır oyu için mavi, evet oyu için beyaz oy pusulalarının kullanılması ve oy pusulaların içine konduğu zarfın içine konan pusulanın rengini gösterecek şekilde ince bir kâğıttan yapılması, bu yorumları güçlendirmiştir.

1982 Anayasası, döneminin etkin gücünün izlerini yansıtmaktadır. Siyasi olaylara duyulan tepkinin bir sonucu olarak, ayrıntılı ve kapsamlı düzenlemelere yer verilmiş, yürütme organını, yasama karşısında güçlendirmiştir. Yasama açısından getirdiği en büyük farklılıkta tek Meclisli yapıya dönülmesidir. Temel hak ve özgürlükler konusunda 1982 Anayasası, otoriter bir yaklaşımla bireyden çok “devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü”nün korunması ilkesi ön plana çıkmıştır. Temel haklar ve özgürlükler belirlenirken önce ödevler, sonra haklar önem kazanmıştır.⁴³⁸ Sol örgütler ve partiler ciddi bir tasfiyeye tabi tutulurken, siyaset sağ eksenli olarak yeniden şekillendirilmiş, sendikalar ve üniversiteler Devlet denetimi altına alınmıştır.

1982 Anayasası’nda günümüze kadar 19 defada, toplam 184 değişiklik yapılmıştır.

“Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

21 yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir. Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silâh altında bulunan er ve erbaşlarla, askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar

Siyasi partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

⁴³⁷ Sezen, 2010, s.263.

⁴³⁸ İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1982 Anayasası Genel Bilgiler. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1982.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen 400 milletvekilinden kuruludur.

Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir: En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, 'Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, 'kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. (...) Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce; Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir.”⁴³⁹

Anayasanın bu hükümlerinden başka, geçici 1. madde; halkoylaması tarihindeki Milli Güvenlik Konseyi ve Devlet Başkanı Kenan Evren'e Cumhurbaşkanı sıfatı vererek yedi yıllık bir dönem için yetkilendirmiştir.

Ayrıca geçici 4. madde; 1 Ocak 1980 tarihi itibarıyla TBMM milletvekili sıfatı taşıyanlara, aynı tarih veya sonrasında siyasi partilerde kurucu, yönetici ya da üye olarak görev yapmış kişilere siyasi yasaklar getirmiştir.⁴⁴⁰

Anayasanın kabulünden sonra 22/04/1983 tarihinde 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 10/06/1983 tarihinde 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu kabul edilmiş ve 6 Kasım 1983 tarihinde, 298 sayılı temel seçim yasasının özüne ilişkin değişiklik yapılmadan, belirtilen mevzuat çerçevesinde genel seçimlere gidilmiştir.⁴⁴¹

Yeni Milletvekili Seçimi Kanununda getirilen değişiklikler;

⁴³⁹ İnternet: TBMM Başkanlığı. (t.y.). Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1982 Anayasası, Yürürlükteki 1982 Anayasası. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁴⁰ İnternet: 2709 Sayılı Kanun (07/11/1982). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁴¹ Sezen, 2010, s.266.

Seçimlerin nispî temsile dayalı şekilde, çevre ve ülke barajlı d'Hondt sistemine göre yapılacağı bildirilmektedir. Bir seçim çevresindeki geçerli oyların toplamının, o çevrede seçilecek milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayı (doğal quorum) kadar oy alamayan siyasî partilere ve bağımsız adaylara milletvekilliği tahsis edilmez.

İllerin çıkaracağı milletvekili sayısının tespiti nüfus esaslı yöntemle belirlenecektir. Buna göre milletvekili sayısı yediye kadar olan iller bir seçim çevresi sayılacak, bu sayıdan fazlası, birden fazla seçim çevresine bölünecektir.

Anayasadaki seçilme şartlarına ilaveten Türk Ceza Kanunu'na atıfla, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve siyasi-ideolojik amaçlarla bazı suçlardan mahkûmiyetler de engel teşkil etmektedir.

Partilerin katıldıkları her seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısının iki katı aday göstermeleri şarttır.

Milletvekili seçimlerinde birleşik oy pusulası kullanılacaktır ve seçmen isterse mührü sadece siyasi partiye basarak; isterse hem siyasi partiye mühür basıp, hem de partinin aday listesinden seçilecek kadar milletvekilinin adı yanına (x) çarpı işaretini koyarak oy kullanabilecektir. Ancak çarpı işareti konulan adayların sayısı, o seçim çevresinden seçilecek milletvekili sayısına eşit olmalıdır.

Yasa tercihli oy usulünü benimsemiş ancak geçici madde hükmü ile bu uygulamaya yapılacak ilk seçimlerde yer verilmeyeceğini de belirtmiştir (*Geçici Madde 5 — Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip, yapılacak ilk milletvekili genel seçimlerinde, seçmenler «Evet» mührünü sadece tercih ettiği siyasî partiye veya varsa yalnızca bir bağımsız adaya ait özel daire içine basmak suretiyle oylarını kullanırlar. Adaylar için tercih işareti kullanılmaz*).

Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların yüzde onunu geçemeyen partilerin milletvekili çıkaramayacakları bildirilmiştir.⁴⁴²

Askeri yönetim kendi isteğine göre milletvekilliği adaylıklarını engelleyerek seçime sadece üç partinin katılmasına izin vermiştir. Bu üç parti; Emekli orgeneral Turgut Sunalp'ın Milliyetçi Demokrasi Partisi, Necdet Calp liderliğindeki Halkçı Parti, Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi'dir.

⁴⁴² İnternet: 2839 Sayılı Kanun (10/06/1983). *Resmî Gazete* (Sayı: 18076). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18076.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Bu üç partinin aday listeleri de incelenmiş, MDP'den 74, HP'den 89, ANAP'tan ise 81 adaylı Milli Güvenlik Konseyi tarafından veto edilmiştir. 482 bağımsız milletvekilli adayının % 90'ının adaylığı da kabul edilmemiştir.

Anavatan Partisi, Milliyetçi Demokrasi Partisi ve Halkçı Parti'nin seçimlere girmesine izin veren Milli Güvenlik Konseyi, DP-AP çizgisini temsil eden Doğru Yol Partisi ile CHP çizgisini temsil eden Sosyal Demokrasi Partisi'nin seçime katılma başvurularını veto etmiştir.

4 Kasım günü Kenan Evren, Turgut Sunalp'ı desteklediğini açıkça söylemiş, eşit ve özgür bir ortamdan uzakta tehdit ve yönlendirmeler doğrultusunda 6 Kasım 1983 tarihinde gerçekleştirilen seçimler ANAP'ı tek başına iktidara getirmiştir.⁴⁴³

“Silahların gölgesinde komedi”⁴⁴⁴ olarak nitelenen 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları Tablo 5.15'te gösterilmiştir.⁴⁴⁵

17. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 6 Kasım 1983				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	19.767.366			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	18.238.362			
Katılım Oranı	92,26*			
Geçerli Oy Sayısı	17.351.510			
Milletvekili Sayısı	399**			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % ***	Vekil Sayıları	Temsil Oranları % ****
Anavatan Partisi	7.833.148	45,14	211	52,88
Halkçı Parti	5.285.804	30,46	117	29,32
Milliyetçi Demokrasi Partisi	4.036.970	23,27	71	17,79
Bağımsızlar	195.588	1,13	0	0,00

Tablo 5-15 17. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

- * Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.
- ** Yasal mevzuat 400 milletvekili öngörmesine rağmen, YSK Kesin Aday Listelerinde Anavatan Partisi Bingöl'de üç yerine iki aday bildirmiş⁴⁴⁶, bu nedenle bir temsilci eksik seçilmiştir.⁴⁴⁷
- *** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.
- **** Partilerin temsil oranları, 399 milletvekili üzerinden hesaplanmıştır.

⁴⁴³ Nergiz, 2012, s.78.

⁴⁴⁴ Sezen, 2010, s.266.

⁴⁴⁵ İnternet: YSK. Seçim Arşivi, 1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁴⁶ İnternet: 1983/13 nolu YSK Bildirisi (03/10/1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18181). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18181.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁴⁷ İnternet: 539 Sayılı YSK Kararı (13/11/1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18221 (Mükerrer)).Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18221_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

1970-1980 arası dönemde görülen istikrarsız yönetim, koalisyonlarla ilişkilendirilerek, bu durumun önüne geçilmesi amacıyla fayda ilkesinin tesisi amaçlanmış, darbecilerin güdümünde bir iktidar hedeflenmiştir. Sonuçlar ise beklendiği gibi olmamış, askeri müdahalelerden bıkan halk, Konseyce desteklenen Milliyetçi Demokrasi Partisi'ne beklediği itibarı sağlamayarak Anavatan Partisi'ne ülkeyi tek başına yönetme gücü bahsetmiştir. Muhalefet partilerininse bir sonraki seçime katılacak kadar ömrü olmamıştır.⁴⁴⁸ Bununla birlikte, Turgut Özal'ın da 12 Eylül Askeri Dönemi'nin bir bakanı olduğu ve iktidarda kaldığı sekiz yıl boyunca (1983 – 1991), başta Kenan Evren olmak üzere cunta liderleriyle gayet uyumlu biçimde çalıştığı unutulmamalıdır.

5.2.18 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

17/05/1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanunla; seçimlerin ve halkoylamasının yapıldığı yılda, ay ve gün hesaba katılmaksızın, 20 yaşına giren her Türk vatandaşının seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahip olduğu hükmü getirilmiş, TBMM üye sayısı ise 450'ye çıkarılmıştır.

Aynı Kanunda; 1982 Anayasası'nın Geçici 4. maddesinde yer alan, 1980 yılı siyasilerinin 10 ve 5 yıllık sürelerle, siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramayacakları ve görev alamayacaklarına ilişkin hükümlerin ilgası kabul edilmiş ancak ilgili maddenin yürürlüğe girmesi için halkoyuna sunulması zorunlu tutulmuştur.⁴⁴⁹ İktidarın son maddeye muhalefetiyle 6 Eylül 1987 tarihinde halkoylamasına gidilmiştir. Seçim sonuçlarına göre, siyasal yasakların kaldırılmasına ilişkin anayasa değişikliği çok küçük bir farkla kabul edilmiştir (Bkz. Tablo 5.16).

⁴⁴⁸ Sezen, 2010, s.268.

⁴⁴⁹ İnternet: 3361 Sayılı Kanun (17/05/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19464 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19464_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

6 Eylül 1987 Anayasa Halkoylaması Sonuçları⁴⁵⁰

Kayıtlı seçmen sayısı (Gümrük Dâhil)	: 26.095.630
Oy kullanan seçmen sayısı	: 24.436.821
Seçime katılım oranı	: % 93,64
Geçerli oy sayısı	: 23.347.856
Anayasaya kabul oyu sayısı	: 11.711.461
Anayasaya ret oyu sayısı	: 11.636.395
Kabul oyu oranı	: % 50,16
Ret oyu oranı	: % 49,84

Tablo 5-16 6 Eylül 1987 Anayasa Halkoylaması sonuçları

Halkoylaması kampanyası sürecinde Turgut Özal ve Anavatan Partisi, yasakların kaldırılmasına “Hayır” oyu verilmesi yönünde tavır takınmışlar ve bu yönde çok etkin bir propaganda yürütmüşlerdir.⁴⁵¹ Siyasi yasakların kaldırılması yalnızca 75.066 oy farkıyla (% 0,32) gerçekleşmiştir.

1983 seçimleri sonrasında, 1980 öncesindeki parti isimlerinin kullanılması yasaklandığından Milliyetçi Hareket Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi’ne (MÇP), Milli Selamet Partisi, Refah Partisi’ne dönüşmüş, Halkçı Parti (HP) ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP), Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) adıyla ve Erdal İnönü’nün liderliği altında birleşmiş; Bülent Ecevit’in ekibi Demokratik Sol Parti’yi (DSP) kurmuştur. Halkoylaması sonucu siyasi yasakların kalkmasıyla, Bülent Ecevit DSP, Süleyman Demirel DYP, Alpaslan Türkeş MÇP, Necmettin Erbakan RP genel başkanlıklarına getirilmiştir. ANAP ile birlikte seçimlere toplamda yedi parti katılmıştır.⁴⁵²⁻⁴⁵³

1987 seçimleri öncesinde seçim kanunlarında yine birçok defa değişiklik yapılmıştır. Kabul edilen Kanunlarla, çıkaracağı milletvekili sayısı altıya kadar olan iller bir seçim çevresi sayılmış, altıdan fazla vekil çıkaran iller, birden fazla seçim çevresine bölünmüştür. Bu doğrultuda, son seçimde 83 olan seçim çevrelerinin toplam sayısı 104’e yükselmiştir.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ İnternet: 398 Sayılı YSK Kararı (09/09/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19572). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19572.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁵¹ Gülbay, A. (2011). *XVII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1983-1987)*, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara). s.44.

⁴⁵² (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.4).

⁴⁵³ Gülbay, 2011, s.35-36.

⁴⁵⁴ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.XIV).

Siyasi Partiler Kanununda 1986 yılında yapılan değişikliğe göre; siyasi partiler, sadece 6 ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 5, 6 ve 7 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde birer kontenjan adayı gösterecekken,⁴⁵⁵ 1987 yılında kabul edilen yeni yasal düzenlemeye göre siyasi partiler, sadece altı ve daha fazla milletvekili çıkaracak illerin 4, 5 ve 6 milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde birer kontenjan adayı göstereceklerdir. Kontenjan adayı, adayların sıralamasına dâhil edilmeyecek ve oy pusulalarına kontenjan adayı olarak sıra numarası verilmeden yazılacaktır.⁴⁵⁶

Daha önce Milletvekili Seçimi Kanununa getirilen altı milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde bölme işleminin bir eksiği ile yapılacağı hükmü de⁴⁵⁷ değiştirilerek, kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde, bölme işleminin ve milletvekili dağılımının, seçilecek milletvekili sayısının bir eksiği ile yapılması gerektiği kabul edilmiştir.⁴⁵⁸

Seçmenlerin tercihli oy kullanmalarına yönelik madde de değiştirilerek, 1987 yılı Milletvekili Genel Seçiminde seçmenlerin, «Evet» veya «Tercih» yazılı mührü sadece tercih ettikleri siyasi parti alanına basmak veya bağımsız adaya ait oy pusulasını kullanmak suretiyle oylarını kullanacakları belirtilmiştir.

Pusulayı işaretlemek suretiyle tercihli oy kullanma durumu söz konusu olmadığından; birleşik oy pusulalarında, seçime katılan partilerin adaylarının isimlerine yer verilmeyecektir.

3403 sayılı Yasada 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi adaylığı için ön seçim olmaksızın, adayların parti tüzüklerine göre veya merkez karar organlarıncaya belirlenecek usullerle seçim kurullarının yönetim ve denetimine tabi olmaksızın tespit edileceği kabul edilmiştir. Seçimin yapılacağı tarih 1 Kasım 1987'dir.⁴⁵⁹ Ancak anılan Yasanın önseçim yapılmayacağını öngören maddesi Anayasa Mahkemesi'nce 9/10/1987 tarihli ve 1987/23-1987/27 sayılı kararla iptal edilmiştir.⁴⁶⁰ Bu karar üzerine Yüksek Seçim Kurulu, ivedi bir kararla ertesi gün başlaması gereken gümrük kapılarındaki oy verme işleminin, yeni bir yasal düzenleme yapılarak yürürlüğe girinceye kadar, geçici olarak durdurulmasına karar

⁴⁵⁵ (3270 sayılı Kanun, 1986).

⁴⁵⁶ (3377 sayılı Kanun, 1987).

⁴⁵⁷ İnternet: 3403 Sayılı Kanun (10/09/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19571 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19571_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁵⁸ İnternet: 3404 Sayılı Kanun (17/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19609). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19609.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁵⁹ (3403 sayılı Kanun, 1987).

⁴⁶⁰ İnternet: 527 Sayılı YSK Kararı (19/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19611). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19611.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

vermiş,⁴⁶¹ yeni belirlenen seçim tarihinin 29 Kasım 1987 tarihi olarak netleşmesi üzerine 19/10/1987 tarihli ve 527 sayılı Kararı ile, partilerin ön seçim yapmasına imkân verecek sürenin tanındığı yeni bir seçim takvimi yayımlamıştır.⁴⁶²

Nihayet çift barajlı d'Hondt sistemine kontenjan uygulaması dâhil edilerek, 29 Kasım 1987 tarihinde gerçekleştirilen seçimin sonuçları Tablo 5.17'de gösterilmiştir.⁴⁶³

18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 29 Kasım 1987			
Kayıtlı Seçmen Sayısı	26.376.926		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	24.603.541		
Katılım Oranı*	93,27		
Geçerli Oy Sayısı	23.971.629		
Milletvekili Sayısı	450		
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları
Anavatan Partisi	8.704.335	36,31	292
Sosyaldemokrat Halkçı Parti	5.931.000	24,74	99
Doğru Yol Partisi	4.587.062	19,14	59

Tablo 5-17 18. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Türkiye'de ilk defa uygulanan ülke barajlı d'Hondt sistemine çevre barajı yanında kontenjan usulünün getirilmesi temsilde adaleti engellemiş, nispi temsile dayalı sistemlerin hedeflenen sonuçları görülememiştir.

Darbe öncesi dönemin sıkıntılarının yaşanmaması, bir siyasi partinin ortaya koyacağı yönetim planına ve hedeflerine sadık kalarak iktidarını sürdürmesi amaçlanmışsa da, bunu elde etmek için çıkılan yolun sonunda, fayda prensibi açısından kabul edilemez oranlarda aşkın temsile ulaşılmıştır. Sonuçta Anavatan Partisi %64,89 temsil oranıyla 28,57 puanlık aşkın temsil ve tek başına iktidar gücü elde ederken, Sosyaldemokrat Halkçı Parti ve Doğru Yol Partisi eksik temsille Meclis'e girmişler, geçerli olduğu halde temsile

⁴⁶¹ İnternet: 526 Sayılı YSK Kararı (16/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19610). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19610.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁶² (527 Sayılı YSK Kararı, 1987).

⁴⁶³ YSK. Seçim Arşivi, 1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

ulaşamayan oyların oranı %19,81'i (4.749.232 oy) bulmuştur. Demokratik Sol Parti, İslahatçı Demokrasi Partisi, Milliyetçi Çalışma Partisi ve Refah Partisi, ülke barajını geçemedikleri için Meclis'te temsil olanağını bulamamışlardır.⁴⁶⁴

1988 yılına gelindiğinde, Türk seçim tarihinde tek «Hayır» sonucu alınan Halkoylaması gerçekleştirilmiştir. 3467 sayılı Yasa; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, seçimlerin bir yıla kadar öne alınmasına karar verebileceğini bildirerek, 1989 yılının Haziran ayında yapılacak ilk mahalli idareler genel seçiminin 13 Kasım 1988 Pazar gününe çekilmesini kabul etmiştir.⁴⁶⁵ Anayasa değişikliği getiren bu yasa halkoylamasında bütün olarak oylanmıştır. 25 Eylül 1988 tarihli seçimin sonuçları Tablo 5.18'de gösterilmiştir:⁴⁶⁶

25 Eylül 1988 Anayasa Halkoylaması Sonuçları	
Kayıtlı seçmen sayısı (Gümrük Dâhil)	26.739.227
Oy kullanan seçmen sayısı	23.750.873
Seçime katılım oranı	% 88,82
Geçerli oy sayısı	22.956.878
Anayasaya kabul oyu sayısı	8.034.933
Anayasaya ret oyu sayısı	14.921.945
Kabul oyu oranı	% 35
Ret oyu oranı	% 65

Tablo 5-18 25 Eylül 1988 Anayasa Halkoylaması sonuçları

Oylamayla seçimlerin erkene alınması kabul edilmemiştir. Ancak halkoylamasından sonra, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 07/12/1988 tarihli ve 3507 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir. Böylelikle beş yılda bir Haziran ayının ilk pazar günü yapılması gereken seçimler, Mart ayının son pazar gününe alınmıştır. Nihayet Mahalli İdareler Genel Seçimleri, 26 Mart 1989 tarihinde yapılmıştır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.93-94).

⁴⁶⁵ İnternet: 3467 Sayılı Kanun (06/08/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 19898). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19898.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁶⁶ İnternet: 277 Sayılı YSK Kararı (27/09/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 19946). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19946.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁶⁷ İnternet: 3507 Sayılı Kanun (07/12/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 20019). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20019.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Sosyaldemokrat Halkçı Partinin zaferiyle sonuçlanan yerel seçimlerde, Anavatan Partisi üç büyükşehrin belediye başkanlığını da kaybetmiştir.

Ardı ardına yapılan seçimlerin de etkisiyle ekonomide sorunlar artmış, hayat pahalılığına ve enflasyonun yükselmesine engel olunamamıştır. Özal Hükümeti, mali başarısızlıklarla ve yolsuzluklarla itham edilmiştir. Hem halkoylamasının hem de yerel seçimlerin iktidarın umduğu sonuçları vermemesi, Özal'ın, Kenan Evren'in görev süresinin dolmasıyla boşalan cumhurbaşkanlığı koltuğuna yönelmesinde etkili olmuştur.⁴⁶⁸

Parlamentoda tek parti iktidarının istikrarı sağlamaya yetmediğinin örneklerinden olan 18. Yasama Döneminin ekonomik sıkıntıları, işçi eylemleri ve siyasi açmazları erken seçimle neticelenmiş, Kasım 1992'de yapılması gereken seçimler bir yıl erkene alınmıştır.⁴⁶⁹

5.2.19 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Seçimlerden önce yasal değişiklikler yapılması alışkanlığına bu dönemde de devam edilmiştir. 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde mevcut d'Hondt sistemi %10 ülke barajı ile halen yürürlüktedir. Ancak çevre barajlarının hesaplanmasına değişiklik getirilmiştir. Bu defa büyük partiler lehine seçim yasalarının değiştirilmesi yerine, 1982 Anayasası döneminde ilk kez, küçük partilere avantaj sağlayacak bir düzenlemeye gidilmiştir. Kuşkusuz bunda, iktidar partisi ANAP'ın son seçimlerde ciddi oy kaybına uğramasının etkisi olmuştur.

24 Ağustos 1991 tarihli ve 3757 sayılı Yasaya göre; iki, üç milletvekili çıkaracak seçim çevreleri ile kontenjan adayı gösterilen dört milletvekili çıkacak seçim çevrelerinde, seçim çevresi barajı % 25, kontenjan adayı gösterilen beş milletvekili çıkaracak seçim çevrelerinde çevre barajı % 20 olarak uygulanacaktır.

Yasada seçim çevresindeki geçerli oyların toplamının, o çevrenin milletvekili sayısına ve kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde milletvekili sayısının bir eksiğine bölünmesiyle elde edilecek barajlar küçük partilerin lehine olacak şekilde azaltılmaktadır.

⁴⁶⁸ Keskin, Y. (2002). *Türk Siyasal Hayatında Bir Karizmatik Lider Örneği: Turgut Özal*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İstanbul). s.76-77.

⁴⁶⁹ Varlık ve Ören, 2001, s.122.

Böylece; iki milletvekili seçilecek çevredeki baraj %50'den %25'e, üç milletvekili seçilecek çevredeki baraj %33'ten %25'e, kontenjan adayı gösterilen dört milletvekili seçilecek çevredeki baraj %33'ten %25'e, kontenjan adayı gösterilen beş milletvekili seçilecek çevredeki baraj %25'ten %20'ye indirilmiştir. Altı milletvekili seçilecek seçim çevrelerindeki baraj da %20'dir.

Kabul edildiği 1983 yılından beri 2839 sayılı Yasada tercihli oy usulü yazılıysa da, 1983 ve 1987 seçimlerinden önce kabul edilen kanunlar gereğince tercihli oy kullanılmamıştır. Ayrıca, daha önceki tercihli oy verme yöntemlerinden farklı olarak bu seçimlerde-varsa kontenjan adayı çıkıldıktan sonra-seçilecek milletvekili sayısının iki katı kadar aday arasından yalnızca biri için tercihte bulunulabilecektir.

Seçmenler pusulada siyasi partiye ve partinin adaylarından birine ayrılan iki alana mühür basmak suretiyle oy kullanacaktır. Birden fazla adayın alanına mühür basılmış olması durumunda, yapılmış olan tercihler dikkate alınmaksızın, seçmenin ilgili parti lehine bir oy vermiş olduğu kabul edilmektedir.

Yasal barajları aşan partilerin elde ettikleri milletvekili sayıları tespit edildikten sonra, partilerin hangi adaylarının seçileceğine açıklık getirilmiştir. Buna göre; listedeki adaylardan herhangi birinin tercih oyu sayısı, siyasi partinin o seçim çevresinde aldığı tüm geçerli oyların % 15'ini aştığı takdirde (gümrük kapılarındaki oylardan yansıyanlar hariç); bu oranı aşanların tercih oy miktarlarının büyükten küçüğe doğru sıralanması suretiyle o partiden milletvekilliğine seçilenler belirlenmektedir.

Böylelikle seçmenlere, parti sıralamalarından bağımsız olarak milletvekillerini belirleme imkânı sunulmuştur.⁴⁷⁰

Seçimlerin bir yıl erken yapılacak olması, partilerin seçim hazırlıklarını olumsuz etkileyerek oylamanın bir baskın seçim vasfını taşımasına neden olmuştur. Partiler serbest ve eşit propaganda ortamı bulunmadığını savunurken, tercihli oyun kullanılış şekli de parti adayları arasındaki çekişmeleri artırmıştır.⁴⁷¹

Partilerin baraj altı kalma endişesi taşımaları, anlaşmalara sebebiyet vermiştir. Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi Refah Partisi bayrağı altında, Halkın Emek Partisi ise Sosyaldemokrat Halkçı Parti bayrağı altında seçime girmiştir. Demokratik Merkez Partisi'nin de Doğru Yol Partisi'yle birleşmesi sonucunda; seçime

⁴⁷⁰ Varlık ve Ören, 2001, s.123-124.

⁴⁷¹ Sezen, 2010, s.270.

görünürde altı (ANAP, RP, SP, DYP, DSP, SHP), gerçekte ise on parti katılmıştır.⁴⁷² 1991 yılında seçim çevrelerinin sayısı 107'dir.⁴⁷³

Seçim sonuçları (Bkz. Tablo 5.19), Sosyalist Parti dışındaki beş partiye temsilci vermiş, ancak hiçbir partiye umduğu temsil oranını teslim etmeyerek yine koalisyon hükümetlerine kapı aralamıştır.⁴⁷⁴

19. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 20 Ekim 1991 ⁴⁷⁵

Kayıtlı Seçmen Sayısı	29.979.123			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	25.157.089			
Katılım Oranı*	83,91			
Geçerli Oy Sayısı	24.416.666			
Milletvekili Sayısı	450			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Doğru Yol Partisi	6.600.726	27,03	178	+12,52
Anavatan Partisi	5.862.623	24,01	115	+1,54
Sosyaldemokrat Halkçı Parti	5.066.571	20,75	88	-1,19
Refah Partisi	4.121.355	16,88	62	-3,10
Demokratik Sol Parti	2.624.301	10,75	7	-9,19

Tablo 5-19 19. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Seçim sonrası ortaya çıkan koalisyon hükümetleri, zoraki evlilikler gibidir. Yönetimi ele geçirme amacının aracı olan seçimler başarıyı getirmemekte, ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlara getirilen günübürlük çözüm önerileri sonuç vermemektedir.

19 Haziran 1992 tarihli ve 3821 sayılı Yasa, 1981 yılında siyasal partileri fesheden kanunu ilga etmiş,⁴⁷⁶ yeniden açılan CHP de dâhil olmak üzere bir sonraki yasama döneminin seçim yarışına on iki parti katılmıştır.⁴⁷⁷

⁴⁷² İnternet: Erkmen, A. (2018). "Türkiye'de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi". Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (3), 1225-1247. Erişim: <https://doi.org/10.21547/jss.395575> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁷³ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.XIV).

⁴⁷⁴ Sezen, 2010, s.270.

⁴⁷⁵ YSK. Seçim Arşivi, 1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

Seçmen oyuna serbestlik tanıyarak, seçilenlerin sıralamasını belirleme yetkisini veren tercihlili oy, sayım-döküm ve seçim sonuçlarının birleştirilmesi işlemlerinde sistemsel olmasa da insan kaynaklı hatalara meydan vermiştir. Oy pusulasında bulunan iki mührün biri siyasi partilerin sayım cetveline, diğeri de tercih edilen adayın sayım cetveline olmak üzere iki ayrı tutanakta işaretlenmesi gerekmektedir. Sandık kurullarının tercih oylarını ve seçim sonuçlarını tutanıklara dikkatli ve doğru yazmaları da bazen yeterli olmamakta, seçim çevrelerinin birleştirme işlemlerini yapan seçim kurullarında da bilgisayar destekli sistemler kullanılmamasından kaynaklı bazı hatalar meydana gelmiştir.

5.2.20 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

19. Yasama Döneminde, yaklaşan seçimler öncesinde yasal düzenlemeler ile seçim mevzuatına ve Anayasa'ya değişiklik getiren Kanunlar kabul edilmiştir.

Bunlardan ilki 4121 sayılı Yasadır. Buna göre, 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme hakkına sahiptir. Yurt dışındaki Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmelerini teminen uygulanabilir önlemler kanunla alınacaktır. Silâh altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanmamaktadır. Tutukluların oy kullanmalarında gerekli tedbirler ve uygulama hususları Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilecektir.

Ayrıca, Anayasa'ya "*Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.*" hükmü getirilmiştir. Hangi sistemin tercih edileceği Yasa koyucuya bırakılmış, ancak sistemin taşınması gereken temel özellikler belirtilmiştir.⁴⁷⁸

4125 sayılı Kanunla da seçim mevzuatında değişiklik yapılmıştır.

Seçmenlerin on sekiz yaşını doldurmasının hesaplanmasında artık seçim gününün (o gün dâhil) esas alınacağı bildirilmektedir. TBMM üye sayısı 550 olarak belirlenmiş, bunun 100'ünün ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçileceği bildirilmiştir. Ülke

⁴⁷⁶ İnternet: 3821 Sayılı Kanun (19/06/1992). *Resmi Gazete* (Sayı: 21273). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21273.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁷⁷ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.4).

⁴⁷⁸ İnternet: 4121 Sayılı Kanun (23/07/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22355). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22355.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

milletvekilliğine seçilenlerin, her partinin yetkili kurullarınca, bir il için birden fazla olmamak kaydıyla, iller ile ilişkilendirileceğine yer verilmiştir.

1983 yılında kabul edilen 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda daraltılmış seçim bölgeleri uygulanarak; 7'den fazla milletvekili çıkaran illerin (seçim çevrelerinin) bölüneceği hükmü mevcutken, bu madde 1987 yılında çıkarılan 3377 sayılı Yasa ile değiştirilerek 6'dan fazla milletvekili çıkaran seçim çevrelerinin bölüneceğine karar verilmiştir. 1995 seçimleri öncesinde 4125 yapılan son değişikliğe göre ise; milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller bir, 19'dan 35'e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünmektedir.

Seçmenin, "Evet" mührünü sadece tercih ettiği siyasî partiye ait özel daire içine basması ya da bağımsız adaya ait oy pusulasını zarfa koyması suretiyle oy kullanacağı bildirilmiş, böylece tercihli oylamaya son verilmiştir.

4125 sayılı Kanununun geçici 7. maddesine göre 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinin oy verme günü 24 Aralık 1995 tarihidir.⁴⁷⁹

Seçimden önce Anayasa Mahkemesi, 18/11/1995 tarihli ve 59 sayılı Kararı (1995/54 Esas) ile ülke seçim çevresi milletvekilliğini ve seçim çevresi barajını kaldırmıştır.

Bu defa 4138 sayılı Yasa ile seçim çevrelerine %10'luk baraj konulmuş, Mahkeme ilgili barajı da Anayasaya aykırı bularak 01/12/1995 tarihli ve 60 sayılı Kararı (1995/56 Esas) ile tekrar ilga etmiştir.⁴⁸⁰

Bu kararda "ülke milletvekilleri" için ayrılan 100 sandalyeye dokunulmadığından TBMM üye sayısı 550 olarak kalmıştır.⁴⁸¹

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'ndaki, 3270 ve 3377 sayılı Yasalarla değiştirilen, kontenjan adaylığına yönelik hükümler kaldırılarak 1987 ve 1991 seçimlerinin bu uygulaması da terk edilmiştir.

⁴⁷⁹ İnternet: 4125 Sayılı Kanun (27/10/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22447 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22447_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁸⁰ İnternet: 1995/60K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (01/12/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22486). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22486.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁸¹ İnternet: 1995/59K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (18/11/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22470 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22470_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Sonuç olarak, 20. Dönem Meclisi için yapılacak seçimlerde uyulacak esasların, parlamento tercihi olarak değil, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları doğrultusunda belirlendiği söylenebilir.⁴⁸²

24 Aralık 1995 tarihinde, kontenjan yöntemi olmadan, çevre barajı konmadan, %10 ülke barajlı d'Hondt sistemine göre gerçekleştirilen seçimin sonuçları Tablo 5.20'de gösterilmiştir.⁴⁸³

Seçimlere, ANAP, CHP, DSP, DYP ve RP yanında, Halkların Demokrasi Partisi (HADEP), İşçi Partisi (İP), Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Yeni Parti, Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) ve Yeni Demokrasi Partisi (YDP) olmak üzere seçime 12 parti girmiş ancak 5 siyasi parti temsilci çıkarabilmiştir.

20. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 24 Aralık 1995				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	34.155.981			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	29.101.469			
Katılım Oranı*	85,20			
Geçerli Oy Sayısı	28.126.993			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Refah Partisi	6.012.450	21,38	158	+7,35
Anavatan Partisi	5.527.288	19,65	132	+4,35
Doğru Yol Partisi	5.396.009	19,18	135	+5,36
Demokratik Sol Parti	4.118.025	14,64	76	-0,82
Cumhuriyet Halk Partisi	3.011.076	10,71	49	-1,80

Tablo 5-20 20. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Kontenjanın ve çevre barajının kaldırılması aşkın/eksik temsilde azalma sağlamıştır. Yine de temsil verilerinde d'Hondt sisteminin büyük partilere sağladığı avantaj görülebilmektedir. Ayrıca %10 gibi yüksek oranlı ülke barajının bir sonucu olarak, geçerli olmasına rağmen 4 milyon civarında seçmen oyunun değerlendirmeye dahi alınmadığı

⁴⁸² Varlık ve Ören, 2001, s.126-129.

⁴⁸³ YSK. Seçim Arşivi, 1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri.

anlaşılmaktadır. Bunların arasında MHP 2 milyondan, HADEP ise 1 milyondan fazla oy almıştır.⁴⁸⁴ 1995 yılının Şubat ayında SHP'yi bünyesine katan CHP,⁴⁸⁵ barajı son geçen parti olmuştur. Refah Partisi'nin en fazla oyu elde etmiş olması, yönetimi tek başına ele almasına yetmemiş, iktidara yine koalisyon hükümetleri geçmiştir.

Meclis sandalyelerinin dağıtımında illerin nüfusları dikkate alınmaktadır. Sayım yapılmadığı süreçte nüfusun ilden ile farklı oranlarda artması ya da azalması sonucunda, güncel olmayan nüfus sayılarının temel alınması, bazı illere avantaj, bazılarında ise dezavantaj sağlamaktadır. Yasadaki milletvekilliklerinin illerin nüfusuna göre dağıtılması gerektiği yönündeki hüküm, nüfusu fazla olan illere daha çok, az olan illere daha az sayıda temsilci verilmesini; milletvekillerine düşen oy oranlarında mümkün mertebe eşitlikle adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır.⁴⁸⁶

1995 seçimlerinden önce, nüfus verilerinin güncel olmadığı ve tespit edilen çevre vekil sayılarının orantılı olmayacağı konusu yargıya taşınarak çözüm yolu aranmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi, belirlenen oy verme gününden önce yeniden nüfus sayımı yapılması imkânı bulunmadığını, ayrıca milletvekili dağılımında esas alınabilecek sağlıklı ve geçerli veri olmadığını belirterek yasal mevzuata (219 sayılı KHK) göre genel nüfus sayımının her 10 yılda bir yapılacağı kabul edildiğinden, farklı bir uygulamaya kapı açmamıştır.⁴⁸⁷

1995 seçimleri, son nüfus genel sayımı 1990 yılında yapıldığından bu tarihte oluşturulan kayıtlar esas alınarak düzenlenen seçmen kütüklerine göre yapılmıştır. Oysa 1990 nüfus sayımı sonrasında süreçte köyden kente göçler ve şehir nüfuslarında farklılıklar olmuş, Güneydoğu ve Doğu illerinde terör nedeniyle ikamet değişiklikleri gerçekleşmiştir. Sonuçta bu seçimler; illerin vekil sayıları yeni nüfus verilerine göre belirlenmediğinden, temsil noktasında adaletsizlik eleştirisine muhatap olmuştur.

⁴⁸⁴ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.93-94).

⁴⁸⁵ İnternet: *TBMM Meclis Haber Dergisi*. 39. 11. (1995). Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1995_0000_0039_0000/0011.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁸⁶ (59K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 1995).

⁴⁸⁷ (59K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı, 1995).

5.2.21 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1995 seçimleri sonrasında da yönetimde istikrar görülmemiştir. Kurulan koalisyonlar gensorularla yıpratılmış ve uzun süre görev yapamamış, istifalara varan çatışmalar sonucunda Meclise ve topluma gerginlik ve huzursuzluk sirayet etmiştir.

Özellikle Refahyol (RP+DYP) hükümeti döneminde yaşananlar, dinin kamusal alana güçlü şekilde girdiğini ve irticanın bir tehdit olarak belirdiğini düşündürmüştür. Ordu, yargı ve medya da dâhil olmak üzere laik değerleri benimseyenlerle hükümet arasında sürekli yaşanan bir gerilim var olmuştur. 1996 yılının Kasım ayında Balıkesir'in Susurluk ilçesinde yaşanan bir trafik kazasında aynı araç içinde bir organize suç örgütü lideri, bir aşiret şefi milletvekili ve bir yüksek emniyet amirinin ölmesi, devlet içinde karanlık ilişkilerin bulunduğuna ilişkin kuşkular yaratmış, bu da çeşitli toplum kesimlerinde devlete yönelik güven duygusunun zedelenmesine yol açmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra, post-modern darbe ya da örtülü müdahale olarak da bilinen, MGK'nın 28 Şubat 1997'de olağanüstü toplantısında alınan kararları sonucunda Refahyol hükümeti istifa etmiştir. Aynı yılın sonunda irtica tehdidi barındırdığı ve ülkeyi iç savaşa sürüklediği iddiasıyla açılan davada Refah Partisi kapatılmıştır. Kapatılan partinin milletvekilleri, belediye başkanları ve üyelerinin çoğunluğu daha önce kurulan Fazilet Partisi'ne geçmiştir. Sonrasında Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Doğru Yol Partisi'nden ayrılanların kurduğu Demokrat Türkiye Partisi tarafından Anadol-D hükümeti göreve başlamıştır. Bu hükümet de 1998 yılında gensoruyla düşürülmüş ve ülkenin seçime götürülmesi işi Ecevit'in azınlık hükümetine kalmıştır. Siyasi bunalımın yanı sıra yaşanan terör eylemleri ve ekonomik sıkıntılar yüzünden, erken seçimler için acele edilmiştir.⁴⁸⁸ Meclis, 30 Temmuz 1998 tarihinde TBMM genel seçimlerinin yenilenmesine ve mahalli idareler genel seçimleri ile birlikte 18 Nisan 1999 Pazar günü oylama yapılmasına karar vermiştir.⁴⁸⁹

1998 yılında 4381 sayılı Kanununun kabulü ile seçim mevzuatında yapılan değişiklik propagandaya ve aday belirleme yöntemlerine ilişkin olup, sisteme bir farklılık getirmemektedir.

⁴⁸⁸ Varlık ve Ören, 2001, s.128-131.

⁴⁸⁹ İnternet: 590 Sayılı TBMM Kararı (30/07/1998). *Resmi Gazete* (Sayı: 23421). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23421.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır

Yasanın ilgili hükümleri: 21. Dönem Milletvekili ve Mahallî İdareler Genel Seçimlerinde, siyasî parti teşkilât binalarının önleri ve miting süresince miting meydanları dışında; propaganda amacıyla bayrak, flama ve benzeri malzemeler, cadde, sokak ve mahallelere asılamayacağı; siyasî partilerin, ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, TBMM üye tamsayısının % 5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, ön seçim veya aday yoklaması tarihinden en az 10 gün önce YSK'ya bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilecekleri şeklindedir.⁴⁹⁰

Siyasi partilerdeki “lider demokrasisi”nin bir sonucu olarak Kanunun getirdiği önseçimle aday belirleme yöntemi CHP dışındaki partilerce uygulanmamış, aday listeleri merkez ya da temayül yoklaması sonucunda oluşturulmuştur.⁴⁹¹

1999 seçimleri de son genel seçimler gibi %10 ülke barajlı d'Hondt sistemine göre yapılmıştır (Bkz. Tablo 5.21).

21. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 18 Nisan 1999				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	37.495.217			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	32.656.070			
Katılım Oranı*	87,09			
Geçerli Oy Sayısı	31.184.496			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Demokratik Sol Parti	6.919.670	22,19	136	+2,54
Milliyetçi Hareket Partisi	5.606.583	17,98	129	+5,48
Fazilet Partisi	4.805.381	15,41	111	+4,77
Anavatan Partisi	4.122.929	13,22	86	+2,42
Doğru Yol Partisi	3.745.417	12,01	85	+3,44

Tablo 5-21 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

⁴⁹⁰ İnternet: 4381 Sayılı Kanun (31/07/1998). *Resmî Gazete* (Sayı: 23421). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23421.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁹¹ Varlık ve Ören, 2001, s.132-133.

Mahalli İdareler Genel Seçimleri ile birlikte yapılan 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine; ANAP, BP, BBP, CHP, DP, DBP, DEPAR, DSP, DTP, DYP, EMEP, FP, HADEP, İP, LDP, MİLLET PARTİSİ, MHP, ÖDP, SİP, YDP olmak üzere 20 parti katılmıştır. Partilerin sayısı fazla ancak etkileri azdır. Nispi temsil sistemi partilere ümit vermiş ve seçimlere katılımı sağlamış ancak temsil gücü vermemiştir. 2.716.094 (%8,7) oy alan CHP, barajı geçememiş, DYP ve FP ise büyük oranda oy kaybıyla Meclis'e girebilmiştir. Barajı aşan partiler yüksek düzeyde olmasa da aşkın temsile ulaşmış, baraj altı partilere verilen 5.984.516 (%19.19) oy ise değerlendirmeye dahi alınmamıştır.⁴⁹²

Seçimlerde DSP ve MHP'ye teveccüh gösterilmesinin önemli bir nedeni de PKK'nın sözde liderinin seçimlerden önceki Şubat sonunda Türkiye'ye teslim edilmesinin toplumda memnuniyet yaratması ve bunun, ülke genelinde milliyetçilik rüzgârlarını güçlendirmesidir.

21. Dönem Seçimlerinde alınan sonuçların farklı yöntemlerle değerlendirilmesi halinde elde edilecek sonuçlar Tablo 5.22'de gösterilmiştir:

1999 seçimlerinin Sonuçlarıyla Farklı Sistemlerde Milletvekili Dağılımı Tahminleri⁴⁹³

Partiler	Oy Oranları (%)	Liste Usulü Çoğunluk	Milli Bakiye*	Barajsız d'Hondt	Çevre Barajlı d'Hondt	%5 Ülke Barajlı d'Hondt	Çifte Barajlı d'Hondt
DSP	22,2	258	113	124	143	128	153
MHP	18,0	151	99	117	138	123	145
ANAP	13,2	3	72	73	53	80	66
FP	15,4	63	87	92	87	103	112
DYP	12	23	69	76	60	82	74
CHP	8,7	2	48	33	26	34	-
HADEP	4,7	50	33	34	42	-	-
BBP	1,5	-	9	1	1	-	-

Tablo 5-22 1999 seçimlerinin sonuçlarıyla farklı sistemlerde milletvekili dağılımı tahminleri

*Milli Bakiye Sisteminde DBP dışında seçime giren tüm partiler temsilci çıkarabilmektedir.

⁴⁹² (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.93-94).

⁴⁹³ Tuncer, E. ve Danacı, N. (2003). *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sonuçları*. Ankara: Tesav Yayınları. s.202

Alınan sonuçlar farklı senaryolara göre değerlendirilmiş olsa da–liste usulü çoğunluk sisteminde bile- hiçbir parti tek başına iktidarı ele alamamaktadır.

Seçim sonuçları yine partileri koalisyon hükümetine mecbur bırakmış, DSP, ANAP ve MHP ortaklığı kurulmuştur.⁴⁹⁴ Yaşanacak siyasi istikrarsızlığın yükü yine nispi temsilin ve koalisyonların omuzlarına yüklenecektir.

5.2.22 22. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Protestolar ve siyasi bunalımlar ile hatırlanan 57. Hükümet iktidarı, krizler ve çalkantılar dönemi olarak bilinmektedir.

21. Dönem Meclisine Fazilet Partisi'nden milletvekili seçilen Merve Kavakçı'nın başörtülü şekilde Meclis Genel Kuruluna girmesi, siyasette ve toplumda kutuplaşmalar ortaya çıkarmıştır. Bir tarafta İslami değerler üzerinden provokatörlük, diğer tarafta din ve vicdan hürriyetine müdahale eleştirileri yapılmaktadır. 2001 yılında Fazilet Partisi'nin kapatılması kararında, bu olaya da dince kutsal şeylerin istismarı adı altında genişçe yer verilecektir.⁴⁹⁵

1999 yılının Ağustos ayında Gölcük'te ve Kasım ayında Düzce'de meydana gelen depremlerde başta İzmit, İstanbul ve Düzce'de olmak üzere 17 bin vatandaş hayatını kaybetmiştir. İletişim kesilmiş, sağlık ve beslenme için beklenen yardımlar uzun süre gönderilememiştir. Devletin çöküntü dönemlerinde bile beklenen sosyal ve ekonomik önlemleri alamadığı ve görevini yapamadığı görülmüştür.

Vatandaşın zaten beli bükülmüşken, depremin yol açtığı ekonomik kayıpların giderilmesi için vergiler konulmuş veya artırılmıştır.⁴⁹⁶ Bir yandan yolsuzluk iddiaları, bir yandan da parti içi muhalefet ve istifalar karşısında yönetim zayıflamaktadır. Bunların sonucunda Türkiye, ilki 2000 yılı Aralık ayında, ikincisi 2001 yılı Şubat ayında olmak üzere iki şiddetli ekonomik krizle karşılaşmıştır.

⁴⁹⁴ Yavaşgel, 2014, s.175.

⁴⁹⁵ İnternet: Anayasa Mahkemesi, 2001/2 Sayılı Karar (2001, 22 Haziran) Erişim: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/0a6f1734-1ab5-49f7-aea8-77764a0fb3b7?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁹⁶ İnternet: 4481 Sayılı Kanun (26/11/1999). *Resmi Gazete* (Sayı: 23888 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23888_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

19 Şubat 2001 tarihinde Çankaya’da Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasındaki gerilimin Anayasa kitapçığının fırlatılmasıyla ve bunun bir siyasi kriz olarak bizzat Başbakanın ağzından ilan edilmesiyle, zaten kırılğan durumdaki ülke ekonomisi tamamen allak bullak olmuştur. Dolar fırlamış, faizler katlanmış, bankalar ve iş yerleri kapanmıştır. Bireysel ve kitlesel şekilde esnaf ve işçi eylemleriyle toplumsal tepki gösterilmiştir.

Yurt dışı kaynaklı krediler kullanılmış, ekonomiyi kurtarması amacıyla büyük bir ümitle Dünya Bankası’ndan Kemal Derviş getirilmiş, IMF’den yüklü borç alınmış ve Hükümet, son derece katı kemer sıkma politikalarını uygulamaya koymuştur.

DSP’de Bülent Ecevit-İsmail Cem bölünmesi başlamış, istifalar artmıştır. Olanlara Başbakan Ecevit’in sağlık durumunun bozulması da eklenince, yeni siyasi oluşum arayışları baş göstermiştir.

2001 yılında 4709 sayılı Kanunla Anayasa’nın 33 maddesinde değişikliğe gidilmiş, ancak Cumhurbaşkanı 32 maddeyi kabul etmiş, “*TBMM üyelerinin ödenek ve yollukları ile sosyal hakları, emeklilikleri ve tazminatları özel kanununda düzenlenir*” maddesini onaylamayı reddetmiştir. Cumhurbaşkanlığının 22/10/2001 tarih ve B.01.0.KKB.01-18/C-4-2001-726 sayılı yazısı uyarınca ilgili Kanun maddesi halkoyuna sunulmak üzere yayımlanmıştır.⁴⁹⁷ Bunun üzerine Halkoylaması süreci başlamışken, Meclis 4720 sayılı Kanunu ile “*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir*” hükmünü kabul etmiş ve bu değişiklikle halkoylaması konusu kapanmıştır.⁴⁹⁸

4709 sayılı Yasanın seçim mevzuatı yönünden içerdiği en önemli husus, Anayasa’nın 67. maddesinin son fıkrası olarak kabul edilen “Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.” hükmüdür.⁴⁹⁹ Böylelikle her seçimden önce iktidarın gönlünce ve yeniden seçilmesini kolaylaştıracak şekilde değişiklik yapmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu hususta bugüne kadar bir nebze başarılı olunmuştur. 2007 seçimleri öncesinde 5659 sayılı Kanunla, 16 Nisan 2017 tarihli Halkoylamasında kabul edilen 6771 sayılı Kanun,

⁴⁹⁷ İnternet: 4709 Sayılı Kanun (03/10/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24561 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011022M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁹⁸ İnternet: 4720 Sayılı Kanun (21/11/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24600). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011201.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁴⁹⁹ İnternet: 4709 Sayılı Kanun (03/10/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24556 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Milletvekili Genel Seçimlerinde bu hükmü askıya alabilmiştir.⁵⁰⁰ Böylelikle bir yıllık süre içinde kabul edilen değişiklikler seçimlerde uygulanmıştır.

Bu dönemde ekonomiden başka konuşulan diğer bir konu da Abdullah Öcalan'ın nasıl cezalandırılacağıdır. Toplumun büyük kesiminin idam beklentisi, Avrupa Uyum Yasalarının kabulü⁵⁰¹ çerçevesinde idam cezasının kaldırılmasıyla ile 2002 Ağustos'unda son bulmuştur.

Bu koşullarda, koalisyon ortağı MHP'nin lideri Bahçeli, erken seçime gidilmesini isteyerek hükümetteki desteğini çekme kararı almıştır. Seçmen öfkesini mevcut siyasilere yöneltmişken ve sıkı ekonomik önlemlerin semereleri henüz alınmaya başlanmamışken, Bahçeli'nin bu çıkışı çeşitli toplum kesimlerinde şaşkınlıkla karşılanmıştır.

31 Temmuz 2002 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimin 3 Kasım 2002 Pazar günü yapılmasına karar verilmiştir.⁵⁰²

2001 yılında Fazilet Partisi'nden ayrılan Milli Görüş kökenli⁵⁰³ bir grup tarafından Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nce kapatılan Fazilet Partisi kadrolarınca da Saadet Partisi (SAADET) oluşturulmuştur. Saadet Partisi ile birlikte AKP, ANAP, Büyük Birlik Partisi (BBP), Büyük Türkiye Partisi (BTP), CHP, DEHAP, DSP, DYP, Genç Parti, İşçi Partisi (İP), Liberal Demokrat Parti (LDP), Millet Partisi, MHP, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Türkiye Komünist Partisi (TKP), Yeni Parti, Yeni Türkiye Partisi olmak üzere 18 partinin katıldığı⁵⁰⁴ seçimlerin sonuçları Tablo 5.23'te gösterilmiştir:

⁵⁰⁰ İnternet: 5659 Sayılı Kanun (10/05/2007). *Resmi Gazete* (Sayı: 26526). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070518-6.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

İnternet: 6771 Sayılı Kanun (21/01/2017). *Resmi Gazete* (Sayı: 29976). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰¹ İnternet: 4771 Sayılı Kanun (03/08/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24841). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰² İnternet: 745 Sayılı TBMM Kararı (31/07/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24834). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020802.htm#3> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰³ Bağlı, M. (2013). *Bir Bakışta Türkiye'nin Demokrasi Tarihi ve Demokratikleşme*. Ankara: Lider Gençlik Kitapları. s.80.

⁵⁰⁴ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.4).

22. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 3 Kasım 2002 ⁵⁰⁵

Kayıtlı Seçmen Sayısı	41.407.027			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	32.768.161			
Katılım Oranı*	79,13			
Geçerli Oy Sayısı	31.528.783			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları % **	Vekil Sayıları	Aşkın Temsil
Adalet ve Kalkınma Partisi	10.808.229	34,28	363	+31,72
Cumhuriyet Halk Partisi	6.113.352	19,39	178	+12,97
Bağımsızlar	314.251	1,00	9	+0,64

Tablo 5-23 22. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* Katılım oranı, kayıtlı seçmen sayısı ile oy kullanan seçmen sayısının oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

** Partilerin oy oranları, geçerli oyların toplam sayısı esas alınarak hesaplanmış ve iki haneye yuvarlanmıştır.

Temsilci elde edemeyen DYP % 9,8, MHP %8,36, Genç Parti % 7,25 ve DEHAP % 6,22 oy oranına ulaşmıştır.⁵⁰⁶ Ülke barajını aşan parti sayısının az olmasıyla ters orantılı şekilde aşkın temsil yükselmiştir. Meclise giren iki partinin oy oranı % 53,67 olmuş, seçilen bağımsızlar için verilen oylar çıkarıldığında % 45,34 civarında oyun temsil edilmediği görülmektedir. İktidar partisi, %34,28 oy oranıyla geri kalan % 65,72 üzerinde de yönetim hakkını ele geçirmiştir.

Bu seçim, Türk demokrasi tarihindeki en adaletsiz sonucu yansıtmaktadır. 1950’li yıllarda Demokrat Parti çok yüksek aşkın temsil oranlarına ulaşmış olmakla birlikte, genelde % 50’nin üzerinde oy aldığı ve Meclis’e yansımayan oy oranları çok düşük düzeylerde kaldığı için yönetim hakkı fazlaca sorgulanmamıştır. Fakat kullanılan geçerli oyların yaklaşık yarısının Meclis’te temsil olanağı bulamadığı ve iktidar partisinin 1/3’lük oy oranıyla 2/3’lük temsil oranına ulaştığı 2002 seçimleri, demokrasi açısından son derece tartışmalı bir durum yaratmıştır.

Seçmenler 21. Dönemin sorumluları olarak gördükleri partilerden desteklerini çekerken, oyların siyasal partiler arasında çok fazla bölünmesi, Meclis’e ancak iki partinin

⁵⁰⁵ İnternet: YSK. 883 Sayılı Karar (2002, 9 Kasım), Türkiye Geneli Partilerin Kazandıkları Milletvekili Sayıları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/turkiye/milletvekilisayisi.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰⁶ İnternet: YSK. 883 Sayılı Karar (2002, 9 Kasım), Gümrük Oyları Dâhil Türkiye Geneli Seçim Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

girebilmesine olanak vermiştir. 1999 seçimleriyle Meclise giren hiçbir parti bu defa barajı geçememiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi % 65,72 temsil oranıyla iktidara gelmiş, Cumhuriyet Halk Partisi %32,36 temsil oranıyla muhalefeti üstlenmiştir. Ayrıca 1969 seçimlerinden beri ilk defa bu sayıda bağımsız aday milletvekilliği kazanmıştır.

Sahip olduğu medya grubu ve mobil iletişim şirketi aracılığıyla propagandalar yapan ve kimi zaman ütopyik vaatlerde bulunan Genç Parti'nin de henüz kurulmuş olmasına karşın aldığı oy oranı dikkate değerdir. AB ve IMF karşıtlığı ekseninde milliyetçi kimlik lanse eden bu Partinin, MHP ve DYP'nin oylarını bölerek onların baraj altı kalmasında payı bulunduğu düşünülmektedir.⁵⁰⁷

Tablo 5.24'te görüldüğü üzere iktidar partisinin daha fazla temsilcilik elde edebileceği iki sistem; liste usulü çoğunluk ve çifte barajlı d'Hondt sistemleridir. Nispi temsile dayalı bir sistemdeki ülke barajının yüksekliğinin çoğunluk sistemleri ile yarışır sonuçlar verdiği, bu seçimin sonuçlarında daha net ortaya çıkmıştır.

2002 Seçimlerinin Sonuçlarıyla Farklı Sistemlerde Milletvekili Dağılımı Tahminleri⁵⁰⁸

Partiler	Oy Oranları (%)*	Liste Usulü Çoğunluk	Milli Bakiye**	Barajsız d'Hondt	Çevre Barajlı d'Hondt	%5 Ülke Barajlı d'Hondt	Çifte Barajlı d'Hondt
AKP	34,3	418	185	262	307	266	380
CHP	19,4	79	100	117	120	117	17
DYP	9,5	53	55	52	54	52	-
MHP	8,4	-	48	9	4	9	-
GP	7,3	-	40	1	-	-	-
DEHAP	6,2	-	40	44	31	44	-
ANAP	5,1	-	30	28	16	28	-
SP	2,5	-	15	33	18	34	-
BBP	1,0	-	6	4	-	-	-
DSP	1,2	-	7	-	-	-	-

Tablo 5-24 2002 Seçimlerinin sonuçlarıyla farklı sistemlerde milletvekili dağılımı tahminleri

* Partilerin oy oranları ondalık hanede yuvarlanmıştır.

** Milli Bakiye Sisteminin uygulanması durumunda tüm partilerin temsilcilik elde edebileceği görülmektedir.

⁵⁰⁷ İnternet: Tansi, M.D. (2012). "2002 Milletvekili Genel Seçimlerinde Yazılı Basında 'AB ve IMF Karşıtlığı' Eksenindeki 'Türk Milliyetçiliği' Söylemi Çerçevesinde Genç Parti'nin Konumlanması". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (19), 235-250. Erişim: <http://dergipark.org.tr/iuifd/issue/22874/244402> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁰⁸ Tuncer ve Danacı, 2003, s.219.

Adalet ve Kalkınma Partisi, “lideri Meclise girmesi yasaklı” bir partidir. 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan, siyasi yasaklı olduğundan 3 Kasım 2002 seçimlerinde milletvekili adayı olamamış, başbakanlığı bu durumda kurucu üyelerden Abdullah Gül üstlenmiştir.

12 Aralık 1997 günü Siirt'te bir miting sırasında okuduğu bir şiir nedeniyle Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) tarafından yargılanarak 1998'de “*halkı din ve ırk farkı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik etmek*” suçundan 10 ay hapis cezası alan Erdoğan, bu hüküm nedeniyle milletvekili seçilme şartını taşımamaktaydı. Bu sırada Meclis çoğunluğuna sahip olan iktidar, 4777 sayılı Yasa ile Anayasa'da yer alan milletvekili seçilemeyecekleri belirten “ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar” hükmünü “terör eylemlerine katılma ...” şeklinde değiştirerek,⁵⁰⁹ Erdoğan'ın seçilme yeterliğine kavuşmasının yolu açılmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002 genel seçimlerinde Siirt'in Kurtalan ilçesinde 706 seçmenin kayıtlı olduğu üç sandıkta seçmene oy kullandırılmadığı gerekçesiyle YSK'ya itiraz etmiş, kazananla muteriz parti arasındaki oy farkının 111 olması ve oy kullanmayan seçmenlerin sayısının seçim sonuçlarına tesir edebilecek mahiyette görülmesi nedeniyle Kurul bu itirazı kabul etmiştir. 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan Siirt seçimlerinin iptal edilmesine ve 9 Şubat 2003 tarihinde yenilenmesine karar verilmiştir.⁵¹⁰ 4778 sayılı Yasa ile kabul edilen hükümler çerçevesinde YSK seçimi bir ay erteleyerek 9 Mart 2003 tarihine almıştır.⁵¹¹

Yapılan ara seçimler sonucunda Erdoğan, Siirt milletvekili olarak Meclis'e girmiş ve Abdullah Gül'ün istifasıyla boşalan başbakanlık koltuğuna oturmuştur.⁵¹²

1983 yılından itibaren en uzun ömürlü Meclis, 4 yıl 8 ay 19 gün süreyle 22. Dönem Meclisi olmuştur.⁵¹³

⁵⁰⁹ İnternet: 4777 Sayılı Kanun (27/12/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24980 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021231M3.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹⁰ İnternet: 978 Sayılı YSK Kararı (02/12/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24957). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021208.htm#7> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹¹ İnternet: 35 Sayılı YSK Kararı (13/01/2003). *Resmi Gazete* (Sayı: 24993). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/01/20030114.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹² İnternet: 212 Sayılı YSK Kararı (11/03/2003). *Resmi Gazete* (Sayı: 25045 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030311M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹³ Tuncer, E. (2007). *Seçim 2007-22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*. Ankara: Tesav Yayınları. s.3.

5.2.23 23. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

2006 yılında Rahip Santoro'nun öldürülmesi ile başlayan olaylar silsilesi Zirve Yayınevi Katliamına doğru giderken,⁵¹⁴ Cumhuriyet Gazetesi'nin bombalanması, Danıştay saldırısı ve Hrant Dink suikastına şahit olunmuştur. Hükümete karşı Cumhuriyet mitingleri başlamıştır. Toplumsal gerilim tırmanmaktayken, siyasette de sular ısınmaktadır.

Ordu, muhalefet ve iktidar arasındaki siyasi anlaşmazlıklar bu defa Cumhurbaşkanı seçiminde ortaya çıkmıştır. 27 Nisan 2007'de ilk tur oylamada 357 oy alan Abdullah Gül'e karşı, Cumhurbaşkanının seçimi için Meclis'in üye tam sayısının $\frac{2}{3}$ 'ü olan 367 üye ile toplanması gerektiğini öne süren muhalefet Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Aynı tarihte Genelkurmay Başkanlığı'nın Internet sitesi üzerinden yayımlanan bir bildiriyle irtica tehdidinde karşı Cumhurbaşkanlığına gelecek kişinin sahip olması gereken nitelikler belirtilerek TSK'nın Devleti koruma görevini kararlılıkla sürdüreceği ifade edilmiştir. Birkaç gün sonra kararını veren Anayasa Mahkemesi, 367 itirazını haklı bularak ilk tur oylamasını iptal etmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimi için daha sonraki oylamalarda da sonuç alınamamıştır ve 3 Mayıs'ta ortaya çıktığı üzere TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararlaştırılmıştır. YSK seçim hazırlıkları için yeterli süreye göre oylama tarihinin en erken 22 Temmuz 2007 olabileceğini belirtmiştir.

Erken seçim öncesinde bağımsız adayların da birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin 5550 sayılı Kanun kabul edilmiş, bu değişikliğin gelecek seçimlerde uygulanabilmesi için de 5659 sayılı Kanunla Anayasa tadil edilmiştir.

Bir değişiklik de Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesine ve halkoylaması seçim takviminin 40 güne indirilmesine yönelik olarak yapılmıştır. Meclise iade edilmesiyle 22 Temmuz seçimlerine yetiştirilemeyeceği anlaşılan Kanun düzenlemesi seçim sonrasına kalmıştır.⁵¹⁵

23. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde geçerli olan önemli bir diğer değişiklik de 5552 sayılı Yasa ile kabul edilen milletvekili seçilme yaşının 30'dan 25'e

⁵¹⁴ İnternet: Balancar, F. (2013, 27 Mayıs). Trabzon'da Yalnız Bir Katolik Rahip. *Agos*. Erişim: <http://www.agos.com.tr> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹⁵ Tuncer, 2007, s.3-6.

indirilmesidir.⁵¹⁶ Bunun dışında yeni bir sistemsel yapılanma olmadan seçimlere gidilmiştir (Bkz Tablo 5.25).

23. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 22 Temmuz 2007 ⁵¹⁷				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	42.799.303			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	36.056.293			
Katılım Oranı	%84,25			
Geçerli Oy Sayısı	35.049.691			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Adalet ve Kalkınma Partisi	16.327.291	%46,58	341	+15,42
Cumhuriyet Halk Partisi	7.317.808	%20,88	112	-0,51
Milliyetçi Hareket Partisi *	5.001.869	%14,27	71	-1,36
Bağımsızlar	1.835.486	%5,24	26	-0,51

Tablo 5-25 23. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

* İstanbul'dan seçilen bir milletvekilinin ölümü nedeniyle Meclis'te bulunan milletvekili sayısı 549'a MHP sandalye sayısı 70'e düşmüştür.

27 Nisan Muhtırasına rağmen seçimin demokratik koşullarda gerçekleştiği söylenebilir. Seçime katılma yeterliği bulunan 21 partiden 14'ü seçime girmiştir. Bir önceki seçimde % 53,67'de kalan temsile ulaşan oy oranı % 86,97'ye yükselmiştir. Seçimde oy oranını yükselten AKP ve CHP, MHP'nin barajı aşması nedeniyle temsil oranlarında düşüş görerek vekil sayılarını azaltmıştır. Buna karşın yine de yüksek bir aşkın temsil oranına (% 15,42) ulaşan AKP tekrar tek başına iktidara gelmiştir. Seçimlerden üç parti çıkmasına rağmen, bu dönemde mevcut partilerden ayrılanlarca ya da bağımsız seçilen milletvekilleri başka partiler de Meclis'te temsil edilmiştir.

İktidara tek partinin daha yüksek oy oranıyla ikinci kez oturması, daha güçlü bir muhalefet ortaya konmasını düşündürmüş ve işbirlikleri söz konusu olmuştur. ANAP ve DP bunu başaramamışsa da DSP ile CHP gerçekleştirmiştir. CHP listelerinden seçime giren ve seçilen DSP'liler, seçimlerden sonra partilerine geri dönmüşlerdir. DTP ise seçimlere girmeden bağımsız adayları desteklemiştir.

⁵¹⁶ İnternet: 5552 Sayılı Kanun (19/10/2006). *Resmî Gazete* (Sayı: 26330). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061028-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹⁷ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.93-94).

Meclisin yaptığı ilk iş, Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi amacıyla halkoylamasına gidilmesi olmuştur. Halkoyuna sunulan 5678 sayılı Kanuna göre Anayasanın değişiklik hükümleri şunlardır: TBMM seçimleri dört yılda bir yapılır. Meclis, yapacağı seçimler dâhil tüm işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır, Anayasada başka hüküm yoksa katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Cumhurbaşkanı, halk tarafından, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış TBMM üyeleri veya Türk vatandaşları arasından seçilir, görev süresi beş yıldır. Aynı kişi en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, parti ile ilişkisi varsa kesilir ve milletvekilliği sona erer. Cumhurbaşkanlığı seçiminde, oyların salt çoğunluğunu alan seçilmiş olur. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, ilk oylama gününü takip eden ikinci pazar günü, ilk oylamada en çok oy almış bulunan iki aday ile tekrar seçime gidilerek oyların çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanı seçilir.⁵¹⁸

Halkoylaması sonuçları için Bkz. Tablo 5.26.

21 Ekim 2007 Anayasa Halkoylaması Sonuçları ⁵¹⁹

Kayıtlı seçmen sayısı	: 42,690,252
Oy kullanan seçmen sayısı	: 28,819,319
Seçime katılım oranı	: % 67.51
Geçerli oy sayısı	: 28,167,661
Anayasaya kabul oyu sayısı	: 19,422,714
Anayasaya ret oyu sayısı	: 8,744,947
Kabul oyu oranı	: % 68.95
Ret oyu oranı	: % 31,05

Tablo 5-26 21 Ekim 2007 Anayasa Halkoylaması sonuçları

2010 yılında Türkiye yeniden halkoylamasına gitmiştir. 2007 seçimlerinde oy oranını ciddi biçimde artıran ve tek parti iktidarı olarak konumunu pekiştiren AKP, Ordu

⁵¹⁸ İnternet: 5678 Sayılı Kanun (31/05/2007). *Resmi Gazete* (Sayı: 26554). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵¹⁹ İnternet: YSK. Halkoylaması Arşivi, 21 Ekim 2007 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonuc.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

içinde kendisine muhalif olan kadroların tasfiyesi için seçimden hemen sonra düğmeye basmıştır. Bu amaçla, Ergenekon ve Balyoz olarak adlandırılan ve sonradan tümüyle düzmece oldukları Yargı kararlarıyla da kesinlik kazanan dava süreçleri yaşanmıştır. Gerek Ordu içinde, gerekse sivil kesimde, AKP'nin temsil ettiği dinsel referanslı siyaset anlayışına muhalefet eden çok sayıda asker-sivil aydın hapse atılmış ve bunlar, haksız yere yıllarca tutuklu ya da hükümlü kalmıştır.

Bu süreçte iktidar partisi açıkça devlet organları içine sızmış olan ve ileride Fethullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) olarak adlandırılacak olan Fethullah Gülen Cemaati'ne bağlı unsurları kullanmış, onlarla işbirliği yapmıştır.

Esasen 2010 referandumunu, yargıda kapsamlı düzenlemeler yapılarak, tarikatın gücünü pekiştirmeye yönelik bir adımdır ki bu husus bizzat Fethullah Gülen tarafından da ifade edilmiştir. Ağırlıklı olarak yüksek yargı ile ilgili hükümlerin oylandığı 2010 Halkoylamasının sonuçları Tablo 5.27'de gösterilmiştir:

12 Eylül 2010 Anayasa Halkoylaması Sonuçları ⁵²⁰	
Kayıtlı seçmen sayısı	: 52.051.828
Oy kullanan seçmen sayısı	: 38.369.099
Seçime katılım oranı	: %73,71
Geçerli oy sayısı	: 37.644.037
Anayasaya kabul oyu sayısı	: 21.787.244
Anayasaya ret oyu sayısı	: 15.856.793
Kabul oyu oranı	: % 57,88
Ret oyu oranı	: % 42,12

Tablo 5-27 12 Eylül 2010 Anayasa Halkoylaması sonuçları

5982 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun⁵²¹ kabulü ile kimilerine göre adalet mekanizması

⁵²⁰ İnternet: YSK. Halkoylaması Arşivi, 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2010Referandum/KesinSonuc/Sonuc.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵²¹ İnternet: 5982 Sayılı Kanun (07/05/2010). *Resmî Gazete* (Sayı: 27580). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

tarafsızlaştırılmış ve bağımsızlaştırılmış, kimilerine göre ise iktidarın hegemonyasına girmiştir.

2010 yılında seçim mevzuatında propaganda, seçim malzemeleri (oy sandığı, oy pusulası, vb.), oy verme düzeni gibi konularda değişikliğe gidilmiştir. Daha önceki mevzuatta seçim zarfından aynı seçim türüne ait birden fazla, aynı partiye ya da isme oy verilen pusulalar çıkması durumunda bunlar tek sayılmaktayken yeni düzenlemeye göre aynı seçim türüne ait olsa bile zarftan birden fazla oy pusulası çıkmış olması halinde, bu seçim türüne ait oy pusulalarının hesaba katılmayacağı kabul edilmiştir.⁵²²

5.2.24 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

1983 yılı sonrasında ilk defa erken seçim niteliği taşımayan 2011 seçimleri, 2007’de Halkoylaması ile kabul edilen değişikliğe göre TBMM üyeliği seçimleri dört yılda bir yapılacağından, TBMM Genel Kurulunda 03/03/2011 tarihinde alınan karara⁵²³ göre 12 Haziran 2011 tarihinde yapılmıştır.

Seçimlere AKP, BBP, CHP, DP, DSP, DYP, Emek Partisi (EMEP), Hak ve Eşitlik Partisi (HEPAR), Has Parti, LDP, MHP, Milliyetçi Muhafazakâr Parti (MMP), Millet Partisi, Saadet Partisi, TKP olmak üzere 15 siyasi parti katılmıştır.

Bu seçimin sonuçları da %10 ülke barajlı d’Hondt sistemine göre değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 5.28).⁵²⁴

⁵²² İnternet: 5980 Sayılı Kanun (08/04/2010). *Resmi Gazete* (Sayı: 27548). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100410-2.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵²³ İnternet: 987 Sayılı TBMM Kararı (03/03/2011). *Resmi Gazete* (Sayı: 27864 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110304M1-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵²⁴ (TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, 2012, s.4).

24. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 12 Haziran 2011⁵²⁵

Kayıtlı Seçmen Sayısı	52.806.322			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	43.914.948			
Katılım Oranı	%83,16			
Geçerli Oy Sayısı	42.941.763			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Adalet ve Kalkınma Partisi	21.399.082	%49,83	327	+9,62
Cumhuriyet Halk Partisi	11.155.972	%25,98	135	-1,43
Milliyetçi Hareket Partisi	5.585.513	%13,01	53	-3,37
Bağımsızlar	2.819.917	%6,57	35	-0,20

Tablo 5-28 24. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

Nispi temsil sisteminin siyasi parti sayısını artırıcı etkisi seçime katılan partilerin fazla olmasını sağlasa da, yüksek baraj oranı bu partilerin temsilden uzak etkisiz küçük partiler olarak kalmasına neden olmuştur. HDP bu seçime de bağımsız adaylarla katılmıştır. Geçerli oyların %95,36'sının değerlendirildiği, ancak % 4,61'lik oyun baraja takıldığı görülmektedir. Aşkın temsili sadece iktidar partisi elde ederken, bağımsız adayların çoğalmasından partilerin temsil oranlarını düşürmektedir. Yüksek ülke barajını geçmek için partilerin bağımsız adayları desteklemesi nedeniyle seçimden seçime bağımsızların oy oranlarının ve sayılarının yükseldiği görülmektedir. İktidar ve ana muhalefet partilerinin yükselişini sürdürdüğü anlaşılmakta ancak temsilci sayıları seçimden seçime azalmaktadır.

5.2.25 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

2012 yılının Ocak ayında Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu kabul edilmiş,⁵²⁶ ayrıca 6304 sayılı Yasa ile yurt dışında yaşayan Türk seçmenlerin gümrük kapılarının yanı sıra yabancı temsilciliklerde oy kullanmaları mümkün hale gelmiştir.⁵²⁷

⁵²⁵ İnternet: 1070 Sayılı YSK Kararı (22/06/2011). *Resmî Gazete* (Sayı: 27973). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110623-4.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

2007 yılında Cumhurbaşkanlığına gelen Abdullah Gül'ün yedi yıllık görev süresinin dolacak olması nedeniyle, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi amacıyla ilk tur oylaması 10 Ağustos, ikinci tur oylaması 24 Ağustos 2014 tarihlerinde yapılmak üzere seçime gidilmiştir. Seçimlere AKP'nin adayı Recep Tayyip Erdoğan, CHP ve MHP'nin ortak adayı Ekmeleddin İhsanoğlu ve HDP'nin adayı Selahattin Demirtaş katılmıştır. İlk turda sonuçlanan seçimi, %51,79 oy oranıyla Erdoğan kazanmış, İhsanoğlu %38,44 oranında oy alırken, Demirtaş %9,76'da kalmıştır.⁵²⁸ Ancak aldığı oy oranı, HDP'nin gelecek seçimlerde göstereceği başarının ayak sesleri olarak nitelendirilmiştir.

24. Dönem olaylarına bakıldığında; Tunus'tan yayılan Arap Baharı'nın komşu ülkelere sıçramasıyla 2011 yılının Nisan ayında başlayan Suriyeli göçmen akını, hızlanarak devam etmiştir. 2013 yılında İstanbul'da başlayan ve diğer kentlere yayılan iktidar karşıtı Gezi Protestoları toplumsal kutuplaşmayı artırmıştır. TSK'yı hedef alan Ergenekon ve Balyoz davaları toplumun adalet duygularını ciddi şekilde zedelemiştir. İktidarın yolsuzluk ve rüşvet iddialarına dayandırılan 17-25 Aralık olayları, Hükümet ile Fethullah Gülen Cemaati'ni karşı karşıya getirmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelik Akil İnsanlar ve Çözüm Sürecinin gibi projelerin çözüm sağlamaması toplumda, orduda ve siyasette fikrî çatışmaların artmasına yol açmıştır. Bu koşullarda iktidar partisinin artan muhalefet karşısında sarsılmaya başladığı görülmektedir.

Dönemin en dikkat çekici özelliği, AKP iktidarının başından beri birlikte hareket eden AKP ile Fethullah Gülen Cemaati'nin ayrışması ve ortaya çıkan rekabetin iktidar çatışmasına dönüşmesidir. Hükümetin, Cemaat'in denetimindeki özel dersaneleri devlet denetimine almak istemesiyle başlayan, MİT Müsteşarı hakkında soruşturma başlatılması ve MİT turları olaylarıyla tırmanan çatışma, Cemaat'e bağlı yargı ve emniyet mensuplarının 17-25 Aralık 2013 tarihinde doğrudan Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsını hedef alan çıkışlarıyla doruğuna ulaşmıştır. Böylece başlayan açık çatışma, Gülen Cemaati mensuplarının devlet aygıtından temizlenmesi sürecinin başlaması sonucunu doğurmuştur.

⁵²⁶ İnternet: 6271 Sayılı Kanun (19/01/2012). *Resmî Gazete* (Sayı: 28185). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120126-5.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵²⁷ İnternet: 6304 Sayılı Kanun (09/05/2012). *Resmî Gazete* (Sayı: 28296). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-3..htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵²⁸ İnternet: YSK. 10/08/2014 Tarihinde Yapılan 12. Cumhurbaşkanı Seçimi İle İlgili Kesin Sonuçlar, Yurt İçi, Yurt Dışı ve Gümrük Sandıkları Dâhil Cumhurbaşkanı Seçim Sonucu. Erişim: http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Siyasal ve sosyoekonomik sorunların gündemi oluşturduğu bir ortamda, Meclis seçimlerinin yenilenme tarihi yaklaştığından, hazırlıklara başlanarak oy verme günü olarak belirlenen 7 Haziran 2015 tarihinde seçim yapılmıştır. Seçimin sonuçları Tablo 5.29’da gösterilmiştir:

25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 07 Haziran 2015 ⁵²⁹				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	56.608.817			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	47.507.467			
Katılım Oranı	%83,92			
Geçerli Oy Sayısı	46.163.243			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Adalet ve Kalkınma Partisi	18.867.411	%40,87	258	+6,04
Cumhuriyet Halk Partisi	11.518.139	%24,95	132	-0,95
Milliyetçi Hareket Partisi	7.520.006	%16,29	80	-1,74
Halkların Demokratik Partisi	6.058.489	%13,12	80	+1,42

Tablo 5-29 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

Seçime katılım oranı gibi temsilde de yüksek bir orana ulaşılmıştır. Geçerli oyların % 95,24’ü partilere sandalye dağıtımında değerlendirilmiş, baraj altında kalan oy miktarı ise % 4,76 oranında olmuştur. Yurt dışı sandıklarında oy kullanım oranı 12. Cumhurbaşkanı Seçiminde %8,31 düzeyindeyken⁵³⁰, bu seçimde %32,50 seviyesine çıkmıştır.⁵³¹ Bu kez seçimlere doğrudan katılan HDP barajı aşarak Meclis’e girmiştir. Bu durumda yapılan milletvekillikleri dağılımına göre artık hiçbir parti tek başına iktidara gelme gücüne sahip değildir. AKP adına hükümeti kurması için görevlendirilen 62. Hükümetin Başbakanı Davutoğlu, vâki temasları sonucu Hükümeti kurma görevini yerine

⁵²⁹ İnternet: 1415 Sayılı YSK Kararı (18/06/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29390 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150618M1-1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³⁰ İnternet: YSK. 10 Ağustos 2014 Pazar Günü Yapılan 12. Cumhurbaşkanı Seçimi İle İlgili Kesin Sonuçlar, Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_b_Yurtdisi.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³¹ İnternet: YSK. 7 Haziran 2015 Pazar Günü Yapılan 25.Dönem Milletvekili Genel Seçimi İle İlgili Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmiGazete/B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

getirme imkânının bulunmadığını bildirmiştir.⁵³² Bunun üzerine 63. Hükümet, geçici Bakanlar Kurulu olarak MHP, HDP ve bağımsız milletvekillerinden oluşturulmuştur.⁵³³ Böylelikle Türkiye’de ilk kez bir “Seçim Hükümeti” kurulmuştur. 24 Ağustos 2015 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verilmiştir.⁵³⁴

5.2.26 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

Haziran seçimleri sonrası ülkede şiddet eylemlerinin dozu artmıştır. IŞİD ve PKK tarafından siviller ve güvenlik güçleri hedef alınarak ses getiren terör eylemlerine girilmiştir. Güneydoğu Anadolu’da PKK’ya karşı Hendek Operasyonları başlatılmış, Suruç ve Ankara Tren Garı patlamalarında toplam 150 civarında insan öldürülmüştür. Yaşanan olayları iktidar tarafı seçimlerden tek parti olarak güçlü şekilde çıkmamasının yarattığı zafiyet ve kendisine kasıt olarak görmekteyken, muhaliflerce bu durum istediği kadar oy alamamış olan iktidar partisinin intikamı ve gelecek seçimler için bir gözdağı vermesinden ibarettir.

Bu süreçte güvenlik birimleri ve ilçe seçim kurulları, tarafından yaşanan olaylardan örnekler verilerek, seçim bölgelerine gidecek güvenlik güçlerine ve seçim görevlilerine terör örgütü mensuplarının silahlı saldırıda bulunabileceği, riskli olan seçim bölgelerinde kurulacak olan sandıkların daha güvenli olarak kabul edilen köylere ve ilçe merkezlerine taşınması talep edilmiş, ancak bu istek YSK tarafından; seçim yasalarına ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile Venedik Komisyonu kararlarına uygun görülmediğinden oy çoğunluğu ile reddedilmiştir.⁵³⁵ Seçim güvenliği kapsamında ele alınan bu konu, 2018 yılında 7102 sayılı Kanunun kabulü ile yasal imkâna kavuşturulacaktır.

⁵³² İnternet: Hükümeti Kurma Görevinin İadesine Dair Tezkere (18/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29450). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150819-10.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³³ İnternet: Geçici Bakanlar Kurulunun Atanmasına Dair İşlem (28/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29459 (4.Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150828M4-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³⁴ İnternet: Cumhurbaşkanı Tarafından Verilen Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Yenilenmesine Dair Karar (24/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29455 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150824M1-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³⁵ İnternet: YSK. 2015/1877, 2015/1836, 2015/1834, 2015/1828, 2015/1826 sayılı Kararlar (2015). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

YSK tarafından 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi tarihi 1 Kasım 2015 Pazar günü olarak belirlenmiştir.⁵³⁶ İki seçim arası dönemde seçim kanunlarında herhangi bir değişiklik yapılmadan seçime gidilmiştir. Seçim sonuçları Tablo 5.30'da gösterilmiştir:

26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 01 Kasım 2015 ⁵³⁷				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	56.949.009			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	48.537.695			
Katılım Oranı	%85,23			
Geçerli Oy Sayısı	47.840.231			
Milletvekili Sayısı	550			
SİYASİ PARTİLER	Oy Sayıları	Oy Oranları	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
Adalet ve Kalkınma Partisi	23.681.926	% 49,50	317	+8,13
Cumhuriyet Halk Partisi	12.111.812	% 25,32	134	-0,95
Milliyetçi Hareket Partisi	5.694.136	% 11,90	40	-4,63
Halkların Demokratik Partisi	5.148.085	% 10,76	59	-0,03

Tablo 5-30 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

Temsil edilen oy oranı % 97,48, baraj altı partilerin toplam oyu %2,52 oranında olmuştur. Yurt dışı seçmenlerde seçime katılım oranı %40,01 olmuş, yurt dışı sandıklarda kullanılan oyların % 56,38'i AKP'ye, %19,17'si HDP'ye, %15,44'ü CHP'ye ve %7,06'sı MHP'ye yansımıştır.⁵³⁸ Haziran seçimlerinde milletin verdiği uyarı mesajının alındığını belirten iktidar partisi, yeni dönemde tekrar tek başına Meclis çoğunluğuna sahip olmuştur.

25. ve 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde alınan sonuçlar, meşruiyet tartışmalarına sebebiyet vermiştir. Bir grup ilk seçimin, diğeri ikincisinin demokratik ve özgür ortamda yapılmadığını iddia etmektedir. Haziran seçimlerinde umduğunu bulamayan iktidar partisi, seçim güvenliği sağlanamadığından özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu

⁵³⁶ İnternet: YSK. 1539 Sayılı Karar (2015, 25 Ağustos). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Kararlar/2015Pdf/2015-1539.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³⁷ İnternet: 2310 Sayılı YSK Kararı (11/11/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29530 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151112M1-1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵³⁸ İnternet: YSK. 1 Kasım 2015 Pazar Günü Yapılan 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Bölgelerindeki sandıklardan çıkan blok oyları ileri sürerek seçimlerin yenilendiğini, 5 ay arayla yapılan iki seçimde iktidar partisinin oylarını % 9 oranında artırmasına dikkat çeken muhalefet partileri ise sandıktan çıkan iradeyi kabullenemeyen iktidarın terörü özellikle kışkırtarak araçsallaştırdığını savunmuştur.

5.2.27 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri

17-25 Aralık süreci, iktidar partisi tarafından daha sonra Fethullahçı Terör Örgütü / Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) olarak adlandırılan sözde dini nitelikli hiyerarşik bir grubun; eğitim, ordu, emniyet, yargı ve siyasette ipleri ele geçirerek sadece iktidarı değil, tüm Devleti ele geçirme operasyonlarının miladı olarak kabul edilmiştir. Ancak söz konusu sürecin bundan çok daha önce başladığı ve 12 Eylül dönemine kadar geri gittiği, AKP iktidarı döneminde ise büyük ivme kazandığı bilinmektedir. Kritik kadrolardaki örgüt personeli ve eylemleri; siyasiler, sivil toplum kuruluşları, asker, polis ve yargıçlarca pasifize edilmeye çalışılmıştır. Bu süreç zaman geçtikçe güç kaybetmeye başlayan örgütün 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirdiği askerî kalkışmasıyla sonuçlanmıştır. TSK içerisindeki FETÖ mensubu bir grubun, emir komuta zinciri dışında, 1997 yılından beri ABD’de yaşayan Fethullah Gülen’in talimatıyla örgüt hiyerarşisine tâbi olarak başlattığı darbe girişimi 24 saat geçmeden kontrol altına alınmıştır. Bu tehlike karşısında halk ve siyaset bir süreliğine birbirine kenetlenmiştir. 200’den fazla asker, polis ve sivil vatandaşın hayatını kaybettiği kalkışma sonrası olağanüstü hal ilan edilmiş ve uzatmalarla iki yıl kadar yürürlükte kalmıştır.

Toplum, gerçekleşen kalkışmaya karşı ortak nefret duygusu taşımaktaysa da, bu örgütün güç kazanmasında ve olayların bu noktaya gelmesinde pay sahibi olarak sorumlu görülenler konusunda fikir ayrılığı taşımaktadır.

2017 yılında MHP içindeki, bir noktadan sonra Yargının da taraf olduğu liderlik mücadelesi, bu partinin ikiye bölünmesiyle ve Meral Akşener liderliğindeki bir grubun İyi Parti’yi kurmasıyla sonuçlanmıştır. Darbe girişimi sonrası siyasi arenada birlik uzun sürmemiş, MHP’deki bölünmeyle de körüklenen parti gruplaşmaları yeniden ortaya çıkmıştır. MHP ve AKP yakınlaşmasına karşı kimi zaman HDP’nin de destek verdiği Saadet Partisi, İyi Parti ve CHP ortak hareket etmeye başlamıştır.

Yürütmenin güçlenmesi ile illegal yapılanmaların ve eylemlerin sonunun getirileceği iddiasındaki iktidarın çalışmalarıyla, Anayasa değişikliklerine ilişkin 6771 sayılı Kanun kabul edilmiş ve halkoylamasına sunulmasına karar verilmiştir. Konjonktürün gerektirdiği şart olarak görülen değişikliklerin tabandan desteklendiğini savunan iktidara karşı muhalefet, darbe girişiminin mağduriyetinden istifade edilerek koltuk sağlamlaştırılmasına yeltenildiğini öne sürmüştür.

6771 sayılı Yasa özet olarak; Cumhurbaşkanının adaylığına, seçilmesine, görev ve yetkilerine, cezai sorumluluğuna, kararnamelerine, Meclisteki sözlü soru ile gensorunun ilgasına, Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanların atanmaları, görevleri ve yargılanmaları ile ilgili hususlara, olağanüstü hâl yönetimine, üst düzey kamu görevlilerinin Cumhurbaşkanı tarafından atanacağına, merkezi idare kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının; kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenleneceğine, bütçeye, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısına ve savaş hâli ile disiplin mahkemeleri dışında askeri mahkemelerin kurulamayacağına ilişkin maddeler içermektedir.

Seçim mevzuatı değişiklikleri de getiren bu Yasayla; milletvekili seçilme yaşı 18'e indirilmiş, seçilme şartlarında bulunan "*yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar*" ibaresi "*askerlikle ilişkisi olanlar*" şeklinde değiştirilmiş, Cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisinin kesilmesi uygulaması sona erdirilmiştir. TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılacağı ve TBMM üye sayısının 550'den 600'e çıkarıldığı, bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği, cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin TBMM üyeliğinin sona ereceği, ayrıca siyasi parti gruplarının, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partilerin veya en az yüz bin seçmenin cumhurbaşkanı adayı gösterebileceği kabul edilmiştir.

Pakette ara seçimleri kaldırarak yöntem olarak yedek milletvekilliğinin yer alması düşünülmüşse de, kabul edilen Yasa metninde yer almamıştır.

Madde gerekçelerinde, yasamayı ve yürütmeyi belirleyecek olan seçimlerin beraber yapılmasının istikrarı sağlayacağı, yürütme yetkisinin cumhurbaşkanına verilmesiyle,

güvenoyu alamama ya da hükümeti kuramama sorununun ortadan kalkacağı ve kuvvetler ayrılığının uygulamada keskin hatlarla sağlanacağı öne sürülmüştür.⁵³⁹

Cumhurbaşkanının hem devletin hem de hükümetin başı olarak geniş yetkilere sahip olması durumu; iktidar partisi taraftarlarınca, Batı demokrasilerinden örnek verilerek güçlü bir yürütme ile istikrarın sağlanacağı düşüncesiyle savunulmuştur. Ancak, muhalefet bunun "tek adam" rejimine evrilme olduğunu ve Batı örneklerinde bu derece yetkilendirme yapılmadığını belirterek, siyasal literatürde ve uygulamada yeri ve benzeri olmayan "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"ne karşı çıkmıştır. Ayrıca partili cumhurbaşkanının, her kesimden vatandaşa ve siyasilere eşit mesafede yaklaşamayacağı eleştirisi konusu olmuştur.

16 Nisan 2017 tarihinde 6771 sayılı Yasa ile getirilen Anayasa değişiklikleri halkoylamasına sunulmuştur. Seçim sonuçları Tablo 5.31'de gösterilmiştir:

16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuçları ⁵⁴⁰	
Kayıtlı seçmen sayısı	: 58.291.898
Oy kullanan seçmen sayısı	: 49.798.855
Seçime katılım oranı	: % 85,43
Geçerli oy sayısı	: 48.936.604
Anayasaya kabul oyu sayısı	: 25.157.463
Anayasaya ret oyu sayısı	: 23.779.141
Kabul oyu oranı	: % 51,41
Ret oyu oranı	: % 48,59

Tablo 5-31 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması sonuçları

Söz konusu seçimlerde oylama devam ederken, ilçe seçim kurulları ve YSK'daki iktidar partisi temsilcisi tarafından, bazı sandıklarda oy zarflarının veya oy pusulalarının ilçe seçim kurulu ve sandık kurulu mührü ile mühürlenmediği yönünde bilgi verilmiş ve

⁵³⁹ İnternet: Türkiye Barolar Birliği. (t.y.). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu. Erişim: <http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/pdf/anayasadegisikligikanunteklifi.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁴⁰ İnternet: YSK. 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek135.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

bunun üzerine Kurul, Yüksek Seçim Kurulu tarafından gönderildiğine şüphe bulunmayan hallerde, sandık kurullarının hata veya ihmali sonucu mühürlenmeyen oy zarfı ve oy pusulası ile kullandırılan oyların geçerli kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁵⁴¹

Seçimin meşruiyetine ilişkin tartışmalar uzun süre kamuoyunu meşgul etmiştir. “Hayır” kampanyası yürütenler, verilen karara istinaden Yüksek Seçim Kurulu’nu tarafsız ve bağımsız olmamakla ve Kanunun açık hükmüne uymamakla eleştirmişlerdir. Mühürsüz olarak kullanılması kabul edilen pusulalarla ilgili tartışmaların çok büyük çoğunlukla muhalefet partilerinin yeterli denetiminin bulunmadığı Güneydoğu Anadolu bölgesindeki sandıklarda yaşanması ve sonucu belirleyen oyların da bu bölgeden gelmesi, muhalefet tarafından, iktidarın seçim sonuçlarını değiştirmek amacıyla gerçekleştirdiği bir operasyon olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca seçimlerin, süren olağanüstü hal ortamında yapılmış olması yönüyle de iktidar baskısı altında gerçekleştiği iddia edilmiştir.

Bu tartışmaları yatıştırmak amacıyla Kurul, kararın seçmen iradesinin sandık kurullarının hataları nedeniyle sandığa yansımamasını engellemek amacıyla kabul edildiğini belirterek; 1984, 1994 ve 2004 seçimlerindeki önceki Kurulların benzer kararlarını yayımlamıştır.⁵⁴² Ancak verilen örneklerle mevcut durum arasındaki tutarsızlıklar gözden kaçmamıştır. YSK, “çete” ifadesiyle ithamlara varan tenkitlere maruz kalmıştır.⁵⁴³ YSK’nın bu uygulaması 2018 yılında kabul edilen 7102 sayılı Kanunla yasallaştırılacaktır. Bu da, uygulamanın referandumun yapıldığı tarihte yasa dışı olduğunun kabullenilmesi anlamına gelmektedir.

27. Dönem seçimlerinden üç ay kadar önce kabul edilen 7102 sayılı Yasa ile; seçimleri etkileyen değişiklikler kabul edilmiştir. Daha önceki genel seçimlerde uygulandığında ya da teşebbüs edildiğinde sıkıntılı sonuçlar doğuran seçim güvenliği, mühürsüz zarflar ya da oy pusulaları gibi konulara kanuni dayanak getirilmiştir.

7102 sayılı Kanunla; seçim güvenliğinin sağlanması için sandık bölgelerinin birleştirilebileceğine, hastalığı veya engeli sebebiyle yatağa bağımlı olan seçmenlerin oy kullanmalarını sağlamak için seyyar sandık kurulları kurulmasına, sandık kurulu başkanının ve memur üyesinin mülki idare amiri tarafından gönderilen kamu görevlileri

⁵⁴¹ İnternet: YSK. 560 Sayılı Karar (2017, 16 Nisan). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5059/2017-560.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁴² İnternet: YSK. 1994/334, 1994/680, 1984/272, 2004/935 sayılı Kararlar. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5058/2017HO-SKMuhruKararlari.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁴³ İnternet: YSK. 03/07/2017 Tarihli Basın Açıklaması. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/basin-duyurusu/basin-aciklamasi/5569> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

arasından ad çekme suretiyle tespit edilmesine, cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimlerinde oy pusulalarının aynı zarfa konulacağına, üzerinde sandık kurulu mührü bulunmamasına rağmen özel filigranı, amblemi ve ilçe seçim kurulu mührü bulunan zarflar ile yetkili seçim kurulları tarafından gönderilen ve özel filigranı bulunan ancak sandık kurullarının ihmaliyle arkası mühürlenmemiş oy pusulalarının geçerli sayılacağına, seçimlere katılma yeterliliği taşıyan siyasi partilerin ittifak yaparak seçime katılabileceğine ve her birinin kendi aday listesini verebileceğine, ittifak yapan siyasi partilerin kuraya ittifak olarak dâhil edileceğine ve oy pusulasında yan yana ittifak unvanı ile pusulada yer alacağına dair hükümler kabul edilmiştir.

Yüzde onluk barajın hesaplanmasında ittifak yapan siyasi partilerin oylarının toplamı esas alınarak ayrıca baraj hesaplaması yapılmayacaktır. İttifakın milletvekili sayısının hesaplanmasında, ittifak yapan siyasi partilerin toplam oyu esas alınacaktır.

İttifaktaki partilerin oyunun hesaplanmasında; partilerin o seçim çevresinde tek başına aldıkları oy sayısına, ittifakın ortak oylarından gelen payın ilave edileceği bildirilmiştir. İttifak yapan her bir partiye ortak oylardan gelen pay ise ittifak yapan siyasi partilerin tek başına aldıkları oyun bu partilerin toplam oyuna bölünmesi ile elde edilen katsayının ittifakın ortak oyu ile çarpımı sonucu elde edilecektir.⁵⁴⁴

İttifak oylarının partiler arasında oy oranlarına göre paylaştırılmasını bir örnekle açıklayacak olursak, üç partinin ittifak halinde girdiği seçimde sonuçlar aşağıdaki gibi olsun:

<u>A İTTİFAKI ORTAK OYU</u>	<u>A1 PARTİSİ OYU</u>	<u>A2 PARTİSİ OYU</u>	<u>A3 PARTİSİ OYU</u>
450	1400	1200	1000

Yasada belirtildiği şekilde ittifaktaki partilere ittifakın ortak oylarından gelen pay miktarları:

$$\frac{A1 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı}{İttifaktaki partilerin oyları toplamı} \times \text{İttifakın ortak oyu} = \frac{1400}{(1400+1200+1000)} \times 450 = \frac{1400}{3600} \times 450 = 175$$

$$\frac{A2 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı}{İttifaktaki partilerin oyları toplamı} \times \text{İttifakın ortak oyu} = \frac{1200}{(1400+1200+1000)} \times 450 = \frac{1200}{3600} \times 450 = 150$$

$$\frac{A3 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı}{İttifaktaki partilerin oyları toplamı} \times \text{İttifakın ortak oyu} = \frac{1000}{(1400+1200+1000)} \times 450 = \frac{1000}{3600} \times 450 = 125$$

⁵⁴⁴ İnternet: 7102 Sayılı Kanun (13/03/2018). *Resmi Gazete* (Sayı: 30362). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Partilerin tek başına aldıkları oy miktarlarına ittifakın ortak oylarından gelen pay miktarları eklenerek toplam oyları bulunmaktadır:

A1 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı + İttifakın ortak oylarından gelen pay =1400+175=1575

A2 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı + İttifakın ortak oylarından gelen pay =1200+150=1350

A3 Partisinin tek başına aldığı oy sayısı + İttifakın ortak oylarından gelen pay =1000+125=1125

Böylelikle 450 olan ittifakın ortak oyu, partilere oyları oranında 175, 150 ve 125 olarak dağıtılmıştır.

“İttifak Yasası” olarak da bilinen 7102 sayılı Kanun, partilerin oyları oranında temsil edilebilmesi temeline dayanan nispi temsil sistemini, Türkiye’deki yüksek barajla birlikte değerlendirildiğinde çoğunluk sistemlerine daha da yaklaştıran bir yapıya dönüştürmektedir. Özellikle iki turlu çoğunluk sistemlerinde, ikinci tur öncesinde sıklıkla görülen pazarlıkları ve lehte çekilmeleri teşvik edici niteliktedir.

Bu Yasa Haziran seçimlerinden üç ay kadar önce kabul edilmiştir. Ancak, 2017 yılında Halkoylamasıyla gelen Anayasa değişiklikleri ile; “*Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.*” hükmünün yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmayacağı kabul edilmiş olduğundan, yeni seçim mevzuatı değişikliklerinin yapılacak seçimlere yansımaları mümkün olabilmektedir.

2017 Halkoylaması ile hukuki alt yapısı kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş, yeni seçimlerin yapılmasıyla fiili olarak ortaya konabilecektir. Ayrıca 15 Temmuz sonrasında AK PARTİ ile MHP arasında başlayan işbirliği, muhalefetin tepkisini iktidarın yanı sıra destekçisi olan MHP’ye de yönlendirmiştir. Meclis içinde muhalefet, yeni ittifak grubunu oluşturan SAADET, İYİ ve CHP’ye geçmiştir. İki partili ittifakın endişe duyduğu asıl konu ise tabandan seçmen kayması olmuştur. İktidarın dâhil olduğu Cumhur İttifakı, karşısındaki Millet İttifakının milletvekili sayısının artmasına ve belirlenecek cumhurbaşkanı adayı üzerinde uzlaşılmasına fırsat vermemek amacını da göz önüne alarak erken seçim kararı almıştır. Bu öngörü işe yaramış, Millet İttifakı adayını ilan etmek için uzun süre beklemiş ve sonuçta ittifak partileri Cumhurbaşkanı seçimine ayrı ayrı girmişlerdir.

24 Haziran 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri birlikte yapılmıştır. Buna göre alınan milletvekili seçimlerinin sonuçları Tablo 5.32'de gösterilmiştir.⁵⁴⁵

27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları 24 Haziran 2018				
Kayıtlı Seçmen Sayısı	59.367.469			
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	51.189.444			
Katılım Oranı	% 86,22			
Geçerli Oy Sayısı	50.137.175			
Milletvekili Sayısı	600			
Siyasi Partiler	Toplam Oylar	Oy Oranları	Vekil Sayıları	Aşkın/Eksik Temsil
AK PARTİ (Cumhur İttifakı)	21.338.693	%42,56	295	+6,61
CHP (Millet İttifakı)	11.354.190	%22,65	146	+1,69
HDP	5.867.302	%11,70	67	-0,54
MHP (Cumhur İttifakı)	5.565.331	%11,10	49	-2,93
İYİ (Millet İttifakı)	4.993.479	%9,96	43	-2,79

5-32 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi sonuçları

Seçimlere katılan siyasi partiler; AKP, CHP, HDP, MHP, HÜR DAVA, VATAN, İYİ ve SAADET olmuştur. İttifaka dâhil partiler için ayrıca baraj hesaplaması yapılmadığından İyi Parti de %9,96 oy oranıyla milletvekili elde edebilmiştir.

Oluşan Meclis yapısına bakıldığında, ittifakların temsil şansını artırdığı anlaşılmaktadır. Meclise giren HDP dışındaki tüm partiler seçime ittifakla katılmıştır. Gruplar arasındaki çatışmalar seçimle sona ermediğinden, ülkedeki siyasi bünye, seçimlerde kurulan ortaklıkların, seçim sonrasında da dağılmayarak dönem boyunca sürmesini sağlamaktadır. Muhalefet artık boyut değiştirerek iktidar partisine karşı değil, iktidar ittifakına karşıdır.

⁵⁴⁵ YSK. 953 Sayılı Karar. 2018.

Bu seçimde değerlendirilmeyen oy oranı % 2,03 olmuştur. Küçük partilerin temsile ulaşabilmeleri için artık büyük partilerle ittifaklar yapmaları gereği ortadadır.

İttifaklar kendi içindeki milletvekili dağılımında da ortak oylardan gelen büyük payı oyu fazla olan partiye vermekte ve yine çoğunluğa aşkın temsil bağışlamaktadır.

Siyasi partiler, toplumdaki dağınık fikir ve taleplerin örgütlenmesini ve temsilini üstlenerek siyasete yön verebilmektedirler. Siyasi partileri, dolayısıyla da temsil edilecek görüşleri ise seçim sistemleri güçlendirmekte ya da zayıflatmaktadır.⁵⁴⁶ İttifaklar aracılığıyla sandalye elde edilebilmesi, küçük partilerin ve omuzladıkları düşüncelerin etkinliğini sağlama noktasında bir avantaj getirebilir. Uzun süre boyunca parlamento dışında kalan ancak azımsanmayacak oranda destekçisi bulunan bir parti için bu uygulama bir fırsat olabileceği gibi, tavizlere ve feragatlere de mal olabilir. Bu durum sonuçta ittifak dışında parti kalmamasıyla da sonuçlanabilir. Yüksek barajının aşılması aşamasında şart bir yöntem olarak bile kabul edilebilir.

Yasama Meclisi seçimleriyle aynı tarihte yapılan Cumhurbaşkanı seçiminde üçü parti gruplarının kararıyla, üçü seçmenlerce en az yüz bin imzayla aday olarak belirlenen altı kişi yarışmıştır.

Yüz bin seçmen imzası ile aday gösterilmek için başvuran cumhurbaşkanı adayı Vecdet ÖZ, yeterli imza sayısına ulaşamadığı için adaylığa gelememiştir. Cumhurbaşkanlığına;

Recep Tayyip Erdoğan, AKP ve MHP Grupları tarafından,

Muharrem İnce, CHP Grubu tarafından,

Selahattin Demirtaş, HDP Grubu tarafından,

Doğu Perinçek, Meral Akşener ve Temel Karamollaoğlu ise en az 100'er bin seçmen imzasıyla aday gösterilmişlerdir (Bkz. Tablo 5.33).⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ Sezen, 2010, s.286-287.

⁵⁴⁷ İnternet: YSK. 426 Sayılı Karar (2018, 9 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77641/2018-426.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Sonucu ⁵⁴⁸

Kayıtlı Seçmen Sayısı	59.367.469		
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	51.197.959		
Katılım Oranı	% 86,24		
Geçerli Oy Sayısı	50.068.627		
Aday Gösterilme Yöntemi	Cumhurbaşkanı Adayı	Oy Sayıları	Oy Oranları %
AKP ve MHP Grup Kararları	Recep Tayyip Erdoğan	26.325.188	52,59
CHP Grup Kararı	Muharrem İnce	15.340.321	30,64
HDP Grup Kararı	Selahattin Demirtaş	4.205.794	8,40
100 bin seçmen imzası	Meral Akşener	3.649.030	7,29
100 bin seçmen imzası	Temel Karamollaoğlu	443.704	0,89
100 bin seçmen imzası	Doğu Perinçek	98.955	0,20

5-33 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi sonucu

Seçimde Doğu Perinçek'e verilen oy sayısının, aday olması için verilen imza miktarından daha az olması dikkat çekmektedir. Bunun nedeninin, Doğu Perinçek'in özellikle CHP adayları Muharrem İnce'nin oylarını bölme beklentisi içindeki bazı AKP-MHP mensuplarının onun imza eksikliğini tamamlamış olmaları olduğu öne sürülmüştür.

Mecliste çoğunluğu sağlayan Cumhurbaşkanlığı İttifakının desteklediği aday olarak Erdoğan, Cumhurbaşkanı ve hükümet başkanı seçilmiştir. Yeni sisteme geçilmesiyle başbakanlık ve bakanlar kurulu kaldırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde yürütme, yasama meclisi üyelerinden ayrı bir yapıya dönüştürülmüştür. İktidar ve yürütme arasında uyumlu çalışmalar beklenen bu yeni dönemde, denge ögesi olarak ittifak halinde bir muhalefet bulunmaktadır.

Ancak seçimler bu şekilde sonuçlanmasaydı ve farklı bir senaryo ile iktidara yine yasama gücünün çoğunluğunu elinde tutan AKP ve Cumhurbaşkanlığına da CHP adayları İnce gelseydi, ya da MHP yasamaydı, HDP de yürütmeyi üstlenseydi, bu durumda uzlaşmazlığın giderilmesi için yeni seçimler yapılmasından başka çözüm yolu bulunabilir

⁵⁴⁸ İnternet: YSK. 952 Sayılı Karar (2018, 4 Temmuz). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77779/2018-952.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

miydi sorusu akla gelmektedir.⁵⁴⁹ Dolayısıyla meşruiyet tartışmaları bir yana, sistemin ciddi sorunlar içerdiği açıktır.

Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002 yılında iktidara gelmeden, ülkenin mevcut durumunu incelemiş ve gereksinimlerini tespit ederek geniş seçmen kitlesine hitap edecek vaatleri isminde taşımıştır. Milliyetçi Hareket Partisi ise Türk Milliyetçiliğini referans alarak adımlarını planladığını ileri sürmektedir. Cumhur İttifakının, bu iki partinin siyasi görüşlerini gelecekte tek potada eritme yetisinin olup olmadığı merak edilmektedir.

Yeni sistemde şimdiye kadar görülen en net sonuç, zıt kutup partilerinden blok oluşturabilme yeteneği taşıdığıdır. Öyle ki Cumhuriyet Halk Partisi ve Saadet Partisi gibi, birçok konuda ortak mesai yapmakta zorlanacağı düşünülen sağ ve sol görüşlü iki partiyi aynı ittifakta buluşturabilmiştir.

Avrupa'nın baraj uygulamalarından farklı olarak, Türkiye'deki ittifakların da tek başına katılan siyasi partilerle aynı şekilde %10 oranında engele tâbi olması adil görünmemektedir. Dünyada genel kabul, ittifaka katılan siyasi parti sayısının artmasıyla yükselen baraj belirlenmesidir. Tek bir parti için yüksek fakat geniş katılımlı bir ittifak için düşük kalan bu oranı aşmada partilerin güç birliği ile sonuç elde etmesi çok daha kolay olacağı için, seçimlerde bloklaşma olasılığı artacak, ancak partilerin bağımsız program belirleme ihtimali de azalacaktır.

Bir ittifakın seçimde barajı aşması halinde, % 7 oy oranıyla ittifakta yer alan siyasi parti milletvekili elde etme şansı yakalayabilecekken, seçime müstakilen katılan %9 oranında oy almış diğer bir parti temsilden mahrum kalabilecektir. Siyasi partiler meclislerde oy oranları ile değil, partiler arası ilişkilerle temsil edildiğinde eşitsizlik ve haksızlık doğacak, mağdur partiler ve ötekileştirilen seçmenler ortaya çıkacaktır.

Bu sistemin henüz deneme aşamasında olması ve Türkiye'deki parametrelerle nasıl sonuçlar vereceğine dair veriler bulunmaması göz önünde bulundurularak, isabetli olup olmadığına ilişkin değerlendirmeye girilememektedir. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin bir yılı doldurduğu şu günlerde, bilanço tespitine dair çalışmalar yapılmaktaysa da, konu bağımsız kuruluşlarca ele alınmadıkça sonuçların güvenilirliği tartışmalı olacaktır.

⁵⁴⁹ Sezen, 2010, s.285-286.

6. SEÇİM SİSTEMİNİN UYGULAMADAKİ SORUNLARI

Partilerin aldıkları oy sayılarının formüllerle değerlendirilmesine göre sandalyelerin dağıtımının gerçekleştirilmesi dar anlamda seçim sistemini ifade etmektedir ve bu çalışmanın bu bölümüne kadar meclis üyeliklerinin belirlenme yöntemlerine ve sonuçlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Geniş anlamda seçim sistemi denildiğinde ise, oy vermeyi ve seçim sonuçlarının belirmesini sağlayan tüm işlemler ve arka planı kastedilmektedir. Seçimleri, seçmenleri ve seçim sonuçlarını etkileyen, siyasal sistemin tüm unsurları; seçme ve seçilme hakkı, oy pusulaları, seçim malzemeleri, seçim kurulları, adaylar ve propaganda gibi oylamaya ilişkin tüm konular geniş seçim sistemi ifadesinin kapsamına girmektedir.

Bu unsurlarda meydana gelebilecek tüm değişiklikler direkt ya da dolaylı yönden seçimleri ve sonuçlarını etkilemektedir. Örneğin; seçme hakkının genişletilmesi ya da daraltılması oylamaya katılımın dolayısıyla partilerin oy miktarlarının hatta iktidarın belirlenmesinde, değiştirilmesinde etkili olmaktadır.

Geniş veya dar anlamda sistemsel problemler, seçmenin iradesinin net şekilde sandığa ya da sandalye tahsisine yansımaları önünde engel oluşturmaktadır.

Türkiye’de 1877’den başlayarak 1946 yılına kadar devam eden süreçteki seçimlerde temsilcilerin belirlenmesi, iki dereceli oylamayla gerçekleştirilmiştir. Dolaylı oy uygulaması anlamına gelen iki dereceli seçimler, halktan olan birinci seçmenlerin iradesinin araçlara teslim edilmesini, bu araçların da milletvekillerini seçmesini ortaya çıkarmaktadır. Seçilenlerin seçtikleri temsilciler ilk seçmenlerin de tercihi olarak değerlendirilmiş ve bu dolambaçlı yöntemdeki tercih kaymaları kayda değer görülmemiştir. Her ne kadar doğrudan demokrasinin uygulanması büyük toplumlar için mümkün değilse de, yöneten ve yönetilen özdeşliğinden bu derece uzaklaşmayı sağlayan dolaylı oyun kabul edilebilir demokratik bir yanı da bulunmamaktadır.

1946 seçimleriyle tek dereceli oylama başlamıştır ancak bu defa çoğunluk sistemi liste usulü ile tatbik edilmiştir. 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde, bir seçim çevresindeki oyların çoğunluğunu alan partinin çevre listesindeki tüm adayları seçilmiştir. Seçimlerde mutlak çoğunluk şart koşulmadığından seçilenler ve iktidar kimi zaman azınlığın desteğine dayanmıştır. Ayrıca çoğunluk sisteminin genel bulgusu olan aşkın ve eksik temsil de liste usulüne başvurulduğunda çok yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Liste

usulü çoğunluk seçim sisteminin bir ürünü olarak 1946 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi; 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde ise Demokrat Parti oy oranlarıyla orantısız şekilde Meclis çoğunluğunu ele geçirmiştir. Temel demokrasi göstergelerinden olan temsilde adalet, bu yöntemde oldukça geri planda kalmaktadır.

1961 yılı ve sonrası seçimlerinde nispi temsile dayalı seçim sistemlerine geçilmesiyle temsilde adalet kapı aralanmış, ancak d'Hondt sistemi de ulusal veya çevre barajlı olarak uygulanması sonucunda çoğunluk sistemlerine yakın sonuçlar vermiştir. 1961 sonrası dönemde Milli Bakiye ya da saf d'Hondt sistemlerinin uygulandığı 1965, 1969, 1973 ve 1977 seçimleri hariç, iktidar partilerinin güçlerini artırma ya da sürekli kılma çabalarının mahsulü olarak çift baraj, ulusal baraj ve kontenjan yöntemleri görülmüştür. Arkasına sığınılan unsur olan istikrarın ise sadece bu sebeplerle yönetime yansımadağı sonuçları alınmıştır. Özellikle 1982 sonrasında sistem müdahalelerle büyük partilerin gücüne güç katacağı şekle bürünmüş, 1995 ve sonrasındaki seçimlerde ise diğer engellerden vazgeçilerek % 10 ülke barajında sabit kalmıştır. Ancak bu oran da temsilde adaletin önünde yeterince güçlü bir engel olarak bulunmaktadır.

Dar anlamda seçim sistemlerinin tercihi ve değiştirilmesi Yasama organı ve Anayasa Mahkemesi iradesinde gerçekleşirken, geniş anlamda seçim sistemi uygulamalarının adresi Yüksek Seçim Kurulu olmuştur.

1961 ve 1982 Anayasalarında seçimlerin yönetim ve denetimi Yüksek Seçim Kurulu'na tevdi edilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri ise kanunla düzenlenmektedir.

Kanunda açık hüküm bulunmayan hallerde karşılaşılan boşlukları doldurmak için Yüksek Seçim Kurulu içtihat oluşturmakta, hatta bazen kanunda açık hüküm bulunmasına rağmen kamuoyunda tartışılacak şekilde kararlar tesis etmektedir. Bu noktada Kurulun temel dayanağı seçmen iradesinin sandığa yansımalarını temin etme iddiasıdır. Anayasa'ya ve seçim kanunlarına göre Yüksek Seçim Kurulu kararlarının kesin olması ve bu kararlar aleyhine başka bir merciye de başvurulmaması nedeniyle, ortaya konulan bu içtihatlar Yüksek Seçim Kurulu'nca tekrar gündeme alınıp değiştirilinceye kadar yürürlükte kalmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu bugüne kadarki uygulamalarında öncelikle, itiraz gelen konuda daha önceden Kurulca verilmiş bir içtihat olup olmadığına bakmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu, yargısal niteliği bulunan alt seçim kurullarının üst konumunda bulunan

yüksek yargı mevkiinde olduğundan, itiraz hakkında vereceği karar her kurumu ve kesimi kapsayacağından, muhtemel sonuçlar da göz önüne alınarak mümkün olduğunca eski içtihatlarla bağli kalınmaktadır. Kurul, kendi kararlarını maddi hata ya da tam kanunsuzluk hallerinin vukuunda kaldırabilmektedir. Ancak, Yüksek Seçim Kurulu'nun son dönemlerindeki kararlarına bakıldığında geçmiş içtihatlardan dönüldüğü ve hatta Kurulun kendi dönemleri içerisinde verdiği kararlarla çelişecek şekilde içtihatlar oluşturduğu görülmektedir (Bkz. [EK-3](#)).⁵⁵⁰ Bu durum ise kamuoyunda tartışmalara sebebiyet vererek Kurulun tutarlılığı ve tarafsızlığı konusunda eleştirilere neden olmaktadır.

Geniş anlamdaki seçim sisteminin uygulamalarındaki sorunlar, sadece ilgili seçimi ya da bölgeyi etkilemekteymiş gibi algılanmaktaysa da; seçim iptallerine varan sonuçlar, siyasi partilerin bünyesine ve seçmenlerin tercihine nüfuz ederek siyasal ve sosyal yapıya etki etmektedir. Birbirinden bağımsız görünen seçimler; kamuoyu temayülünün belirlenmesi, iktidara halkın güvenoyu vermesi, muhalefete teveccüh gösterilmesi olarak okunabilmektedir. Bu şekilde elde edilen tespitler ise iktidardaki ve iktidarı hedefleyen partilere, parti programlarına ve seçmen davranışlarına tesir etmekte, gerrymandering uygulamalarına ve hatta zaman zaman dar anlamdaki seçim sistemlerinde değişikliğe gidilmesine yol açmaktadır.

Türkiye'de seçim iş ve işlemleri nedeniyle seçimlerin iptal edilmesi genelde iktidar lehine sonuçlar vermişse de, 2014 yılından itibaren avantaj ibresi farklı yöne kaymıştır. Bu durumun, uzun süre iktidarı elinde tutan bir partinin seçim sonuçlarına müdahalesi olarak algılanmasıyla, tepkisel olarak seçmenlerin tercihi de değişmeye başlamıştır. Az sayıda farkla kaybedilen seçim çevrelerindeki yenileme seçimlerinin sonuçları, rakip partiler arasında artık büyük farklar göstermeye başlamıştır. Örneğin; cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesinden sonra, yeni sistemin başarısının sorgulayıcısı olarak da kabul edilen 2019 yerel seçimleri, genel seçimler havasına bürünmüş, İstanbul seçimlerinin yenilenmesi ile yapılan seçim sonuçlarına göre kazandığı ilan edilen ve yeniden seçime gidilmesi suretiyle mağdur edildiği düşünülen iktidarın karşısındaki partinin aday desteklenmiştir. Seçmenlerin büyük bölümü iktidarın yarattığını düşündükleri mağduriyetin telafisinde rol üstlenme güdüsüyle tercihte bulunmuşlardır.

Seçim işlerinin yürütülmesinde temel alınan mevzuat 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanundur. Ayrıca ülke düzeyinde yapılacak

⁵⁵⁰ İnternet: YSK. 560 Sayılı Karar (2017, 16 Nisan). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5059/2017-560.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

seçim türüne göre Milletvekili Seçimi Kanunu, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu, Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun, Siyasi Partiler Kanunu ile kaynaştırma gerekmektedir. Bunlardan başka yargı gözetiminde gerçekleştirilen meslek odası ve sendika genel kurul seçimleri ile siyasi parti kongreleri de bulunmakta, her seçim türü için farklı olmak üzere 20 civarında kanuna tâbiyet söz konusu olmaktadır.

Seçim mevzuatının bu derece geniş kapsamlı ve çapraşık durumda olması, seçim işlemlerini yürütecek personelin de malumattar olmasını gerekli kılmaktadır. Bunun sağlanması için yapılacak öncelikli iş, dağınık durumdaki seçim kanunlarının birleştirilerek tutarlı bir şekilde tek çatı altında toplanması ve sadeleştirilmesi olmalıdır. Bu, hem hizmet veren seçim ve sandık kurullarının, hem de hizmet alan konumundaki seçmenlerin ve siyasi partilerin uygulanan sistemi anlaması ve benimsemesi için gerekliliktir.

6.1 Seçim Kanunlarında Yapılması Gereken Temel Düzenlemeler

Temel seçim kanunu olan 298 sayılı Yasa, 1961 yılında kabul edilmiş ve bugüne kadar onlarca hükmü değiştirilmiştir ancak hâlâ ihtiyaca tam olarak cevap veren bir düzeyde bulunmamaktadır. Kanun; ilga edilmiş hükümlere ait maddeler barındırmakta, farklı kanunlara atıfta bulunmakta, seçmenlerce ve siyasi partilerce muğlâk sayılabilecek yargılara yer vermektedir. Bunun sonucunda ise demokratik seçimlerin göstergelerinden olarak seçimlerin adil ortamda ve şeffaf şekilde gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır.

Örneğin 298 sayılı Kanunun;

- 9. maddesinde geçen “...seçmen kütüklerinin yazımında...” ibaresinin bugünkü uygulamaya göre düzenlenmesi gerekir. Çünkü kapı kapı dolaşarak seçmen kaydedilmemektedir. En son seçmen kütüğü yazımı 1997 yılında gerçekleştirilmiştir. Kanunun 35. maddesinde; seçmen kütüklerinin adres kayıt sistemindeki bilgiler esas alınarak oluşturulacağı belirtilmektedir. Artık seçmen kütüğü yazımı söz konusu değildir.
- Seçmen kütüğüne esas olmak üzere dolaşarak yüz yüze genel yazım yapılmasına dair (298/36) maddesi, on yıldan fazla süreden beri Adrese Dayalı Nüfus Kayıt

Sistemi ile nüfus kayıtlarından seçmen kütüğü oluşturulduğundan uygulanmamaktadır.

- Siyasi partiler ve her bağımsız aday tarafından ilçe seçim kurulu başkanına teslim edileceği bildirilen oy pusulalarına ilişkin maddesi (298/68), bağımsız adayların da birleşik oy pusulasında yer almasına ve oy pusulalarının seçim kurullarınca bastırılacağına dair kanunların hükümleriyle yıllardır uygulamasını yitirmiştir.
- 65., 66. ve 155. maddelerinde geçen “Başbakan” ibaresi, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesiyle yasal mevcudiyetini kaybetmiştir.
- 68. maddesinde “Her sandık için ‘EVET’ yazılı mühür”den bahsedilmektedir. Yasanın diğer maddelerinde “EVET” veya “TERCİH” yazılı mühürler birlikte anlatılmıştır. Oysa sandık kurullarında özellikle halkoylamasında “TERCİH” yazılı mühürlerin kullanılması Yüksek Seçim Kurulu genelgesiyle benimsenmiştir. Bundan dolayı anılan madde bendine ve gerekli görülecek diğer maddelere “TERCİH” mührü ibaresinin de eklenmesi gerekmektedir. Daha önceki halkoylaması seçimlerinde “EVET” mührünün kullanılması, seçmenlerin Evet/Hayır yazılı pusulada tercih yapmalarında yönlendirici olduğu ve karmaşa yarattığı gerekçesiyle eleştirilmiştir ve bu konu siyasi partilerin haklı itirazlarına sebep olmuştur (Bkz. [EK-4](#)).
- 39. maddesinde, muhtarlık bölgesi askı listelerinin, her yıl Mart ayında ait olduğu muhtarlığa iki nüsha olarak gönderileceği belirtilmiş ise de, bu yönde bir uygulama hiç yapılmamaktadır. Kanunun 14/4. maddesine göre ilan edilen siyasi partilerin o ilçedeki ilçe başkanlıklarına bir nüsha verileceği öngörülmüş ise de, bu uygulama 47. madde kapsamında bir seçim dönemi içerisinde iki defadan çok olmamak koşuluyla ve ayrıca seçim dönemlerinde güncelleştirme genelgesi kapsamında ücretsiz olarak zaten verilmektedir, bunun dışında uygulama da bulunmamaktadır. İlçe seçim kurulu işlerinde kullanılmak üzere iki nüsha, ilçe seçim kurulu başkanlıklarına gönderileceği belirtilmiş ise de, söz konusu listeler zaten kurulun ve başkanlığın elinde olan listelerdir ve bu hükmün de uygulaması bulunmamaktadır. İşlemlerde kullanılmak üzere bir nüsha il seçim kurulu başkanlıklarına gönderileceği belirtilmiş ise de, il seçim kurulları söz konusu listelere hiç ihtiyaç duymadığından ve bu listeleri talep etmediğinden, bu hüküm de cari değildir.
- Yasanın “Kimliğin tespiti” başlıklı 87. maddesinin de yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Kimlik belgelerinin hangileri olduğunun netleştirilmesi ve

yorumdan çıkarılması yerinde olacaktır. Yeni kimlik belgelerinde soğuk damganın olmadığı, oysa YSK genelgelerinde soğuk damgalı kimlik belgesinden bahsedildiği görülmektedir. Sandık kurulları YSK genelgesi hükümlerine göre işlem tesis ettiğinde, uygulamada birlik bozulmakta ve ayrıca seçmenler, bulunacakları tercihler nedeniyle kendilerine zorluk çıkarıldığı fikrine kapılmakta, bu durum seçimlerin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Milletvekili Seçimi Kanununda, milletvekili seçilenlerin bilgilerinin il seçim kurullarınca en seri şekilde telgrafla, ayrıca telefon veya telsiz ile Yüksek Seçim Kurulu'na bildirilmesine ilişkin maddesi (2839/36), günümüzün iletişim araçları ve seçim bilişim sistemi sayesinde artık hiçbir suretle başvurulmayan bir yöntem olarak kalmıştır.

Öncelikle seçmen kütüklerine ilişkin maddelerde olmak üzere, seçim yasalarının açıklığa kavuşturulması, güncellenmesi ve birbiriyle tutarlı hale getirilmesi hususlarında yasal çalışmalar tamamlanmalıdır. Seçim yasalarının yeniden düzenlenmesi aşamasında özellikle atıf maddelerden kaçınılmalı ve her konunun kendi içerisinde gerekli hususları dercedilmelidir. Bu husus özellikle uygulayıcılar için önemlidir. Atıf yapılan kanunların da belirli bir seviyede alan bilgisi ile anlaşılabilir olması nedeniyle, seçim kurullarınca hatalı kararların verilmesinin önüne geçilmelidir.

Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 7. ve 8. maddelerinde;

TBMM'nin boşalan üyeliklerinin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerin üç ay içinde yapılmasına TBMM tarafından karar verileceği, bir ilin veya seçim çevresinin TBMM üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü o seçim çevresinde ara seçim yapılacağı, ayrıca TBMM yenileme kararının Cumhurbaşkanınca verilmesi halinde, bu kararın verildiği günden sonra gelen doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü oy verileceği bildirilmektedir.

Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'nun 3. maddesinde ise:

Cumhurbaşkanının ve TBMM üyelerinin görev sürelerinin dolmasından önceki son Pazar gününün oy verme günü olacağı, oy verme gününden geriye doğru hesaplanacak altmış günlük sürenin ilk günü seçimin başlangıç tarihi olduğu, seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde bu kararın verildiği günden sonra gelen altmışıncı günü takip eden ilk Pazar günü Cumhurbaşkanı ile Meclis genel seçimlerinin birlikte yapılacağı, Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması ve milletvekili genel

seçimine bir yıl veya daha az süre kalması hâlinde, Cumhurbaşkanı seçiminin, makamın boşaldığı günden sonra gelen altmışıncı günü takip eden ilk Pazar günü Meclis genel seçimiyle birlikte yapılacağı hükümleri yer almaktadır.

Buna göre; ara seçimler için duruma göre üç ay içinde veya doksan günden sonraki ilk Pazar günü oylama yapılacağı, TBMM yenileme seçimlerininse yenileme kararını veren makama göre altmışıncı ya da doksanıncı günü takip eden ilk Pazar günü yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak normal dönemi sonunda seçim yapılacağında seçimin başlangıç tarihi altmış gündür.

Bir seçim çevresi ya da boşalan milletvekillikleri için yapılacak ara seçimler için belirlenen seçim hazırlık süresinin, tüm Meclisin ve Cumhurbaşkanının belirleneceği seçimlerden daha uzun olması makul görünmemektedir.

6.1.1 Barajla İlgili Düzenlemeler

Türkiye’de nispi temsile dayalı milletvekili seçimlerinde (%10 oranında), belediye meclisi üyeliği ve il genel meclisi üyeliği seçimlerinde (1/10 oranında) baraj uygulanmakta, seçim yasalarında belirlenen oranı aşmayan siyasi partilerin ve bağımsız adayların üye tahsisinde hesaba katılmayacağı belirtilmektedir. Bu durum yasama ve yerel yönetim meclislerinde temsilde adaletin gerçekleştirilmesi önünde büyük bir engel oluşturmakta, en fazla oyu alanlara aşkın temsil sağlamaktadır.

Türkiye’de ilk defa 2018 seçimlerinde yasama meclisi seçimlerinde uygulanmak üzere ittifakların tesisine yönelik yasal zemin düzenlemesi yapılmıştır. Bu itibarla, 2018 yılında gerçekleştirilen milletvekili genel seçimine katılan sekiz siyasi partinin üçü müstakil olarak, ikisi bir ittifakta, üçü diğer ittifakta yer almıştır. Böylelikle %10 barajını aşması gereken beş grup (Cumhur İttifakı, Millet İttifakı, HDP, HÜDA PAR ve Vatan Partisi) bulunmuştur. İttifaklar için farklı bir baraj oranı belirlenmediğinden, ortaklık kurmayan partiler açısından bu durum dezavantaj taşımaktadır. Ülke barajının üzerinde oy almış bir ittifak içinde yer alan siyasi partinin tek başına aldığı oy %10 oranının altında kalmışsa da temsil imkânı elde edebilmesi ancak müstakil yarışan başka bir siyasi partinin daha fazla oy almasına rağmen baraj altı kalmış olması nedeniyle temsilci elde edememesi adalet ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Örneğin; A ittifakı %11 oy aldığı için ittifaka dâhil olan A1 Partisi %7 oy oranı ile temsil elde edebilirken, tek başına seçimlere giren X Partisi

%9 oy oranı ile sandalye dağıtımında hesaba katılamayacaktır. Bu sorunun bir nebze çözümlenebilmesi için Avrupa ülkelerinde uygulanan yöntemin benimsenmesi; ittifaklar için barajın yükseltilmesi ya da diğer tüm partiler için düşürülmesi gerekmektedir. Nispi temsili barajlı uygulayan ülkelere bakıldığında, ikinci teklif daha makul görünmektedir.

6.1.2 TBMM Üyelerinin Sayısı

Türkiye’de yasama meclisi üye sayısının geçmişten günümüze yükseltilmesi, nüfus yoğunluğundan ziyade siyasi saiklere dayanmaktadır. Meclis üye sayısının 450’den 550’ye çıkarılışı da ülke milletvekilliği getirilecek olması nedeniyle düşünülmüş ancak Anayasa Mahkemesi’nin bu hükmü iptali ve belirlenen sayıya dokunmaması sebebiyle yürürlükte kalmıştır. Yüksek milletvekili sayısının gerekliliğini savunanlarca, nüfus sayılarının yakınlığı nedeniyle Türkiye ve Almanya kıyaslanmakta, Bundestag üye sayısı örnek verilmektedir. Ancak Almanya’da Federal Meclis, etkin bir parlamento olarak görev yapmaktadır. Oysa Türkiye’de, Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin hayata geçirilmesiyle birlikte yürütme Meclis dışına çıkarılarak milletvekillerinin etkinliği azaltılmıştır. Hatta Devlet ve hükümet işleri artık Cumhurbaşkanlığı makamında yürütülmektedir denebilir. Bu nedenle milletvekili sayısının 600’e çıkarılmasının gerekliliğine dayanak kalmamaktadır.

6.1.3 Seçim Dönemi

Meclis seçimlerinin; Kanun-i Esasi’ye göre dört yılda bir, 1921 Anayasasına göre iki yılda bir, 1924 ve 1961 Anayasalarına göre dört yılda bir, 1982 Anayasasına göre beş yılda bir, 2007 Anayasa değişikliğine göre dört yılda bir ve nihayet 2017 Anayasa değişikliğine göre beş yılda bir yapılacağı kabul edilmiştir. TBMM seçimleri incelendiğinde, erken seçimlerin daha sık gerçekleştiği görülecektir. 1982 Anayasası dönemine bakıldığında yasama döneminin tamamlanmasıyla yapılan sadece iki seçim (2011-2015) bulunmaktadır. Yasama döneminin uzunluğu, erken seçim ihtimalini de artırmaktadır. Beş yıllık bir yasama dönemi, iktidar partisinin programını gerçekleştirilmesine fırsat verilmesi ve istikrarın sağlanması amacıyla getirilmiş olsa da

uzun ve tamamlanması zor bir zaman zarfıdır. Bundan sonra milletvekili genel seçimi ile birlikte Cumhurbaşkanı seçiminin birlikte yapılması icap ettiğinden, bir süre daha yürürlükte aynen kalacağı öngörülmekteyse de yaşanacak siyasi hareketliliğe göre konunun yeniden ele alınması yerinde olacaktır.

6.2 Seçme ve Seçilme Hakkı ile İlgili Sorunlar

6.2.1 KHK'lıların Seçme ve Seçilme Hakları Konusu

Anayasanın 67. maddesine göre seçme ve seçilme haklarının kullanılmasının kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır.

Kamu hizmetinden yasaklı olanların; 298 sayılı Kanunun 8. maddesinde seçmen olamayacakları, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11. maddesinde de milletvekili seçilemeyecekleri hükmü yer almaktadır.

6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanunun 4. maddesinde; terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilerek Kamu görevinden çıkarılanların, bir daha Kamu hizmetinde istihdam edilemeyeceği, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilemeyeceği, bunların uhdelerinde bulunan her türlü müteveli heyet, kurul, komisyon, yönetim kurulu, denetim kurulu, tasfiye kurulu üyeliği vs. görevlerinin sona ermiş sayılacağı ve sayılan görevleri yürütmekle birlikte kamu görevlisi sıfatını taşımayanlar hakkında da bu hükümlerin uygulanacağı bildirilmektedir.

7098 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanuna göre; terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olan ve ekli (1) sayılı listede yer alan kişilerin kamu görevinden başka bir işleme gerek kalmadan çıkarıldığı, bu kişilerin mahkûmiyet kararı aranmaksızın rütbe ve/veya memuriyetlerinin alınacağı ve görev yaptıkları teşkilata yeniden kabul

edilmeyecekleri, bir daha kamu hizmetinde istihdam edilmeyecekleri, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilmeyecekleri kabul edilmiştir.

Yasal mevzuata göre bahse konu kişilerin Kamu hizmetinden yasaklı hale getirildiği açık olup, bu yöndeki Danıştay kararında, kamu hizmetinden yasaklanma kararı verilenlerden mahalli idare organlarındaki üyeliklere seçilenlerin seçilme yeterliliğini kaybetmiş olduğu kabul edilmiştir. Yine benzer şekilde Danıştay kararında 692 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükmü uyarınca kamu haklarından yasaklı olduğu ileri sürülerek meclis üyeliği düşürülmesi istenilen kimsenin, seçilme yeterliliğini kaybedip kaybetmediğine ilişkin inceleme ve tespitin yukarıda belirtilen yasa hükmü gereğince Danıştay tarafından yapılmasının hukuka uygunluğundan bahsedilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu, 31 Mart 2019 tarihinde yapılan seçimlerde belediye başkanlığını kazananlardan 692 ve 697 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler gereğince Kamu görevinden çıkarılanların, mahkûmiyet kararı aranmaksızın bir daha kamu hizmetinde istihdam edilmeyeceklerini gözeterek mazbatalarını iptal etmiş ve ikinci sıradaki seçilme şartlarına haiz en çok oy alan adaya mazbata düzenlenmesi gerektiğine karar vermiştir (Bkz. [EK-5](#)). Ancak aynı Kurul, 2019/4219 sayılı Kararında KHK ile kamu görevinden çıkarılan kişilerin oy verme hakları olduğunu da kabul etmiştir.

OHAL KHK'larının tamamı 2018 yılında (Şubat-Mart aylarında) kanunlaşmış ve hükümlerinin geçiciliği ortadan kaldırılarak yasal kalıcılığa kavuşmuştur. Bu yüzden KHK ile kamu hizmetinden yasaklananların ayrıca bir mahkûmiyet kararı aranmaksızın bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemeyeceklerine dair hüküm artık yasa maddesi olmuştur ve metinde ayrıca mahkeme kararı olmasa da yasaklılık hallerinin bulunduğu teyit edilmiştir.

Ancak Yüksek Seçim Kurulu; KHK ile görevlerinden çıkarılanların, sadece idarenin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin görülmesinde çalıştıramayacaklarını, milletvekillerinin idarenin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetini gören memur ve diğer görevliler kapsamında değerlendirilemeyeceğini ve Kamu hizmetlerinden yasaklılık halinin mahkeme kararına dayanması gerektiğini kabul ederek karar vermektedir (Bkz. [EK-6](#)).

Yasa hükümlerinden ayrı şekilde; verilen kararlar sonucunda, KHK ile Kamu hizmetlerinden yasaklananlar oy kullanabilmekte, milletvekili olabilmekte ancak Kamu

hizmeti kabul edilen belediye başkanlığına ya da belediye meclisi üyeliğine seçilememektedir.

6.2.2 Memnu Hakların İadesi Kararı ile Seçilebilme Konusu

Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesinde; affa uğramış olsalar bile yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olanların seçilemeyeceği belirtilmiş olmasına karşın Yüksek Seçim Kurulu kararlarıyla, yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olanlara memnu hakların iadesi kararlarının alınması suretiyle seçilme imkânı verilmektedir.

Daha önceki YSK kararlarında memnu hakların iadesinin, sadece çekilmiş ceza hükümlülüğünün kanun bakımından meydana getirdiği yoksunlukları ortadan kaldırmayı hedeflediği ancak suçu ve suçluluğu ortadan kaldırmadığı kabul edilmiştir. Bu bakımdan memnu hakların iadesi kararıyla ortaya çıkan hukuki durumun, genel af ile meydana gelen sonuçtan daha hafif olduğu ortada olup, genel affin hem suçu hem de suçluluğu ortadan kaldırdığını, buna rağmen bu suçlarla mahkûm edilmiş olanların bile seçilme yeterliğinden yoksun kalacakları açıkça belirtilmiştir. Bu durum karşısında, daha dar sonuçları olan memnu hakların iadesi kararı almış bulunan kimselerin de seçilme yeterliğine sahip olmayacakları ve mazbata almış bulunanların da tutanaklarının iptal edilmesi gerektiği ortadadır.

Bugüne kadar milletvekili seçimi kanunlarındaki seçilme yeterliğine ilişkin madde hükümlerinde; yüz kızartıcı suçlardan kesin hüküm giyenlerin -affa uğramış olsalar dahi- seçilemeyecekleri açıkça belirtilmiştir. Bu doğrultuda Yüksek Seçim Kurulu'nda yüz kızartıcı suçlardan dolayı alınmış memnu hakların iadesi kararının, seçilme yönünden dikkate alınmayacağına ilişkin emsal kararları da mevcuttur.⁵⁵¹

Ancak, Yüksek Seçim Kurulu söz konusu hüküm yürürlükte iken -1980'lerden itibaren- yüz kızartıcı suç olsun veya olmasın, haklarında seçilmeye engel mahkûmiyet kararı bulunan adayların almış oldukları memnu hakların iadesi kararları ile seçilme yeterliğinin yeniden kazanılmış sayılmasını uygun görmüştür.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11. maddesinde, milletvekili seçilemeyecek olanlar açıkça belirtilmiştir. Seçilmek için aday olacakların öncelikle söz

⁵⁵¹ İnternet: 390 Sayılı YSK Kararı (11/11/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10961). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10961.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

konusu madde hükmünde detaylandırılmış olan yasal koşulları taşıması veya bir kısmını taşınamaması gerekmektedir. Memnu hakların iadesi kararı alan adayların seçilme yeterliğini elde edebilmesi hâli, bir hâkimin tek başına verdiği bir kararla meydana gelen sonuca göre Kanun hükmünün üzerine çıkılabildiğini düşündürmektedir.

Daha önce Meclise bu yönde verilen yasa değişiklik teklifleri de bir sonuca ulaşamamıştır.⁵⁵²

6.2.3 Yüz Kızartıcı Suçlar Kapsamının Darlığı

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11. maddesinin f. bendinde yüz kızartıcı suçlar sayılmıştır. Ancak, anılan fıkrada “gibi” sözcüğü kavramı genişletiyormuş gibi görünse de, ırza geçme suçu Yüksek Seçim Kurulu'nca yüz kızartıcı suçlar kapsamında değerlendirilmemiştir. (Bkz. [EK-7](#)). Bundan dolayı da, halk nezdinde yüz kızartıcı bir suç olarak görülen ırza geçme suçu sadece ceza miktarı itibariyle engel teşkil edecek şekilde ise o zaman seçilmeye engel kabul edilmiştir. Bunun haricinde bu mahkûmiyetin seçilmeye etkisinde niteliği değil ceza süresi esas alınmaktadır.

Irza geçme suçunun niteliğine ilişkin hem Yargıtay hem de Danıştay kararları mevcuttur. Yargıtay kararları Yüksek Seçim Kurulu'nun görüşü ile örtüşmektedir. Hâkimin takdirine göre yeni “yüz kızartıcı suçlar listesi” oluşturmanın Ceza Hukukunun “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” kuralına uygun olmadığı, TCK'da sayılmayan suçların yorumla genişletilemeyeceği kabul edilerek ırza geçme suçunun yüz kızartıcı olarak nitelendirilemeyeceği belirtilmektedir. Ancak Danıştay'a göre bu suç, yüz kızartıcı niteliktedir.⁵⁵³

Milletvekili seçilmede de koşul olarak ırza geçme suçunun Danıştay değerlendirmesi gibi yüz kızartıcı suç olarak görülmesi isabetli olacaktır. Seçmenin, kendisine temsilci olarak seçeceği ve millet adına egemenliği kullanacak olan kişilerin sicilinin temiz ve toplumsal kabule uygun olmasını istemesi hakkıdır. Buna aykırı hususların benimsenmesi temiz siyaset ile de bağdaştırılamaz. Ayrıca alınan memnu

⁵⁵² İnternet: DSP TBMM Grup Başkanlığı adına Yasa teklifi. (13/05/2002). Erişim: <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0977.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁵³ İnternet: YSK. 1816 Sayılı Karar (1999, 12 Haziran). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/ilkeKarar/dosya/4576/1999-1816-karar.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

hakların iadesi kararı hukuki açıdan da Anayasa ve yasa hükümlerini ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenledir ki, ırza geçme suçunun 2839 sayılı Kanunda seçilmeye aykırılık oluşturacağına ayrıca belirtilmesi yerinde olacaktır.

6.2.4 Milletvekili Seçilmede Eğitim Şartı

Milletvekili seçimine ilişkin 306, 4918 ve 5545 sayılı mülga kanunlarda, milletvekili seçilebilme kriterlerinde “Türkçe okuyup yazma bilme” şartı mevcutken, değişen toplumsal yapı ve eğitim durumları göz önüne alınarak bu kriter değiştirilmiş ve yükseltilmiştir. 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununda ise ilgili hüküm seçilebilmek için *en az ilkokul mezunu olma* şekline dönüşmüştür.

Günümüzde TBMM üyelerinin genel profiline bakıldığında, Kanunda belirlenen mezuniyet şartını karşılamada sorun olmadığı gibi, çoğu milletvekilinin lisans veya yüksek lisans tamamlamış olduğu görülmektedir. Seçmenler de temsilcilerinin artık daha nitelikli olmasını ve yasama organında daha etkili şekilde yer almasını beklemektedir. Bu nedenle, eğitim düzeyinin de ülke gerçeklerine ve seçmen beklentilerine göre belirlenmesi ve milletvekili seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olma koşulunun değiştirilerek daha üst düzeye getirilmesi kaçınılmazdır.

6.2.5 Adayların Ön Seçimle Belirlenmesi

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda, siyasi partilerin aday belirleme yöntemleri açıklanmıştır. Bu doğrultuda siyasi partiler, Yüksek Seçim Kurulu’na hangi seçim çevresinde hangi yöntemlerle aday tespiti yapacaklarını bildirmektedirler. Aday belirleme yöntemleri arasında en demokratik olanı önseçimdir. Bu yöntemle siyasi partiler lider demokrasisinden uzak tutulmakta ve siyasi partinin üyeleri veya delegeleri vasıtasıyla seçimlerde aday olacak kişiler için yargı yönetim ve gözetimi altında sandık kurulmak suretiyle aday belirlemesi yapılmaktadır.

Önseçim yöntemi ile oluşturularak pusulaya yansıyan listelerin seçmen iradesini yansıtmada daha başarılı olacağı kesin bir kabuldür. Ancak siyasi partilerin genel başkanının ve merkez teşkilatının geri planda kalması ve etkinliklerinin azalması sonucunu

doğuracağı için bu yöntem partilerin merkezlerine tehlikeli görünmektedir. Mevcut iktidar partisi bugüne kadar önseçim yöntemine başvurmamış, adaylarını merkez yoklaması usulü ile belirlemiştir. Bu yöntemi en sık kullanan Cumhuriyet Halk Partisi dahi bu alışkanlığından vazgeçme durumuna gelmiştir.

Önseçim yöntemi demokratik bir uygulama olarak görüldüğünden, Siyasi Partiler Yasası'nda tüm siyasi partilerin bu yöntemle aday belirlemenin zorunlu tutulması demokrasi açısından önem arz etmektedir.

6.2.6 Askı Listeleri ve Sürekli Güncelleştirme

Kısa adı SEÇSİS olan Seçim Bilişim Sistemi'nin temel amacı; yasalara uygun olarak seçmenlerin mükerreren ve eksik şekilde belirlenmesini önlemek, seçmen listelerinin ve seçimle ilgili evrakın hızlı ve doğru şekilde hazırlanmasını sağlarken erişimini kolaylaştırmak, seçimlerin güvenli ve süratli şekilde yapılmasını ve sonuçlarının gerçeğe uygun belirmesini temin etmektir. Bu kapsamda engelli ve yaşlı seçmenler ile kısıtlılar, askerler, vb. durumdaki seçmenlerin tespiti için ilgili Bakanlıklardan veri aktarımı yoluyla alınan bilgiler seçmen kütüklerine işlenmektedir.

Ayrıca, seçmenlerin ikamet adreslerine göre belirlenen oy verme yerine ilişkin okul, sandık numarası, sandık seçmen listesi sıra sayısı gibi bilgiler de YSK Internet sitesinden hizmete sunulmaktadır.

Seçimlerden önce muhtarlıklar bazında oluşturulan askı listelerinin her muhtarlıkta ilan edilmesi ile milletvekili ve halkoylaması seçimlerinde yoğun olmamakla beraber mahalli idareler seçimlerinde seçmen hareketi artmaktadır. İki hafta sürebilen askı döneminde seçmen olmasa bile vatandaşlar nüfus ve pasaport gibi işlemlerini yaptırabilmek için seçim kurullarına müracaat etmek zorunda kalmaktadır.

Milletvekili seçimlerinde Ankara, İstanbul, İzmir ve Bursa dışındaki tüm iller tek seçim çevresinden oluşmaktadır. Seçim çevresi içi yer değiştirmelerle söz konusu seçimlerin sonuçları etkilenmeyeceğinden ve verilere göre iller arası gerçeğe aykırı adres değişikliklerinin oranı oldukça düşük olduğundan; hem vatandaşın, hem seçim kurullarının, hem de nüfus müdürlüklerinin işlerini zorlaştıran adres değişikliklerine ilişkin

askı dönemlerinin en azından milletvekili ve halkoylaması seçimlerinde kaldırılması ve sistemsal veri aktarımı ile kütüklerin güncelleştirilmesi büyük kolaylık sağlayacaktır.

6.2.7 Kısıtlılar

298 sayılı Kanunun 8.maddesinde; kısıtlıların seçmen olamayacağı belirtilmiştir. Bugüne kadar Yüksek Seçim Kurulu'na bu maddeye aykırı hususlar nedeniyle yapılan itirazlarda konu tam kanunsuzluk hali kapsamında ele alınarak değerlendirilmiş ve seçimin sonucuna etki eder nitelikte görüldüğünde seçimlerin iptaline karar verilmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun yerleşik tüm içtihatları bu doğrultudadır.

Türk Medeni Kanunu'nun 405. ve 406. maddeleri kapsamında haklarında kesinleşmiş kısıtlılık kararı bulunan kişilerin kanunen oy kullanması mümkün değildir. 2003 yılından önceki kararların Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) bilişim sistemine girilmemiş olması nedeniyle, kısıtlılık durumunun tespiti sadece UYAP sistemine bakılarak değerlendirilmemektedir. Seçmen kütüğünde kayıtlı olan bu kapsamdaki kişilerin durumları Sulh Hukuk Mahkemelerinden sorularak tespit edilmektedir. Bariz kısıtlılık hali olsa dahi kişi hakkında kısıtlılık kararı olmadıkça, seçim ve sandık kurullarının, sağlık kurulu ve mahkeme yerine geçerek değerlendirme yapma yetkisi bulunmadığından, seçmenlerin oy kullanmalarına engel olunamamaktadır.

Bugüne kadar yapılan tüm seçimlerde, Yüksek Seçim Kurulu'nca seçmen kütüklerinin güncelleştirilmesi aşamasında, ülke genelinde haklarında Türk Medeni Kanunu'nun 405. ve 406. maddeleri kapsamında kısıtlılık kararı verilen kişilerin bilgileri Adalet Bakanlığı sistemden alınarak bu kişiler seçmen kütüklerinden çıkartılmakta, ayrıca ilçe seçim kurulu başkanlıkları da buldukları yer Sulh Hukuk Mahkemelerinden aynı kapsamda gerekli belgeleri talep ederek kısıtlılık kararı bulunanların seçmen kütüklerinden çıkarılmasını gerçekleştirmektedir.

Buna rağmen ülke genelinde birçok kısıtlının durumunun net olarak ortaya çıkarılmadığı ve seçmen kütüklerinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu kişiler oy kullanmakta ve seçim sonrası yapılan itirazlar aşamasında yapılan incelemelerde kısıtlı kişilerin oy kullandıkları tespit edilmektedir. İki siyasi parti veya aday arasındaki oy farkı gözetilerek yapılan değerlendirme sonucunda seçimin iptaline sıkça rastlanmıştır.

Seçim kurullarınca ve sistemselsel olarak bu yönde düzenli ve eksiksiz bir araştırma yapılmasıyla, gerçek durumun seçim öncesinde ortaya çıkması ve seçim iptallerinin önüne geçilmesi gerekmektedir.

6.2.8 Milletvekillerinin ve Milletvekili Adaylarının Kayıtlı Oldukları Sandık/Seçim Çevresi Dışında Oy Kullanmaları

298 sayılı Kanununun 94. maddesinde; milletvekilleri ile milletvekili adaylarının seçmen bilgi kâğıdını göstermek suretiyle kayıtlı oldukları seçim çevresi dışında da oylarını kullanabilecekleri belirtilmiştir. Yasada bildirilen oy kullanma şekli için, seçmen bilgi kâğıtları yeterli olmaktadır. Ancak uygulamada, adayların ve milletvekillerinin bilgilerine sahip olmadıklarından bahisle sandık kurullarının milletvekili listelerini ya da kesin aday listelerini talep ettikleri bilinmektedir.

Seçmen bilgi kâğıtlarının seçim kurulu mühürü veya seçim kurulu başkanının imzası olmaksızın dağıtılıyor olması, bu kâğıtların çoğaltmasını mümkün kılacaktır. Bu suretle bir milletvekili/adayı isterse, seçim günü gidebildiği tüm sandıklarda ayrı ayrı oy kullanabilecektir.

Kendi seçim çevreleri içinde olmak üzere görevli oldukları sandıklarda/seçim bölgelerinde oy kullanabileceği bildirilen sandık kurulu başkan ve üyelerinin, bina sorumlularının, seçimin güvenliğini sağlamakla görevli kolluk güçlerinin, ilçe seçim kurulu tarafından sandık kurulu üyelerini görev yerine ulaştırmak için görevlendirilmiş kişilerin esas kayıtlı olduğu sandık seçmen listesine meşruhat verilmesi ile mükerrer oy kullanımına yönelik önlem alınmaktadır. Bu kişilerin tüm oy verme süresince görevli oldukları halde farklı sandıklarda oy verme teşebbüsünde bulunmaları ihtimaline karşı önlem alınması ancak milletvekilleri/adayları için bu cihete gidilmemesi sistem açığı olarak kabul edilmelidir. Bir milletvekilinin/adayının böyle bir işe tenezzül etmeyeceği varsayımı bir kenara bırakılarak, il seçim kurullarından imzalı ve mühürlü şekilde alınan belge ile sandık başına gidilmesi sağlanmalıdır. Böylelikle oy kullanma akabinde teslim edilecek bir adet evrak bulunacaktır ve sandık kurullarının bu belge ile gelenin kimliğini ortaya çıkarmak için ayrıca vekil ya da aday listelerini kontrol etmelerine gerek kalmayacaktır.

6.2.9 Sandık Kurulu Yedek Üyelerinin Oy Kullanmaları

Sandık kurulu asıl üyelerinin herhangi bir nedenle görevlerine gidememeleri halinde yerlerine yedekleri yönlendirilmekte, ancak yedek üyelerin sandık başında görev almaları durumunda oy vermelerinde sorunla karşılaşılmaktadır. Sandık kurulunda yedek görevli olanların asıl sandıklarındaki seçmen listelerine şerh düşülmediğinden seçmen kütüğüne kayıtlı oldukları sandıklarda oy kullanmaları gerekmekte fakat görevliyken oy kullanmak için sandık başından ayrılamamaktadırlar. Yedek üyeler için –asıl üyelere farklı olarak- görev yaptıkları sandıklarda oy kullanmalarını sağlayacak belgeler (Örnek:142) düzenlenmemektedir. Sonuçta yedek üyelerin nerede ve nasıl oy kullanacağı hususu netliğe kavuşturulması gereken bir mesele olarak kalmaktadır.

6.2.10 Ülke Savunmasında Görevli Olanların Oy Kullanmaları

Seçme hakkının kullanılmasına ilişkin diğer bir sorun; sınır ötesinde veya yurt içinde güvenlik nedeniyle kayıtlı oldukları seçim çevreleri dışında görevlendirilenlerin oy kullanamamalarıdır. Güvenlik görevlileri seçimin emniyetine tayin edilmişlerse oy kullanma hakkı elde edebilmekte ancak seçimin güvenliği dışında, terör gibi nedenlerle uzun süre operasyonda bulunmaları durumunda, anayasal seçme haklarından mahrum kalmaktadırlar. Bu durum zamanla, güvenlikle görevlendirilecek personelin tespitinde kişilerin siyasi ideolojilerine bakılması sonucunu doğurabilecektir.

Seçmen kayıtları, yerleşim yeri adresi esasında oluşturulduğundan, başka ilde veya ilçede geçici olarak görevlendirilen güvenlik görevlileri, ikametgâhlarını taşımadıkları sürece sandık seçmen listelerine kayıtları yapılamamakta, dolayısıyla oy kullanamamaktadırlar.

Seçmen listelerinin kesinleştirilmesi, seçim takviminin ilk dönemlerine denk gelmekte, fakat güvenlik güçlerinin görevlendirilmesi seçim gününe yakın bir tarihte belirlenmektedir. Seçmen listeleri kesinleştikten sonra bu görevlilerin isimlerinin listelere ilavesi de mümkün olmamaktadır.

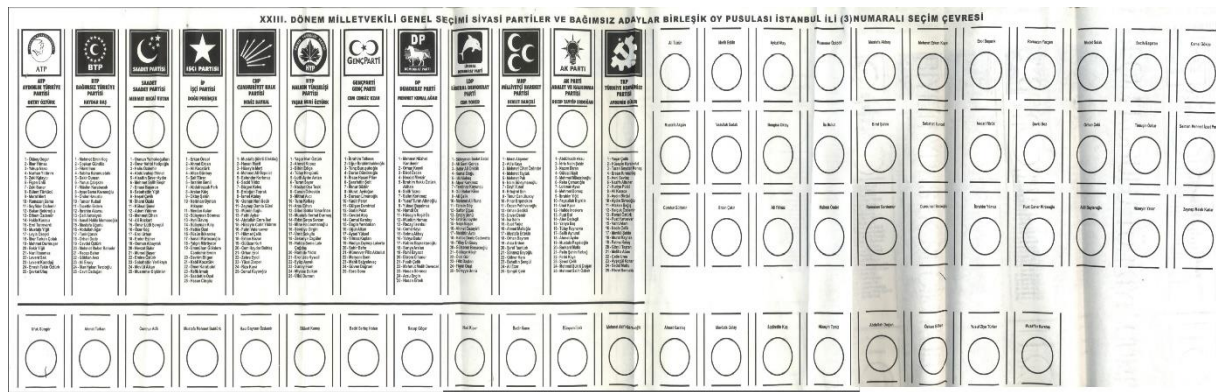
Sonuç itibarıyla nasıl hastalığı veya engeli sebebiyle yatağa bağımlı olan seçmenlerin oy kullanmalarını sağlamak için seyyar sandık kurulları oluşturulmuşsa veya

yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan seçmenler için tek bir güne bağlı olmaksızın oy verme imkânı sağlanmışsa, benzer şekilde, seçim çevresi dışında görevlendirilenlerin oy kullanma usul ve esasları yönünden de yasal bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

6.3 Oy Pusulaları ile İlgili Sorunlar

Oy pusulaları, seçmenlerin tercihlerini rahatça belirleyebilecekleri ve sandık kurullarınca da net bir şekilde bu tercihin anlaşılmasını sağlayacak şekilde tanzim edilmelidir. Buna uyulmadan düzenlenen pusulalarla seçmen iradesinin belirmesi zorlaşmakta, sayımda ise bir siyasi partinin veya bağımsız adayın aldığı oy, sahibi olmayan bir diğerine kayabilmektedir.

Uygulamada karşılaşılan sorunlardan biri, siyasi partilerin sütunları altında bağımsız adayların mühür alanlarının bulunmasının oy kullanmada karışıklığa neden olmasıdır. Seçmenler, siyasi parti sütunları altında bulunan bağımsız adaya ait mühür bölümünü partilere aitmiş gibi algılayabilmekte ya da bağımsız adayları fark edememektedir (Bkz. Resim 6.1).

Resim 6-1 Siyasi parti listesi altında bağımsız aday alanı bulunan oy pusulası örneği

Aynı isme sahip birden fazla bağımsız adayın da aynı pusulada isminin yer alması da mümkündür. 26. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Ankara 1. numaralı seçim çevresinde aynı isme sahip iki bağımsız adayın oy pusulasında yer aldığına rastlanmıştır (Bkz Resim 6.2). Bu durumda yerleşik uygulama adayların isimlerinin altına baba

adlarının ve doğum tarihlerinin de yazılmasıdır ancak seçmenlerden adayların bu bilgilerine sahip olmalarının beklenmesi yerinde değildir. Bağımsız adayların fotoğrafının pusulada bulunmasına yönelik talebin YSK tarafından reddedilmiş olmasına rağmen (Bkz. [EK-8](#)), bağımsızların da amblem veya fotoğraf kullanmasına Yasa ile izin verilmesi isabetli olacaktır.

Resim 6-2 Pusulada aynı isimde iki bağımsız adayın bulunması

Ayrıca, yerel seçimlerde kullanılan belediye meclisi ve il genel meclisi oy pusulalarındaki gibi milletvekili genel seçimlerinde de birleşik oy pusulalarında parti adaylarının isimlerine yer verilmemesi birçok yönden avantaj sağlayacaktır. 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 26. maddesinde; birleşik oy pusulasında partilerin kesinleşen aday listesinde yer alan adayların ad ve soyadlarının aldıkları sıra numarasına göre yazılacağı bildirilmektedir. Üstelik siyasi partilerin kesin adaylarının listeler halinde oy verme ve sandık alanında görülebilir yerlere asılacağı hükmü de mevcuttur.

Milletvekili seçimlerinde, seçmenlerin tercihini kullanırken oy pusulasındaki adaya bağlı olarak oy kullanmadıkları, bunun liste usulü blok oylamanın bir sonucu olarak siyasi parti tercihi ile sınırlı kaldığı bilinmektedir (Bkz. [EK-9](#)). Kaldı ki, her siyasi partinin kesinleşmiş aday listeleri YSK sitesinde ya da Resmi Gazete'de yayımlanarak ilan edilmektedir ve sandık alanları ile kapalı oy verme kabinlerinde de mevcuttur. Tekraren oy pusulasına isimlerin konulması tercihlili oy verme usulüne geçilmedikçe oy pusulasının hacmini artırmaktan öte bir anlam ifade etmemektedir. Bu listenin yazılmasının diğer önemli sakıncası da aday isimlerinde yapılan harf hatalarının seçim çevresindeki tüm pusulaların yeniden basımına (Bkz. [EK-10](#)) veya ilgili seçimin iptaline (Bkz. [EK-11](#)) sebebiyet vermesidir.

298 sayılı Kanununun 14. maddesinde; katlanıp bir kenarı yapıştırıldıktan sonra zarf haline gelebilen filigranlı birleşik oy pusulasından bahsedilmektedir. Söz konusu hüküm 17 Mayıs 1979 tarihli, 2234 sayılı Kanun ile getirilmiş olmasına rağmen bugüne kadar uygulanmadığı bilinmektedir. Oysa zarf haline gelebilen birleşik oy pusulası kullanılması halinde oy verme günü mühürlemeye ilişkin sorunun ortadan kalkması, sayım ve döküm işleminin daha hızlı ve sağlıklı yapılması, ayrıca bütçeye getirilen mali külfetin hafifletilmesi gerçekleştirilebilecektir. Bu yöntem diğer taraftan seçim torbalarının hacmini de azaltacaktır. Özellikle 1999 seçimlerindeki gibi bir arada yapılan ülke geneli seçimlerde görevlendirileceklerin imtina etme sebeplerinden biri de ortadan kaldırılmış olacaktır.

1961, 1973, 1977 ve 1991 seçimlerinde başvuru tercihli oy kullanma da sandık ve seçim kurullarında birleştirme işlemlerinin sağlıklı sonuçlara uzun süre sonunda ulaşılabilmesine neden olmuştur. Tercihli sisteme göre düzenlenmiş birleşik oy pusulası ebatlarının büyüklüğü nedeniyle ancak 5 veya 6 kez katlanmak suretiyle zarfa konulabilmiştir. Zarflar kabarık bir şekil aldığından ağızları yine de tam kapanmamış ve o dönemde kullanılan eski tip ahşap sandıklardan dolayı oy zarfının sandığa atılmasında güçlük yaşanmıştır. En büyük sıkıntı ise seçim sonrasında göze çarpmıştır. Sayım ve döküm işlemleri uzadığından, yorgunluklar nedeniyle maddi hatalar çokça yapılmıştır.

23. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinden önce seçim bilişim sistemi kullanılmamakta, seçim kurulları işlerini teknolojiden uzak şekilde yerine getirmektedir. Tercihli oy yönteminde seçim kurulu başkanlarının ve personellerinin deneyimsizliği ile uzun süren mesailer birleştiğinde seçim sonuçlarının başkalaşması sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönde örnek vermek gerekirse; 1991 yılında tercihli oylama yapılan milletvekili genel seçiminde İstanbul 6. Bölge adayı olan Recep Tayyip Erdoğan'ın milletvekili seçildiği ilan edilerek mazbatası verilmiştir. Maddi hata olgusu nedeniyle verilen mazbatanın iptal edildiği, tercih oyları tercih sıralamasında önde olan muteriz Mustafa Baş adına tekrar düzenlendiği görülmüştür.⁵⁵⁴

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan seçimlerde oy pusulalarındaki sıraları seçilmeye elverişli olmadığı halde seçmen tercihleri ile üst sıralara çıkarılan 54 adayın⁵⁵⁵ milletvekili seçildiği bilinmektedir. 450 milletvekilinin seçildiği bu seçimlerde vatandaşın tercihi ile siyasi partilerin tercihi arasında % 12'lik bir fark oluşmuştur. Demokratik olmasına rağmen

⁵⁵⁴ İnternet: 412 Sayılı YSK Kararı (03/11/1991). *Resmi Gazete* (Sayı: 21042). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21042.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

⁵⁵⁵ Tuncer, 2002, s.408-410.

gerekli koşulları temin edilmediğinde tercihli oy kullanmanın arzu edilen sonucu getirmediği de görülmüştür. Bu yönde bir yöntemin kabulüne karar verilmeden önce, elektronik sandık oylaması gibi ön çalışmaların tesisinin gerektiği açıkça anlaşılmaktadır.

6.3.1 Tek Zarftan Birden Fazla Oy Pusulası Çıkması

298 sayılı Kanununun 102. maddesinde;

“Bir zarfta tek oy pusulası kullanılan seçimlerde, zarfın içerisinde o seçim türüne ait oy pusulasının dışında, aynı veya başka bir seçim türüne ait oy pusulası çıkmış olması halinde, bu zarftan çıkan oy pusulalarının hiçbirisi hesaba katılmaz” ve “Bir zarfta birden fazla oy pusulası kullanılan seçimlerde, zarfın içerisinde aynı seçim türüne ait birden fazla oy pusulası çıkmış olması halinde, sadece bu seçim türüne ait oy pusulaları hesaba katılmaz, diğerleri hesaba katılır”

hükümleri yer almaktadır.

4918, 5545, 306 sayılı milletvekili seçimlerine dair kanunlarda, bir zarftan aynı seçim türüne ait birden fazla pusula çıkması durumunda bunların bir tane sayılacağı kabul edilmiştir. 2839 sayılı Kanununun, aynı seçim türüne ait olsa ve aynı tercihi gösterse bile birden fazla pusula çıkması durumunda bunları iptal etmesi hükmü 2010 yılında getirilmiştir. Bu durum hem ince olan oy pusulalarını fark etmeden aynı zarfa koyma ihtimali bulunan seçmenlerin tercihlerini geçersiz kılabilmekte, hem de sayımlarda eski mevzuata hâkim olan ve mantıken de pusulaların tek kabul edilmesine yatkın olan sandık kurullarının işlemlerinde hatalara sebebiyet vermektedir.

6.3.2 Zarfların ve Oy Pusulalarının Mühürlenmesi Konusu

16 Nisan 2017 tarihinde yapılan Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Seçiminde oy verme süreci devam ederken, bazı sandık kurullarının ihmali veya hatası sonucunda, oy zarflarının ve pusulalarının mühürlenmeden seçmenlere verildiği ve bu şekilde oy kullandırıldığı ortaya çıkmıştır.

Yasaya uygun olarak YSK tarafından üretilen ve sandık kurullarına ulaştırılan oy zarflarının ve pusulalarının kullanılmış olduğunun tespit edilmesi halinde, sandık

kurullarının görevini tam ve doğru yapmaması neticesinde, kusurun seçmene yüklenebilecek bir niteliğinin olmaması ve yönetime katılma hakkının özünün, seçmen iradesinin sandığa yansımalarının bu sebeple engellenmemesi gerektiği gerekçesiyle bu şekilde kullanılan oyların geçerli olduğu kabul edilmiştir.

Anayasanın, seçim kanunlarının ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin birlikte değerlendirilmesiyle sandık kurulu hatasının seçmene yüklenemeyeceğine yönelik kararlar alan YSK, üzerinde ilçe seçim kurulu ve sandık kurulu mührü bulunmayan zarflar ile arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan pusulaların geçersiz sayılacağını kabul eden 8 Nisan 2010 tarihli ve 5980 sayılı değişiklik yasının hükmüne bir süre tabi olmuştur. (Bkz. [EK-3](#)). Ancak 2017 yılında yapılan Halkoylamasında bu görüşünden de vazgeçmiştir. Nihayet 7102 sayılı Yasanın kabulü ile YSK ve Seçim Kanunlarında paralellik sağlanmıştır.

Bu defa da, 298 sayılı Kanunun mevcut hükümlerine ilaveten maddeler getirildiğinden, Yasa kendi içinde oy zarflarının ve birleşik oy pusulalarının mühürsüz geçersiz, ihmal sonucu mühürsüz geçerli sayılacağına dair girift ifadeler barındırır hale gelmiştir. Aynı maddede iki ayrı kesin hüküm mevzuat oluşturma yöntemi olarak da sakıncalıdır. Maddelerde, önce kesin olarak olumsuz bir yönde düzenleme yapılmış, sonra bu kesin hüküm aynen korunarak tersi yönde bir hüküm konulmuştur. Ayrıca zarfların ve pusulaların mühürlenmemiş olmasını sandık kurulunun ihmeline dayandırmak yoruma dayalıdır. Yapılan işlemin ihmal mi yoksa kasıt mı neticesinde ortaya çıktığı nasıl anlaşılacaktır? Bu sakıncaların giderilmesi için hükümlerdeki çelişen ifadelerin ilgasının daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

6.4 Elektronik Oy Sandıkları Konusu

Kanuna göre, seçimlerde oy verme işlemi sadece sandıklarda yapılmaktadır. Bu konuda istisna olarak, sadece yurt dışında oy verme işlemlerinde elektronik yöntemlerle oy kullanılabilmesi yönünde yasal düzenleme yapılmış ancak şimdiye kadar bu şekilde oy kullanımını uygulanmamıştır.

Elektronik yöntemle oy kullanma işleminin yapılması düşüncesine 1992 yıllarında hız kazandırılmış olmasına rağmen, bu güne kadar bir sonuç alınamamıştır. Farklı

ülkelerde uygulanan bu yöntem Türkiye’de de tanıtılmış ancak bölgeler arası sosyal yapının farklılık göstermesi, eğitim ve ana dil farklılıkları dikkate alınarak pek olumlu karşılanmamıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, seçimlere ilişkin tüm iş ve işlemleri SEÇSİS ile elektronik yöntemle yürütmektedir. 2007 seçimleri ile başlayan bu sürecin devamındaki aşama ise mutlaka elektronik oy sandığı olmalıdır. Bu durumun ülke genelinde birden uygulamaya konulması fiilen mümkün olmasa da, pilot uygulama ile öncelikle farklı seçim türleri ile denenmeli, belki meslek odaları veya siyasi parti kongrelerinde uygulanmalı, aksayan yönleri bulunarak giderilmeli ve son aşamada tüm ülkeye yayılarak genel seçimlerde kullanılmalıdır.

Elektronik oy sandığının hayata geçilmesiyle, kırtasiyecilik devre dışı kalacaktır. Oyların sayım ve döküm işlemi hızlanacak, bu noktada yapılan maddi hatalar ve usulsüzlükler bu kapsamda tamamen giderilmiş olacak ve seçmen iradesi tam anlamıyla seçim sonuçlarına yansıtacaktır.

Ancak bugünün Türkiye’inde, elektronik oy sandığı ile değil de İnternet üzerinden oylama gerçekleşirse, toplumsal yargıların etkisiyle sistem güvenliği gibi konuların ve seçimlerin meşruiyetinin tartışılıyor olması muhtemeldir. ABD’de 2016 yılında yapılan başkanlık seçimlerine Rusya’nın müdahale ettiği iddiası gibi, siyasi partilerin ya da dış güçlerin sisteme girdiği ve sonuçları değiştirdiği savlarının duyulması mümkündür. Bu uygulamanın tatbikinde Anayasa Mahkemesi’nin de karşılaşılabilecek diğer bir engel olması beklenebilir. Zira 2008 yılında kabul edilen yasa değişikliği ile yurt dışında bulunan vatandaşların seçme yöntemlerine mektupla oy kullanma ilave edilmiş ancak itiraza uğrayan madde Anayasa Mahkemesi’nce, oy kullanmada gizlilik ilkesinin ihlal edileceği gerekçesiyle iptal edilmiştir. İnternet yoluyla oy kullanma yönteminin de aynı kapsamda değerlendirilmesi, tehditle veya ikna yoluyla seçmen oyunun devrine müsaait olacağı ve oy gizliliğinin zarar göreceği sebepleriyle iptali beklenmelidir.

6.5 Siyasi Partilerin Sicil Dosyaları

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nda değişiklik yapılması ve siyasi partilerin sicil dosyalarının tutulması görevinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’ndan alınarak Yüksek

Seçim Kurulu'na tevdi edilmesi ve ilgili kurumlarında buradan ilişkilendirilmesi birçok yönden isabetli olacaktır. Bu sayede ilk olarak ilçe seçim kurulları, siyasi parti kongreleri ve önseçimler için esas alınan siyasi parti üye listelerini ellerinin altında güncel haliyle buldurmuş olacaktır. 2820 sayılı Yasa gereği, siyasi partilerin üye kayıt defterlerinin en az altı ayda bir defa ilçe seçim kurulu başkanı tarafından incelenip ve kayıtların usule uygun olarak tutulup tutulmadığı da tespit edilmektedir. Bundan başka, siyasi parti üyeliğinden istifa etmek isteyenlerin birçoğu da bu taleplerini ilçe seçim kurulları aracılığı ile Başsavcılığa iletmektedir. Kayıtların Yüksek Seçim Kurulu ve teşkilatlarınca güncelleştirilmesi ve tutulması işlemi seçim kurullarının aracısız şekilde verilere ulaşmasını ve işlemlerin hızla tamamlanmasını temin etmiş olacaktır.

Siyasi partilerin teşkilatlanmalarıyla ilgili her türlü bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca sicil dosyalarında toplanması nedeniyle Yüksek Seçim Kurulu seçime katılabilecek partilerin tespitinde Başsavcılığı muhatap almaktadır. Ancak 2002 yılında, YSK'nın seçime katılma yeterliği bulunan partileri ilanı sonrasında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı; 63 ilde teşkilatının bulunduğunu beyan eden Demokratik Halk Partisi'nin, parti sicilinin de bu bildirimde göre tutulduğunu, fakat Emniyet Genel Müdürlüğü'nce ve il seçim kurulları aracılığı ile yaptırılan araştırmada adı geçen partinin aslında 22 ilde teşkilatlandığının anlaşıldığını belirtmiştir. Yanlış veri aktardığından bahisle DEHAP'ın seçimlere katılmasının mümkün olmadığını ilanı ile seçime katılma yeterliği bulunan partilerin yeniden tespitini talep etmiş, ancak YSK bu istemi reddetmiştir (Bkz. [Ek-12](#)).

Kamuoyuna göre seçime katılma hakkı bulunmayan DEHAP'ın engellenmemesi, Doğru Yol Partisi'nin baraj altı kalmasına neden olmuştur.

6.6 Propaganda ile İlgili Sorunlar

298 sayılı Kanununun 56. maddesine göre; seçim takviminin başlangıcından seçim gününden önceki saat 18.00'e kadar hoparlörle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak şartıyla serbesttir.

Siyasi partilerin vatandaşlara ve kamuoyuna icraatlarını ve vaatlerini açıkça ifade edebilmeleri için her türlü propaganda faaliyetlerinden faydalanmalarına yönelik haklar

tanınmaktadır. Teknolojiden uzak dönemin propagandaları ancak siyasi partilerin meydanlarda vatandaşlara hitap etmeleriyle, zamanın en geniş çaplı duyuru aracı olarak radyo ve hoparlörle gerçekleştirilmiştir. Ancak erişilebilen ve artan seçenekler göz önüne alınarak, partilerin hedef kitlelerine daha kolay ve etkin yollardan ulaşabilmeleri sağlanmalı, gürültü kirliliği sağlayan yöntemlerden vazgeçilmelidir.

Üstelik Yasanın başka bir parti veya bağımsız aday adına açık veya kapalı yer toplantısı yapılan saatlerde, bu toplantıların yapıldığı yer veya binalardan duyulacak ve bu toplantıları rahatsız edecek şekilde propaganda yapılmasını yasaklayan hükmüne rağmen, uygulamada bu hususa özen gösterilmemektedir. Sonuç olarak bir partinin diğerini engelleme ve sesle bastırma girişimi olarak tepkilere neden olan bu yöntem, hem eşit rekabet hakkını gölgelemekte, hem de negatif propaganda algısı yaratmaktadır. Hoparlörle yayımla veya yüksek sesle partilerin seçim şarkılarının dinletilmesi ile seçmenlerin tercihlerini belirlemeleri ya da değiştirmeleri zaten söz konusu değildir.

Yasa, seçime katılan siyasi partilerin ve bağımsız adayların kendilerini tanıtıcı nitelikte broşür, el ilanları, parti bayrağı, poster, afiş veya ses ve görüntü içeren CD, DVD gibi her türlü yayını dağıtmakta serbest olduklarını belirtmiştir. Türkiye'nin seçim tarihine bakıldığında 1950 yılından itibaren partilere radyo aracılığı ile propaganda imkânı getirildiği, radyonun ilk dönemlerde sadece YSK duyuruları ve ilanları için kullanıldığı, televizyonla propagandanın ise 1970'li yıllarda düzenlendiği ve bu hakların dahi o dönemlerde tam olarak kullanılmadığı görülmektedir.

Seçim kanunlarının kabul edildiği dönemlerin şartları içinde, seçmenin iradesinin etki altına alınmaksızın özgürce oluşturulmasına ve yerinde bir karar verip vermediğine dair değerlendirme yapmasına fırsat verilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Ancak günümüzün ileri teknolojiyi yakalamadaki hızı göz önünde bulundurulduğunda, neredeyse tüm vatandaşların televizyon ve İnternet gibi iletişim kaynaklarına erişimi bulunduğu da kabul edilerek artık fiziki ortamda düzenlenmiş olan propaganda malzemelerinin kullanılmasının seçim yasasından çıkartılarak, bunun yerine teknolojik yöntemlerle propaganda yapılabilmesi yönünde düzenlemeler getirilmesinin daha isabetli olacağı düşünülmektedir. Böylelikle hem çevre kirliliğinin, hem ülke ekonomisine yansıyan yükün azalması söz konusu olacaktır. Siyasi partilerin Devletten eşit miktarda yardım almadıklarını da hatırlarsak, eşit rekabet ortamının oluşturulmasına da katkı sağlayacağını ifade edebiliriz. Bunun için gerekli diğer bir değişiklik de radyo ve televizyonla propaganda hakkının tüm partilerce eşit şekilde kullanılmasının sağlanmasıdır. Kanunda;

iktidar partisine, iktidar partisinin ortağına ve ana muhalefet partisine diğer siyasi partilere nazaran fazladan propaganda süresi verilmiştir. Ancak bunlar da aralarında eşit haklara sahip değildir. Bu eşitsizliğin de ortadan kaldırılarak seçime katılan tüm siyasi partilere eşit propaganda imkânı verilmesinin daha adil olacağı düşünülmektedir.

Propaganda konusunda değinilecek son mesele de seçim dönemlerinin kış mevsiminde yapılmasının sonucu olarak soğuk ve yağışlı havalarda propagandanın, açık ve kapalı hava toplantılarının zorlukla yapılması, hatta kapanan yollar nedeniyle sandık kurulamaması ile karşılaşılmıştır. 2009 yılında yapılan mahalli idareler genel seçimlerine ilişkin propaganda çalışmaları kapsamında, Büyük Birlik Partisi Genel Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu ve yanındakiler Mart ayında soğuk hava şartlarında geçirdikleri helikopter kazasından kurtulamamıştır. Mahalli idareler seçimleri de eskiden olduğu gibi Haziran ayına alınmalı ve yasama-yürütme seçimlerinin erken yapılması durumunda bu hususlar göz önüne bulundurulmalıdır.

6.7 Şikâyet ve İtirazlar

Halkoylaması, Cumhurbaşkanı, Milletvekili ve Mahalli İdareler Genel Seçimlerine yönelik itiraz ve şikâyetlerde, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun hükümleri uygulanmaktadır. Şikâyet; ilgililerin seçime yönelik işlemlerinin, tedbirlerinin, sair muamelelerin düzeltilmesi veya kanuna aykırı hareketlerin önlenmesi amacıyla yapılan müracaatlardır. İtiraz ise genel olarak kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı çıkmadır. İtiraz ve şikâyet konusu, kendi içerisinde karmaşık olduğu gibi uygulamada da ayrımları dikkate alınmamaktadır. Siyasi partiler ile itiraza yetkili kişiler sandık kurullarına yapmış oldukları başvuruları şikâyet kapsamında değil genelde itiraz kapsamında sunmaktadırlar. Sandık kurulları da aynı kapsamda yapılan başvuruları şikâyet kapsamında ele almamaktadır. Kaldı ki, sözlü olarak yapılan şikâyetler ise sandık kurullarında genellikle tutanaklara geçirilmemekte ve uygulamada hiç var olmadıkları sorunu yaşanmaktadır. Bu karmaşık durumu siyasi partilerin teşkilatları da kavrayamamaktadır. Bundan dolayı, itiraz ve şikâyet konusunda mevzuatın açık ve net olması gerekir. Öte yandan, ilçe seçim kuruluna itiraz edilebilmesi için, önce sandık kuruluna şikâyet veya itirazda bulunulması şart olmadığı halde, uygulamada ilçe ve il seçim kurulları şikâyetin sandığa yapılmadığından bahisle

itirazları reddetmektedir. Şikâyetin tutanağa geçirilmeyişi nedeniyle sözlü şikâyetler de ispat edilememektedir. Bu durumsa kurullara ve sisteme karşı güveni zedelemektedir.

298 sayılı Kanununun 114. maddesinde; kurulların kesin kararlarının tebliğ olunmayacağı, ancak itiraz edenin başvurusu halinde kendisine gösterileceği ve isterse de bir suret verileceği belirtilmektedir. Ancak muterizler, verilecek kararların kesin olup olmadığı hususunda bilgi sahibi değildir. Kesin karar verme yetkisine haiz bir kurula yetkisi dâhilindeki konuda başvuran itirazcı, genelde kararın kendisine gönderilmesini beklemektedir.

Kanun hükmünde kesin olarak verilen kararların tebliğ olunmayacağı bildirilmekte ise de, Yüksek Seçim Kurulu 298 sayılı Kanununun 131. ve 132. maddeleri kapsamında verdiği kesin kararların suretini itirazcıların adreslerine göndermekte ve bu konuda kanun hükmü dışında uygulama yapmaktadır. Böylece il-ilçe seçim kurulları ile Yüksek Seçimi Kurulu uygulamaları farklılık göstermektedir.

Muterizlerin başvurusu üzerine gösterilebildiğine hatta bir örneği de verilebildiğine göre, Kurulların kesin kararlarının tebliğ edilmesinin bir sakınca taşımayacağı, sonucun her koşulda tebliğ edilmesi gerektiği ve yasanın buna göre düzenlenmesiyle uygulama birliğinin sağlanacağı düşünülmektedir.

298 sayılı Yasanın 129. maddesinde; ilçe seçim kurullarının veya başkanlarının kendi işlemleri aleyhine vaki şikâyet üzerine verdikleri kararlar ile sair kararları aleyhine en geç ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine kadar, ilçe birleştirme tutanağının düzenlenmesi ve buna ait işlemlerle neticelerine karşı bu tutanağın düzenlenmesini takip eden gün saat on yediye kadar il seçim kurullarına itiraz edilebileceğine dair hüküm yer almaktadır. Ancak bu durum da, farklı ilçelerden gelecek itirazların farklı sürelerle tâbi olması sonucunu doğurmaktadır. Bir ilin 25 ilçesindeki sonuçlara yönelik olarak il seçim kuruluna itiraz eden bir siyasi parti yetkilisi, ilçe birleştirme tutanaklarının ne zaman düzenlendiğini ilçeler bazında bilmek zorunda kalmaktadır. Bu bilgi olmaksızın yapılan itirazlarda, seçim hukukunun aslen katı bir şekil hukuku olması ve kanunda belirlenen sürelerin titizlikle uygulanması sonucunda, il seçim kurulları esasa girmeksizin usulden ret kararı çıkarmakta, verilen kararlar muterizler açısından farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Örneğin; 2014 yılında yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimlerinde Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimine CHP tarafından yapılan itirazların bir kısmı Ankara İl Seçim

Kurulunca bu sebepten reddedilmiş, ancak Parti aynı anda yapılan itirazların bir kısmının değerlendirmeye alınıp bir kısmının incelenmeksizin reddedilmesine anlam verememiştir.

Reddedilen itirazlar genel olarak 112. madde kapsamında somut delil ve gerekçe gösterilmeyişindedir. Anlaşılmaktadır ki somut delilin ve gerekçenin ne olduğu siyasi partilerce ve adaylarca tam olarak anlaşılammamaktadır. İbraz edilen evrak seçim kurulları için yeterli olmayıp, belgelerde bulunan ya da bulunmayan hangi hususlara itiraz edildiğinin yasal dayanaklarıyla açıkça ortaya konulması, iddia edilen hususu destekleyen geçerli verilerin sunulmuş olması, işlemlerde yapılan usulsüzlüklere ilişkin net bilgileri içerir mahiyetteki delillerin de eklenmesi gerekmektedir.

298 sayılı Kanununun 112. maddesinde, itirazlarda dayanak olan delil ve belgelerin dilekçeye eklenmesi mecburi tutulmuş ancak *“İtirazlarda, delillerin hangi resmi makamlarda bulunduğu bildirilmesi delil yerine geçer ve bu delili seçim kurulu temin eder.”* denilmiştir. 130. maddede ise *“... bu belgelerin elde edilmesi mümkün değil ise, sebeplerinin ve nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi lazımdır.”* denilmektedir. Buna göre itirazcı tarafından *“hukuken elde edilmesi mümkün olmayan delillerin”* hangi resmi makamlarda bulunduğu bildirilmesinin delil yerine geçeceği belirtilmiş ancak seçim kurullarının kanıtları araştırmakla ve toplamakla görevli olmadıkları, bu yükümlülüğün muterize ait olduğu da kabul edilmiştir. Örneğin, seçme hakkına sahip olmayan bir kısıtlının oy kullandığı iddiası ile seçim kuruluna yapılan itirazda gerekçe olarak sunulabilecek bilgiler; kısıtlıların oy kullanamayacağına ilişkin yasal mevzuat dayanağı, adı geçenin kim olduğu, olay yeri ve zamanı (hangi seçimde ve sandıkta oy kullandığı) gibi bilgilerdir ([Bkz. EK-13](#)). Fakat bu durumu somut delil ile kanıtlayabilecek olan belge, sandık seçmen listesidir ve muteriz tarafından temini -evrakin seçim torbalarına konulup ağzı mühürlenmek suretiyle seçim kurullarına teslim edildiğinden ve bunların herhangi bir şekilde siyasi partilere verilmesi de kanunen mümkün olmadığından bahisle- mümkün olamamaktadır. İşte bu durumda seçim kurulları araştırma ya da ilgili kuruldandan talep etme cihetine gitmektedirler.

Seçim kurullarının farklı değerlendirmelerinin önüne geçilmesi bakımından, kanunda ifadesini bulan delil ve gerekçenin en azından genel hatlarıyla somutlaştırılarak buna ilişkin daha belirgin bir çerçeve çizilmesi isabetli olacaktır.

6.8 Sandık Kurulları ile İlgili Sorunlar

6.8.1 Sandık Kurullarının Oluşturulması

2018 yılına kadar, sandık kurulu başkan ve memur üyeleri, iyi ün sahibi okuryazar kişiler arasından ve ayrıca siyasi partiler tarafından verilen liste arasından belirlenmekteyken; 7102 sayılı Kanunla, sandık kurulu başkanlığı ve memur üyeliği görevlerinin ancak “kamu görevlileri” tarafından yürütülebileceği hükme bağlanmış ve bu konuda ilçe seçim kurulu başkanına takdir hakkı tanınmamıştır. Sandık kurulu başkanının ve memur üyesinin tarafsız olacağı düşünülen görevlilerden seçilmesi, seçimin dürüstlüğüne sağlama amacına yöneliktir.

Anayasanın 6. ve 79. maddelerine göre, görev ve yetkileri kanunla düzenlenmiş bulunan Yüksek Seçim Kurulu ve diğer seçim kurulları, kanunun vermediği bir görevi yapamayacağı gibi kaynağını yasalardan almayan bir yetkiyi de kullanamaz.

298 sayılı Kanun hükümlerine bakıldığında, sandık kurullarının işlemlerine yönelik itirazları karara bağlamak ve bunlardan itiraza uğrayanları ilçe seçim kuruluna göndermek gibi görevleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, tüm seçim kurulları gibi sandık kurulları da yargısal görev icra etmekte, teşekkülünde kanunen belirlenmiş şekle riayet edilmemesiyle seçim yolsuzluğu meydana gelmekte ve bu şekilde oluşan kurulların işlemleri geçersiz kabul edilmektedir.

Soruna dair en güncel örnekle 31 Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilen mahalli idare genel seçimlerinde karşılaşılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu'na iktidar partisi tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimlerine yönelik itirazda bulunulmuş ve yapılan araştırma sonucunda; sandık kurulu başkanları ve memur üyeleri için mülki idare amirleri tarafından gönderilen kamu görevlileri listesinin dışına çıkılarak yasal mevzuata riayet edilmeksizin görevlendirmeler yapıldığı, görevlendirmelerde yerleşim yeri adresi ve görev yerlerinin dikkate alınmadığı, kamu çalışanı olsa bile görev verilemeyecek kişilerin (sivil askeri personel gibi görev yapamayacak olanların) listeye eklendiği, il ve ilçe dışından görevlendirmeler yapıldığı ve bu kişilerin seçimlerde görev ifa ettikleri tespit

edilmiştir. Kanuna aykırı görevlendirmeler ile usulsüz iş ve işlemlerin birlikte değerlendirilmesiyle, itiraza konu seçimin iptaline karar verilmiştir.⁵⁵⁶

2018 yılında kabul edilen yasal düzenleme sonrasında, seçim kurullarının “kamu görevlisi” kavramını net olarak algılayamadıkları ortaya çıkmıştır. Kamuda görev yapan farklı statülerde personeller bulunmakta, farklı istihdam şekillerine göre görev almaktadırlar. Bazı mülki idare amirlikleri bu kapsamda ayırım yapmadan tüm personellerin listesini ilçe seçim kurullarına bildirmiş, bazı ilçe seçim kurulu başkanlıkları da bildirilen listelerin dışına çıkarak kamu görevlisi olmayan kişileri de değerlendirme yapmak suretiyle görevlendirmelere dâhil etmiştir.

Bu konuda kanunda geçen “kamu görevlileri” ibaresinin uygulamada sorun yaşanmayacak şekilde daha anlaşılır biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

6.8.2 Sandık Kurullarının Eğitimi

Sandık kurullarının oluşumunda rastlanan diğer bir sorunsal, partili sandık kurulu üyelerinin niteliğine ilişkindir. Siyasi parti ilçe başkanlıkları tarafından bildirilen sandık kurulu üyelerinin görevlendirilmesinde ilçe seçim kurullarının takdir yetkisi bulunmamaktadır. Siyasi partiler sadece liste halinde ilçe seçim kuruluna bildirimde bulunmakta ve seçim kurulları da sadece liste üzerinden bu isimleri görevlendirmektedir. Bunlar için ayrıca belirlenmiş bir kriter mevcut değildir. Sandık kurullarında görevlendirilmesi talep edilen kişilerin yaş ve eğitim durumu veya bu görevi yapip yapamayacağı gibi hususlar gözetilmemektedir. Bugüne kadar siyasi partilerce bildirilen kişilerin birçoğunun yaşlı ve sandık başında görev ifa edemeyecek durumda oldukları, bir kısmının okuryazarlığının dahi çok zayıf olduğu, oy verme günü bir kısmının görevine gitmekten imtina ettikleri görülmüştür. Böyle durumlarda siyasi partilerin sandık kurullarında etkin temsili sağlanamamaktadır.

Bu nedenlerle, siyasi partilerce sandık kuruluna bildirilecek üyelere yönelik yasal bir düzenleme yapılmasının ve özellikle eğitim ölçütü ile yaş haddi belirlemesinin, siyasi partilere fayda sağlayacağı ve bu sayede sandık kurulunda işlerin daha sağlıklı yürütüleceği düşünülmektedir.

⁵⁵⁶ İnternet: YSK. 4219 Sayılı Karar (2019, 6 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/78053/2019-4219.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, seçim iş ve işlemlerinin düzen içerisinde yürütülmesi amacıyla seçimin başlangıcından önce bir seçim takvimi düzenlemekte ve ilan etmektedir. Seçim takvimlerinde, sandık kurullarının eğitim çalışmalarına başlanması ve ayrıca eğitim çalışmalarının bitirilmesi gereği belirtilmektedir. Ancak bu eğitimler sandık kurulu başkan ve memur üyelerini kapsamaktadır.

Sandık kurullarının siyasi partili üyelerine ise seçim mevzuatına göre her hangi bir eğitim verilmemektedir. Bu durum da siyasi partili üyelerin yeterince bilgi sahibi olamamalarını, sadece kendi partilerinin inisiyatifinde bilgilendirilmelerini ortaya çıkarmaktadır.

Her ne kadar, sandık kurulu başkanı ve memur üyelerine eğitim verilmekte ise de genel olarak amaca ulaşmada yetersiz kalındığı, seçimlerde devamlı hatalar yapıldığı bilinmektedir. Maddi hataların ve oy kullanmaya yönelik itirazların genel sebebi sandık kurulunda görev yapanların bilgi eksikliğidir. Sandık kurullarının tüm görevlilerine verilen eğitimlerin yetersizliği göz önünde bulundurularak, seçim kurulları ve siyasi partiler dışında uygulamalı eğitimler düzenlenmeli, başarılı katılımcılara sertifika verilerek, sonraki seçimlerde bu kişilerin tercih edilmesinin yolu açılmalıdır. Seçimler siyasi partilerle birlikte yapıldığından, sahaya ve mevzuata hâkim görevlilerce şeffaf bir seçim gerçekleştirilmelidir.

6.9 Seçim Kurullarıyla İlgili Sorunlar

6.9.1 Yüksek Seçim Kurulu'nda Raportörlük Müessesesinin Oluşturulması

Anayasa hükümlerine göre seçim yargısı yönünden Yüksek Seçim Kurulu üst merci konumundadır. Anayasa'da *Yasama* bölümünde yer alan Yüksek Seçim Kurulu, yalnız seçimlerin genel yönetim ve denetimini yürüten bir kurul değildir. Yargıtay ve Danıştay'ın kendi içlerinden çıkardıkları üyelerden oluşan seçimlerin yargısal denetimini de sağlayan karma egemen yapıda üst yargı makamıdır.

Yüksek Seçim Kurulu bir nevi kontrol makamı konumunda bulunduğu ve üyeleri de aynı zamanda asli görevlerini (her iki görevi) birlikte yürüttüklerinden, Kurulun önüne gelecek itiraz ve şikâyet dosyalarının incelenerek gündeme hazır hale getirilmesini

sağlayabilecek, yargısal ve idari konularda görüşülecek meselelerin daha sağlıklı ve hızlı şekilde incelenmesine katkıda bulunabilecek Anayasa Mahkemesi'ndeki raportörlük ya da Yargıtay ve Danıştay tetkik hâkimliği benzeri bir müessesenin teşekkülü söz konusu olmalıdır.

6.9.2 Geçici İlçe Seçim Kurulları Oluşturulması

298 sayılı Kanununun 10. maddesinde, her ilçede bir ilçe seçim kurulunun bulunacağı ve ilçelerin nüfus durumlarına göre bir ilçede birden fazla ilçe seçim kurulunun oluşturulacağı hüküm altına alınmıştır. İlçelerde seçim müdürlüğü bir adet olmasına rağmen, seçim kurulu sayısı dörde kadar çıkmaktadır. Bu durum ise bir müdür ve personelinin dört hâkim ve dört kurulun üyeleri ile çalışması anlamına gelmektedir. Söz konusu ilçe seçim kurulu başkanlıklarının yetki alanları konusu da sorun olmakta ve YSK kararları ile çözüm sağlanmaktadır.

Bir ilçede nüfus yoğunluğuna göre birden fazla ilçe seçim kurulu bulunmasının avantaj sağlayan yönü, seçim dönemlerinde iş yoğunluğunun paylaştırılmasına imkân tanimasıdır. Ancak bunun seçim dönemlerinde geçici ilçe seçim kurulları oluşturulması suretiyle de temini mümkündür. Sadece seçim dönemlerine münhasır olarak ilçe seçim kurulu sayısının artırılmasına izin verilmesinin, seçim dönemi dışında ise her ilçede sadece birer ilçe seçim kurulunun bulunmasının hem personel açısından, hem de idari açıdan kolaylık sağlayacağı müşahede edilmektedir.

6.9.3 Seçim Kurulu Başkanlarının Durumu

298 sayılı Yasada il ve ilçe seçim kurullarının iki yılda bir oluşturulması gerektiği bildirilmiş ve bu seçim kurullarına başkanlık edeceklerin o yerdeki en kıdemli hâkim olması gerektiği benimsenmiştir. Bu şekliyle seçim kurulu başkanları iki yılda bir değişmektedir. Anayasaya göre genel ve yerel seçimler beş yılda bir yapıldığına göre, bir seçim dönemi içerisinde seçim kurulu başkanları iki veya daha fazla kez değişikliğe uğramaktadır. Seçim iş ve işlemlerinin tecrübeyi gerektirmesi, özellikle zaman noktasında seçim hukukunun katı kurallar içermesi, seçim kurulu başkanı olan hâkimlerin aynı

zamanda asli görevleri olan mahkemelerde de görev ifa etmeleri hususları düşünüldüğünde, yargıçların üzerindeki kısıtlı zamanda yoğun iş baskısı daha net anlaşılabilir. Bu durum, hâkimlere yasa gereği ikinci görev olarak verilen seçim kurulu başkanlığı görevinin angarya gibi görülmesine ya da en azından ikinci plana atılacak kadar önemsenmemesine, asli görev olarak görülen kürsü yargıçlığına yoğunlaşılmasına neden olmakta ve seçim işlerinin hâkimlerin imzasında ancak seçim müdürlüklerinin egemenliğinde yürütülmesine neden olmaktadır.

Seçimlerin yargının görev alanına verilmesinde ve başkanlarının da kıdemli hâkimlerden seçilmesindeki temel amaç bağımsızlığın ve tarafsızlığın tesis edilmesidir. Ancak seçim kurulu başkanlarının seçim işlerinden uzak durmaları, bazı seçim personellerinin keyfi ve ideolojik uygulamalarına kapı aralamaktadır. Bunun en son örneği 31 Mart 2019 tarihinde yapılan İstanbul yerel seçimleridir. Bu husus Yüksek Seçim Kurulunca tespit edildiğinde, ilçe seçim kurulu başkan ve üyeleri ile seçim müdürleri ve diğer sorumlular hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve soruşturmalar başlatılmıştır.

Tüm bu nedenlerle, ilçe seçim kurulu başkanlarının ve tüm il seçim kurulu mensuplarının seçime ilişkin görevleri süresince veya seçim takviminin başlamasından kesin seçim sonuçlarının alınmasına kadar adliyelerdeki görevlerinden muafiyetlerinin sağlanması isabetli olacaktır.

6.9.4 Kurum ve Birim Arşivlerinin Oluşturulması ve Saklanması

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 40. maddesinde; seçimle ilgili her türlü evrakın iki yıl süreyle saklanacağı belirtilmiştir. "Her türlü" ibaresinin bir sonucu olarak, seçim kurullarında bulunan seçilenleri gösterir tutanaklar, imzalı sandık seçmen listeleri ve tüm seçim torbaları içerikleri ile iki yıllık yasal saklama süresi sonunda imha edilmek üzere elden çıkarılmaktadır.

Seçim Kurulları, mahkemelerin ve savcılıkların (adres bilgisi dışındaki) belge talepleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamında (148-151. maddeler) talepte bulunan yetkililerin bilgi istemlerini cevaplamak zorundadır. Ancak yasal saklama süresinin kısalığı, yazılan talep müzakerelerine olumsuz yanıt verilmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, adayların veya temsilcilerin, son seçimlerde seçildiklerine veya seçilemediklerine ilişkin belge talepleri de iki yıldan fazla süreli bir arşiv taraması gerektirmekteyse karşılanamamakta, birincil kaynakların bulunması gereken yer ve düzenleyici birim olan seçim kurullarından temin edilememektedir.

İmzalı sandık seçmen listelerinin, sayım ve döküm cetvellerinin, tutanakların ve mazbataların iki yıl saklama süresinin uzatılarak en uzun seçim dönemi kadar zaman aralığında arşivlenmesi sağlanmalıdır.

Taşrada durum böyleyken, YSK merkezinde de pek farklılık bulunmamaktadır. 5545 sayılı Kanunla 1950 yılında kurulduğu kabul edilen ve bu tarihten sonra yapılan tüm seçimleri yönetim ve denetimi altında gerçekleştiren Kurul, kuruluş dönemlerinde bağımsız bir binada görev ifa etmemiş olup, uzunca bir süre Yargıtay binasının veya Anayasa Mahkemesi'nin bir odasında hizmet vermiştir. Bu süre içerisinde kurulun işleri de geçici personeller vasıtasıyla yürütülmüştür. Bu durumun sonucunda, Kurumun bir yerleşik düzeni olamamış, geçmişe ait bir arşiv düzeni de oluşturulmamıştır.

1961 yılında kabul edilen 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 36. maddesi gereğince seçim sonuçlarının Devlet İstatistik Enstitüsü (TÜİK) ile paylaşımı gerçekleştirilmiş ve bu sayede geçmiş dönemlere ait önemli miktarda veriye bugün ulaşılabilmesine imkân sağlanmıştır.

SEÇSİS uygulama yazılımının 2006 yılında tamamlanması ile Yüksek Seçim Kurulu bu yıldan itibaren tüm seçimleri bilgisayar ortamında gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, seçim istatistikleri gibi veriler de dijital ortamda tutulmaya başlanmıştır.

Devlet ve millet hayatını ilgilendiren konularda saklanması gereken ve hatta hiç imha edilmemek üzere korunması gereken arşiv malzemesi niteliğindeki evrakların, oy pusulalarının, tutanakların, YSK kararlarının ve eklerinin imha edilmesi, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmemesi sonucu olarak, Yüksek Seçim Kurulu'nun kamuoyuna sunabileceği 69 yıl gibi kısa süreli bir arşivi bile bulunmamaktadır.

Bilindiği gibi sosyal bilimlerin tek laboratuvarı toplumdur ve toplumların hafızası da arşivlerdedir. Bu denli önemli bir kurumun arşivinin bulunmaması seçimlerle, seçim sistemleri ve sonuçları ile ilgili inceleme ya da yeni düzenlemeler yapılması durumunda arka plansız ilerlenmesine neden olacaktır.

7. SONUÇ

Bir ülkenin demokrasi ile yönetilmesi, toplumsal-siyasal kurumlarının ve yasalarının halkın özgürlüğünü, refahını ve haklarını tanınması, gerçekleştirilmesi ve güvence altına alınmasını gerektirir. Bunun sağlanması ise halka daha fazla söz vermekle ve bu söze kulak vermekle gerçekleştirilir.

Modern toplumların kalabalık yapısı sonucunda yönetimde halkın söz hakkını kullanabilmesinin tek yolu temsili demokrasiden, bunun sağlanmasının yolu ise seçimlerden geçmektedir. Böylelikle halk, talep ve şikâyetlerine tercüman olabilecek temsilcileri belirleyebilmektedir. Gerçekleştirilmesi beklenen amaçlar ve önlenmesi istenen hususlarda vatandaşlar artık seçilene güvenmektedir.

Seçimler sonucunda alınan oyların meclis sandalyelerine dönüştürülmesinin temel olarak üç yöntemi bulunmaktadır; istikrarı sağlamaya yönelik çoğunluk sistemleri, temsilde adaleti öne çıkaran nispi temsile dayalı seçim sistemleri ya da bu iki sistemin sakıncalarının bertaraf edilmesi amacıyla kaynaştırılmış karma seçim sistemleri.

Çoğunluk sistemleri iki türlü ya da tek türlü şekilde, geniş seçim çevrelerinde veya dar seçim çevrelerinde yapılmasına göre bölümlendirilebilir. Belirlenen oranda ya da geçerli oyların nispi çoğunluğunda oy alınması gerekmektedir. Nispeten sayım işlemi kolay olan, sonucu hızlı alınan bu sistem temsilde adaletsizliğin en çok ortaya çıktığı yöntemdir. Parlamentoda az sayıda siyasi partinin etkin şekilde yer alabilmesine zemin hazırlamaktadır. Seçmenleri temsil kaygısıyla gerçek tercihlerinden ikinci tercihlerine kaydırabilmektedir.

Her partinin oyu ile orantılı şekilde meclislerde yer alması amacıyla tercih edilen nispi temsile dayalı sistemlerde formüller ve yapılan işlemler daha karmaşık, sonuçların alınması ise daha geç olmaktadır. Nispi temsilde sonuçların hesaplanması için seçim kotalarına ya da matematiksel işlemlere dayalı formüllere başvurulmaktadır. Ayrıca artık oyların değerlendirilmesi için farklı yöntemlerle harmanlanabilmektedir. Temsil edilen siyasi partilerin sayısının artmasına paralel güçlerinin azalmasına neden olmaktadır. Sistemin genel bulgusu koalisyon hükümetleri olarak gösterilmektedir.

Seçimlerin sonucunda ulaşılması gereken iki temel ilke bulunmaktadır. Bunlar temsilde adaletin ve yönetimde istikrarın sağlanmasıdır. Karma seçim sistemleri de bunu sağlamak için diğer iki ana seçim sistemi kavramını birbiri içinde karıştırmaktadır.

Türkiye’de 19. yüzyılda başlayan seçim yolculuğuna göz atıldığında, ideal sistem arayışının bugün itibarıyla tamamlanmamış olduğu görülmektedir. Denenen sistemlerin sonuçlarına bakılarak yeni yönetimler ortaya çıkarmak için yeni formüller getirilmiştir. Benimsenen sistem istikrar ağırlıklıyken yönetim başarılı olamamışsa nispi temsile yönelme, nispi temsilde hedeflenenler gerçekleşmemişse istikrarı öne çıkaracağı beklenen unsurların eklenmesi yoluna gidilmiştir. Türkiye’de seçim sistemi tercihini belirleyenler yönetenler ya da yönetilenlerden ziyade askeri cuntalar ve Anayasa Mahkemesi kararları olmuştur. İktidar partileri, güçlerini pekiştiren sistemleri kendilerine hizmet ettiği sürece savunmuşlardır. Muhalefet partileri de iktidarı elde ettiklerinde aynı yola girmekten çekinmemişlerdir. Genel olarak yönetime gelene kadar temsilde adaleti savunan siyasi partiler, yönetimdeyken istikrarı ön planda tutma bahanesiyle muhalif ya da kendilerine tehlike addettikleri yeni fikirlerin temsiline sıcak bakmamışlardır.

Türkiye’de 1877 yılında başlayan yasama meclisi seçimlerinin asıl itici gücü, demokrasinin gerçekleştirilmesine aracılık etmek değildir. Osmanlı’nın Batı’da ve çağdaşlarında bırakmak istediği etki için gerekli olan unsur olarak seçimle işbaşına gelen bir meclisin varlığının gerektiği yönünde düşüncedir. Demokratik bir siyasal hayatın mevcudiyetinin ve özgürlük ortamının varlığının kanıtı olarak gösterilmek istenen Meclis-i Mebusan ve seçimleri, hem ülke imajına katkı sağlaması için hem de tebaaya siyasi haklarının korunduğunun gösterilmesi için araç olarak tasarlanmıştır. İstenen mesajın Batı’ya iletilmesinde pek de etkili olmayan Meclis, fesih ile rafa kaldırılmış ancak 30 yıl süren bir baskı döneminden sonra tekrar gündeme gelmiştir. Yine de dönem şartları düşünüldüğünde halk için yeni ve önemli bir kapı aralanmasını sağlamıştır.

Meşrutiyet dönemlerinde, seçimler iki dereceli olarak ve genel oy ilkesinden uzak şekilde gerçekleştirilmiş, ayrıca milletin temsilinden ziyade bürokrasinin temsiline olanak sağlanmıştır. Mebusları belirleyecek olan ikinci seçmenler genel olarak farklı derecelerdeki yönetim erkânındandır. İkinci seçmenleri belirleyen birinci seçmenler ise tüm halktan oluşan genel oy hakkına sahip kişiler değil, ancak seçmen olma vasıflarına ulaşabilen belirli servet birikimi olan erkek vatandaşlardır.

Meşrutiyet döneminden sonra ülkenin olağanüstü şartlarında 1920 yılında yapılan olağan dışı seçimlerle Birinci Meclis oluşturulmuştur. Seçimler yine iki dereceli şekilde, bu defa mutlak çoğunlukla gerçekleştirilmiştir. Burada amaç, temsilcilerin halk tarafından güçlü şekilde desteklenenlerden ve milli egemenlik fikrine bağlı kişilerden seçilmesinin sağlanmasıdır. Bu dönemden sonra çoğunluk sistemleriyle yapılan seçimler için basit çoğunlukla yetinilmiştir.

Millet Meclisi seçimlerinde de 1946 seçimlerine dek iki dereceli seçim sistemi uygulanmış, 1946 yılına gelindiğinde tek dereceli seçimler başlamıştır. 1934 yılı genel oy ilkesi kabul edilmiş, 1935 seçimlerinde ise kadınlar da temsilciler arasında görülmeye başlanmıştır. Bu süreçte 1946 seçimlerine dek tek partili siyasi hayat yaşanmış; 1946, 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde çoğunluk sistemi liste usulü ile uygulanmıştır. Seçim çevresinde en fazla oy sayısına sahip olan siyasi parti, seçim çevresinin tüm temsilcilerini de elde etmiştir. Bu durum aşkın/eksik temsilde demokratik şartlarda kabul edilebilecek sınırların çok ötesine geçilmesine neden olmuştur.

1960 darbesi sonrasında Türkiye’de nispi temsile dayalı seçim sistemi uygulamaları başlamıştır. Temsilde adaleti ön plana çıkaran bu yöntemin, temsil engeli konulmadan uygulandığı seçim sayısı bir elin parmaklarından azdır.

1961 seçimleri, çevre barajının doğal quorum olarak belirlendiği d’Hondt sistemi ile gerçekleştirilmiştir. Seçmenler, tercihli oy kullanılması suretiyle siyasi partilerin aday listelerindeki sıralamalarını belirleme hakkına sahip olmuşlardır.

Türkiye tarihinde nispi temsilin saf şeklinin uygulandığı ve temsilde adaleti gerçekleştirebilen seçimler ise 1965, 1969, 1973 ve 1977 yıllarıdır. 1965 seçimlerinde Milli Bakiye Sistemi ile seçime katılan tüm partiler Meclis’te oyları oranında temsil edilme imkânına kavuşmuştur. Bundan sonraki en demokratik uygulamalar ise barajsız (saf) d’Hondt sistemine göre yapılan 1969, 1973 ve 1977 yıllarındaki seçimlerdedir. Özellikle 1973 ve 1977 seçimlerinde tercihli oy kullanılması nedeniyle seçmene daha fazla özgürlük tanındığı görülmektedir.

1980 darbesinin seçim sistemi üzerinde baskısı çift barajla kendini göstermiştir. Hem ulusal düzeyde, hem seçim çevrelerinde belirlenen engel, sistemi nispi temsile dayanmaktan çıkarmıştır. Üstelik bununla da yetinilmeyerek 1987 ve 1991 seçimlerinde kontenjan usulü uygulanmıştır. Nispi temsilin seçim sistemleri kendilerini en iyi geniş seçim çevrelerinde ortaya koymaktadır. Burada kast edilen seçim çevresinin kayıtlı seçmen

sayısı değil, çıkarılacak temsilci sayısıdır. Geçerli oyların bölüneceği sayı olan seçilecek sayısı ne kadar artarsa, elde edilecek bölüm o oranda azalacaktır. Böylece küçük miktarlarda oy elde edilmesi ile bile yakalanacak bir baraj ortaya çıkacaktır. Oysa çift barajın uygulandığı dönemde seçim çevrelerinden çıkacak en yüksek temsilci sayısı 7'dir. Bunun sonucunda seçilmek için mutlak çoğunluğun gerektiği seçim çevreleri bile ortaya çıkmıştır. Kontenjan usulü ile en çok oyu alan partiye bir avantaj daha sağlanmıştır.

Nispi temsilin bu şeklini çoğunluk sistemlerinin bir türünden ibaret görmek mümkündür. Karma sistemler arasında sayılması ise makul değildir. Çünkü karma sistemlerin genel amacı, çoğunluk sistemleri ile nispi temsile dayalı sistemlerin aksayan yönlerinin bertaraf edilmesidir. Oysa bu durumda, bir sistemin sağlıklı bacağı kesilerek, diğerinin total olanı ile değiştirilmektedir.

1995 yılı seçimleri öncesinde seçim çevreleri daraltılmışlıktan çıkarılarak, iller bazında belirlenmiştir. Çevre barajının da iptal edilmesiyle sistem %10 ulusal barajlı d'Hondt olarak kalmış, bugüne kadar da aynı temel üzerinde gelmiştir. Bu derece yüksek engel oranı, seçmenleri gerçek tercihlerinden uzaklaştırmaktadır. Oylarının temsilden mahrum kalma ihtimali seçmenlerin çoğunluğunu ikinci tercihlerine yönlendirmektedir. Sonuçta siyasi partilerin sayısını artırıcı nitelikte kabul edilen nispi temsile dayalı seçim sistemi, çoğunluk sistemlerindeki gibi iki ya da biraz fazla sayıda kutuplu parlamento görünümüne yol açmaktadır. Böylelikle ana eksen etrafında sayıca çok fakat tesiri az partiler belirlemektedir.

1946 seçimlerinden sonra ilk defa 2002 yılında Meclis iki partili yapıya dönmüştür. Nispi temsilin ender görünen bu sonucu, barajın yüksekliğinin ve buna bağlı ortaya çıkan aşkın-eksik temsilin parlamentoya etkisidir.

Temsilin azlığının siyasi istikrarı sağlayıp sağlamadığının sorgulanabileceği 2002 sonrasındaki döneme bakıldığında ilk iki seçimin normal döneminde gerçekleştirildiği ancak erken seçim sayısının dört olduğu görülecektir. 2015 yılında Türkiye'de ilk defa seçim hükümeti oluşturulmuştur. Anlaşılmaktadır ki bir siyasi partinin Meclis çoğunluğunu elinde tutuyor olması, belirlediği programı uygulamada başarılı olacağı anlamına gelmemektedir.

2002 yılından itibaren iktidarı tek partinin elinde tutması, son dönemde birlik olarak muhalefeti daha da güçlü olmaya sevk etmiştir. 2018 yılından önce gayri resmi şekilde partili adayların diğer partilerin listelerine girmeleri şeklinde yürüttükleri ittifaklar, artık

ortak protokollerle belirlenip ilan edilmekte, ittifaka dâhil partilerce ayrı listeler tanzim edilerek oy pusulasına yerleştirilmektedir. Ancak yasal olmasına rağmen seçimlere müstakil olarak giren partilerle, ittifak halinde giren partilerin aynı engel oranına tabi olması adil değildir.

Tüm bu süreç değerlendirildiğinde, çoğunluk sistemlerinin temsilde adaletsizlik ilkesinden şaşmadığı, nispi temsilin saf şekli ile uygulanmadığında çoğunluk sistemlerinden farklı sonuçlar vermediği Türkiye’de tecrübe edilmiştir.

Türkiye’de her seçimden sonra sistemsal değişiklik taleplerinin alevlenmesi, gerrymandering hilelerine başvurulması, sürekli seçim sistemine müdahale edilerek belirmesi gereken temel adalet sonucunun engellenmesi gibi girişimler aksaklık telafisine değil, sistemde yeni gediklere neden olmaktadır.

Hükümetleri zayıflatan siyasal, ekonomik ve sosyal asli nedenlerin ortadan kaldırılması yerine tekrar iktidar aracı olarak oyların değerlendirilme yöntemlerinde oynamalara başvurulduğu görülmektedir. Deneyimlerden ders alınmadan yeni baştan yönetime geçilebilmesi için seçim sistemlerinde değişiklikler yapılması, ülkenin siyasi ve seçim tarihini tecrübe tahtasına dönüştürmekten başka bir şef ifade etmemiş ve etmeyecektir. Farklı sonuçlara aynı yoldan gidilmeye çalışılması ile hedef tutturulamamaktadır.

Seçmenlerin oylama vasıtasıyla verdiği mesajın doğru anlamlandırılması ve bu doğrultuda çalışılması ile partiler istedikleri güce ulaşacaklardır. Ayrıca benimsenecek sistem ne olursa olsun ortaya çıkaracağı temsil kadar önemli olan bir diğer konu seçimlerin şeffaflığına ve dürüstlüğüne güvendir. Şaibeli bir seçimle iktidara kim gelirse gelsin yönetimin geçerliliği sorgulanacaktır. Bunun için çağın gerekleri ile seçim sistemi donatılmalı, güçlendirilmeli ve güvenilir bir hale getirilmelidir. Böylelikle seçim iptallerinin önüne geçilerek seçmen tercihinin net ve dürüstçe belirmesi temin edilmelidir. Bunun için gerekli olan yasal değişiklikler düzenlenirken, sadece oyların sayımı ve partilere dağılımı üzerinde değil, yakından uzaktan sisteme ve seçmenin güvenine etki edebilen her husus değerlendirilmelidir.

Bu çalışmadaki geçmiş dönem sorunlarına dair incelemeler, o günün uygulama verilerine ilişkin kapsamlı kaynak elde edilemediğinden sadece dar anlamda seçim sistemine yöneliktir. Güncel sorunlara ilişkin görüşler ise sadece birer tespit ve temenniden ibaret olup, bunlar hakkında işlem yapılması kuşkusuz yasa koyucunun takdirindedir.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1966). *Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Akşin, S. (2001). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Armaoğlu, F. H. (1953). *Seçim Sistemleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Armaoğlu, F. H. (2016). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bağlı, M. (2013). *Bir Bakışta Türkiye'nin Demokrasi Tarihi ve Demokratikleşme*. Ankara: Lider Gençlik Kitapları.
- Bingöl, A. A. (2007). *Yüksek Seçim Kurulu ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarının Demokratik Seçime Etkileri*, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara).
- Buran, H. (2005). *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cotteret, J.-M. ve Emeri, C. (1975). *Seçim Sistemleri*. (Çev. T. Gökçöl). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Duverger, M. (1974). *Siyasal Rejimler*. (Çev. T. Tunçdoğan). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Efe, A. (2002). *Muhassıllık Teşkilatı*, (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir).
- Gözler, K. (2014). *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gülbay, A. (2011). *XVII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (1983-1987)*, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara).
- Gülbay, A. (2017). *12 Mart'tan 12 Eylül'e Türkiye'de Seçimler ve Sonuçları*, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara).
- İnternet: "Demokrasi". Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük içinde. Erişim: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1070 Sayılı YSK Kararı (22/06/2011). *Resmi Gazete* (Sayı: 27973). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110623-4.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 12979 Sayılı Kararname (28/04/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10492). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10492.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1415 Sayılı YSK Kararı (18/06/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29390 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150618M1-1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 157 Sayılı Kanun (13/12/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10682). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10682.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: 1783 Sayılı Kanun (26/06/1973). *Resmi Gazete* (Sayı: 14588). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14588.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1834 Sayılı Kanun (17/12/1974). *Resmi Gazete* (Sayı: 15101). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15101.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1968/15E Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (3-4-6/05/1968). *Resmi Gazete* (Sayı: 13035). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13035.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1983/13 nolu YSK Bildirisi (03/10/1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18181). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18181.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1995/59K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (18/11/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22470 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22470_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 1995/60K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (01/12/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22486). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22486.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2008/113K Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı (29/05/2008). *Resmi Gazete* (Sayı: 26927). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080705-15.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 212 Sayılı YSK Kararı (11/03/2003). *Resmi Gazete* (Sayı: 25045 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030311M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2310 Sayılı YSK Kararı (11/11/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29530 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/11/20151112M1-1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2598 ve 2599 Sayılı Kanunlar (05/12/1934). *Resmi Gazete* (Sayı: 2877). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2877.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2707 Sayılı Kanun (24/09/1982). *Resmi Gazete* (Sayı: 17823). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17823.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2709 Sayılı Kanun (07/11/1982). *Resmi Gazete* (Sayı: 17863 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 277 Sayılı YSK Kararı (27/09/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 19946). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19946.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 2839 Sayılı Kanun (10/06/1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18076). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18076.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: 298 Sayılı Kanun (26/04/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10796). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10796.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 304 ve 306 Sayılı Kanunlar (24/05/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10815). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10815.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3270 Sayılı Kanun (28/03/1986). *Resmi Gazete* (Sayı: 19079 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19079_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 334 Sayılı Kanun (09/07/1961) ve 106 Sayılı YSK Kararı (19/07/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10859). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3361 Sayılı Kanun (17/05/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19464 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19464_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3377 Sayılı Kanun, (23/05/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19476). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19476.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3403 Sayılı Kanun (10/09/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19571 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19571_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3404 Sayılı Kanun (17/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19609). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19609.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3467 Sayılı Kanun (06/08/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 19898). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19898.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 35 Sayılı YSK Kararı (13/01/2003). *Resmi Gazete* (Sayı: 24993). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/01/20030114.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3507 Sayılı Kanun (07/12/1988). *Resmi Gazete* (Sayı: 20019). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20019.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 3821 Sayılı Kanun (19/06/1992). *Resmi Gazete* (Sayı: 21273). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21273.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 390 Sayılı YSK Kararı (11/11/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10961). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10961.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 398 Sayılı YSK Kararı (09/09/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19572). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19572.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: 403 Sayılı YSK Kararı (31/10/1991). *Resmi Gazete* (Sayı: 21038 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21038_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 412 Sayılı YSK Kararı (03/11/1991). *Resmi Gazete* (Sayı: 21042). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21042.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4121 Sayılı Kanun (23/07/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22355). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22355.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4125 Sayılı Kanun (27/10/1995). *Resmi Gazete* (Sayı: 22447 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22447_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4320 Sayılı Kanun (14/12/1942). *Resmi Gazete* (Sayı: 5285). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5285.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4381 Sayılı Kanun (31/07/1998). *Resmi Gazete* (Sayı: 23421). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23421.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 447 Sayılı Kanun (17/04/1964). *Resmi Gazete* (Sayı: 11689). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11689.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4481 Sayılı Kanun (26/11/1999). *Resmi Gazete* (Sayı: 23888 (Mükerrer)). Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23888_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 458 Sayılı YSK Kararı (13/11/1982). *Resmi Gazete* (Sayı: 17874). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17874.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4709 Sayılı Kanun (03/10/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24556 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011017M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4709 Sayılı Kanun (03/10/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24561 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/10/20011022M1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4720 Sayılı Kanun (21/11/2001). *Resmi Gazete* (Sayı: 24600). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/12/20011201.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4771 Sayılı Kanun (03/08/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24841). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 4777 Sayılı Kanun (27/12/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24980 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021231M3.htm#1> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: 4918 Sayılı Kanun (05/06/1946). *Resmi Gazete* (Sayı: 6326). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6326.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5258 Sayılı Kanun (09/07/1948). *Resmi Gazete* (Sayı: 6957). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6957.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 526 Sayılı YSK Kararı (16/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19610). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19610.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 527 Sayılı YSK Kararı (19/10/1987). *Resmi Gazete* (Sayı: 19611). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19611.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 533 Sayılı Kanun (13/02/1965). *Resmi Gazete* (Sayı: 11934) Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11934.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 539 Sayılı YSK Kararı (13/11/1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18221 (Mükerrer)).Erişim: http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18221_1.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5545 Sayılı Kanun (16/02/1950). *Resmi Gazete* (Sayı: 7438). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7438.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5552 Sayılı Kanun (19/10/2006). *Resmi Gazete* (Sayı: 26330). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061028-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5659 Sayılı Kanun (10/05/2007). *Resmi Gazete* (Sayı: 26526). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070518-6.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5678 Sayılı Kanun (31/05/2007). *Resmi Gazete* (Sayı: 26554). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5749 Sayılı Kanun (13/03/2008). *Resmi Gazete* (Sayı: 26824 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/03/20080322M1-3.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 590 Sayılı TBMM Kararı (30/07/1998). *Resmi Gazete* (Sayı: 23421). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23421.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5980 Sayılı Kanun (08/04/2010). *Resmi Gazete* (Sayı: 27548). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/04/20100410-2.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 5982 Sayılı Kanun (07/05/2010). *Resmi Gazete* (Sayı: 27580). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: 6271 Sayılı Kanun (19/01/2012). *Resmi Gazete* (Sayı: 28185). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120126-5.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 6304 Sayılı Kanun (09/05/2012). *Resmi Gazete* (Sayı: 28296). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120518-3..htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 670 Sayılı YSK Kararı (18/10/1965). *Resmi Gazete* (Sayı: 12130). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12130.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 6771 Sayılı Kanun (21/01/2017). *Resmi Gazete* (Sayı: 29976). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 7037 Sayılı Kanun (09/09/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9704). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9704.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 7053 Sayılı Kanun (11/09/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9705). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9705.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 7102 Sayılı Kanun (13/03/2018). *Resmi Gazete* (Sayı: 30362). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180316-28.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 745 Sayılı TBMM Kararı (31/07/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24834). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020802.htm#3> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 978 Sayılı YSK Kararı (02/12/2002). *Resmi Gazete* (Sayı: 24957). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/12/20021208.htm#7> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: 987 Sayılı TBMM Kararı (03/03/2011). *Resmi Gazete* (Sayı: 27864 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/03/20110304M1-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Akıncı, A. (2014). "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 55-72. Erişim: <http://dergipark.org.tr/oguiibf/issue/5712/76467> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Almanya Federal Cumhuriyeti Web Sitesi, Genel Seçimlerin İşleyişi. Erişim: <https://www.deutschland.de/tr/topic/politika/genel-secimlerin-isleyisi> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Amasya Valiliği, Amasya Protokolleri. Erişim: <http://www.amasya.gov.tr/amasya-protokolleri> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Anayasa Mahkemesi, 2001/2 Sayılı Karar (2001, 22 Haziran). Erişim: <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/0a6f1734-1ab5-49f7-aea8-77764a0fb3b7?excludeGerekce=False&wordsOnly=False> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı.(2011) *OSCE/ODIHR Seçim Gözlem Misyonu Raporu 2011 Milletvekili Seçimleri*. Erişim: <https://www.osce.org/tr/odihhr/86845?download=true> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Balancar, F. (2013, 27 Mayıs). Trabzon'da Yalnız Bir Katolik Rahip. *Agos*. Erişim: <http://www.agos.com.tr> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Bardakçı, M. (2015, 24 Mayıs). Biz Seçimlerle İlk Defa 1833'te Tanıştık ve 43 Yıl Boyunca Sadece Muhtar Seçtik. *Habertürk*. Erişim: <https://www.haberturk.com> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Başvekalet Tebliği (27/10/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9710). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9710.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Baykal, T. (2018). "Türkiye'de İlk Seçimler ve Yasal Dayanakları". *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (2), 190-205. Erişim: <http://dergipark.org.tr/ssrj/issue/37241/424699> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Birecikli, İ.B. (2008). "Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme". *Gazi Akademik Bakış*, 2 (3), 211-226. Erişim: <http://dergipark.org.tr/gav/issue/6528/86566> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Bozdoğan, R. (1999). "1876 Anayasası ve Yerinden Yönetim İlkesi". Eren, G., Çiçek, K. ve Oğuz, C. (Ed.). *Osmanlı* 7, 363-374. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- İnternet: Columbia University. (n.d.). The Government of Modern Japan, Elections/Essay: Comparing the Japanese and American Electoral Systems. Erişim: http://afe.easia.columbia.edu/special/japan_1900_elections.htm#essay adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Council of Europe. Strasbourg, (2014, 28 November). Study No. 764/2014. European Commission For Democracy Through Law (Venice Commission), *Comparative Table On Proportional Electoral Systems: The Allocation Of Seats Inside The Lists (Open/Closed Lists)* Erişim: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2014\)058-bil](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2014)058-bil) adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Cumhurbaşkanı Tarafından Verilen Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimlerinin Yenilenmesine Dair Karar (24/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29455 (Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150824M1-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: De Belgische Kamer Van Volksvertegenwoordigers. (2019). *De Belgische Grondwet* (Belçika Anayasası). (Son güncelleme:13 Haziran 2019) Art. 62. Erişim: https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetNL.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Deutscher Bundestag, Distribution of Seats in the 19th German Bundestag. Erişim: <https://www.bundestag.de/en/parliament/plenary/19thbundestag-245692> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Die Glarner Landsgemeinde. (2019). Erişim: www.landsgemeinde.gl.ch adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: DSP TBMM Grup Başkanlığı adına Yasa teklifi. (13/05/2002). Erişim: <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0977.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Erkmén, A. (2018). "Türkiye’de 1950 ile 2002 Yılları Arasında Uygulanan Genel Seçim Sistemlerinin Halk İradesine Etkisi". *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 1225-1247. Erişim: <https://doi.org/10.21547/jss.395575> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: European Court of Human Rights, Judgment, Application No: 10226/03. Strasbourg, 30 Jan 2007. Case Of Yumak And Sadak v. Turkey, 2007 Erişim: <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-79264> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Federal Election Commission (USA), Election Results for the U.S. President, the U.S. Senate and the U.S. House of Representatives. Erişim: <https://transition.fec.gov/pubrec/fe2016/federalelections> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: France Assemblée Nationale Législative. General Election in France, Questions About Voting. Erişim: www.elections-legislatives.fr/en/voting.asp adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Geçici Bakanlar Kurulunun Atanmasına Dair İşlem (28/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29459 (4.Mükerrer)). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150828M4-1.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Geçici Kanun (12/06/1960). *Resmi Gazete* (Sayı: 10525). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10525.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Government of the United Kingdom. (n.d.). Citizenship and Living in the UK, Voting, Apply to Vote by Proxy. Erişim: <https://www.gov.uk/apply-vote-proxy> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Gözübüyük, Ş. ve Kili, S. (1982). *Türk Anayasa Metinleri 1839-1980* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları) TBMM Kütüphanesi Web sitesinden Erişim: 21/07/2019 tarihinde alınmıştır. <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1876/1876ilkmetinler/1876-ilkhal-turkce.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Harita Genel Müdürlüğü, Ulusal Haritacılık Kurumu. (t.y.). *İl ve İlçe Yüz Ölçümleri*. Erişim: https://www.harita.gov.tr/images/urun/il_ilce_alanlari.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Hükümeti Kurma Görevinin İadesine Dair Tezkere (18/08/2015). *Resmi Gazete* (Sayı: 29450). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150819-10.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Kaya Kılıç, S.(1999). “1876 Osmanlı Kanun-ı Esasisinin Hazırlanışı”. Eren, G., Çiçek, K. ve Oğuz, C. (Ed.). *Osmanlı 7*, 355-362. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- İnternet: Keser, U. (2012). "Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye’de 6/7 Eylül 1955 Olaylarına Kesitsel Bir Bakış ". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (25), 181-226. Erişim: <http://dergipark.org.tr/ctad/issue/25534/269371> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: King, C., (2000). Electoral Systems. Georgetown University, School of Foreign Service and Department of Government. Erişim: http://faculty.georgetown.edu/kingch/Electoral_Systems.htm adresinden 24/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Kiriş, H. M. (2016). "Türkiye’de ‘Seçim Sandığı’ Tartışmaları: Seçime Katılma Oranlarının Anlamı ve Önemi". *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 9 (19), 25-50. Erişim: <http://dergipark.org.tr/toplumdd/issue/22712/242422> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Kubilay, Ç. (2014). "Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları". *İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 12 (1), 011-43. Erişim: http://doi.org/10.1501/Iltaras_0000000150 adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Kuzu, B. (2006). "Nasıl Bir Seçim Sistemi: Siyasi Parti Görüşleri". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 284-318. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4594/kuzu.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Library of Congress (USA National Library). Digital Collections, Today in History, November 19. Erişim: <https://www.loc.gov/item/today-in-history/november-19/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Mohajan, H. (2011). "Single Transferable Vote in Local and National Elections". *International Journal of Strategic Organization and Behavioural Science*, Vol. 2(2), 3-18. Erişim: <https://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/50861/> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: New Zealand Electoral Commission, 2011 Referendum Voting System, Single Transferable Vote. Erişim: <https://www.elections.org.nz/events/past-events-0/2011-referendum-voting-system/about-referendum-choices/stv-single-transferable> adresinden 26/04/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Official Website of The United States Government, Voting and Elections, Absentee and Early Voting. Erişim: <https://www.usa.gov/absentee-voting#item-37337> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Official Website of The United States Government, Voting and Elections, Early Voting and In-Person Absentee Voting. Erişim: <https://www.usa.gov/absentee-voting#item-212898> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Örs, O. (2013). "Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti ". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 13 (51), 679-716. Erişim: <https://dergipark.org.tr/ankuayd/issue/1838/22441> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Özgüldür, Y. ve Özgüldür, S. (1994). "1876 Anayasası'nın Hazırlanmasında Mithat Paşa'nın Rolü ve Fonksiyonu". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 5 (5), 311-348. Erişim: https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000218 adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Sabuncu, Y. (2006). "Seçim Barajları ve Siyasal Sonuçları". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 191-197. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4598/SABUNCU.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: Sevinç, M. (2014). "Seçim Barajı' Tartışması ve Olası Seçenekler". *Mülkiye Dergisi*, 38 (4), 159-166. Erişim: <http://dergipark.org.tr/mulkiye/issue/276/1228> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Swiss Federal Statistical Office, Cantonal Portraits 2019. Erişim: www.bfs.admin.ch/bfs/en/home.assetdetail.7866378.html adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, *T.C. Anayasası* (1982). Erişim: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, *2972 Sayılı Kanun* (1984, 18 Ocak). Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Cumhurbaşkanlığı, Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü. Mevzuat Bilgi Sistemi, *6111 Sayılı Kanun* (2011, 13 Şubat). Erişim: www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6111.doc adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. Fransa'nın Siyasi Görünümü. Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/fransa-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Dışişleri Bakanlığı. Kuzey Kore'nin Siyasi Görünümü. Erişim: <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk, Kronoloji. Erişim: <http://www.kultur.gov.tr/TR-96327/1920.html> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Tahmazoğlu Uzeltürk, S. (2006). "Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Seçim Sistemleri". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 237-278. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4603/uzelturk.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Tansi, M.D. (2012). "2002 Milletvekili Genel Seçimlerinde Yazılı Basında 'AB ve IMF Karşıtlığı' Eksenindeki 'Türk Milliyetçiliği' Söylemi Çerçevesinde Genç Parti'nin Konumlanması". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (19), 235-250. Erişim: <http://dergipark.org.tr/iuifd/issue/22874/244402> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Taş, N. (2014). "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İkinci Döneminde Bir Seçim Olayı". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 215-228. Erişim: <http://dergipark.org.tr/erzisobil/issue/6035/80842> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). Kanun-1 Esasi İlk Metin (Osmanlıca). Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1876/1876ilkmetinler/1876-ilkhal-osmanlica.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1921 Teşkilat-1 Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim:

- <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1921/1921ilkmetin/1921-ilkhali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1924/1924-ilkhali/1924-ilkhali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1961 Anayasası İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1961/1961-ilkhali/1961-ilkhali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. (t.y.). 1982 Anayasası İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1982/1982anayasas%C4%B1ilkmetin/kanundmc06502709.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, Anayasa ve İç Tüzük Sitesi. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu İlk Metin. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/1924/1924-ilkhali/1924-ilkhali.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, *TBMM Meclis Haber Dergisi*. 39. (1995). Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1995_0000_0039_0000/0011.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, *TBMM Meclis Haber Dergisi*. 65. (1998-1999). Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_bulteni.sayfa?psayi=65&psayfa=23 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı, TBMM Yayınları, Açık Erişim Koleksiyonu. (1982). *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*. Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/2461> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1876 Kanun-i Esasi Genel Bilgiler. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1876.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1921.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1924.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1982 Anayasası, Genel Bilgiler Metin ve Değişiklik Bilgileri. Erişim: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1982.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Anayasa ve İçtüzük Sitesi, 1982 Anayasası, Yürürlükteki 1982 Anayasası. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Başkanlığı. Meclis Başkanlarımız. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/biyog/tbmmbsk.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: TBMM Genel Kurul Tutanacı. (2019). 27. Dönem 2. Yasama Yılı, 57. Birleşim. Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem27/yil2/ham/b05701h.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 2. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_mec lis=1&v_donem=2 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 3. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_mec lis=1&v_donem=3 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı. Cumhuriyet Dönemi Meclisleri Genel Kurul Tutanaklarına Erişim Sistemi-Tarih Sıralı Erişim-TBMM 4. Dönem. Erişim: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_mec lis=1&v_donem=4 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: TBMM Nizamnamesi (28/12/1957). *Resmi Gazete* (Sayı: 9800). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9800.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The California Secretary of State. (n.d.). Elections & Voter Information, Recalls, Recall History in California (1913 to Present). Erişim: <https://www.sos.ca.gov/elections/recalls/recall-history-california-1913-present/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The Canton of Glarus, Politics (n.d.). Erişim: www.glarus.ch/xml_1/internet/en/application/d745/f765.cfm? adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The Central Intelligence Agency (CIA). (n.d.). Library, Publications, The World Factbook, People and Society, ISRAEL – Population. Erişim: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/is.html> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The Knesset (Israel Parliament). (n.d.). Lexicon, Electoral System in Israel. Erişim: <https://main.knesset.gov.il/EN/About/Lexicon/Pages/ElectoralSystem.aspx> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The Parliament of the United Kingdom, The House of Commons Library. (n.d.). General Election 2017: Full Results and Analysis. Erişim: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7979> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The Parliamentary Education Office (Australia). (n.d.). Federal Elections. Erişim: https://www.peo.gov.au/uploads/peo/docs/fact-sheets/federal_elections.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: The State Duma, The Federal Assembly of The Russian Federation. (n.d.). Voting System of the Russian Federation (Elections to the State Duma). Erişim: <http://duma.gov.ru/en/news/28612/> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: Toprak, S. V. (2013). "İlk Osmanlı Seçimleri ve Parlamentosu". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (26), 171-192. Erişim: <http://dergipark.org.tr/iusosyoloji/issue/536/4960> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türk, H. S. (2006). "Seçim, Seçim Sistemleri ve Anayasal Tercih". *Anayasa Yargısı Dergisi*, 23, 75-113. Erişim: <https://www.anayasa.gov.tr/media/4602/turk.pdf> adresinden 21/7/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye Barolar Birliği. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu. Erişim: <http://anayasadegisikligi.barobirlik.org.tr/pdf/anayasadegisikligikanunteklifi.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (27/05/1961). *Resmi Gazete* (Sayı: 10816). Erişim: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10816.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2012). *TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası. YSK Milletvekili Genel Seçim Arşivinden Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/1923-2011-MVSecimleri-Tuik.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 03/07/2017 Tarihli Basın Açıklaması. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/basin-duyurusu/basin-aciklamasi/5569> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 1 Kasım 2015 Pazar Günü Yapılan 26.Dönem Milletvekili Genel Seçimi Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 10 Ağustos 2014 Pazar Günü Yapılan 12. Cumhurbaşkanı Seçimi İle İlgili Kesin Sonuçlar, Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_b_Yurtdisi.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 10/08/2014 Tarihinde Yapılan 12. Cumhurbaşkanı Seçimi İle İlgili Kesin Sonuçlar, Yurt İçi, Yurt Dışı ve Gümrük Sandıkları Dâhil Cumhurbaşkanı Seçim Sonucu. Erişim: http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 1539 Sayılı Karar (2015, 25 Ağustos). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Kararlar/2015Pdf/2015-1539.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 1816 Sayılı Karar (1999, 12 Haziran). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/ilkeKarar/dosya/4576/1999-1816-karar.htm> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 1994/334, 1994/680, 1984/272, 2004/935 sayılı Kararlar. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5058/2017HO-SKMuhruKararlari.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 2015/1877, 2015/1836, 2015/1834, 2015/1828, 2015/1826 sayılı Kararlar (2015). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1-kasim-2015--26-donem-milletvekili-genel-secimi/3413> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: YSK. 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek135.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 1 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara1.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 2 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara2.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Ankara 3 Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Ankara3.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Niğde Seçim Çevresi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/Nigde.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Siyasi Partilerin Çıkardıkları Milletvekili İle Bağımsızların Sayısı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96D.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Yurt Dışı ve Gümrük Kapıları Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimleri İstatistikleri. Erişim: www.ysk.gov.tr/tr/istatistik/5644 adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 4219 Sayılı Karar (2019, 6 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/78053/2019-4219.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 426 Sayılı Karar (2018, 9 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77641/2018-426.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 501 Sayılı Karar (2018, 20 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77675/2018-501.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 502 Sayılı Karar (2018, 20 Mayıs). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77676/2018-502.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 560 Sayılı Karar (2017, 16 Nisan). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5059/2017-560.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: YSK. 7 Haziran 2015 Pazar Günü Yapılan 25.Dönem Milletvekili Genel Seçimi İle İlgili Yurt Dışı Sandıkları Seçim Sonucu. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmiGazete/B.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 883 Sayılı Karar (2002, 9 Kasım), Gümrük Oyları Dâhil Türkiye Geneli Seçim Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 883 Sayılı Karar (2002, 9 Kasım), Türkiye Geneli Partilerin Kazandıkları Milletvekili Sayıları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/turkiye/milletvekili sayisi.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 952 Sayılı Karar (2018, 4 Temmuz). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77779/2018-952.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. 953 Sayılı Karar (2018, 4 Temmuz). Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/77781/2018-953.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Oy Kullanılacak Gümrük Kapıları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/2018CBMV-GumrukKapilari.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/24-haziran-2018-secimleri/77536> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Halkoylaması Arşivi, 12 Eylül 2010 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2010Referandum/KesinSonuc/Sonuc.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Halkoylaması Arşivi, 21 Ekim 2007 Anayasa Değişikliği Halkoylaması Sonuç Tutanağı. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonuc.pdf> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Seçim Arşivi, 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: YSK. Seçim Arşivi, 1983-2007 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri. Erişim: <http://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008> adresinden 21/07/2019 tarihinde alınmıştır.
- Keskin, Y. (2002). *Türk Siyasal Hayatında Bir Karizmatik Lider Örneği: Turgut Özal*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Kılıç, C. (1995). *Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).

- Köse, S. (2010). *Türk Demokrasi Hayatında 12 Mart 1971 Muhtırası*, (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar).
- Lewis, B. (2002). *The Emergence of Modern Turkey*. New York: Oxford University Press.
- Lijphart, A. (n.d.). *Çağdaş Demokrasiler - Yirmi Bir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*.(Çev. E. Özbudun ve E. Onulduran). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Nergiz, B. (2012). *12 Eylül Döneminde Milli Güvenlik Konseyi'nin Yasama Faaliyetleri (12 Eylül 1980-18 Ekim 1982)* , (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , İstanbul).
- Ortaylı, İ. (2008) *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özgül, B. (2002). *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta).
- Sarıkoca, E. (2010). *Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*. Ankara: Fenomen Yayınları.
- Sezen, S. (2010). *Seçim ve Demokrasi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Tanör, B. (2016). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859 – 1952*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Tuncer, E. (2002). *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877 – 1999*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Tuncer, E. (2007). *Seçim 2007-22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Tuncer, E. ve Danacı, N. (2003). *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sonuçları*. Ankara: Tesav Yayınları.
- Tunç, H., Erdoğan, M., Yurtlu, F., Ölmez, G., Çıtak, H.A. (2014). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de (Gerrymandering) Seçim Hilesi Uygulamaları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Turan, M. (2011). *Siyasi ve Hukuki Açından Milli Mücadele (30 Ekim 1918 – 24 Temmuz 1923)*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Türk, H. S.ve Tuncer, E. (1995). *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi-Sistem Önerileri Seçim Uygulamaları*.Ankara: Tesav Yayınları.
- Uzun, M.S. (2018). *Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye'de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri*, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya).
- Varlık, Ü. ve Ören, B. (2001). *Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Yavaşgel, E. (2014). *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yavuz, N. (1999). *Seçim Kanunları ve Siyasal Partiler Kanunu Açıklamalar – Kararlar – Genelgeler*. Ankara: Adil Yayınevi.

EKLER

EK-1 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2014/3821 sayılı Kararı

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 3821

- K A R A R -

Aksaray Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 11/6/2014 tarihli, 296 sayılı yazıda; 30 Mart 2014 tarihinde yapılan mahalli idareler seçimlerinde mazeretsiz olarak oy kullanmayan seçmenler hakkındaki uygulanacak idari para cezası miktarı, idari para cezasını kesmeye kimin yetkili olduğu, para cezasının zaman aşımı süresinin ne olduğu, idari para cezasının uygulanıp uygulanamayacağı yönünde Aksaray Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanlığının takdir yetkisinin olup olmadığı hususlarında Kurulumuzdan 13/5/2014 tarih ve 246 sayılı yazı ile görüş sorulduğu, Yüksek Seçim Kurulunun 20/5/2014 tarihli ve 2747 sayılı kararı ile 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere ilçe seçim kurulu başkanı hâkimler tarafından uygulanacak para cezasının 5252 sayılı Kanun'un 4. maddesinin yedinci fıkrası, 5083 sayılı Kanun'un 2. maddesi ve Vergi Usul Kanunu'nun yeniden değerlendirme oranları ile hesaplandığında uygulanacak ceza miktarının 23,00 - TL olduğuna, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un Geçici 4. maddesi kapsamında verilebilecek bu cezanın Maliye Bakanlığınca yayınlanan 2014/1 sayılı Parasal Sınırlar ve Oranlar Hakkında Genel Tebliği eki IV No'lu Tablosunun 1.2. Diğer amme alacaklarından tahsil imkansızlığı nedeniyle muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutarın 20 TL kapsamında olmadığı, bu itibarla ceza verilip verilmeyeceğinin ilçe seçim kurulu başkanının takdirinde olduğuna karar verildiği, ancak söz konusu kararın Başkanlıklarınca incelenmesi neticesinde, 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere uygulanacak idari para cezasının hesaplanmasında maddi hesaplama hatası ve konuya uygulanacak mevzuatta maddi hata yapıldığı düşüncesine varıldığı, hatalı işlem tesisine sebebiyet vermemek açısından konuya ilişkin olarak Aksaray Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca yapılan saptamaların Kurulumuzca yeniden değerlendirilmesi ve yapılan değerlendirmelerin doğru olduğunun belirlenmesi halinde Yüksek Seçim Kurulunca verilen 20/5/2014 tarihli, 2014/2747 sayılı kararda gerekli düzeltmelerin yapılması istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 8. maddesinin birinci fıkrasında yer alan; "Mahalli idareler seçimleri beş yılda bir yapılır. Her seçim döneminin beşinci yılındaki 1 Ocak günü seçimin başlangıç tarihidir. Aynı yılın Mart ayının son Pazar günü oy verme günüdür." hükmüne istinaden, mahalli idareler seçimleri 30 Mart 2014 Pazar günü yapılmıştır.

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un EK-1. maddesinde; "Seçmen kütüğüne kaydı ve sandık listesinde oy kullanma yeterliliği bulunduğu halde, mahalli idareler genel ve ara seçimlerine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayanlar ilçe seçim kurulu başkanı tarafından 200 000 (ikiyüzbin) lira para cezası ile cezalandırılır. Bu karar kesindir." hükmüne yer verilmiştir.

Kanun hükmünden açıkça anlaşılacağı üzere, oy kullanmayan seçmenlere para cezasının uygulanıp uygulanmayacağı konusunun takdiri Yüksek Seçim Kuruluna ait olmayıp, bu konuda ilçe seçim kurulu başkanı olan hakimlerimiz görevlidir. Ancak, Ülke genelinde uygulama birliğinin sağlanması bakımından aşağıdaki şekilde bir açıklama yapılarak İlçe Seçim Kurulu Başkanlıklarına duyurulmasında da yarar görülmektedir. Buna göre;

EK-1 (Devam)

5252 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 4. maddesinin sekizinci fıkrasında;

“1.1.1988 tarihinden 31.12.1993 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlardaki para cezaları kırkdört katına,

çıkarılmıştır.”

5083 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun'un 2. maddesinde;

Türk Lirası değerler Yeni Türk Lirasına dönüştürülürken, birmilyon Türk Lirası (1.000.000 TL) eşittir bir Yeni Türk Lirası (1 YTL) değişim oranının esas alınacağı,

Türk Lirası değerlerin Yeni Türk Lirasına dönüşüm işlemlerinin ve Yeni Türk Lirası cinsinden yapılan işlemlerin sonuçlarında ve ödeme aşamalarında yarım Yeni Kuruş ve üzerindeki değerlerin bir Yeni Kuruşa tamamlanacağı; yarım Yeni Kuruşun altındaki değerlerin dikkate alınmayacağı,

Yine, 05/05/2007 tarih ve 26513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 04/04/2007 tarihli ve 2007/11963 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının eki Karar ile Türkiye Cumhuriyeti Devletinin para birimi olan Yeni Türk Lirası ve Yeni Kuruşta yer alan Yeni ibarelerinin 1/1/2009 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılacağı,

hükümleri yer almaktadır.

Bu hükümler uyarınca tayin olunan para cezalarının Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre yıllar itibariyle yeniden değerlendirme oranıyla da çarpılması gerekmektedir.

Bu açıklamalara göre;

VERGİ USUL KANUNUNA GÖRE YENİDEN DEĞERLEME ORANLARI

YILI	ORANI (%)	DAYANAĞI
2006	9,8	353 Sayılı VUK Tebliği
2007	7,8	363 Sayılı VUK Tebliği
2008	7,2	377 Sayılı VUK Tebliği
2009	12,0	387 Sayılı VUK Tebliği
2010	2,2	392 Sayılı VUK Tebliği
2011	7,7	401 Sayılı VUK Tebliği
2012	7,8	419 Sayılı VUK Tebliği
2013	3,93	430 Sayılı VUK Tebliği

EK-1 (Devam)

2005 YILI

5252 SY--md.4/b-8---01.01.1988 - 31.12.1993 = 200.000 x 44= = 8.800.000-TL
5083 SY--- md.2 (1 Lira küsuru) = 9,00 -TL

2006 YILI

YDO % 9.8 : 9X9.8=0.88 (1) = 8.8+1 = 10 - TL

2007 YILI

YDO % 7.8 : 10X7.8=0.78 (1) = 10+1 = 11 - TL

2008 YILI

YDO % 7.2 : 11X7.2=0.79 (1) = 11+1 = 12 - TL

2009 YILI

YDO % 12 : 12X12=1.44 (1) = 12+1 = 13 - TL

2010 YILI

YDO % 2.2 : 13X2.2=0.28 (0) = 13+0 = 13 - TL

2011 YILI

YDO % 7.7 : 13X7.7=1.00 (1) = 13+1 = 14 - TL

2012 YILI

YDO % 7.8 : 14X7.8=1.09 (1) = 14+1 = 15 - TL

2013 YILI

YDO % 3,93 : 15X3.93=0,58 (1) = 15+1 = 16 - TL

Resmi Gazetenin 25/1/2014 tarihli, 28893 sayısında Maliye Bakanlığında yayımlanan 2014/1 Sayılı Parasal Sınırlar ve Oranlar Hakkında Genel Tebliği eki “Muhasebe Kayıtlarından Çıkarılacak Alacaklar” başlıklı IV. Tabloda;

TABLO IV- MUHASEBE KAYITLARINDAN ÇIKARILACAK ALACAKLAR	TL
1. 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 106 ncı maddesi gereğince	10
1.1.213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamında giren amme alacaklarından tahsil imkansızlığı nedeniyle muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutar.	20
1.2. Diğer amme alacaklarından tahsil imkansızlığı nedeniyle muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutar.	

olarak belirtilmiştir.

Bu nedenle; 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere ilçe seçim kurulu başkanı hâkimler tarafından uygulanacak para cezasının 5252 sayılı Kanun’un 4. maddesinin yedinci fıkrası, 5083 sayılı Kanun’un 2. maddesi ve Vergi Usul Kanunu’nun yeniden değerlendirme oranları ile hesaplandığında uygulanacak ceza miktarının 23,00 - TL olduğuna ilişkin **Yüksek Seçim Kurulunca verilen 20/5/2014 tarihli ve 2014/2747 sayılı kararın maddi hata nedeniyle kaldırılmasına,**

EK-1 (Devam)

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un EK-1. maddesi uyarınca, seçmen kütüğünde kaydı ve sandık seçmen listesinde oy kullanma yeterliği bulunduğu halde, 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere ilçe seçim kurulu başkanı hâkimler tarafından uygulanacak para cezasının 5252 sayılı Kanun'un 4. maddesinin sekizinci fıkrası, 5083 sayılı Kanun'un 2. maddesi ve Vergi Usul Kanunu'nun yeniden değerlendirme oranları ile hesaplandığında uygulanacak ceza miktarının 16,00 - TL olduğuna,

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un EK-1. maddesi kapsamında verilebilecek bu cezanın Maliye Bakanlığınca yayınlanan 2014/1 sayılı Parasal Sınırlar ve Oranlar Hakkında Genel Tebliği eki IV No'lu Tablosunun 1.2. Diğer amme alacaklarından tahsil imkansızlığı nedeniyle muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutarın **20-TL kapsamında olduğu, bu itibarla ceza verilip verilmeyeceğinin ilçe seçim kurulu başkanının takdirinde olduğuna,**

karar verilmesi gerekmiştir.

S O N U Ç: Açıklanan nedenlerle;

1- 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere ilçe seçim kurulu başkanı hâkimler tarafından uygulanacak para cezasının 5252 sayılı Kanun'un 4. maddesinin yedinci fıkrası, 5083 sayılı Kanun'un 2. maddesi ve Vergi Usul Kanunu'nun yeniden değerlendirme oranları ile hesaplandığında uygulanacak ceza miktarının 23,00 - TL olduğuna ilişkin Yüksek Seçim Kurulunca verilen 20/5/2014 tarihli ve 2014/2747 sayılı kararın maddi hata nedeniyle kaldırılmasına,

2- 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un EK-1. maddesi uyarınca, seçmen kütüğünde kaydı ve sandık seçmen listesinde oy kullanma yeterliği bulunduğu halde, 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayan seçmenlere ilçe seçim kurulu başkanı hâkimler tarafından uygulanacak para cezasının 5252 sayılı Kanun'un 4. maddesinin sekizinci fıkrası, 5083 sayılı Kanun'un 2. maddesi ve Vergi Usul Kanunu'nun yeniden değerlendirme oranları ile hesaplandığında uygulanacak ceza miktarının 16,00 - TL olduğuna,

3- 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'un EK-1. maddesi kapsamında verilebilecek bu cezanın Maliye Bakanlığınca yayınlanan 2014/1 sayılı Parasal Sınırlar ve Oranlar Hakkında Genel Tebliği eki IV No'lu Tablosunun 1.2. Diğer amme alacaklarından tahsil imkansızlığı nedeniyle muhasebe kayıtlarından çıkarılacak tutarın 20-TL kapsamında olduğu, bu itibarla ceza verilip verilmeyeceğinin ilçe seçim kurulu başkanının takdirinde olduğuna,

4- Karar örneğinin Aksaray Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına ve tüm il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına Kurum içi elektronik posta olarak iletilmesi için Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne gönderilmesine,

EK-1 (Devam)

21/08/2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan
Sadi GÜVEN

Başkanvekili
Turan KARAKAYA

Üye
Muharrem COŞKUN

Üye
Mehmet KÜRTÜL

Üye
Nilgün İPEK

Üye
Ünal DEMİRCİ

Üye
Ali KAYA

Üye
İlhan HANAĞASI

Üye
İbrahim ZENGİN

Üye
Şakir AKTI

EK-2. Yüksek Seçim Kurulu'nun 2017/759 sayılı Kararı

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 759

- K A R A R -

6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 2. maddesi ile 2709 sayılı Kanunun 75. maddesinde yer alan "beşyüzelli" ibaresi "altıyüz" şeklinde değiştirilmiş olup, 6771 sayılı Kanunun 18. maddesinin (b) fıkrası ile de 2709 sayılı Kanunun 75. maddesinde yapılan bu değişikliğin, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte yürürlüğe gireceği düzenlenmiştir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 5. maddesinde; seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının, Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde, 4. madde uyarınca tespit edilerek ilân edileceği öngörülmüştür.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığının 01/02/2017 tarihli ve E.3028 sayılı yazılarıyla; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) 31/12/2016 tarihi itibarıyla alınan (il, ilçe, belde, köy ve muhtarlık düzeyinde yerleşim yeri kodları ile birlikte) 2016 yılı nüfus bilgileri bildirilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2016 tarihli veriler esas alınarak ilân edilen ve Başkanlığımıza gönderilen 2016 yılı nüfus bilgileri ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 ve 5. maddeleri dikkate alınarak, illerin çıkaracağı milletvekili sayısı ile seçim çevresine bölünmesi gereken illerin hangi ilçelerden oluşacağı ve bu seçim çevrelerinin kaç milletvekili çıkaracağını gerektğinde komisyon çalışmasından sonra tespit edilmesi hakkında Başkanlık Makamının 08/05/2017 tarihli yazısı üzerine Kurulumuzun 08/05/2017 tarihli ve 2017/681 sayılı kararı ile oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan rapor Kurulumuza sunulmuş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2016 tarihli veriler esas alınarak ilân edilen ve Başkanlığımıza da gönderilen 2016 yılı nüfus bilgileri ve 2839 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince, Kurulumuz tarafından seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı nüfus bilgilerinin açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde Kanunun 4. maddesi uyarınca tespit edilerek Resmî Gazetede, Radyo ve Televizyonda ilân edilmektedir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun;

5. maddesinde; seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren, 4. madde uyarınca tespit edilerek ilân edileceği

hükmü yer almaktadır.

Anılan Kanunun 4. maddesine göre; milletvekillerinin seçim çevrelerine dağılımı yapılırken; toplam milletvekili sayısından (600) önce her il'e bir milletvekili tahsis edilir. Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, kalan milletvekili sayısına (519) bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.

Bu suretle hesaplanan milletvekillerinin sayısı 600'ü bulmadığı takdirde, nüfusu; milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin, artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konular ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekilleri bu sıra esas alınarak dağıtıma tabi tutulur.

Yapılan tespit sonunda çıkaracağı milletvekili sayısı (18)'e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılır. Çıkaracağı milletvekili sayısı (19)'dan (35)'e kadar olan iller iki, (36) ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri numara sırasına göre adlandırılır.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 759

2839 sayılı Kanununun 4. maddesinin yukarıda belirtilen hükümleri ile 2016 yılı nüfus bilgileri göz önünde bulundurulmak suretiyle, 600 milletvekilinin (81) il'e dağılımı yapılmıştır.

Yapılan belirlemeye istinaden;

- 36 milletvekili çıkaracağı tespit edilen Ankara İlinin 3,
20 milletvekili çıkaracağı tespit edilen Bursa İlinin ise 2,
97 milletvekili çıkaracağı tespit edilen İstanbul İlinin 3,
28 milletvekili çıkaracağı tespit edilen İzmir İlinin ise 2,
seçim çevresine bölünmesi gerekli görülmüştür.

Seçim çevreleri belirlenirken, seçim çevrelerinin mümkün olduğu ölçüde eşit veya birbirine yakın sayıda milletvekili çıkaracak şekilde oluşturulması, ilçelerin mülki bütünlüklerinin bozulmaması ve idari teşkilat yapısının değiştirilmemesi gözetilmiş, ayrıca aynı seçim çevresinde yer alan ilçelerin nüfus ve coğrafi yakınlıkları ile ulaşım imkânları da göz önünde bulundurulmuştur.

Öte yandan, birden fazla seçim çevresine bölünen illerin milletvekili sayısının seçim çevrelerine dağılımında da, nüfusları bakımından illerin milletvekili sayısını tespit etmeye ilişkin esaslara göre belirlenmesi ilkesi benimsenmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde, konu incelenmiş olmakla;

- a) Milletvekillerinin illere göre dağılımının (EK I)'de yer aldığı şekilde belirlenmesine,
b) 18'den fazla milletvekili çıkaracak illerin Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illeri olduğuna,
c) Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illerinin EK (II/A), EK (II/B), EK (II/C) ve EK (II/D) sayılı cetvellerde gösterildiği şekilde birden fazla seçim çevresine bölünmesi gerektiği yönündeki görüşlerin Kurulumuzca da uygun görüldüğüne,

karar verilmesi gerekmiştir.

SONUÇ :

Açıklanan nedenlerle;

1- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 ve 5. maddeleri gereğince belirlenecek seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının tespitinde, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2016 tarihi itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) alınan (il, ilçe, belde, köy ve muhtarlık düzeyinde yerleşim yeri kodları ile birlikte) ve Başkanlığımıza da gönderilen 2016 yılı nüfus bilgilerinin esas alınmasına,

2- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4. maddesi göz önünde bulundurularak, milletvekillerinin illere göre dağılımının EK (I) sayılı Cetvelde belirtildiği gibi tespitine,

3- Belirlenen duruma göre (18)'den fazla milletvekili çıkaracak illerin Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illeri olduğuna ve bu illerin EK: (II-A) - (II-B) - (II-C) - (II-D) sayılı cetvellerde gösterildiği şekilde birden fazla seçim çevresine bölünmesi gerektiğinin tespit ve kabulüne,

4- Kararın bir örneğinin ve eki cetvellerin;

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 759

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına,
- b) Seçime katılma yeterliliği tespit ve ilân edilen siyasi parti genel başkanlıklarına,
- c) İl ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına,
gönderilmesine,
- d) Resmî Gazete'de yayımlanmasına,

5- Karar özeti ve eki cetvellerin Başkanlık duyurusu olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda (TRT) yayınlanmasına,

18/07/2017 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan
Sadi GÜVEN

Başkanvekili
Erhan ÇİFTÇİ

Üye
Zeki YİĞİT

Üye
Nakiddin BUĞDAY

Üye
Muharrem AKKAYA

Üye
Cengiz TOPAKTAŞ

Üye
İlhan HANAĞASI

Üye
Z.Nilgün HACİMAHMUTOĞLU

Üye
Yunus AYKIN

Üye
Kürşat HAMURCU

**EK (I) SAYILI CETVEL
MİLLETVEKİLLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI**

İli :	MİLLETVEKİLİ SAYISI	İli :	MİLLETVEKİLİ SAYISI
ADANA	15	KOCAELİ	13
ADİYAMAN	5	KONYA	15
AFYONKARAHİSAR	6	KÜTAHYA	5
AĞRI	5	MALATYA	6
AMASYA	3	MANİSA	10
ANKARA	36	KAHRAMANMARAŞ	8
ANTALYA	16	MARDİN	6
ARTVİN	2	MUĞLA	7
AYDIN	8	MUŞ	4
BALIKESİR	9	NEVŞEHİR	3
BİLECİK	2	NİĞDE	3
BİNGÖL	3	ORDU	6
BİTLİS	3	RİZE	3
BOLU	3	SAKARYA	7
BURDUR	3	SAMSUN	9
BURSA	20	SİİRT	3
ÇANAĞKALE	4	SİNOP	2
ÇANKIRI	2	SİVAS	5
ÇORUM	4	TEKİRDAĞ	7
DENİZLİ	8	TOKAT	5
DİYARBAKIR	12	TRABZON	6
EDİRNE	4	TUNCELİ	2
ELAZIĞ	5	ŞANLIURFA	14
ERZİNCAN	2	UŞAK	3
ERZURUM	6	VAN	8
ESKİŞEHİR	6	YOZGAT	4
GAZİANTEP	14	ZONGULDAK	5
GİRESUN	4	AKSARAY	4
GÜMÜŞHANE	2	BAYBURT	2
HAKKARİ	3	KARAMAN	3
HATAY	11	KIRIKKALE	3
ISPARTA	4	BATMAN	5
MERSİN	13	ŞIRNAK	4
İSTANBUL	97	BARTIN	2
İZMİR	28	ARDAHAN	2
KARS	3	İĞDIR	2
KASTAMONU	3	YALOVA	3
KAYSERİ	10	KARABÜK	3
KIRKLARELİ	3	KİLİS	2
KIRŞEHİR	2	OSMANİYE	4
		DÜZCE	3
		TOPLAM	600

EK-2 (Devam)

EK (II/A) SAYILI CETVEL

İLİ: ANKARA İL NÜFUSU : 5.346.518
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 36
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 148.514

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.920.337	13	147.718
BALA ÇANKAYA ELMADAĞ EVREN GÖLBAŞI HAYMANA MAMAK POLATLI ŞEREFLİKOÇHISAR			

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.630.142	11	148.194
AKYURT ALTINDAĞ ÇAMLIDERE ÇUBUK GÜDÜL KAHRAMANKAZAN KALECİK KEÇİÖREN KIZILCAHAMAM PURSAKLAR			

c) 3 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.796.039	12	149.669
AYAŞ BEYPAZARI ETİMESGUT NALLIHAN SİNCAN YENİMAHALLE			

EK-2 (Devam)

EK (II/B) SAYILI CETVEL

İLİ: BURSA İL NÜFUSU : 2.901.396
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 20
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 145.069

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
BÜYÜKORHAN KARACABEY M.KEMALPAŞA NİLÜFER ORHANELİ OSMANGAZİ	1.469.033	10	146.903

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
GEMLİK GÜRSU HARMANCIK İNEGÖL İZNİK KELES KESTEL MUDANYA ORHANGAZİ YENİŞEHİR YILDIRIM	1.432.363	10	143.236

EK-2 (Devam)

EK (II/C) SAYILI CETVEL

İLİ: İSTANBUL İL NÜFUSU : 14.804.116
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 97
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS :152.619

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	5.228.368	34	153.775

ADALAR
ATAŞEHİR
BEYKOZ
ÇEKMEKÖY
KADIKÖY
KARTAL
MALTEPE
PENDİK
SANCAKTEPE
SULTANBEYLİ
ŞİLE
TUZLA
ÜMRANIYE
ÜSKÜDAR

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	4.321.426	29	149.014

BAYRAMPAŞA
BEŞİKTAŞ
BEYOĞLU
ESENLER
EYÜP
FATİH
GAZİOSMANPAŞA
KAĞITHANE
SARIYER
SULTANGAZİ
ŞİŞLİ
ZEYTİNBURNU

EK-2 (Devam)

e) 3 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
ARNAVUTKÖY AVCILAR BAĞCILAR BAHÇELİEVLER BAKIRKÖY BAŞAKŞEHİR BEYLİKDÜZÜ BÜYÜKÇEKMECE ÇATALCA ESEN YURT GÜNGÖREN KÜÇÜKÇEKMECE SİLİVRİ	5.254.322	34	154.538

EK-2 (Devam)

EK (II/D) SAYILI CETVEL

İLİ: İZMİR İL NÜFUSU : 4.223.545
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 28
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 150.840

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
BALÇOVA BUCA ÇEŞME GAZİEMİR GÜZELBAHÇE KARABAĞLAR KARABURUN KONAK MENDERES NARLIDERE SEFERİHİSAR SELÇUK TORBALI URLA	2.075.997	14	148.285

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
ALIAĞA BAYINDIR BAYRAKLI BERGAMA BEYDAĞ BORNOVA ÇİĞLİ DİKİLİ FOÇA KARŞIYAKA KEMALPAŞA KINIK KIRAZ MENEMEN ÖDEMİŞ TİRE	2.147.548	14	153.396

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 263

- K A R A R -

Başkanlık Makamınca Kurulumuza sunulan yazıda: 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 5 inci maddesinde, seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde, 4 üncü madde uyarınca tespit edilerek ilân edileceği hükmü yer almaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığının 06/02/2018 tarihli ve E.3188 sayılı yazılarıyla; Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) 31/12/2017 tarihi itibarıyla alınan (il, ilçe, belde, köy ve muhtarlık düzeyinde yerleşim yeri kodları ile birlikte) 2017 yılı nüfus bilgileri bildirilmiştir.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Geçici 21. maddesinin (A) fıkrasında; "Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır." hükmü yer almaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimin 24 Haziran 2018 Pazar günü yapılmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 20.04.2018 tarihli 89'uncu Birleşiminde karar verilmiş olup, Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimlerin yenilenmesine ilişkin 20/04/2018 tarihli, 1183 sayılı kararı Resmî Gazete'nin 20/04/2018 tarihli, 30397 Mükerrer sayılı nüshasında yayımlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2017 tarihli veriler esas alınarak ilân edilen ve Başkanlığımıza gönderilen 2017 yılı nüfus bilgileri ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 ve 5. maddeleri dikkate alınarak, illerin çıkaracağı milletvekili sayısı ile seçim çevresine bölünmesi gereken illerin hangi ilçelerden oluşacağı ve bu seçim çevrelerinin kaç milletvekili çıkaracağına ilişkin Komisyonca hazırlanan rapor Kurulumuza sunulmuş olmakla konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2017 tarihli veriler esas alınarak ilân edilen ve Başkanlığımıza da gönderilen 2017 yılı nüfus bilgileri ve 2839 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince, Kurulumuz tarafından seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı nüfus bilgilerinin açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde Kanunun 4. maddesi uyarınca tespit edilerek Resmî Gazetede, Radyo ve Televizyonda ilân edilmektedir.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun;

5. maddesinde; seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren, 4. madde uyarınca tespit edilerek ilân edileceği hükmü yer almaktadır.

Anılan Kanunun 4. maddesine göre; milletvekillerinin seçim çevrelerine dağılımı yapılırken; toplam milletvekili sayısından (600) önce her il'e bir milletvekili tahsis edilir. Son genel nüfus sayımı ile belli olan Türkiye nüfusu, kalan milletvekili sayısına (519) bölünmek suretiyle bir sayı elde edilir. İl nüfusunun bu sayıya bölünmesi ile her ilin ayrıca çıkaracağı milletvekili sayısı tespit olunur.

Bu suretle hesaplanan milletvekillerinin sayısı 600'ü bulmadığı takdirde, nüfusu; milletvekili çıkarmaya yetmeyen illerin nüfusları ile artık nüfus bırakan illerin, artık nüfusları büyüklüklerine göre sıraya konular ve ilk hesapta iller arasında bölüştürülmemiş bulunan milletvekilleri bu sıra esas alınarak dağıtıma tabi tutulur.

EK-2 (Devam)

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 263

Yapılan tespit sonunda çıkaracağı milletvekili sayısı (18)'e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılır. Çıkaracağı milletvekili sayısı (19)'dan (35)'e kadar olan iller iki, (36) ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri numara sırasına göre adlandırılır.

2839 sayılı Kanununun 4. maddesinin yukarıda belirtilen hükümleri ile 2017 yılı nüfus bilgileri göz önünde bulundurulmak suretiyle, 600 milletvekilinin (81) il'e dağılımı yapılmıştır.

Yapılan belirlemeye istinaden;

36 milletvekili çıkaracağı tespit edilen Ankara İlinin 3,

20 milletvekili çıkaracağı tespit edilen Bursa İlinin 2,

98 milletvekili çıkaracağı tespit edilen İstanbul İlinin 3,

28 milletvekili çıkaracağı tespit edilen İzmir İlinin ise 2,

seçim çevresine bölünmesi gerekli görülmüştür.

Seçim çevreleri belirlenirken, seçim çevrelerinin mümkün olduğu ölçüde eşit veya birbirine yakın sayıda milletvekili çıkaracak şekilde oluşturulması, ilçelerin mülki bütünlüklerinin bozulmaması ve idari teşkilat yapısının değiştirilmemesi gözetilmiş, ayrıca aynı seçim çevresinde yer alan ilçelerin nüfus ve coğrafi yakınlıkları ile ulaşım imkânları da göz önünde bulundurulmuştur.

Öte yandan, birden fazla seçim çevresine bölünen illerin milletvekili sayısının seçim çevrelerine dağılımında da, nüfusları bakımından illerin milletvekili sayısını tespit etmeye ilişkin esaslara göre belirlenmesi ilkesi benimsenmiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde, konu incelenmiş olmakla;

a) Milletvekillerinin illere göre dağılımının (EK I)'de yer aldığı şekilde belirlenmesine,

b) 18'den fazla milletvekili çıkaracak illerin Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illeri olduğuna,

c) Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illerinin EK (II/A), EK (II/B), EK (II/C) ve EK (II/D) sayılı cetvellerde gösterildiği şekilde birden fazla seçim çevresine bölünmesi gerektiği yönündeki görüşlerin Kurulumuzca da uygun görüldüğüne,

karar verilmesi gerekmiştir.

S O N U Ç : Açıklanan nedenlerle;

1- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4 ve 5. maddeleri gereğince belirlenecek seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının tespitinde, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığınca 31/12/2017 tarihi itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) alınan (il, ilçe, belde, köy ve muhtarlık düzeyinde yerleşim yeri kodları ile birlikte) ve Başkanlığımıza da gönderilen 2017 yılı nüfus bilgilerinin esas alınmasına,

2- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 4. maddesi göz önünde bulundurularak, milletvekillerinin illere göre dağılımının EK (I) sayılı Cetvelde belirtildiği gibi tespitine,

3- Belirlenen duruma göre (18)'den fazla milletvekili çıkaracak illerin Ankara, Bursa, İstanbul ve İzmir illeri olduğuna ve bu illerin EK: (II-A) - (II-B) - (II-C) - (II-D) sayılı cetvellerde gösterildiği şekilde birden fazla seçim çevresine bölünmesi gerektiğinin tespit ve kabulüne,

4- Kararın bir örneğinin ve eki cetvellerin;

EK-2 (Devam)

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 263

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına,
- b) Seçime katılma yeterliliği tespit ve ilân edilen siyasi parti genel başkanlıklarına,
- c) İl ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına,
gönderilmesine,
- d) Resmî Gazete'de yayımlanmasına,

5- Karar özeti ve eki cetvellerin Başkanlık duyurusu olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda (TRT) yayınlanmasına,

21/04/2018 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan
Sadi GÜVEN

Başkanvekili
Erhan ÇİFTÇİ

Üye
Zeki YİĞİT

Üye
Z. Nilgün
HACİMAHMUTOĞLU

Üye
Muharrem AKKAYA

Üye
Cengiz TOPAKTAŞ

Üye
İlhan HANAĞASI

Üye
Yunus AYKIN

Üye
Kürşat HAMURCU

Üye
Faruk KAYMAK

EK-2 (Devam)

EK (I) SAYILI CETVEL
MİLLETVEKİLLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İLİ :	MİLLETVEKİLİ SAYISI	İLİ :	MİLLETVEKİLİ SAYISI
ADANA	15	KOCAELİ	13
ADYAMAN	5	KONYA	15
AFYONKARAHİSAR	6	KÜTAHYA	5
AĞRI	4	MALATYA	6
AMASYA	3	MANİSA	10
ANKARA	36	KAHRAMANMARAŞ	8
ANTALYA	16	MARDİN	6
ARTVİN	2	MUĞLA	7
AYDIN	8	MUŞ	4
BALIKESİR	9	NEVŞEHİR	3
BİLECİK	2	NİĞDE	3
BİNGÖL	3	ORDU	6
BİTLİS	3	RİZE	3
BOLU	3	SAKARYA	7
BURDUR	3	SAMSUN	9
BURSA	20	SİİRT	3
ÇANAKKALE	4	SİNOP	2
ÇANKIRI	2	SİVAS	5
ÇORUM	4	TEKİRDAĞ	7
DENİZLİ	8	TOKAT	5
DİYARBAKIR	12	TRABZON	6
EDİRNE	4	TUNCELİ	2
ELAZIĞ	5	ŞANLIURFA	14
ERZİNCAN	2	UŞAK	3
ERZURUM	6	VAN	8
ESKİŞEHİR	7	YOZGAT	4
GAZİANTEP	14	ZONGULDAK	5
GİRESUN	4	AKSARAY	4
GÜMÜŞHANE	2	BAYBURT	1
HAKKARİ	3	KARAMAN	3
HATAY	11	KIRIKKALE	3
ISPARTA	4	BATMAN	5
MERSİN	13	ŞIRNAK	4
İSTANBUL	98	BARTIN	2
İZMİR	28	ARDAHAN	2
KARS	3	IĞDIR	2
KASTAMONU	3	YALOVA	3
KAYSERİ	10	KARABÜK	3
KIRKLARELİ	3	KİLİS	2
KİRŞEHİR	2	OSMANİYE	4
		DÜZCE	3
		TOPLAM	600

EK-2 (Devam)

EK (II/A) SAYILI CETVEL

İLİ: ANKARA İL NÜFUSU : 5.445.026
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 36
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 151.250

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.945.585	13	149.660
BALA ÇANKAYA ELMADAĞ EVREN GÖLBAŞI HAYMANA MAMAK POLATLI ŞEREFLİKOÇHISAR			

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.659.730	11	150.884
AKYURT ALTINDAĞ ÇAMLIDERE ÇUBUK GÜDÜL KAHRAMANKAZAN KALECİK KEÇİÖREN KIZILCAHAMAM PURSAKLAR			

c) 3 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	1.839.711	12	153.309
AYAŞ BEYPAZARI ETİMESGÜT NALLIHAN SİNCAN YENİMAHALLE			

EK-2 (Devam)

EK (II/B) SAYILI CETVEL

İLİ: BURSA İL NÜFUSU : 2.936.803
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 20
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 146.840

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
BÜYÜKORHAN KARACABEY M.KEMALPAŞA NİLÜFER ORHANELİ OSMANGAZİ	1.493.603	10	149.360

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
GEMLİK GÜRSU HARMANCIK İNEGÖL İZNİK KELES KESTEL MUDANYA ORHANGAZİ YENİŞEHİR YILDIRIM	1.443.200	10	144.320

EK-2 (Devam)

EK (II/C) SAYILI CETVEL

İLİ: İSTANBUL İL NÜFUSU : 15.029.231
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 98
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS :153.359

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	5.302.858	35	151.510
ADALAR			
ATAŞEHİR			
BEYKOZ			
ÇEKMEKÖY			
KADIKÖY			
KARTAL			
MALTEPE			
PENDİK			
SANCAKTEPE			
SULTANBEYLİ			
ŞİLE			
TUZLA			
ÜMRANİYE			
ÜSKÜDAR			

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
	4.341.423	28	155.050
BAYRAMPAŞA			
BEŞİKTAŞ			
BEYOĞLU			
ESENLER			
EYÜP			
FATİH			
GAZİOSMANPAŞA			
KAĞITHANE			
SARIYER			
SULTANGAZİ			
ŞİŞLİ			
ZEYTİNBURNU			

EK-2 (Devam)

e) 3 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLÇELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
ARNAVUTKÖY AVCILAR BAĞCILAR BAHÇELİEVLER BAKIRKÖY BAŞAKŞEHİR BEYLİKDÜZÜ BÜYÜKÇEKMECE ÇATALCA ESEN YURT GÜNGÖREN KÜÇÜKÇEKMECE SİLİVRİ	5.384.950	35	153.855

EK-2 (Devam)

EK (II/D) SAYILI CETVEL

İLİ: İZMİR İL NÜFUSU : 4.279.677
ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ SAYISI : 28
BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS : 152.845

a) 1 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
BALÇOVA BUCA ÇEŞME GAZİEMİR GÜZELBAHÇE KARABAĞLAR KARABURUN KONAK MENDERES NARLIDERE SEFERİHİSAR SELÇUK TORBALI URLA	2.103.533	14	150.252

b) 2 NUMARALI SEÇİM ÇEVRESİ

<u>KAPSADIĞI İLCELER</u>	<u>SEÇİM ÇEVRESİ TOPLAM NÜFUSU</u>	<u>ÇIKARACAĞI MİLLETVEKİLİ</u>	<u>BİR MİLLETVEKİLİNE DÜŞEN NÜFUS</u>
ALIAĞA BAYINDIR BAYRAKLI BERGAMA BEYDAĞ BORNOVA ÇİĞLİ DİKİLİ FOÇA KARŞIYAKA KEMALPAŞA KINIK KIRAZ MENEMEN ÖDEMİŞ TİRE	2.176.144	14	155.438

EK-3 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2014/1116 sayılı Kararı

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No : 1116

- K A R A R -

Milliyetçi Hareket Partisi Yüksek Seçim Kurulu Temsilcisi Av. Kürşat ERGÜN tarafından Kurulumuz Başkanlığına verilen 5/4/2014 tarihli dilekçede; 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Seçimlerinde Aydın İli Buharkent İlçesi Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclis Üyeliği Seçimleriyle ilgili olarak oy dağılımın şu şekilde gerçekleştiği, Buharkent Belediye Başkanlığı Seçiminde Milliyetçi Hareket Partisinin 2.985, Adalet ve Kalkınma Partisinin 2.978 oy aldığı ve aradaki farkın 7 olduğu, Belediye Meclis Üyeliği Seçiminde ise Milliyetçi Hareket Partisinin 2.763, Adalet ve Kalkınma Partisinin 2.989 oy aldığı, ancak bu sonuçlara Adalet ve Kalkınma Partisi Buharkent İlçe Başkanlığınca itiraz edildiği, söz konusu itiraz dilekçesinde 1013 nolu sandığın açılarak tekrar sayılması ve 1015-1025 ve 1037 numaralı sandıkların SEÇSİS'te yapıldığı iddia edilen hataların düzeltilmesinin talep edildiği, fakat Buharkent İlçe Seçim Kurulunca bu taleplerden sadece 1015-1025 ve 1037 numaralı sandıkların SEÇSİS'e girilen sandık kurulu sonuç tutanaklarında yapılan maddi hataların düzeltilmesine ilişkin kısmının kabul edildiği, diğer itirazların ise reddine karar verildiği, bu karara karşı yapılan itiraz üzerine, Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararı ile Buharkent İlçe Seçim Kurulunun kararının kaldırıldığı ve talep edilen 1013 nolu sandığın açılarak tekrar sayım ve döküm işleminin yapılmasına karar verildiği, bu karar sonrasında Buharkent İlçe Seçim Kurulunca 1013 nolu sandıktaki belediye başkanlığı ve belediye meclis üyeliği seçimlerine ilişkin sayım ve döküm işlemine başlanıldığı, arka yüzünde sandık kurulu mührü bulunmayan Buharkent Belediye Başkanlığında 112, Belediye Meclis Üyeliğinde 105 oy pusulasının 298 sayılı Kanun'un 103/1. ve Örnek: 138 sayılı Genelgenin 44/B-3. maddelerine göre geçersiz sayılması gerekirken geçerli sayıldığı, söz konusu kanun maddesi ve genelgede arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan birleşik oy pusulalarının geçerli sayılmayacağına açıkça belirtildiği, bu şekilde yapılan sayım ve döküm neticesinde, Milliyetçi Hareket Partisinin Buharkent Belediye Başkanlığını 7 oy fark ile kazanmışken 27 oy fark ile kaybetmesine neden olduğu, bu nedenle, Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararı ile bu karara göre sayım ve döküm işlemi yapan Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 4/4/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı kararının kaldırılmasına, arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan ve geçersiz sayılması gereken ancak geçerli sayılan oy pusulalarının tekrar geçersiz sayılmasına ve ilçe birleştirme tutanağının da bu şekilde düzeltilmesine karar verilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 1/4/2014 tarihli ve 2014/1 sayılı itirazın reddine ilişkin kararına karşı Adalet ve Kalkınma Partisi Buharkent İlçe Başkanı Raşit YILDIRIM tarafından 2/4/2014 tarihinde yapılan itiraz üzerine, Aydın İl Seçim Kurulunca verilen 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararda; itiraz dilekçesinde Kamil Paşa Mahallesindeki 1013 nolu sandıkla ilgili sandık sonuç tutanağında Belediye Başkanlığı Seçimi için 122, Belediye Meclis Üyeliği Seçimi için 121 oy pusulasının mühürsüz olduğu için geçersiz sayıldığı, ilgili aday tarafından 54 sayılı sandık sonuç tutanağına yapılan itirazın tutanak defterine işlendiği, oy pusulalarının mühürlenmemesinden seçmenin sorumlu olmadığı, seçmenin iradesinin sandığa yansımaları açısından mühürlenmemiş olsa dahi bu oy pusulalarının geçerli sayılmasının gerektiği, konuya ilişkin Yüksek Seçim Kurulunun kararlarının itiraz dilekçelerine eklendiği ve mühürsüz olması nedeniyle geçersiz sayılan oy pusulalarının geçerli kabul edilmesinin talep edilmesi üzerine, Buharkent Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclis Üyeliği Seçimi sandık sonuç tutanaklarının incelendiği, Buharkent Kamil Paşa Mahallesi 1013 nolu sandıkta belediye başkanlığı seçimi için 122, belediye meclis üyeliği seçimi için 123 birleşik oy pusulasının mühürsüz ve ilâve kağıt olduğu gerekçesiyle geçersiz sayıldığı ve mühür eksikliği nedeniyle geçersiz sayılan bu oy pusulalarının sandık kurulunca mühürlenmemesinden kaynaklandığının anlaşıldığı, geçersiz sayılan bu oy pusulalarının dışarıdan temin edildiği yönünde bir iddia bulunmadığı, 298 sayılı Kanun'un 103/1. ve Örnek: 138 sayılı Genelgenin 44/B-3. maddelerine göre arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan birleşik oy pusulaları geçerli değil ise de, Yüksek Seçim Kurulunun birçok kararında, mühürsüz birleşik oy pusulalarının sandık kurullarının ihmali ya da hatası sonucu mühürlenmemiş olması durumunda geçerli sayılmasının gerektiğinin belirtildiği, bu nedenle, itiraz edenin kısmen haklı ve yerinde görülen itirazının kısmen kabulüne, itiraza konu Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 1/4/2014 tarihli ve 2014/1 sayılı kararının Buharkent İlçesi Kamil Paşa Mahallesi 1013 nolu sandıkta mühürsüz olması nedeniyle geçersiz sayılan Belediye Başkanlığı Seçimi için 122, Belediye Meclis Üyeliği Seçimi için 123 birleşik oy pusulasının geçerli olup olmadığının belirlenebilmesi için geçersiz kabul edilen birleşik oy

EK-3 (Devam)

pusulalarının tekrar sayılmasına ve değerlendirilmesine yönelik itirazın reddine ilişkin bölümünün kaldırılmasına ve Buharkent İlçe Seçim Kurulunca Kamil Paşa Mahallesi 1013 nolu sandıkta mühürsüz ve ilâve kağıt eksikliği nedeniyle geçersiz sayılan belediye başkanı ve belediye meclis üyeliği seçimi sandık sonuç tutanağında yazılı birleşik oy pusulalarının geçerli olup olmadığının belirlenebilmesi için yeniden sayılmasına ve değerlendirilmesine,

Bu karar üzerine Buharkent İlçe Seçim Kurulunca 1013 numaralı sandığın açılarak incelendiği, geçersiz sayılan belediye başkanlığı oy pusulaları çıkartıldığı, söz konusu oy pusulalarının mühürlü olduğu ve yöntemine uygun olarak paketlenildiğinin görüldüğü, mührün açılarak geçersiz sayılan belediye başkanlığı oy pusulalarının incelendiği, geçersiz sayılan belediye başkanlığı oy pusulalarının 125 adet olduğu, pusulaların arkasında sandık kurulu mührünün bulunduğu, ancak sandık kurulunca sehven geçerli ve geçersiz sayılan oy pusulalarının birbirinin yerine paketlenildiğinin görüldüğü, paketlenen oyların geçerli sayılan oylar olduğu kanaatine varılarak tasnife geçildiği, yapılan tasnifte geçerli sayılan 125 oyun 49'unun Adalet ve Kalkınma Partisine, 41'inin Cumhuriyet Halk Partisine, 35'inin Milliyetçi Hareket Partisine ait olduğu ve bu haliyle sandık sonuç tutanağının bu kısmının doğru olduğunun anlaşıldığı, oy pusulalarının tekrar paketlenerek sandık çuvalına alındığı, bu işlemden sonra sandık kurulunca üzeri belediye başkanlığı geçerli sayılan 125 oy pusulası etiketi ile paketlenen oy pusulalarının paketinden çıkarılarak incelendiği, 125 adet oy pusulasından 112 adedinde sandık kurulu mührünün bulunmadığının tespit edildiği, sadece 11 adet oy pusulasında sandık kurulu mührünün bulunduğu görüldüğü, öncelikli olarak arkası mühürlü oy pusulalarının geçerli olup olmadıklarına dair inceleme yapılarak tasnife tabi tutulduğu, bunun sonucunda, 3 oyun Milliyetçi Hareket Partisine, 2 oyun Cumhuriyet Halk Partisine ve 1 oyun Adalet ve Kalkınma Partisine kullanıldığı, 5 oyunda arkası mühürlü olmakla birlikte boş veya birden çok evet mührü olması nedeniyle geçersiz olduğunun anlaşıldığı, arkasında sandık kurulu mührü olmayan 112 adet oy pusulasının tasnifinde, kullanılan oylardan 8 oyun geçersiz, 48 oyun Adalet ve Kalkınma Partisine, 1 oyun Saadet Partisine, 1 oyun Bağımsız Türkiye Partisine, 42 oyun Cumhuriyet Halk Partisine ve 12 oyun Milliyetçi Hareket Partisine ait olduğunun anlaşıldığı,

1013 numaralı sandıkta belediye meclis üyeliği seçimi için kullanılan oylardan geçersiz sayılan mühürlü oy paketinin açılarak incelenmesine geçildiği, geçersiz sayılan meclis üyeliğine ait 121 oy olarak paketlenen oy pusulalarının 123 adet olduğunun anlaşıldığı, arkasında sandık kurulu mührü olan 10 adet oy pusulasından 5 adedinin geçersiz olduğu, 2 oyun Milliyetçi Hareket Partisine, 2 oyun Cumhuriyet Halk Partisine, ve 1 oyun Adalet ve Kalkınma Partisine verildiğinin görüldüğü, arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan belediye meclis üyeliği seçimi oy pusulalarında yapılan incelemede, 49 adet oyun AK Partiye, 42 oyun CHP'ye, 14 oyun MHP'ye, 8 oyun ise geçersiz olduğunun anlaşıldığı, sandık kurulunca geçerli kabul edilen üzeri 124 adet belediye meclis üyeliği etiketli oy pusulalarının incelenmesine geçildiği, yapılan sayımda arkası sandık kurulu mührünü taşıyan 124 adet oy pusulasının tasnifine geçildiği, kullanılan oylardan 46'sının AK Partiye, 38'inin CHP'ye, 38 oyun MHP'ye, 1 oyun BBP'ye ve 1 oyun Saadet Partisine verildiği ve sonucun sandık kurul sonuç tutanağı ile aynı olduğunun görüldüğü,

Sonuç olarak;

1- Buharkent Belediye Başkanlığı 1013 numaralı sandık sonuç tutanağında 245 oyun geçerli, 2 oy geçersiz, Adalet ve Kalkınma Partisinin 98, Cumhuriyet Halk Partisinin 95, Milliyetçi Hareket Partinin 50, Bağımsız Türkiye Partisinin 1 ve Saadet Partisinin 1 oy aldığı kabul edilmesine, karar kesinleştiğinde birleştirme tutanağının bu şekilde düzeltilmesine,

2- Buharkent Belediye Meclis Üyeliği Seçimi 1013 numaralı sandık sonuç tutanağında 234 oyun geçerli, 13 oyun geçersiz, Adalet ve Kalkınma Partisinin 96, Cumhuriyet Halk Partisinin 82, Milliyetçi Hareket Partinin 54, Büyük Birlik Partisinin 1 ve Saadet Partisinin 1 oy aldığı kabul edilmesine, karar kesinleştiğinde birleştirme tutanağının bu şekilde düzeltilmesine,

karar verildiği anlaşılmıştır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 101. maddesinin üçüncü fıkrasında; arkasında sandık kurulu mührü olmayan birleşik oy pusulalarının geçerli olmadığı belirtilmiştir.

EK-3 (Devam)

Bu uygulamaya paralel olarak, 11/01/2014 tarihli ve 28879 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Yüksek Seçim Kurulunun 8/1/2014 tarihli ve 2014/23 sayılı kararı eki “30 Mart 2014 Pazar günü yapılacak Mahalli İdareler Seçimlerinde Sandık Kurullarının Görev ve Yetkilerini Gösterir Örnek: 138 sayılı Genelge”nin 44/B-3. maddesinde de aynı uygulama kabul edilmiş ve arkasında sandık kurulu mührü olmayan birleşik oy pusulalarının geçerli olmayacağı açık olarak düzenlenmiştir.

Kurulumuzca yapılan değerlendirilme neticesinde; Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararı ile bu karara göre sayım ve döküm işlemini yapan Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 4/4/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı kararının kaldırılmasına ilişkin olarak Milliyetçi Hareket Partisi Yüksek Seçim Kurulu Temsilcisi Av. Kürşat ERGÜN tarafından 5/4/2014 tarihinde yapılan itirazın Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararının “SONUÇ” başlıklı bölümünün 1. maddesinin birinci paragrafı ve Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 4/4/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı kararının “KARAR” başlıklı bölümünün 1 ve 2. maddeleri yönünden kabulüne,

Buharkent İlçesi Kamil Paşa Mahallesi 1013 nolu sandıkta mühürsüz ve ilâve kağıt eksikliği nedeniyle geçersiz sayılan belediye başkanı ve belediye meclis üyeliği seçimi sandık sonuç tutanağında yazılı birleşik oy pusulalarının geçerli olup olmadığının belirlenebilmesi için yeniden sayılmasına ve değerlendirilmesine yönelik Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararının “SONUÇ” başlıklı bölümünün 1. maddesinin birinci paragrafı ve bu kararın uygulanmasına dair Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 4/4/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı kararının “KARAR” başlıklı bölümünün 1 ve 2. maddelerinin kaldırılmasına,

karar verilmesi gerekmiştir.

S O N U Ç : Açıklanan nedenlerle;

1- İtirazın kısmen kabulü ile Buharkent İlçesi Kamil Paşa Mahallesi 1013 nolu sandıkta mühürsüz ve ilâve kağıt eksikliği nedeniyle geçersiz sayılan belediye başkanı ve belediye meclis üyeliği seçimi sandık sonuç tutanağında yazılı birleşik oy pusulalarının geçerli olup olmadığının belirlenebilmesi için yeniden sayılmasına ve değerlendirilmesine yönelik Aydın İl Seçim Kurulunun 3/4/2014 tarihli ve 2014/21 sayılı kararının “SONUÇ” başlıklı bölümünün 1. maddesinin birinci paragrafının ve bu kararın uygulanmasına dair Buharkent İlçe Seçim Kurulunun 4/4/2014 tarihli ve 2014/5 sayılı kararının “KARAR” başlıklı bölümünün 1 ve 2. maddelerinin kaldırılmasına,

./..

2- Karar örneğinin gereği için Aydın İl Seçim Kurulu Başkanlığı ile Buharkent İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına, bilgi için Milliyetçi Hareket Partisi Yüksek Seçim Kurulu Temsilcisi Av. Kürşat ERGÜN’e gönderilmesine,

6/4/2014 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Başkan
Sadi GÜVEN
(M)

Başkanvekili
Turan KARAKAYA
(M)

Üye
Muharrem COŞKUN
(M)

Üye
Mehmet KÜRTÜL

Üye
Nilgün İPEK

Üye
Ünal DEMİRCİ

Üye
Ali KAYA

Üye
İlhan HANAĞASI
(M)

Üye
İbrahim ZENGİN

Üye
Zeki YİĞİT

Üye
Hakkı MANAV

EK-3 (Devam)

- KARŞI OY -

298 sayılı Kanun'un 101/3. maddesinde "arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan" oy pusulasının geçersiz olduğu belirtilmiştir.

Sadece madde metnine bakıldığında arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan oy pusulalarının geçersiz olduğu kabul edilmelidir.

Ancak bu sonuca varmadan önce madde metninin bütünü ile buna ilişkin diğer mevzuatın ve yasa koyucunun amacının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

298 sayılı Kanun'un 101. maddesi madde başlığı geçerli olmayan oy pusulalarıdır.

Maddenin ilk üç bendi seçimin güvenliğini temine ilişkindir. Maddenin ilk üç bendinde yer alan "sandık kurulunca verilen o seçim için düzenlenmiş biçim ve renkte olmayan arkasında Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu Filigranı bulunmayan ve arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan oy pusulaları" düzenlemesi ile yasa koyucunun asıl amacı seçime olan güven duygusunu sarsmamak ve sahteciliği önlemek bağlamında dışarıdan temin edilen oy pusulasının sandığa girmesine engel olmaktadır.

298 sayılı Kanun'un 14. maddesi Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkilerini düzenlemektedir.

14/2. maddesi ise kağıt ve zarf imal ettirme yetkisini YSK'na vermiştir.

2972 sayılı Kanun'un 18. maddesi gereğince Yüksek Seçim Kurulu oy pusulası basımını bizzat yaptırabileceği gibi seçim kurullarına da yaptırabilecektir.

298 sayılı Kanun'un 77/4. maddesi gereğince Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılan ve ulaştırılan oy pusulasını alan sandık kurulu "sandık kurulu, and içme, sandığı yerleştirme, kapalı oy verme yerini düzenleme işlerini bitirdikten sonra, hazır bulunanlar önünde birleşik oy pusulalarını sayar, her birinin üzerine sandık kurulu mührünü basar böylece üzerinde sandık kurulunun mührü bulunan birleşik oy pusulalarının sayısını tesbit eder." hükmü gereğince oy pusulalarını mühürlemelidir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere sandık kurulunun yeminden sonraki ilk işi oy pusulalarını saymak ve her birinin üzerine sandık kurulu mührü ile mühürlemektir.

298 sayılı Kanun'un 101/3. maddesinde belirtilen arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan oy pusulalarının geçerli olmayacağına ilişkin hükmün uygulanabilmesi için görevlilerin 298 sayılı Kanun'un 77/4. maddesine uygun YSK tarafından usule uygun hazırlanmış filigranlı arkası sandık kurulu tarafından mühürlenmiş olarak seçmene verdiği oy pusulasından başka bir oy pusulasının sandıktan çıkması gerekir. Yoksa sandık kurulunun görevini tam olarak yaptığına inanması gereken seçmenin, bu hususu kontrol etme yükümlülüğünün bulunduğundan söz edilemez.

Yine, sandık kurulunun ihmalinden doğan ve seçmenin iradesini etkilemeyecek bu şekil noksanlığı oy pusulasının sahteliği veya dışarıdan temini gibi başka bir iddia olmaksızın tek başına oyun iptaline sebep olacak bir husus değildir.

Sandık görevlilerinin ihmaline dayalı eksiklik nedeniyle seçmenden oy verme hakkı alınamaz. Oyun geçersiz sayılması oy verme hakkının elinden alınması hükmündedir. 101. maddenin ilk üç fıkrasındaki eksiklik seçmenden değil idareden kaynaklanmıştır. 4 ila 11 madde arasındaki eksiklikleri ise seçmenin oy kullanma anındaki eylemlerinden kaynaklanmaktadır.

Ancak, 101/3. maddesindeki eksiklik iptal nedeni olmamalıdır.

298 sayılı Kanun'un 86/1. maddesi gereğince "onaylı sandık seçmen listesinde yazılı her seçmen oy verme yetkisine sahiptir."

EK-3 (Devam)

Anayasa'nın Siyasi Haklar ve Ödevler başlıklı 4. bölümünün seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları başlıklı 67. maddesi "Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılmak hakkına sahiptir." hükmünü içermektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 nolu protokolün 3. maddesi serbest seçim hakkına ilişkindir. Sözleşmeciler tarafından yasama organının seçimi için halkın görüşlerini özgürce ifade etmesinin güvence altında alındığı koşullarda makul aralıklarla ve gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt edeceğini ifade etmektedir.

1 nolu protokolün 3. maddesi ile serbest seçim hakkı korunmaktadır. Oy kullananların hakları ile ilgili olarak kapsamlı ve temel düzeyde bir güvence sağlanmaktadır. Oy kullanma hakkı belirgin bir biçimde diğer tüm hakların koruyucusu olduğu için anayasal rejimler tarafından devamlı olarak en temel siyasi hak olarak kabul edilir.

Kamunun görevini eksik yapması nedeniyle oy kullananın oyunun geçersiz sayılması oy kullanma hakkından yoksun bırakma anlamında olup Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 nolu protokolün 3. maddesinin ihlali mahiyetindedir. Örneğin, 2 sandıklı bir seçim çevresinde; bir köyde, bir mahallede bir sandıkta, oy pusulalarının arkasının sandık kurulunun yasal görevini ihmal etmesi sonucu mühürlenmemesi nedeniyle o sandıkta kullanılan oyların geçersiz sayılması halinde; geçersiz sayılan oy pusulalarıyla ilgili sahtelik iddiası da bulunmadığı birlikte değerlendirildiğinde seçmenin Anayasa'nın 67. maddesindeki seçme hakkının elinden alındığının kabulü zorunludur.

Anayasa'nın 90/son maddesine göre milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınacaktır.

Bütün bu mevzuatın değerlendirilmesinden de anlaşılacağı üzere sandık kurulunun 298 sayılı Kanun'un 77/4. maddesindeki görevini yapmaması oy pusulasını mühürlememesi nedeniyle sahteliği ileri sürülmeyen oy pusulasının geçersiz sayılması doğru değildir. İptali gereken mühürlenmemiş oy pusulası sandık kurulunun mühürleyip seçmene doğru oy pusulası vermesine rağmen sandıktan çıkabilecek farklı oy pusulasıdır. Uzun yıllardır istikrarlı uygulama ile Yüksek Seçim Kurulunca sandık kurulunun ihmalinden kaynaklanan bu tür mühürsüz oylar geçerli kabul edilmiştir. Sandık seçmen listesinde yazılı seçmen olan herkesin oy kullanma hakkı vardır. Anayasa'nın 67. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 nolu protokolü ile 3. maddesi ve Anayasa'nın 90/son maddesi birlikte değerlendirildiğinde arkasına sandık kurulunun ihmal sonucu mühür basılmadan seçmene verilen ve sahteliği ileri sürülmeyen oy pusulasının geçersiz sayılması seçmenin oy kullanma hakkından yoksun bırakılması sonucunu doğuracaktır.

Açıklanan nedenlerle, sahte olduğu yönünde bir iddia olmaksızın sandık kurulunun ihmal nedeniyle sandık kurulu mührünü taşımayan oy pusulalarının geçerli sayılması gerektiği düşüncesiyle sayın çoğunluğun görüşüne katılmıyoruz.

Başkan
Sadi GÜVEN

Başkanvekili
Turan KARAKAYA

Üye
Muharrem COŞKUN

Üye
İlhan HANAĞASI

T.C.

YÜKSEK SEÇİM KURULU

Karar No: 559

- K A R A R -

Başkanlık Makamınca Kurulumuza sunulan 16/04/2017 tarihli yazıda; "Halkoylamasının başlamasından sonra bir kısım ilçe seçim kurullarından alınan bilgilerde sandık kurullarına "TERCİH" mührü yerine sehven "EVET" mührü dağıtıldığı ve bu mühürlerle oy kullanıldığı, ayrıca bazı sandıklarda sandık kurulu mührünün oy pusulasının arka yüzü yerine ön yüzüne basıldığı, bazılarında ise arka yüzüne basılmakla birlikte ön yüzüne çıktığı bilgisi alınmıştır.

Tercih yerine Evet mührü basılı oy pusulaları ile sandık kurulu mührü oy pusulalarının ön yüzüne basılanlarının ve oy pusulalarının arka yüzüne basılmakla birlikte mürekkep fazlalığı nedeniyle mührün ön yüzüne yansıdığı oy pusulalarının geçerli sayılıp sayılamayacağı hususunda gerekli Kurul kararı alınması takdirlerinize arz ederim." denilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Yüksek Seçim Kurulununun 14/02/2017 tarihli, 97 sayılı kararı eki Anayasa Değişikliği Halkoylamasında Sandık Kurullarının Görev ve Yetkilerini Gösterir 135/I sayılı Genelgenin "Geçerli olmayan oy pusulaları" başlıklı 43. maddesinin (h) bendinde; "Üzerine "TERCİH" mührü dışında veya "TERCİH" mührü yerine herhangi bir özel işaret, herhangi bir isim, imza kaşesi, mühür veya parmak izi basılmış olan birleşik oy pusulaları geçerli değildir." düzenlemesine yer verilmiştir.

3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanununun 1. maddesinde; "Anayasa gereğince yapılacak olan halk oylamalarında bu Kanun hükümleri uygulanır. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanunun bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri tatbik edilir." hükmü yer almaktadır.

Bununla birlikte, 298 sayılı Kanunun "Oy verme araçları ve teslimi" başlıklı 68. maddesinde; ilçe seçim kurulu başkanlarınca, sandık kurulu başkanlarına her sandık için "Evet" mührü teslim edileceği hususu düzenlenmiştir

Aynı Kanununun 94/C maddesinde; "...seçmen, sandık kurulu mührüyle mühürlenmiş olan oy pusulası ve oy zarfı ile "Evet" veya "Tercih" yazılı mührü olarak oyunu kullanmak üzere kapalı oy verme yerine girer ve oy verme işlemini genel esaslara göre tamamlar." hükümleri yer almaktadır.

Oylamada kullanılan bu mühür seçmenin iradesini yansıtan işaret niteliğinde olup, kanunda yer alan "EVET" veya "TERCİH" mühürlerinden biri yerine diğerinin kullanılmış olması seçmenin iradesini etkileyecek nitelikte görülmemiştir.

Esasen 135/I sayılı Genelgede sandık kurullarına "TERCİH" mührünün teslim edilmesi gerektiği ve üzerine "TERCİH" mührü dışında başka bir mühür basılı olan birleşik oy pusulalarının

EK-4 (Devam)

geçerli olmayacağı şeklindeki düzenleme, seçim kurulları tarafından verilenlerin dışında materyal ile kullanılan oyları geçersiz kılmaya yöneliktir. Kurulumuza intikal eden olaylarda kullanılan “EVET” mühürlerinin ilçe seçim kurulları tarafından dağıtıldığı sabittir.

Her ne kadar 135/I sayılı Genelgede sandık kurullarına “TERCİH” mührünün teslim edilmesi gerektiği kuralı esas olmakla birlikte, gerek 298 sayılı Kanun’da seçimlerde “EVET” mührünün de kullanılabileceğinin belirtilmiş olması, gerekse ilçe seçim kurullarınca sehven yapılan hatada, oy kullanan seçmenin kusurunun bulunmaması karşısında, Kurulumuzca daha önce belirlenen şekil kuralına aykırılığın seçmenin iradesini yansıtan bu oyların geçersiz sayılmasını gerektirecek nitelik ve ağırlıkta olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sandık kurulu mührü ön yüzüne basılan oy pusulaları ile mühür arka yüzüne basılmakla birlikte mürekkep fazlalığı nedeniyle mührün ön yüzüne yansıyan oy pusulalarının geçerli sayılıp sayılmayacağı hususuna gelince;

298 sayılı Kanununun 77. maddesinde; “... hazır bulunanlar önünde, birleşik oy pusulalarını sayar, her birinin üzerine, sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde sandık kurulunun mührü bulunan birleşik oy pusulalarının sayısını tesbit eder. ...” hükümleri yer almaktadır.

135/I sayılı Genelgenin 21. maddesinde; “...ilçe seçim kurulu başkanlığından teslim aldığı ve üzeri Yüksek Seçim Kurulunca numaralanıp mühürlenerek paketlenmiş birleşik oy pusulası paketini açıp, tümünü sayar; birleşik oy pusulalarının her birinin arkasını sandık kurulu mührü ile mühürler.” kuralı,

Aynı Genelgenin 43. maddesinin (c) fıkrasında ise; “Arkasında sandık kurulu mührü bulunmayan

...

Birleşik oy pusulaları geçerli değildir.” kuralı

Yer almaktadır.

Oy pusulalarının sandık kurulu mührü ile mühürlenmesinin amacı, oylamada sahte oy pusulası kullanımını engellemek için olup, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik mührün sandık kurulu tarafından sehven oy pusulasının ön yüzüne basılmış olması veya arka yüzüne basılmış olmakla birlikte mürekkep fazlalığı nedeniyle ön yüzüne yansımış olması, oy pusulasının geçersiz sayılmasını gerektirecek nitelikte görülmemektedir.

Kurulumuzca yapılan değerlendirme neticesinde;

1- Oylamada kullanılan “EVET” mührü seçmenin iradesini yansıtan işaret niteliğinde olup, kanunda yer alan mühürlerden biri yerine diğerinin kullanılmış olması seçmenin iradesini etkileyecek nitelikte görülmediğinden, “EVET” mührüyle mühürlenmiş oy pusulalarının da geçerli sayılmasına,

2- Oy pusulalarının sandık kurulu mührü ile mühürlenmesinin amacı, oylamada sahte oy pusulası kullanımını engellemek için olup, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik mührün sandık kurulu tarafından sehven oy pusulasının ön yüzüne basılmış olması veya arka yüzüne basılmış olmakla birlikte mürekkep fazlalığı nedeniyle ön yüzüne yansımış olması, oy pusulasının geçersiz sayılmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden bu nitelikte olan oy pusulalarının geçerli sayılmasına,

Karar verilmesi gerekmiştir.

EK-4 (Devam)

S O N U Ç:

Açıklanan nedenlerle;

1- Oylamada kullanılan “EVET” mührü seçmenin iradesini yansıtan işaret niteliğinde olup, kanunda yer alan mühürlere biri yerine diğerinin kullanılmış olması seçmenin iradesini etkileyecek nitelikte görülmediğinden, “EVET” mührüyle mühürlenmiş oy pusulalarının da geçerli sayılmasına,

2- Oy pusulalarının sandık kurulu mührü ile mühürlenmesinin amacı, oylamada sahte oy pusulası kullanımını engellemek için olup, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik mührün sandık kurulu tarafından sehven oy pusulasının ön yüzüne basılmış olması veya arka yüzüne basılmış olmakla birlikte mürekkep fazlalığı nedeniyle ön yüzüne yansımış olması, oy pusulasının geçersiz sayılmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden bu nitelikte olan oy pusulalarının geçerli sayılmasına,

3- Karar örneğinin Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünce www.ysk.gov.tr adresinde yayınlanmasına ve il - ilçe seçim kurulu başkanlıklarına Kurum içi elektronik posta ile iletilmesine ve Yüksek Seçim Kurulu kurumsal portalında yayımlanmasına,

16/04/2017 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye	Üye
Sadi GÜVEN	Erhan ÇİFTÇİ	Zeki YİĞİT	Sadi SARIYILDIZ
Üye	Üye	Üye	Üye
Nakiddin BUĞDAY	Muharrem AKKAYA	Cengiz TOPAKTAŞ	İlhan HANAĞASI
Üye	Üye	Üye	
Z.Nilgün HACİMAHMUTOĞLU	Yunus AYKIN	Kürşat HAMURCU	

EK-5 Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'nın 252637 sayılı kısa karar yazısı.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU BAŞKANLIĞI
Seçim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 37540380-050.01.04-E.252637
Konu : Kısa Karar

11/04/2019

İLÇE SEÇİM KURULU BAŞKANLIĞINA
İPEKYOLU/VAN

İlgi : a) 05/04/2019 tarihli ve 241417 sayılı yazınız.
b) Yüksek Seçim Kurulunun 10/04/2019 tarihli ve 2019/2362 sayılı kararı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazı ile 31 Mart 2019 tarihinde yapılan seçimlerinde belediye başkanlığını kazanan adaylardan 692 ve 697 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler gereğince kamu görevinden çıkartılanların mahkumiyet kararı aranmaksızın bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemeyecekleri de gözetilerek mazbatalarının verilir verilmeyeceği hususlarında görüş istenilmesi üzerine; ilgi (b)'de kayıtlı Kurulumuzun kararı ile;

1- Mazbata verilemeyeceğine,
2- İkinci sıradaki seçilme şartlarına haiz en çok oy alan adaya mazbata verilmesi gerektiğine,

karar verilmiştir.

Söz konusu gerekçeli karar bilahare gönderilecektir.

Bilgi edinilmesi ve gereği rica olunur.

Sadi GÜVEN
Yüksek Seçim Kurulu Başkanı
e-İmzalıdır

EK-6 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2018/613 ve 2019/252710 sayılı Kararları.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No : 613

- K A R A R -

tarafından Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 27/05/2018 tarihli dilekçede; 24 Haziran 2018 tarihinde yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul seçim çevresi 1. bölge 1. sıradan aday gösterilen İbrahim 'nun milletvekili seçilme yeterliliği bulunmadığı, 07/02/2017 günlü 29972 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 686 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. maddesinin Ek 1 sayılı listesi ile Üniversitesindeki memuriyet görevinden ihraç edildiği, Cumhuriyet Halk Partisi 1. Bölge, 1. sırasından milletvekili adayı gösterilen 'nun kamu hizmetlerinden yasaklı olduğundan milletvekili adaylığının iptal edilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının;

“Yürütme” başlıklı İkinci Bölümünün 128. maddesinin birinci fıkrasında; “Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür”

“Milletvekili seçilme yeterliliği” başlıklı 76. maddesinde; “Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.”

Milletvekili seçilmeyi engelleyecek şartlar ise aynı maddenin ikinci fıkrasında; “En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, Resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.”

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun “Milletvekili seçilemeyecek olanlar” başlıklı 11. maddesinde;

- a) İlkokul mezunu olmayanlar,
- b) Kısıtlılar,
- c) Askerlikle ilişkili olanlar,
- d) Kamu hizmetinden yasaklılar,
- e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar,
- f) Affa uğramış olsalar bile;
 1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkûm olanlar,
 2. Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,
 3. Terör eylemlerinden mahkûm olanlar,

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No : 613

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar.” hükümleri yer almaktadır.

Resmî Gazete'nin 07/02/2018 tarihli, 29972 Mükerrer sayılı nüshasında yayımlanan 686 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin (KHK) “Kamu personeline ilişkin tedbirler” başlıklı 1. maddesinin (2). fıkrasında; “Birinci fıkra gereğince kamu görevinden çıkarılan kişilerin, mahkûmiyet kararı aranmaksızın, rütbe ve/veya memuriyetleri alınır ve bu kişiler görev yaptıkları teşkilata yeniden kabul edilmezler; bir daha kamu hizmetinde istihdam edilemezler, doğrudan veya dolaylı olarak görevlendirilemezler...” düzenlemesi yer almaktadır.

686 sayılı KHK'de yer alan “kamu hizmetinde istihdam edilemezler” kuralı, KHK ile görevinden çıkarılanların idarenin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin görülmesinde çalıştırılmayacakları anlamına gelmekte olup, milletvekillerinin idarenin yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetini gören memur ve diğer görevliler kapsamında değerlendirilemeyeceği tartışmasızdır.

Kurulumuzca yapılan değerlendirme neticesinde; Anayasanın 76., 2839 sayılı Kanunun 11. maddesindeki, kamu hizmetlerinden kısıtlılık halinin mahkeme kararına dayanması gerektiği, ilgili hakkında kısıtlılığa ilişkin herhangi bir mahkeme kararı bulunmadığı, 686 sayılı KHK'nin 1. maddesinin (2). fıkrasındaki düzenlemenin de milletvekilliğini kapsamadığı anlaşılma, itirazın reddine karar verilmesi gerekmektedir.

S O N U Ç: Açıklanan nedenlerle;

1- İtirazın reddine,

2- Karar örneğinin gönderilmesine,

28/05/2018 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan
Sadi GÜVEN

Başkanvekili
Erhan ÇİFTÇİ

Üye
Zeki YİĞİT

Üye
Z. Nilgün
HACİMAHMUTOĞLU

Üye
Nakiddin BÜĞDAY

Üye
Muharrem AKKAYA

Üye
Cengiz TÖPAKTAŞ

Üye
İlhan HANAĞASI

Üye
Yunus AYKIN

Üye
Kürşat HÂMURCU

Üye
Faruk KAYMAK

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU BAŞKANLIĞI
Seçim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 37540380-050.01.04-E.252710
Konu : Kısa Karar

11/04/2019

DAĞITIM YERLERİNE YAZILMIŞTIR

- İlgi :** a) Edremit İlçe Seçim Kurulu Başkanlığının 08/04/2019 tarihli, E.244326 sayılı yazısı.
b) Yüksek Seçim Kurulunun 10/04/2019 tarihli ve 2019/2370 sayılı kararı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazı ekinde yer alan Van Valiliğinin 08/04/2019 tarihli, 6349 sayılı yazısında, 31 Mart 2019 tarihinde yapılan seçimde Edremit İlçe Belediye Başkanlığını kazanan [REDACTED] Edremit Belediye Meclis Üyeliğine seçilen [REDACTED] in 695 sayılı KHK ile kamu görevlerinden ihraç edildiği belirtilerek, adı geçenlere mazbata verilip verilmeyeceği hususunda görüş istenilmesi üzerine; ilgi (b)'de kayıtlı Kurulumuzun kararı ile;

- 1- [REDACTED] ve [REDACTED] e mazbata verilemeyeceğine,
 - 2- Belediye Başkanlığı için en çok oy alan ve seçilme yeterliğine sahip ikinci sıradaki adaya mazbata verilmesi gerektiğine,
 - 3- Belediye Meclis Üyeliği için ise 2972 sayılı Kanununun 25/4 maddesi uyarınca işlem yapılması gerektiğine,
- karar verilmiştir.
Söz konusu gerekçeli karar bilahare gönderilecektir.
Bilgi edinilmesi ve gereği ile yazımızın ilgililere tebliği rica olunur.

Sadi GÜVEN
Yüksek Seçim Kurulu Başkanı
e-imzalıdır

DAĞITIM :
Van İl Seçim Kurulu Başkanlığına
Edremit/Van İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına

EK-7 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1999/1816 sayılı Kararı.

**T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU**

Karar No : 1816

İtiraz No : 1352

- K A R A R -

Kurulumuz Başkanlığına ***** ve ***** tarafından müştereken imzalanarak verilen 26.04.1999 günlü dilekçede; 18.04.1999 tarihinde Erzurum İli İlçesi Köyünde yapılan seçimde muhtar seçilen *****'ın seçilmeye engel mahkumiyeti bulunduğundan bahisle, muhtarlık mazbatasının iptal edilerek, itirazlarının reddine ilişkin İl Seçim Kurulunca verilen 22.04.1999 gün ve 1999/16 sayılı kararın kaldırılması istenilmiş ve Kurulumuzun 14.05.1999 gün ve 1519-1174 sayılı ara kararı ile istenilen bilgi ve belgeler gelmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

2972 sayılı Kanunda yer alan seçilme yeterliliğine ilişkin hükümlerin bir kısmı T.C. Anayasasının 76 ncı maddesindeki amir hükme dayandığından seçilenin Türk olmadığı, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğu, okur-yazar olmadığı, seçilme yeterliliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğuna ve benzeri tam kanunsuzluk hallerine ilişkin ihbar ve itirazların, seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi, T.C. Anayasasının 79 uncu maddesinin verdiği görev ve yetkiye dayanılarak Yüksek Seçim Kurulunca her zaman incelenebileceği Kurulumuz tarafından kabul edilmektedir.

İstek, İlçesi Köyünde 18.04.1999 tarihinde yapılan seçimde muhtar seçilen *****'ın seçilmeye engel mahkumiyeti bulunduğuna ilişkindir. Bu yönüyle istemin yasal dayanağı belirgin olarak 2972 sayılı Kanunun 31 ve 36 ncı maddelerinin yollamada bulunduğu 2839 sayılı Kanunun 11 inci maddesidir.

Ara kararımıza cevaben İlçe Seçim Kurulu Başkanlığınca gönderilen 03.06.1999 gün ve 1999/339 sayılı yazı ve eki belgelerden *****'ın adli sicilde kaydının bulunmadığı, ancak; adı geçenin savunması ve Ağır Ceza Mahkemesinin 30.05.1968 gün ve 1967/41E., 1968/38 K. sayılı ilamı ile T.C.K.nun 414 üncü maddesi hükmü gereği 8 Yıl Ağır Hapis ve müebbeden amme hizmetlerinden men cezasıyla cezalandırıldığı, Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 19.10.1968 gün ve 2540-3113 sayılı ilamı ile cezasının kesinleştiği, 1803 sayılı Af Kanunu ile cezasının ve neticelerinin ortadan kaldırıldığı anlaşılmıştır.

2839 sayılı kanunun 11 inci maddesinin (e) fıkrasında süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına mahkum olan şahsın seçilme yeterliliğini kaybedeceği kesin olarak hükme bağlanmış ise de; 1803 sayılı Af Kanununun 7/B maddesinde "Bu kanundan kısmen yararlananların fer'i ve mütemim cezaları, ceza mahkumiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere af edilmişlerdir.." denilmektedir. Bu durumda adı geçen kişi hakkında verilen ceza affa uğradığı için seçilme yeterliliğini kaybetmemektir.

Bu durumda, ilgili hakkında verilen ceza Af Kanunu ile kaldırılmış bulunması ve suçun ırza geçme suçu olup, 2839 sayılı Kanunun 11/f fıkrasındaki 1-2-3-4 bentlerinde belirtilen suçlardan olmaması nedeniyle seçilme ehliyetini kaybetmediğinin kabulü gerekmektedir.

EK-7 (Devam)

S O N U Ç :

Yukarıda açıklanan nedenlerle;

İtirazın reddine,

2- Kararın İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı ile *****, **** ve *****'a gönderilmesine,

12.06.1999 günü oyçokluğu ile karar verildi.

Başkan Başkanvekili Üye Üye Üye Üye Üye (M)

- K A R Ş I O Y -

..... muhtarlığına seçilen *****'ın reşit olmayan mağdurenin ırzına geçip, kızlığını bozmaktan ibaret infaz edilmiş 8 Yıl Ağır Hapis cezasının 2839 sayılı Kanunun 11. maddesinin (f) bendine göre seçilmeye engel yüz kızartıcı suç sayılıp, sayılmayacağıdır.

Çoğunluk, 2839 sayılı Kanunun (f) bendinde sayılan "... zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle mahkum edilmiş bulunulmasını seçilmeye engel hal olarak kabul etmekte, buradaki gibi tabirini yasa koyucunun ve benzeri suçlar anlamında kullanmadığını, suçların sınırlı olarak sayıldığını, yorum yoluyla yüz kızartıcı suç kavramının ve kapsamının genişletilemeyeceği görüşünü benimsemiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 11.06.1996 gün ve 11023 sayı ile ve yukarıda arz ve izah edilen düşünceyle, 3. Ceza Dairesinin bir kararına yaptığı itiraz, Ceza Genel Kurulunda 02.07.1996 günü müzakerede oy çokluğuyla reddedilmiştir.

Ceza Genel Kurulu kararında yasa koyucunun pek çok yasada yüz kızartıcı suç kavramıyla ilgili kullandığı "gibi" sözcüğünün benzetme edatı olduğunu, maddede örnek olarak sayılan suçlar dışındaki yüz kızartıcı suçların da bulunduğunu ve sayılan suçlara ilavesi gerektiğini kabul etmiştir. Madde metninde sayılmamış olan diğer yüz kızartıcı suçların neler olduğu yasaları uygulamakla görevli yargı organlarınca saptanacak ve Yargıtay tarafından uygulamada birlik sağlanacak biçimde denetlenecektir. Aksi halde, yani hükmün maddede sayılı suçlarla sınırlı tutulduğu kabul edilecek olursa, metne aykırı bir anlam verilerek yasa koyucunun yüz kızartıcı suçları tek tek sayma yöntemini benimsediği sonucuna ulaşılabacaktır ki, bu da metinlerde yer alan "gibi" sözcüğünü yasa koyucunun yersiz ve anlamsız tekrarladığı biçiminde bir yorum olacaktır.

3582 sayılı Adli Sicil Yasasının Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülürken, bir milletvekilinin "gibi" sözünün bunlar ve benzerleri şeklinde tatbikata algılandığını ve insanların mağdur olduğunu ifade ederek, maddedeki "gibi" sözcüğüne açıklık getirecek düzeltme yapılması isteğinde bulunmuştur. Bu düşünce mecliste itibar görmemiş ve metin komisyonlardan geçtiği gibi aynen kabul edilerek yasalaşmıştır. Şu halde, yasalarda kullanılan "gibi" sözcüğünün sayılanlarla sınırlı olduğunu kabule ne yasal, ne hukuksal, ne de dil kuralları itibarıyla (benzetme edatı olduğundan) olanak yoktur.

Sonuç olarak, yüz kızartıcı suçların neler olduğunu yargı organları saptayacak ve Yargıtay denetimi ile uygulamada birlik sağlanacaktır. Bu itibarla, çoğunluk görüşüne katılmıyor, Ceza Genel Kurulunun kararı yönünde ırza geçme ve ırza tasaddi suçlarının yüz kızartıcı suçlar kapsamında olduğu düşüncesiyle Köyü muhtarlığına seçilen *****'ın mazbatasının iptali gerektiğini düşünüyorum.

Muhelif Üye

EK-8 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2015/635 sayılı Kararı.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 635

- K A R A R -

Mersin İl Seçim Kurulu tarafından Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 13/4/2015 tarihli, 57 sayılı yazıda; 7 Haziran 2015 tarihinde yapılacak olan 25. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde, Mersin İli seçim çevresinden Bağımsız Milletvekili Adayı olan ***** kullanılacak olan birleşik oy pusulasında adının ve soyadının büyük harfle yazılması ve fotoğrafının bulunmasına olanak ve izin verilmesine dair yapmış olduğu talebin reddedilmesi üzerine 13/4/2015 tarihli dilekçe talebinin Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına bildirilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun "Kullanılacak oy pusulasının şekli" başlıklı 26. maddesinde;

"Milletvekili seçimlerinde kullanılacak siyasi partilerin birleşik oy pusulaları ile bağımsız adayların oy pusulaları aşağıdaki esaslar dahilinde hazırlanır:

a) Oy pusulaları, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14 üncü maddesinin (1) numaralı bendindeki esaslara uygun olarak, kağıdında "Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu" fliqramı bulunan kağıtlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılır.

b) Birleşik oy pusulasının en üstüne "Siyasi Partiler ve Bağımsız Adaylar" ibaresi yazılır. Bu ibarenin altına seçime katılan siyasi parti temsilcileri huzurunda Yüksek Seçim Kurulu tarafından çekilen kura sırasına göre, en başta ve ortada partinin özel işaretinin altında kısaltılmış adı, onun altında da tam yazı halinde adı, onun altında koyu renkli harflerle parti genel başkanının adı ve soyadı, belirli bir aralık veya çizgiden sonra çapı iki santimetre olan bir boş daire basılır ve bütün bunların altı çizilir. Bu çizginin altına o partinin kesinleşen aday listesinde yer alan adayların ad ve soyadları, aldıkları sıra numarasına göre yazılır.

c) Siyasi parti sütunları arasında (0,75) santimetre ve iki çizgi ile belirlenmiş bir aralık bırakılır.

d) Bağımsız adaylar, birleşik oy pusulasının en sağ tarafındaki siyasi parti sütunundan sonra ve aynı hizada olmak üzere, (0,75) santimetre aralık bırakılarak, dikey ve kalın bir çizgi çizildikten sonra yerleştirilir. Bir seçim çevresinde birden fazla bağımsız aday varsa sıra, aralarında çekilecek kura ile belirlenir. Başta ve ortada bağımsız adayın adı ve soyadı yazılır. Belirli bir aralık veya çizgiden sonra çapı iki santimetre olan bir boş daire basılır ve bunların altı çizilir. Birden fazla bağımsız aday sütunları arasında, (0,75) santimetre ve iki çizgi ile belirlenmiş bir aralık bırakılır.

Siyasi parti sütunlarının altında bağımsız adaylara yer verilmez. Ancak, bağımsız aday sayısının fazla olması ve bunların oy pusulasına yerleştirilmesinin mümkün olmaması halinde, siyasi parti adaylarından sonra kalın bir çizgi çizildikten ve beş santimetre boşluk bırakıldıktan sonra tekrar bir çizgi çizilerek, kalan bağımsız adaylar filigranlı kağıt ebadına uygun olarak yerleştirilir.

e) Oy pusulasında, genel başkan ve adayların nüfus kimlik belgelerindeki ad ve soyadları tam olarak yazılır. Herhangi bir kısaltma, unvan veya sıfat kullanılamaz.

f) Birleşik oy pusulasında siyasi partilerin özel işaretleri, tüzüğüne uygun biçimde renkli olarak bastırılır. Siyasi partilerin oy pusulasında kullanılacak özel işareti, adı ve kısaltılmış adının belirlenmesinde parti tüzüğü esas alınır. Tüzüklerine göre, kısaltılmış adları mevcut olmayan siyasi partilerin, birleşik oy pusulalarında tam adı yazılır. Birleşik oy pusulalarında, bağımsız adaylar için herhangi bir özel işaret veya ibare kullanılamaz.

EK-8 (Devam)

Yurt dışı seçmenler tarafından kullanılacak birleşik oy pusulaları, bu maddede öngörülen usul ve esaslara göre hazırlanır."

hükümleri yer almaktadır.

Bununla birlikte; Kurulumuzun 10/04/2015 tarih ve 604 sayılı kararı ile 25. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde kullanılacak birleşik oy pusulalarının basımına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Kurulumuzca yapılan değerlendirme neticesinde; 7 Haziran 2015 tarihinde yapılacak 25. Dönem Milletvekili Genel Seçiminde kullanılacak olan oy pusulasının şekli 2839 sayılı Kanun'un 26. maddesinde düzenlendiğinden, Kurulumuzun 10/04/2015 tarihli ve 604 sayılı kararı ile de oy birleşik oy pusulalarının basımına ilişkin usul ve esaslar belirlendiğinden, anılan kararımızda da değişiklik yapılmasını gerektirecek herhangi bir durum bulunmadığından bağımsız milletvekili adayının birleşik oy pusulasında adının ve soyadının büyük harfle yazılması ile fotoğrafının bulunmasına ilişkin talebin reddine karar verilmesi gerekmektedir.

S O N U Ç:

Açıklanan nedenlerle;

1- Talebin reddine,

2- Karar örneğinin **'ya tebliğ için Mersin İl Seçim Kurulu Başkanlığına gönderilmesine, 16/4/2015 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

EK-9 Yüksek Seçim Kurulu'nun 1999/591 sayılı Kararı.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No : 591
İtiraz No : 329

- K A R A R -

Kurulumuz Başkanlığına A**** B*** tarafından verilen 23.04.1999 günlü ve Anavatan Genel Başkanlığı tarafından verilen 22.04.1999 günlü dilekçelerde; Ankara İli Keçiören İlçesi Pursaklar Beldesinde yapılan belediye başkanlığı seçiminde Anavatan Partisi adayı A*** B****'in soyadının birleşik oy pusulasında yanlış yazıldığı ve bu oy pusulaları kullanılarak seçmene karşı yanlış propaganda yapıldığı ve bu durumun seçim sonucunu etkilediğinden bahisle, Ankara İl Seçim Kurulunca verilen 22.04.1999 günlü, 49 sayılı kararın kaldırılarak, yapılan seçimin iptal edilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Anavatan Partisi Pursaklar belediye başkanlığına aday gösterilen A*** B****'in soyadının birleşik oy pusulasına zuhulen "P****" olarak yazılmış ise de, bölgenin küçük oluşu ve herkesin birbirini tanimasının mümkün olması, **kaldı ki birleşik oy pusulasında Anavatan Partisinin adının ve ambleminin yer alması, genelde oy veren seçmenin partiyi dikkate alarak tercihini yapması karşısında** söz konusu yanlışlığın seçimin sonucunu etkilemeyeceği tabiidir.

Bu nedenle itirazın reddi gerekmiştir.

S O N U Ç :

Açıklanan nedenlerle;

- 1- İtirazın reddine,
 - 2- Kararın itirazda bulunanla Anavatan Partisi Genel Başkanlığına gönderilmesine,
- 24.04.1999 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye	Üye
	Üye	Üye	Üye

EK-10 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2009/439 sayılı Kararı

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 439

- K A R A R -

Doğanşehir İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı tarafından Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 12/03/2009 tarihli ve 2009/50 sayılı yazıda; 29 Mart 2009 tarihinde yapılacak olan mahalli idareler seçimleri ile ilgili olarak, ilçelerine bağlı Gövdeli Beldesi Belediye Başkanlığı seçimi için İl Seçim Kurulunca bastırılmış olan oy pusulasında, Saadet Partili Gövdeli Beldesi belediye başkan adayı ---- KARAGÖZ'ün soyadının "KARAGÖZ" olarak yazıldığına tespit edildiği belirtilerek, bu konuda yapılması gereken işlem hakkında bir karar verilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Kurulumuza gönderilen evrakın incelenmesinden; 29 Mart 2009 tarihinde yapılacak olan mahalli idareler seçimlerinde Saadet Partisinden Doğanşehir İlçesi Gövdeli Beldesi Belediye Başkanlığına aday gösterilen ---- KARAGÖZ'ün soyadının birleşik oy pusulasında "KARAGÖZ" olarak yazıldığı ve "G" yerine "G" harfinin yer aldığı görülmüştür.

Siyasi partiler birleşik oy pusulası, Kurulumuzun 07/02/2009 tarih ve 75 sayılı kararı eki "29 Mart 2009 Tarihinde Yapılacak Mahalli İdareler Seçimlerinde Kullanılacak Oy Pusulalarının Hazırlanması ile Basım ve Dağıtımında Uygulanacak Usul ve Esasları Gösterir Genelge" hükümleri çerçevesinde bastırılması zorunluluktur.

Bu nedenle; birleşik oy pusulası genelgemize uygun olarak bastırılmamış olduğundan, bu durum itiraza konu olabilecek nitelikte görüldüğünden ve yapılan hata seçime geçilmeden fark edildiğinden, maddi hatanın düzeltilmesi suretiyle;

a) 29 Mart 2009 Pazar günü yapılacak mahalli idareler seçimlerine ilişkin Doğanşehir İlçesi Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait Belediye Başkanlığı birleşik oy pusulasının Saadet Partili belediye başkan adayının soyadının "KARAGÖZ" olarak düzeltilmek suretiyle yeniden bastırılmasına,

b) Doğanşehir İlçesi Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait belediye başkanlığı birleşik oy pusulasının ihale suretiyle basım işi verilen ilgili firmaya yeniden bastırılmasına,

c) Hatalı basılan Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait belediye başkanlığı oy pusulasının tutanakla teslim alınarak, oluşturulacak üç kişilik komisyon gözetiminde yakılmak suretiyle imha edilerek, imha işleminin tutanak altına alınmasına,

karar verilmesi gerekmiştir.

S O N U Ç:

Açıklanan nedenlerle;

1- 29 Mart 2009 Pazar günü yapılacak mahalli idareler seçimlerine ilişkin Doğanşehir İlçesi Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait Belediye Başkanlığı birleşik oy pusulasının Saadet Partili belediye başkan adayının soyadının "KARAGÖZ" olarak düzeltilmek suretiyle yeniden bastırılmasına,

2- Doğanşehir İlçesi Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait belediye başkanlığı birleşik oy pusulasının ihale suretiyle basım işi verilen ilgili firmaya yeniden bastırılmasına,

./..

EK-10 (Devam)

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 439

- 2 -

3- Hatalı basılan Gövdeli Beldesi seçim çevresine ait belediye başkanlığı oy pusulasının tutanakla teslim alınarak, oluşturulacak üç kişilik komisyon gözetiminde yakılmak suretiyle imha edilerek, imha işleminin tutanak altına alınmasına,

4- Karar örneğinin gereği için Malatya İl ve Doğanşehir İlçe Seçim Kurulu Başkanlıkları ile Kurulumuz İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığına gönderilmesine,
14/03/2009 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan Başkanvekili Üye Üye
Üye Üye Üye

EK-11 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2004/1096 sayılı Karar.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU

Karar No : 1096

İtiraz No :

- K A R A R -

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanlığınca Kurulumuz Başkanlığına verilen 04.04.2004 günlü, 2004/05-317 sayılı yazıda; Antalya İli Serik İlçesi Abdurrahmanlar Beldesinde Milliyetçi Hareket Partisi Belde Belediye Başkan adayının Mustafa ÖZEN olduğu halde birleşik oy pusulasında Milliyetçi Hareket Partisi amblemi altında Ramazan ÖZEN'in isminin yer aldığı, Ramazan ÖZEN'in mevcut belediye başkanı ve aday iken, yasal süresi içinde Mustafa ÖZEN'in aday gösterildiği ve yasal işlemlerin tamamlanarak ilan edildiği, her iki kişinin farklı kişiler olduğu, bu değişikliğin birleşik oy pusulasında değiştirilmeden Ramazan ÖZEN'in adaymış gibi basıldığı, seçimlerin bu oy pusulası ile yapıldığı, bu hususun seçmen üzerinde yanlış anlama ve tereddütlere sebep olduğu, bu sebeple seçimin iptali için Serik İlçe Seçim Kuruluna itirazda bulunulduğu, itirazlarının Serik İlçe Seçim Kurulunun 30.03.2004 gün ve 2004/30 sayılı kararı ile reddedildiği, bu karara karşı Antalya İl Seçim Kurulu Başkanlığına itirazda buldukları, ancak itirazlarının 02.04.2004 günlü, 2004/46-47 sayılı kararı ile reddedildiğinden bahisle, birleşik oy pusulasında yapılan hata seçim sonucunu etkileyecek maddi bir hata olduğundan, yapılan yanlışlığın yasal şartları taşımadığı ve seçmen iradesinin oluşumuna engel olduğu gerekçesi ile seçimin iptaline karar verilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

2972 sayılı Mahalli İdareler ve Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun değişik 18. maddesinde ve buna bağlı olarak da birleşik oy pusulalarının basımına ilişkin usul ve esasların kabulüne dair Yüksek Seçim Kurulunun 15.02.2004 ve 321 sayılı kararında; yerel seçimlerde kullanılacak oy pusulalarının şekli düzenlenmiştir. Bu madde ve kararımız gereğince seçime katılan siyasi partilerin oy pusulalarında amblemleri (Özel İşareti) ve adayın adının bulunması gerekir.

İtiraz dosyasının incelenmesinden:

Milliyetçi Hareket Partisinin 28 Mart 2004 tarihinde yapılan seçimlere katılmaya hak kazanan siyasi partilerden olduğu, Antalya İli Serik İlçesi Abdurrahmanlar Beldesi belediye başkanlığına Mustafa ÖZEN'i aday olarak gösterdikleri, birleşik oy pusulasında ise Ramazan ÖZEN'in isminin olduğu görülmüş, itiraz süresinde yapılmıştır.

Seçim iş ve işlemleri kamu düzeni ile ilgilidir. Seçimlerin amacı, seçmenin hür iradesi ile seçeceği kişileri belirlemesidir. Seçmene iradesini belirlemesinde hataya ve kuşkuya düşmemesini sağlayacak yolların gösterilmesi gerekmektedir. Bu da oy pusulasında siyasi partilerin ve adayların gösterilmesi ile olur. Yasada öngörülen biçimde düzenlenmeyen oy pusulası ile yapılan seçim geçerli değildir, iptali gerekir. Bu olgu ve bulguları göz önüne alarak, birleşik oy pusulasındaki yanlışlığın seçim sonuçlarını etkilediğinden, Antalya İli Serik İlçesi Abdurrahmanlar Beldesi Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptaline karar verilmelidir.

S O N U Ç: Yukarıda açıklanan nedenlerle;

1- İtirazın kabulü ile Serik İlçe Seçim Kurulunun 30.03.2004 günlü, 2004/30 ve Antalya İl Seçim Kurulunun 02.04.2004 günlü, 2004/46-47 sayılı kararlarının kaldırılarak, Antalya İli Serik İlçesi Abdurrahmanlar Beldesi Belediye Başkanlığı seçimlerinin iptaline,

2- Karar örneğinin Antalya İl Seçim Kurulu Başkanlığı ile Serik İlçe Seçim Kurulu Başkanlığına ve Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanlığına gönderilmesine,

10.04.2004 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

EK-12 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2002/780 sayılı Kararı.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No : 780

- K A R A R -

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 06.10.2002 gün ve SP. Sicil 2002/540 sayılı yazıda, özetle; Yüksek Seçim Kurulunca verilen 02.08.2002 günlü, 411 sayılı karar ile seçimlere katılabilecekleri saptanan siyasi partilerden Demokratik Halk Partisinin 63 ilde teşkilatının bulunduğunu beyan ettiği, parti sicilinin de bu bildirimde göre tutulduğu, Emniyet Genel Müdürlüğünce yapılan araştırmada ise, partinin 22 ilde teşkilatının bulunduğunun anlaşıldığı, ayrıca il seçim kurulları aracılığı ile yaptırılan araştırmada da aynı sonuca ulaşıldığı belirtilerek adı geçen siyasi parti durumunun 2820 sayılı Kanununun 36. ve 298 sayılı Kanununun 14/11. maddeleri yönünden değerlendirilmesi istenilmiş olmakla,

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ

Milletvekili seçilme yeterliliğine sahip en az otuz Türk vatandaşı tarafından kurulabilecekleri, bildiri ve belgelerini İçişleri Bakanlığına vermekle tüzel kişilik kazanabilecekleri 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda belirtilen siyasi partiler, teşkilatlanmalarını anılan Kanunda belirtilen prosedürü izleyerek tamamlamak zorundadırlar.

Anılan Kanun siyasi partilerin, teşkilatlanırken Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, İçişleri Bakanlığı ve mahallin en büyük mülki amirliğiyle muhatap olacaklarını; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının her siyasi parti için herkese açık bir sicil dosyası tutacağını hükme bağlamaktadır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 10 uncu maddesi (b) bendine göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca her siyasi parti için tutulacak sicil dosyasında, siyasi partilerin merkez organları ile teşkilat kurdukları il, ilçe ve beldeleri, bunların organlarında görev alanların adlarını, soyadlarını, doğum yer ve tarihlerini, meslek veya sanatlarını ve ikametgahlarını gösterir onaylı listenin yer alması zorunludur. Siyasi partilerin; 2820 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesine göre teşkilatlanmalarıyla ilgili bilgi ve belgeleri doğrudan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına; Kanununun 33 üncü maddesine göre de aynı bilgi ve belgeleri yine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına ve İçişleri Bakanlığına iletilmek üzere mahallin en büyük mülki amirliğine onbeş günlük süre içinde vermeleri gerekmektedir.

Özetle, siyasi partilerin teşkilatlanmalarıyla ilgili her türlü bilgi ve belgelerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca sicil dosyalarında toplanması; herkese açık bu sicil dosyalarındaki bilgi ve belgelerin geçerli kabul edilmesi yasal bir zorunluluktur.

Anayasanın 79 uncu maddesine göre seçimlerin genel yönetim ve denetimiyle görevli olan, ancak siyasi partilerin teşkilatlanmalarıyla ilgili araştırma yapma veya bilgi veya belge toplama gibi bir işlevi bulunmayan Yüksek Seçim Kurulu da, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi partilere ait sicil dosyalarındaki bilgi ve belgeleri doğru, geçerli kabul etmek suretiyle her türlü seçim işlerini yürütmek zorundadır.

Nitekim; Kurulumuz, 05.08.2002 tarih, 24847 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 411 sayılı kararıyla, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca tutulan siyasi parti sicil dosyalarındaki bilgi ve belgeleri esas alarak, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 14/11 maddesine göre 22 siyasi partinin, illerin en az yarısında oy verme gününden en az Altı (6) ay önce teşkilatlarını kurduklarını saptamıştır. Kurulumuz, anılan kararıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan bir siyasi parti de dahil, 23 siyasi partinin XXII. Dönem Milletvekili Genel Seçimine girebileceğini ilan etmiştir.

EK-12 (Devam)

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 07.10.2002 tarihinde Kurulumuza intikal eden 06.10.2002 tarih, SP. Sicil 2002/540 sayılı yazısında ise, yukarıda anılan kararımızla seçime girme yeterliği saptanan Demokratik Halk Partisinin, sicil dosyasındaki bilgi ve belgelere göre 63 ilde teşkilatının bulunduğu, kalan 18 ilde teşkilatının olmadığı belirtilmekte; ancak bir gazete haberi üzerine konunun yeniden incelendiği, 81 mahalli mülki amir ve emniyet birimleriyle ve 81 il seçim kuruluyla yazışma yapıldığı, alınan cevapların Başsavcılıkça tutulan sicil dosyalarındaki bilgileri doğrulamadığı ifade edilerek, konunun değerlendirilmesi Kurulumuzdan istenilmektedir.

Siyasi parti sicillerinin, 2820 sayılı Kanunun 10 ve 33 üncü maddelerine göre, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına hem doğrudan hem de mahalli mülki amirlikleri aracılığıyla yapılan bildirimler incelenip, gerçeğe uygunluğu belirlenmek suretiyle tutulması gerekmektedir. Ancak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca geçerli sayılıp, sicile işlenen bir siyasi parti bildirimiminin, yalnızca aynı bildirim mahalli mülki amirlikler aracılığıyla Başsavcılığa iletilmediği öne sürülerek sicilden çıkarılıp, yok sayılmayacağı; belirtilen biçimde ortaya çıkan eksikliklerin ilgili siyasi partiye tamamlattırılabilmesi açık bulunmaktadır. İlgili siyasi parti bildirimiminin gerçeğe aykırı olduğunun hukuken kabul edilebilir biçimde saptanması halinde, parti sicilinin belirlenen yeni hukuki duruma göre düzeltilmesi mümkündür.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının, 1999 yılı genel seçimlerine katılma yeterliliği kabul edilen, 30.09.2001 tarihinde de 2 nci olağan büyük kongresini yapan ve Başsavcılıkça tutulan sicil dosyasında 63 ilde teşkilatlandığı bilgisine yer verilen Demokratik Halk Partisinin teşkilatlanma durumunu 81 ilin mahalli mülki amirleri ve il seçim kurulu başkanlarına sorduğu; cevap yazılarını esas alarak sicil bilgilerinin gerçeği yansıtmadığı sonucuna ulaştığı; belirtilen biçimde yapılan sınırlı bir araştırma ile yetindiği, adı geçen siyasi partinin gerçek teşkilatlanma durumunun saptanması yoluna gitmediği gönderilen bilgi ve belgelerin incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığıyla 81 mahalli mülki amir ve emniyet birimlerinden almış olduğu yazılar, sadece dosya üzerinden yapılan inceleme sonucunu, Demokratik Halk Partisinin teşkilatlanma konusunda başvurusu olup olmadığını; il seçim kurulu başkanlığı yazıları ise, il kongrelerinin yapılıp yapılmadığını açıklamaktadır. Dolayısıyla anılan yazılar, Demokratik Halk Partisinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına teşkilatlanmayla ilgili olarak bildirimlerinin gerçeğe uygun olmadığını; adı geçen partinin sicil dosyasında teşkilatı bulunduğu belirtilen 63 ilde teşkilatının olmadığını saptayacak belge niteliğini taşımamaktadır.

Bu durumda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca gönderilen bilgi ve belgelerle Demokratik Halk Partisi'nin seçime girecek yeterli teşkilatı olmadığını saptanamaması; Kurulumuzca adı geçen siyasi partinin seçime girebileceğine ilişkin kesin nitelikteki kararının kaldırılmasını gerektirecek hukuken geçerli somut bilgi ve belgenin bulunmaması karşısında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının istemi yerinde görülmemektedir.

S O N U Ç:

Yukarıda açıklanan nedenlerle;

1- İstem reddine,

2- Karar örneğinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine,
15.10.2002 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

EK-13 Yüksek Seçim Kurulu'nun 2009/1380 sayılı Kararı.

T.C.
YÜKSEK SEÇİM KURULU
Karar No: 1380

- K A R A R -

Adana İl Seçim Kurulu Başkanlığı aracılığıyla Demokratik Toplum Partisi **** tarafından Kurulumuz Başkanlığına gönderilen 05/04/2009 tarihli dilekçede; 29 Mart 2009 tarihinde Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçeleri ilçe belediye başkanlıkları, belediye meclis üyelikleri seçimleri ile Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve il genel meclisi seçimlerinde bazı sandıklarda okul bahçesinde açıktan Milliyetçi Hareket Partisine oy kullandırıldığı, seçim günü yasak olmasına rağmen bazı televizyon kanallarında Milliyetçi Hareket Partisi adayı ***** lehine haberler yapıldığı, özürlü ve kısıtlı kişiler ile cezaevlerinde hükümlülere oy kullandırıldığı, Demokratik Toplum Partisinin önde olduğu tutanaklar ve oy pusulalarının çöplüklerde bulunduğu, oy pusulalarının ve tutanakların bulunduğu torbaların çok geç teslim edildiği ve tutanakların sağlıklı düzenlenmediği, sandık kurulu tutanakları ile birleştirme tutanakları arasında farklılıklar olduğu belirtilerek, seçim yasasına, Yüksek Seçim Kurulu kararlarına aykırılığı ve yapılan hileler nedeniyle Seyhan ve Yüreğir İlçeleri ilçe belediye başkanlıkları, belediye meclis üyelikleri seçimleri ile Adana Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve il genel meclisi seçimlerinin iptal edilmesi istenilmiş olmakla, konu incelenerek;

GEREĞİ GÖRÜŞÜLÜP DÜŞÜNÜLDÜ:

Anayasamızın 76'ncı maddesinde seçimler ve halkoylamasının serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı gözetim ve denetimi altında yapılacağı öngörülmüş ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda da oy verme sayım döküm işlemlerinin ne şekilde yapılacağı ve seçim kurullarının kararlarına ne şekilde itiraz edileceği ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş, aynı Yasanın 112. maddesinde de delil gerekçe göstermeyenlerin itirazlarının incelemeyeceği hükme bağlanmış ve seçim kanunları 298 sayılı Yasanın 112. maddesinin 5. fıkrasında belirtilen hal dışında seçim kurullarına delil toplama görevi yüklenmemiştir. **Seçim hukukuna göre delil ise yer, zaman, kişi, sandık numarası, geçerli belge ve neden gösterilerek somutlaştırılan delildir.**

Somut olayda muteriz tarafından belirtilen bir takım siyasilerin beyanları yukarıda belirtilen anlamda delil sayılmayacağı gibi miktar itibarıyla seçimleri etkilemeyecek olan bir miktar oy pusulası ve zarfın dışarıda bulunması da seçimlerin iptali bakımından yeterli delil olarak kabul edilmez. Zira bu zarf ve oyların hangi sandıklarla ilgili olduğu ve ne şekilde seçimi etkilediği belli değildir.

Öte yandan bir kısım yayın organlarının seçim yasaklarına aykırı yayın yapması da, seçimlerin iptal nedeni olarak kabul edilemez.

Açıklanan tüm bu nedenlerle muterizin yasal dayanaktan yoksun itirazlarının reddine karar vermek gerekmiştir.

S O N U Ç:

Açıklanan nedenlerle,

1- İtiraz reddine,

2- Karar örneğinin Adana İl Seçim Kurulu Başkanlığına ve Demokratik Toplum Partisi Adana İl Başkanlığına gönderilmesine,

20/04/2009 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Başkan

Başkanvekili

Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KOÇAK, Elisa Nurdan
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 15/05/1985, Zonguldak
Telefon : 0312 419 10 39-49
Mobil Telefon : 0536 011 39 35
Faks : 0312 419 53 08
e-mail : elisanurdan@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Yılı
Lisans	Tarih	2014
Ön Lisans	Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	2004
Lise	Zonguldak Anadolu İHL	2002

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018-...	Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı	Şube Müdürü
2007-2018	Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı	Zabıt Katibi
2004-2005	Milli Eğitim Bakanlığı	Sözleşmeli Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

le.ahbv.edu.tr